సకలానందము.

892
8587

వేదుంద్రప్రాణాలు.

శ్రీ

అపూర్వాద్భుతచరిత్రయగు

సకలానందము.

నవీనప్రబంధము.

ఇది

గోదావరిజిల్లా, పెద్దాపురము తాలూకా, కిర్లంపూడిగ్రామ
నివాసుండును, శ్రీ సీతారామచంద్ర పాదభక్తుం
డును, ముత్య సీతన్నగారి దత్తపుత్రుండును,
నయిన
ముత్య సూర్యనారాయణమూర్తిశర్మ
చేతరచియింపంబడి

కాకినాడలోని జగన్నాయకపుర వాస్తవ్యులును,
బ్రహ్మర్షి వేదశాలులునగు
బ్రహ్మశ్రీ
కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులవారిచేఁ
బరిష్కరింపంబడి

కాకినాడ:

శ్రీ సుజనరంజనీ ముద్రాక్షరశాలయందు
పోతాప్రగడ బ్రహ్మానందరావుగారిచే ముద్రింపఁబడి
గ్రంథకర్తచేఁ బ్రకటింపంబడియె.
1913 సం॥ మేనెల.

వెల రు 1-2-0
టపాఖర్చు 0-2-0

శ్రీ

అపూర్వాద్భుతచరిత్రయగు

సకలానందము.

నవీనప్రబంధము.

ఇది

గోదావరిజిల్లా, పెద్దాపురముతాలూకా, కిర్లంపూడిగ్రామ
నివాసుండును, శ్రీ సీతారామచంద్ర పాదభక్తుం
డును, ముత్యసీతన్నగారిదత్తపుత్రుండును,

నయిన

ముత్య సూర్యనారాయణమూర్తిశర్మ

చేత రచియింపబడి

కాకినాడలోని జగన్నాయకపుర వాస్తవ్యులును,
బ్రహ్మణ్యమేధాశాలులునగు
(బ్రహ్మశ్రీ)
కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులవారిచే
పరిష్కరింపబడి

కాకినాడ:
శ్రీ సుజనరంజనీ ముద్రాక్షరశాలయందు
పోతాప్రగడ బ్రహ్మానందరావుగారిచే ముద్రింపబడి
గ్రంథకర్తచే ప్రకటింపబడియె.

1913 సం॥ మేనెల.

వెల రు 1-2-0
టపాఖర్చు 0-2-0

ప్రకటన.

ఇట్లు గ్రంథకర్త,
ముత్య సూర్యనారాయణమూర్తిశర్మ,
కిర్లమపూడి.

విన్నపము.

ఆదికాలములో లోపములను వెల్లడించుచు నుత్తమ మార్గములను బోధించు వేదశాస్త్రపురాణములు బయలుదేఱి దుర్గుణములను బోఁగొట్టి సంఘమును సూర్యచంద్రాది మండలములలో సంచారము సేయునంతటి యున్నతస్థితికిఁ దీసికొని వచ్చినట్టు మనపూర్వకాల చరిత్రలవల్లఁ దెలియుచున్నది. తరువాతఁ గాలక్రమమున మనదేశముం బాలింపవచ్చిన తురుష్కహూణాది విదేశీయుల నాగరికతకుఁగూడ నీతిగ్రంథములే మూలములని దేశచారిత్రము లెఱింగిన బుద్ధిమంతులు వ్రాయుచున్నారు. ఒకరు వ్రాయుచున్నారననేల? ఒకరు చెప్పుచున్నారననేల? నలుగురునుగూడి ముఖప్రీతి స్తోత్రములకు సంతోషింపక సత్యమునందాదరము గలవారై తమయందలి లోపములను దిద్దుకొనుటకును, ఘనమార్గములను సాధించుటకును నిర్ణయించుకొని పట్టుదలతోఁ బనిచేసినయెడల వారు బాగుపడుదురని యెవరికిఁ దెలియదు? తరువాత ననేకహేతువులచే మొదటియున్నతస్థితి చాలభాగము తగ్గిన మధ్యకాలములో సైతము మనలో లోకక్షేమార్థులైన కొందఱు మహనీయులచే నప్పటిస్థితిఁ బట్టి వేణుగోపాలశతకము, రామలింగేశశతకము, సుమతిశతకము మున్నగు కొన్ని చిన్నచిన్న గ్రంథములును, వేమనశతకములోనగు నొకటిరెండు కొంచెము పెద్దగ్రంథములును రచింపఁబడుచు వచ్చినవిగాని బలాయుఃకాంతినాశనహేతువైన సంగమమే బ్రహ్మానందమని బోధించు శృంగారకావ్యములపైఁ గలవిశేషాదరముచే స్తోత్రముల కుబ్బిపోవు మనసంఘము నిందాస్పదములని భ్రమపడి గౌరవింపకుండుటచే నంతగా నభివృద్ధినొందలేదు. అయినను బుట్టినమట్టుకట్టి గ్రంథములిప్పటివఱకును నిలిచియుండి నీతిమంతులబుద్ధి నాకర్షించుచునేయున్నవి. నాగరికులైన పైవిదేశీయుల గ్రంథములు చూచి యిప్పుడిప్పుడు కొన్ని పుస్తకములు పుట్టుచున్నవి గానియవి యల్పమతపాక్షికములగుటచే నెట్టియుపయోగమును జేయక మఱింతకలహమునే పెంచుచున్నవి. ఉక్తరీతినుత్తమగ్రంథములు రచింపంబడక నీతిమాలినపుస్తకములు చాలరేగుటచేతనే మనసంఘము క్రమముగా బలహీనమై, శక్తిగోచరమైన మహర్షిమతమునం దశక్తిచే నమ్మకము చెడఁగా యశఃకాములచేఁ గల్పింపఁబడి యభివృద్ధిభంగమూలములైనయి

నేకాల్పమతములు దాల్చుచు, నైకమత్యశూన్యమై, యెట్టిస్వాతంత్ర్యమును నాగరికతయును లేక, కొందఱు ద్వీపాంతరవాసులు మనమంత్ర శాస్త్రయోగశాస్త్ర విషయములనుసాధించి మనోబలము (తపశ్శక్తి) లేక (Mesmerism) మెస్మరిసమ్ము వల్లనే వార్తలునడుపుట, స్వరూపములెత్తుట, సకలరోగములను నివారించుట, "అఖిల। జీవవశ్యపరివృత్తి వ-శిత్వమనఘ" అని మనమహర్షులువ్రాసినట్లు చేతనాచేతనములను వశపఱచుకొనుట మొదలైన యద్భుతకృత్యములు సేయుచుండుటం జూచియుం, జిరకాలమునుండి దురభ్యాసము గల్గినదగుటచే మొండిపాఱె స్వమతదూరమై, యిప్పుడనంత దురంతదురవస్థా ఘోర సముద్రములో మునిఁగియున్నది. కావునఁ బూర్వకాలీనార్యమధ్యమకాలీన విదేశీయనాగరికతకాదిమూలమై, యుత్తమ మనోబలజ్ఞానప్రధానమై, మానవముఖ్యధర్మమైన వేదశాస్త్రపురాణమతము మహాత్ముల ప్రతిష్ఠామహార్త్తబలముచే నెంతమంది యణఁగఁ ద్రొక్కఁజూచినను జెడక మనభాగ్యవశమున నిలువంబడియే యున్నది గాన దానిననుసరించి యిట్టిమనసంఘమును. మఱల మొదటి యున్నతస్థితి కుద్ధరింపనెంచి, లోపంబులం జూపుచు నుత్తమమార్గములను బోధించు నీసకలానందనామక నవీనప్రబంధమును సులభశైలిలో నొకయథార్థహితవాది వ్రాసినాఁడు కావుననిష్ప్రయోజనములైన పోడిపోడికతలతో నాయువ్యృథావ్యయము సేయక సకలపదార్థగుణవేదులైన పండితులైహికాముష్మిక జ్ఞానసంపాదనమునందు విద్యాశబ్దార్థమును, గృషివాణిజ్యాదులయందు వృత్తిశబ్దార్థమును నిల్పఁబెట్టి విద్యావృత్తులను సార్థకములనుజేసి "పరోపకారాయపుణ్యాయ" పరోపకారార్థమిదంశరీర"మ్మను నార్యోక్తులు భగవత్స్వరూపములని నమ్మి, కాలానుసారముగా నింతటినుండి యిట్టిగ్రంథరచనలకు మొదలుపెట్టి క్రమముగా నున్నతమార్గసాధకులై, లోకమును బాగుసేయుందలంచుచున్నాను.

(2) ప్రస్తుతలోకస్థితినిబట్టియు నిందలిరచననుబట్టియుఁ దానుజేసిననిబంధనములకుఁ దానేబద్ధుండుగానట్లిందే వెల్లడించుటచూడఁగా "నింతవఱకు నేనును లోకముతోడిపాటివాఁడనే" "సంఘేశక్తిః కలౌయుగే" యనున్యాయమున ననుసరించి యింతటినుండి మనమందఱమును గలసినీతితో నుత్తమమార్గసాధకులమై లోకమునకు మార్గదర్శకులమైయుండవలసియున్నది" అని తేలుచున్నది గనుక దీనింజూచినతోడనే తొందరపడి యాగ్రహావేశులుగాక, పక్షపాతములేక సత్యా

న్వేషణబుద్ధితోఁ గడవటకును జిత్తగించి, పాంచభౌతికశక్తి ననుసరించి వస్తుతత్త్వమును జక్కఁగా విమర్శించి, యొకటిరెండు వస్తువులను బ్రమాణముగాఁ దీసికొని ఖండనవాదము సేయఁబోక, సాముదాయక స్థితిమీఁద రసనిరూపణము సేయుచు గ్రంథకర్త పరిశ్రమమును గూర్చి యోజించి సకలజనులును మనమార్యసంతతిలో నివారమున్న గౌరవమును నిలిపెదరని నమ్ముచున్నాను.

(3) చివరవరకు నొక్కరీతిశయ్యను దీసికొని వచ్చువాఁడైయుత్తమార్గమును సంఘటింపఁ జేయుచో నచ్చటచ్చటం దాను జేసిన భాషావిషయిక నిబంధనములకిందే తాను బద్ధుండు గాలేదుగనుక గుణదోషవిభాగజ్ఞులైన రసగ్రహణ సమర్థులు నీతిచర్చయే ప్రధానముగాఁ గలయిందలి కవిత్వగుణాగుణములనుగూర్చియు, నలంకారవర్ణనాది ప్రబంధ లక్షణములనుగూర్చియు, రసకాలానుసరణములైన యన్యదేశ్యపదాద్యుచిత రచనలను గూర్చియు నంతగాఁ జర్చింపక నీతియును బ్రయోజనమును గ్రహించి యానందింప వేఁడుచున్నాను,

ది 1 జూలై 1908 సం॥ ఇట్లు,

సకలానందార్థి.

ప్రకటన.

1. చింతలపూడి వెంకటజోగారావు పంతులుగారు, కాకినాడ.
2. బస్వా అప్పారావుగారు, ముక్కొల్లు.
3. కొక్కొండ రామశేషగిరిరావు పంతులుగారు, కిర్లంపూడి.
4. యల్లప వీరాస్వామిగారు, డిటో.
5 మోటుపల్లి వేంకటరత్నమునాయఁడుగారు, డిటో.
6. వింజమూరి రామకృష్ణయ్యగారు, డిటో.
7. తూముస్వామిగారు, డిటో,
8. పెనగంటి స్వామిగారు, డిటో.
9. యల్లప వీరరాజుగారు, డిటో.
10. సంగన పెదవేంకటరాయఁడుగారు, చిల్లంగి.

ఈపెద్దమనుష్యులీగ్రంథము ముద్రింపించుటకుఁ గొంతధనమిచ్చిరి గనుక భగవంతుండు వీరికి సర్వదాయఖండైశ్వర్యాయురారోగ్య పుత్రపౌత్రాభివృద్ధులిచ్చి సమగ్రానుగ్రహంబున రక్షించుచుండుఁగాత. ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

సవరణ.

ఇదిమిగుల నుపయోగించు గ్రంథముగాన నీక్రిందిసవరణలనుబట్టియు, శుద్ధాశుద్ధపత్రికను బట్టియు ముందుగా సవరించుకొనవలెను.

(1) ప్రథమాశ్వాసములో 13 వ పుటలో 50 వ గీతము యొక్క "స్వేచ్ఛలోడ స్త్రీలందఱు వేశ్యలుగను" అను మొదటిపాదము దీసివేసి దానికిబదులుగా "అతివలందఱుఁ స్వేచ్ఛవేశ్యలయి తిరుగ" అనిచదువుకొనవలెను.

(2) పంచమాశ్వాసములో 125 వ పుటలో 75 వ సీసముతరువాత నీక్రిందివచనమును, రెండుపద్యములును జేర్చిచదువుకొనవలెను.

"వ. ఇట్లుపరిపూర్ణాద్వైత పరబ్రహ్మమూర్తియు, జనకునివలె సంసారిసన్న్యాసియునయిన బ్రహ్మానందప్రభువు దుర్జనదుర్జయ నిరంకుశయుక్తియుక్తవాగ్బలంబున నిజరాష్ట్రప్రజలకు బోధించుచు, దుర్మతములను ఖండించుచుఁ, బరిశుద్ధాస్తికమతము నంతటను వ్యాపింపఁజేయుచు సకలవిధములచేతను బ్రజలత్యంతసౌఖ్యంబుల నొందునట్లుగా రాజ్యపాలనంబు సేయుచుండె. మహామతి మన్మథులునాత్రము దురభిమానులయి బౌద్ధులవలె విదేశగతులయిరి. అంతవసంతర్తువును వచ్చెనప్పుడు. 76

— వసంతర్తువర్ణనము —

చ. సకలజగత్ప్రభుండు నతిసాధువునౌ రఘురామమూర్తి పు
ట్టుకగలదౌటచేతను గడుంగడు సంతసమందుచుఁ ధరఁ
సకలజనంబులుత్సవము సల్పుచుఁ గాలవతంస మిద్దియం
చకలుషభక్తిపూర్ణమతులై వినుతించిరి తద్వసంతముఁ. 77

క. తనయుత్సవములు సేయఁగ
ఘనముదమందు జనులపయిఁ గంజాక్షుఁడు ప్రే
మను నిర్మలినకటాక్షము
నునిచెనాయన సూర్యచంద్రులొప్పిరి తేటఁ." 78

—శుద్ధాశుద్ధపత్రిక.—

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
2	4	యన్నట్టు	యన్న యట్టు
3	22	ర్మనరయో	ర్మనారయో
13	31	నలువు	నలుపు
15	12	జెందిన	జెందున
16	28	మునకే	మునకును
22	4	వేయునా	వేయునాకతె
24	29	కర్మముల్	కర్మ్రముక్
28	6	రణగు	రణులగు
34	10	రయన్నఁడై	రయవ్వఁడై
35	1	నమనర్ధ	నమరనగ్ధ
36	17	రదాధరా	రదాదరా
37	9	నట్టి	నట్టు
,,	13	ఆమె	ఆమె
,,	14	కనూత	కమూత
42	8	డికరఁగ	లికరుగ
51	27	పరపయ	పరతియ
53	15	జేయుట	జేయుటయు
55	11	కొనవ	కొనఁగవ
56	14	దినన	దినదిన
57	27	మందుఁబుట్టు	మందుఁబుట్టి
65	18	సారనసే	సారసనే
66	14	జిహ్వా	బల్ జిహ్వా
,,	15	బిల్ల	లేఁబిల్ల
67	4	గ్రొత్త	బల్ క్రొత్త
68	17	హింసిచు	హింసించు
70	27	తాఁకకుండ	తాఁకకుండు
71	4	కోరికల్	కోరికగల
75	3	గట్టిగ	గట్టుగ
79	17	నంగనతఁడు	ననతఁడతుల
80	7	శ్లేషుల	శ్లేష్మల
84	25	శ్మమునుబు	శమ్మ్రనుబు
		ణ్యాము	ణ్యామ్మ్ర
87	1	జేయుట	జేయు
,,	4	గారిదృడ	వారిదృఢ
91	16	చుండెప్పు	చుండెనిప్పు
94	11	లేదంటు	లేదటం
97	5	గూడఁజెట్ట	గూడఁజెట్టె
107	15	జూచుడు	జూపుదు
109	5	నదున్	నందున్
112	6	విసిగిచు	విసిగిను
,,	20	సంతతస	సంతస
118	9	గిర్త్రినినిల్పు	గిర్త్రినిల్పు
126	27	జేయబల్	జేయుబల్
128	2	నెత్తికప్ప	నెత్తికవ్వ
132	27	చాల ?	కాల ?

శ్రీ

సకలానందము.

పీఠిక.

మ. ఒకనాఁడేను మదీయజన్మపురమై యొప్పొందు ముక్కొల్లులోఁ
సకలప్రాణిహితాత్మబంధువులలోఁ సంతోషచిత్తుండనై
యకలంకంబగు భారతప్రముఖభవ్యశ్రావ్యకావ్యంబులం
బ్రకటంబౌ కవనోపయోగములు సంభాషించుకాలంబునన్. 1

మ. అమలజ్యోతిషధర్మశాస్త్రముల భవ్యస్వార్థకర్తంబులం
దమితప్రజ్ఞుఁడు సాహితీధనుఁడు పద్మాధీశపాదాంబుజ
భ్రమరాత్ముండు మదీయపూర్వజుఁడు సుబ్బారాయధీరుండు దాఁ
గమనీయోక్తుల నన్నుఁ జూచి పలికెం గారుణ్యపూర్ణాత్ముఁడై. 2

పూర్వకృతిగుణము.

గీ. పూర్వులసమాన లసమానబుద్ధిబలులు, చేసినకృతులు బహుగుణభాసురములు
గాన వానియందుండు శృంగారరచన, జనులబుద్ధులం జెడఁదీయఁజాలకుండె. 3

గీ. దానిని దెలిసికొనలేక తగుదుమనుచు, నిపుడుగొందఱు గుణనీతిహీనములగు
పుస్తకములరచింతురు "పులినిజూచి, నక్కవాఁతను బెట్టుకొన్న" దనునట్లు. 4

గీ. వివిధలోకేశ్వరుండైనవిష్ణుమూర్తి, దాఁ "బరోపకారార్థమిదంశరీర"
మనియనేకజన్మములెత్తి జనులఁబ్రోచె, నరునకన్యమార్గము పుణ్యకరమె? యనుచు.

క. ఇతరుల యట్లుగాక పదునెన్మిదియేఁడులనాఁడె సర్వప
న్నుతమగు సూక్ష్మధర్మము మనోహరరీతిని దెల్పునట్లుగా
నతులితవిష్ణుభక్తవిజయాహ్వయనాటకరాఘవాఖ్యస
చ్ఛతకములన్ రచించితివి తద్వరమార్గము విస్తరింపఁగన్. 6

ఏతత్ప్రబంధలక్షణము.

గీ. నీమహోమయయ్యోను దోమచీమయయ్యో, ననునటులుగాక ప్రతిపద్యమందును సక
లోపకారసత్యార్థములుండవలయు, నట్టి కవనంబు శాశ్వతమై చెలంగు. 7

సీ. భాషీయపద్ధతి పట్టువప్పఁగనీక దీర్ఘసమాసంబు తెరువుఁబోక
గూఢార్థసమితిదిక్కునకేటిమాడక స్వప్నార్థములజాడ జాఁచనీక

చ. ఘనమతివాసమానమెఱికాఁ దగు మెస్తరిసమ్మఁజూచియున్
మనమున సిగ్గుదాలుపక మంత్రము రోగము బూటకంబులం
చును నిరసించుపామరులుఁ జూడఁగలేరు మునీంద్రచంద్రహృ
ద్వనరుహరంగసంగపదభంగమదంగమదంగభృంగమున్. 21

భగవద్దర్శనయోగ్యులు.

ఉ. నెమ్మదియున్ విరక్తియును నిర్మలభక్తియుఁ గల్గి నన్ను నే
నమ్మి సమస్తకర్మములు నాకె యొసంగుచుఁ గాఁపురమ్ములోఁ
గమ్మరపుర్వ్వచందమునఁ గ్రుమ్మరువాఁడు కలిం జతుర్థపా
దమ్మున నైన మామక సుదర్శనముం గన నర్హుఁడౌఁజుమీ. 22

గీ. నన్ను దృఢమైనభక్తితో నమ్మువాని, కోరికలు తోడఁతోడనే తీరుచుండు
నన్నె ముఖ్యుఁడౌ గురువుగా నమ్మి నీవు, వడసిన చమువెదీనికిఁ బ్రబలసాక్షి. 23

శ్రీరామాజ్ఞ

చ. జనవినుతాంతరంగగతిఁ జక్రనియుక్తులు చెప్పి చిత్తవృ
త్తిని మఱలించి సంఘమును దీర్ఘప్రయత్నము నీది ; ఖడ్గమున్
ఘనగాహితరంగమార్గమునఁ గైకొని డీఁకొను మొండిబండలం
గుణుమటనాది ; రెండునివి తోడ్పడుచుండుఁ బరస్పరంబిలన్. 24

గీ. ఇంక నేఁ జేయుపనికి నీవిపుడు చేయు, పని సుఖంబిడుఁ గాన నీపనికిఁ దోడు
పడి నిరాతంకరీతిని నడుపవలసి, నట్టి రాజమాన్యమునాదియయ్యె భక్త ! 25

వ. ఉభయతారకంబైన యీ నీప్రయత్నమే మున్ను పుత్రయాగానంతరమునఁ బ్రశ్నో
త్తరపూర్వకంబుగా సూతశౌనకాదులు ప్రసంగించియుండిరి. నాకటాక్షంబున నీక
గి స్ఫురింపఁగలదు. కేవల నిష్పాక్షికసత్యమార్గమగుదానిని "సకలానంద" మను పే
ర రచించి నాకె యర్పింపుమని పల్కి యాదయాళుండంతర్ధానంబు నొందినంత నేఁ
దెలివినొంది యదియంతయు హఠయోగాధిష్ఠానపురుషావస్థాప్రభావంబని నిశ్చయించి
భగవద్దర్శన సంతోషసమయంబైన యదియె శుభముహూర్తంబని యెంచి నిర్మలని
శ్చల మానసుండనై. 26

ఇష్టదైవ స్తవము.

శా. శ్రీమత్సర్వజనప్రమోద మొప్పన్ సృష్టింపఁగన్ బ్రహ్మయై
ధీమద్వ్యాసవముఖ్యరక్షణమహాదీక్షన్ మహావిష్ణువై
భీమేంద్రాహితదుష్టశిక్షణగతిన్ భీముండు నైయుండు శ్రీ
రామాఖ్యత్రిగుణాత్మకాక్షరపరబ్రహ్మంబు భావించెదన్. 27

—•◆•విఘ్నేశ్వర స్తవము.•◆•—

మ. కలిమాయన్ బలహీనమైన నిజభక్త శ్రేణియ శ్రద్ధచే
నిలువంజాలక పోవువేదమతమున్ నిర్విఘ్నబోధాదులన్
నిలుపం బండితులందుఁ జొచ్చి చదువున్ నేర్పం గణేశత్వముల్
వెలయన్ శక్తినిఁ జూపి పూజగొను శ్రీవిఘ్నేశ్వరుం గొల్చెదన్. 28

—•◆•సరస్వతీ స్తవము.•◆•—

చ. హరికృతబోధసారమగు నాయతవేదవిధుల్ పురాణుఁడౌ
పురుషుని ఛాందసోక్తులని మూర్ఖమతంబులఁ దాల్చు మర్త్యదే
వరులను బ్రహ్మతుల్యబుధవక్త్రములం బడి సంస్కరించి శ్రీ
హరికులధర్మమున్ నిలుపు నాహరికోడలిభాషఁ గొల్చెదన్. 29

—•◆•ఇష్టబంధు స్తవము.•◆•—

మ. వనితాపూరుషవేదచోదితగతిన్ వర్తించు చున్ జాలమిం
చిన ప్రఖ్యాతిపహించి భాసిలెడు శ్రీసీతాంబికావేంకయా
ర్యనితాంతానఘశీలదంపతుల సర్వార్థాళిసంప్రాప్తిసా
ధనమద్దేహనిదానమూర్తుల మదిన్ ధ్యానింతు నెల్లప్పుడున్. 30

మ. తమకుం బుత్రులులేని కారణమునం దత్తాత్మజుంగా గ్రహిం
చుమతిన్ నన్ బదునొక్కఁ డేండ్లవఁడుకున్ సొంపైన ప్రేమంబుతో
నమరం బెంచిన సూరమాంబఁ జినసర్వయ్యార్య సుజ్ఞానమా
ర్గమునన్ వర్తిలు పుణ్యదంపతుల నశ్రాంతంబు భావించెదన్. 31

మ. తమజన్మాలు పరోపకారసరణిం దాఁటించుచున్ బంధువ
ర్గములో వన్నెయు వాసియుం గనిన శ్రీరామాంబికా సీతయా
ర్యమహద్దంపతు లెంతొ ప్రేమ నను దత్తాత్మోద్భవుం జేసికొ
న్న మృడానీశుల సాటివారలెపుడున్ నాచిత్తమం దుంచుతన్. 32

సీ. పుట్టినప్పటినుండిఁ బూర్ణమా ప్రేమతో నేనయూళుండు నన్నెత్తి పెంచె
నెనిమిదేఁడులనాఁటి కేకశానిధి నాకు స్మార్తకర్మముల క్రమంబు సెప్పె
దత్తునిగా నిచ్చు తజేని నన్నే పెద్ద సిరుల నొందుమని యాశీర్వదించె
శ్రీరామచంద్రు నే సేవింపుమీ ! యని యేజ్ఞానధని నాకు హితవు చెప్పె
నట్టి జ్యోతిషశాస్త్రవిద్యావిశేషు, ముత్య సుబ్బన్న నామకు నిత్యయశుని
నాదు పినతాత మకొల్లు నామపురని, వాసు మదభివృద్ధినిదాను భక్తిఁ దలఁతు

—కవిస్తవము—

క. ఇమ్ముగఁ దనవాక్సంపద, లమ్మహిజాజానికిచ్చి యతులితయశుఁడై
యిమ్మహిఁ దనరిన సుకృతిని, బమ్మెరకులపోతరాజు భక్తిం దలఁతున్. 34

సీ. శ్రమపడి యొలిచి దంతములతో నములుట విధియైన కొబ్బరిన్ వెక్కిరించి
యొలుచుకొనుటయు నములుటయుఁ గొంచెమైనను గల యరఁటిపండును హసించి
బలుతీపియైన గింజలు దీసి నమలంగ వలయు ద్రాక్షను సిగ్గువడఁగఁ బల్కి
వెనుక వేలాగు నున్నను నప్డు కఠినశిలనుబోలు పటికబెల్లంబు నెంచి
జిహ్వపైఁ బడ్డయంతనే శీఘ్రముగను, గరఁగి యతిమృదుమధురమై కడు ముదమిడు
నమృతఫలపాకమై యలరారు చళ్ళ, పిళ్ళవేంకటశాస్త్రి కవితఁ దలంతు.

—మిత్రస్తవము—

శా. అత్యంతోరుతమఃప్రధానగుణజాతాత్రస్థదోషాళి సం
స్తుత్యాత్మీయకరాళిఁ ద్రోసి నను భక్తున్ సూర్యనారాయణున్
సత్యన్ మత్ప్రియ నాదుప్రాణహితులన్ సాయురారోగ్య సు
ద్యుత్యాత్మాఢ్యులఁ జేసి కావఁదలఁతుం దోషాంతకున్ మిత్రునిన్. 36

—మహర్షిస్తవము.—

సీ. పెండ్లాము బిడ్డల విడిచి ఘోరారణ్యములకేగి బలునీమమును ధరించి
శీతవర్షాతపాక్షీణబాధలకోర్చి యతిభయంకరతప మాచరించి
బ్రహ్మాండజాలప్రభావ మెల్ల నెఱింగి యెల్లవారలు దాని నెఱుఁగఁగోరి
కోటిసంఖ్యలుగల కోటానకోటు లద్వైతద్వైతాదిశాస్త్రములు వ్రాసి
జన్మమంతయు లోకుల సౌఖ్యమునకె, ధారవోయుటచేఁ గడు ధన్యులైన
తపసులారా! ప్రమదబాష్పధారలొలుకఁ, బ్రొక్కుచుంటి దీవింపరే! పుత్రునన్ను.

—ఆధునికస్తవము.—

వ. అని యిట్లిష్టపదార్థంబులం జిత్తచిత్రఫలకంబున లిఖించి. 38

గీ. భర్తృహరి యతీంద్రుండు సుభాషితమున, మొదట మూర్ఖపద్ధతిఁ జెప్పి పిదపనీతిఁ
జెప్పుట యొడలిపై నున్న చెమట గడిగి, యుత్తరులు పూయుచేగదా యనితలంచి

క. ప్రతివిషయంబున మూర్ఖుల, మతమును సుజనుల మతము సమయ దేశముఖో
చితధర్మంబులుఁ గ్రమముగఁ, గతిఁ దెల్పుదు వ్రాసినాఁడఁ గడఁకం దీనిన్.

క. కవివరులు పక్షపాతము, రవంతయును లేక ప్రాగ్రచనలు గా కీ 40
కవనగుణము గనుఁడీ! కే, శవుఁడే బలియైన సాక్షి సకలంబునకున్. 41

శ్రీ

సూర్యనారాయణమూర్తీయము.

సకలానందము.

ప్రథమాశ్వాసము.

—శ్రీరామాహ్వానము.—

క. శ్రీమంతుఁడవచ్యుతుఁడవు, జేమియు లేక యడఁకువయు నేకస్త్రీపైఁ
గామమును బూని లోక, స్తోమమునకు నీతిరీతిఁ జూపిన రామా!

క. అవధారు! సకలరక్షక! భవదంకితముగ రచింపఁబడు నూతనమై
భవసకలానందాఖ్య, ప్రవిమలకృతిరాజకథకుఁ గ్రమమెట్లన్నన్. 2

—నైమిశారణ్యవర్ణనము.—

ఉ. శ్రీనిజమందవాతగతిచేసనె యొప్పుచుఁ దోలి దేవతా
శ్రీనిను నోషధీతతులచేఁ దదధీనతపోవిశేషస
న్మాని మహామనోబలవినాశితదోష్ట్యమృగాళిచేత స
న్మానితపావనం బయిన నైమిశనామవనంబు భాసిలున్. 3

సీ. ఊర్ధ్వముఖముగు నాయు వధోగతికిఁ దెచ్చు గంజాయియుఁ బొగాకుఁ గానరావు
ముసలితనంబును ముప్పు నెత్తిని బెట్టు నావయుఁ బులుసును నసలె లేవు
పాషండనాస్తికవాదులై నమ్మిక భంగంబు సేసెడు వాండ్రు లేరు
కనిపించినంతనే కంగారు పెట్టెడు సిగ జుట్టితిరుగాడు స్త్రీలు లేరు
వటమహీరుహాకందసువ్రతమునీంద్ర, ముక్తికాంతాసమేతమై పుణ్యకీర్తిఁ
గన్న యాకాఁడవియందుఁ గలుషనైజ, బలములైనకాకులతోడి పాటుగాను.

—సత్రయాగదీక్ష—

ఉ. ఆవనమందు నీకలియుగాదిసహస్రశరద్వ్రతస్థులై
భావిని వేదశాస్త్రములు వర్తిలఁ బీడలు గల్గకుండ సు
శ్రీవరముక్తిదాముగొనఁ జేసిరి దీర్ఘపు సత్రయాగముం
బావనశౌనకాదికులపాలకపారసనైష్ఠికాత్ములై. 4

ఉ. ఆసమయంబునం దచటి కాఁగతుఁడైన మహాత్ము సత్తపో
భ్యాసపవిత్రు సూతుని గతాగతవేదిని బూజచేసి బ్ర
హ్మాసనమిచ్చి నిల్పి యితిహాసములాతనిపల్కవించు సం
తోసముతోడఁ గాలమును ద్రోసిరి వారు తదేకదీక్షతోన్. 6

వ. అట్లు బ్రహ్మానందసంధానంబుగా యాగంబు నెఱవేర్చుకొని సభాసీనులై యచ్చటికి వచ్చియున్న మునుల తపఃప్రభావంబులం గూర్చియుఁ దద్యాగనిర్విఘ్నపరిసమాప్తిం గూర్చియు నొకరితో నొకరు ముచ్చటించుకొను సమయంబున మహాశ్రోత్రియుండును, వేదవ్యాసశిష్యుండు నైన సూతుంజూచి శౌనకాదులిట్లనిరి. 7

—సూతశౌనకాదిసంప్రశ్నము.—

క. సూతా! సకలకథారథ, సూతా! శ్రేయఃఫలప్రసూతా! గుణసం
ఘాతా! కామక్రోధవి, ఘాతా! మావందనమ్ము గైకొనుమిదిగో. 8

క. ఘనులైన మానులందఱుఁ, జను దెంచుటచేత మాకు సంతసమయ్యెన్
ఘనతంగనె మాయాగము, వనజాక్షునికరుణ నిన్ని పనులుం దీరెన్. 9

క. నీవరవాగమృతంబునఁ, బావనతంగాంచె మానుబ్రతుకులు మఱియున్
నీవొక్క యుత్తరము మా, కీవలె; శ్రమమంచు నెంచ కేసనవినుమా! 10

చ. కలియుగమానవుల్ దురితకర్ములు కౌనులయట్టిలోకముం
గలఁచెదరంచు నీవనిన గాథలు మా విని భీతిపోఁచెడుం
జిలుకవిధంబునన్ హితవుసెప్పెడు వేదములట్టివారిలో
నిలుచుటయెట్లు! మాక్రతువు నిల్వఁగఁజాలుటయెట్లు! చెప్పవే! 11

క. అనవిని సూతుండిట్లని, యెను నాకు శ్రమమనున్నదే? తెలిసినదా
నిని జెప్పుట నాకెపుడున్, ఘనమోదము సుంను! వినుఁడు కదలనిబుద్ధిన్. 12

—కలియుగవేదస్థితి.—

సీ. మాక్రతుభోక్తయై మిగులఁ దృప్తిఁగన్న హరి భక్తరూపుఁడై యవనిఁ బుట్టి
యుక్తియను నినుపమూఁచలు గొనితెచ్చి శాస్త్రములనెడి పంజరముఁ గట్టి
యందులో వేదంబులనెడి చిల్కలనుబెట్టి యింపుగాఁ దానె పోషింపుచుండ
నాథర్తుఁడింటలేనప్పుడు పలుగాకిమూఁకలూచలఁ దన్ని పోడిచియులసి
కొన్నియెటో పాఱిపోవును గొన్ని మూతి, ఱెక్కలు విఱుగఁ గ్రిందకు స్రుక్కిపడును
గొన్ని యాపంజరముపైనె కూలఁబడును, జిలుకపలుకులు మిక్కిలిఁ జెలఁగిరెచ్చు. 13

గీ. ఇంకఁ గొన్ని దినంబులకే ధరిత్రి, నిండ బాధలుండఁగ శంకరుండు వుట్టి
ఖలుల నోళ్ళను మూయించి ఖడ్గమూని, వేదశాస్త్రముల్ రక్షించి వెడలఁగలఁడు. 14
క. అది చెప్పియుంటి నీకఁ గొ, న్ని దినంబులకెల్ల జనులు నీచసుఖంబుల్
మదిఁగోరి వేదగతులన్, మదమున దూషించి రెచ్చి మాపెదు వేళన్. 15
గీ. సహజపాండిత్యమహిమచే శక్తిఁ జూపు, భక్తవర్యులు గొందఱు పావనమగు
మార్గమున వేదశాస్త్రసన్మహిమ మెల్ల, వెల్లడించి నిల్పఁగలరు భీతిలేక. 16
క. అందొక ఘనకార్యము గను, నందంబుగ నింతను వినుఁడని నేత్రములా
నందమున మూసి తెలిసిన, చందంబును జెప్పెనిట్లు చక్రనిఘణితిన్. 17

సంకరపురవర్ణనము.

మ. ధరణిన్ నూతనరూపసంపదలఁ గాంతింబై ప్రకాశించు సం
కరనామంబున నొక్కయూరు దనలోకంబైననున్ నిల్చి కాఁ
పురముంజేసిన సోమయాజినయినన్ మూర్ధాత్ముఁగాఁజేసి సూ
కరమాంసంబు దినంగఁజేసెను మహాగంభీరసామర్థ్యమై. 18
క. కిరిమాంసాశన, సంధ్యా, తరుణీరతి, ధర్మశూన్యతా, విషమయభీ
కరతను, హసిత మ్లేచ్ఛా, శరదండధరాహిపురము సంకరపురమే. 19
సీ. కిలుమూరు లోహపాత్రలె గాని స్వచ్ఛతం దప్పని పంగాణి చిప్పలేవి ?
పనికిరాని తులసీవనులె గాని పరంబు ముందుంచు గంజాయిమొక్క లేవి ?
శిలలుండు దేవళంబులె గాని పుణ్యావహవితంతు శరణాలయంబు లేవి ?
బలుశ్రమం బిడు వేదపాఠశాలలె గాని సంతోషమిడు నాట్యశాలలేవి ?
యనుచుఁ బూర్వపురుషులలోని యంగడులను, మొక్కల గుడుల శాలల వెక్కిరించి
సాటిలేని నూతనవస్తుసమితిచేతఁ, గరము వెలుఁగొందుచుండు సంకరపురంబు. 20

ఉత్పాతసూచనలు

గీ. పోరలెత్తి కుక్కలెపుడు మొఱుఁగుచుండుఁ
గోళ్ళుపగటఁ గాకులు రాత్రిఁ గూయుచుండు
గ్రుడ్లగూబలు గృహములఁ గోడబోఁజేయ
లందు సంసారము జేయు నాపురమున. 21

అన్యాయపుయూనియను.

గీ. కల్లుసారాయినమ్ము పాకలుఁ, గటికదు, కాణములు, దోఁకపురుగులు గలచెఱువులు,
సెంగిలాకులవీథులు, నిండ్లదరిని, మిగుల లోఁతుకాల్వలుఁ గల్గి పొలుచుయున్నద్ది. 23

క. అన విని శౌనకుఁ డిట్లని, యెను దత్పురజనుల కర్మ మెట్టిది ! యట్లా
పనులు విమర్శింపక చే, సినయట్టి మహాత్ము లెవరో చెప్పుము సూతా. 23

చ. అన విని సూతుఁ డిట్లనియె నచ్చటియూనియనన్న గొప్పసో
పని నడిపింపఁ బూనుకొనువారలు చట్టము మంచిరీతి ను
న్నను బలులంచ గొండెలయి న్యాయము మాపక చెట్టకట్టుఁ బా
ట్లొనరిచియుంటచే నటుల నుండెననన్ విని పల్కి రా మునుల్. 24

క. పురినుండెడు నందఱు సో, దరులవలెఁ బరస్పరసుఖదగతులరయకుం
డిరె ! యనఁగా విని సూతుం, డురుచర్చాకరసుబుద్ధియుతుఁ డిట్లనియెన్. 25

గీ. పన్ను లెక్కువగట్టి యాపన్నులైనఁ, బ్రజల బాధపెట్టి తమపై వారివల్ల
బిరుదముల్ బొందఁగోరెడు వారికోరుల సౌఖ్య, మేల ? యనియతండు మఱియు నిట్టులనియె.

సంకరపురజనవర్ణనము.

వ. ఆపురంబునం గాఁపురంబు సేయు బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర చండాలాది సకలవ
ర్ణజనములును శిష్టాచారులనియు, భ్రష్టాచారులనియు, నుభయాచారులనియు మూఁ
డుతెరగతులుగా వర్తించుచుండు రవ్వారియందు. 27

శిష్టాచారబ్రాహ్మణులు.

శా. వేదంబుల్ పఠియించి కర్మపరులై వీతాశులై మహాఘగు
ర్వాదంబుల్ విడనాడి శాంతులయి భాష్యాద్యోగనిష్ఠాత్ములై
నాదబ్రహ్మముఁ గాంచుచున్ ఖిలులు నిందల్ సేయ నానందులై
యాదిత్యప్రియులై వెలుంగుదురు శిష్టాచారవిప్రోత్తముల్. 28

క. చదువులు తప్పక చదువుట, చదివించుట చదివినట్టి సరసక్రియలన్
ముదమునఁ జేయుచు నుండుట, వదలక చేయించుచుంట పని వీరలకున్. 29

సీ. పూరింటికాఁపురంబును, జల్లనగు నీటి తానంబు, శుభభస్మధారణంబు
ప్రత్యగ్రగూఢమై పరకాంతలకహాస్యమై రాజమాన్యమై యమరువేష,
మఖిలజనులు మ్రొక్క నర్హమౌ సంచార మతిశుచిపాకగృహాదికంబు,
నుపనిషద్వ్యాఖ్యాగ్ర విపులకాలక్షేప, మఖిలదేవార్చనాత్యంతనిష్ఠ,
శమదమజ్ఞానవైరాగ్య విమలశీల, మతుల నిశితవాగ్బాణమహాధనంబు
గలిగి బ్రహ్మవర్చస్సుతో వెలుఁగువీరి, నతిఖలుఁడును భూదేవత లనకయున్నె ? 30

సీ. కాలానుగుణ్యసౌఖ్యము నిచ్చుఁ బూరిల్లు భస్మమున్, జలినీళ్ళు బలము నిచ్చు
వ్రగముల్ మూసికొను నబలైహ్యవేషంబు తేజస్సుఁ దనువందుఁ దిరము సేయు

జనగౌరవం బిహసౌఖ్యంబునిచ్చు, సదాచారమారోగ్య మలరఁజేయుఁ
వేదాంతదేవార్చనాదులు భూలోకవాసనల్ ద్రోసి కైవల్యమిచ్చు
శాంతవైరాగ్యములు చిత్తశాంతినిచ్చుఁ, బ్రబలవాక్శుద్ధియాప్సిత ప్రాప్తినిచ్చు
బ్రహ్మవర్చస్సు బ్రతుకును బలముపఱుచు, నహహ! వైదికంబువిడువ నర్హమగునె 31

క. మనుజులలో బ్రాహ్మణుఁడై, జనియించియు, మంచిచదువు సదివియుఁ దెలివిం
గనియును వైదికవేషము, గొనకుండిన రెండుకాళ్లగొడ్డనఁదగదే? 32

క. ఏమతమునకామతమే, శ్రీమతమనుచుందురింత శ్రేష్ఠాచారం
బామతమే దేశములో, నీమహినున్నదొ గుణముగ్రహించియరయుఁడీ. 33

—రాజవైశ్యశూద్రులు—

చ. వినయ వివేకముల్ గలిగి విప్రుని దైవమురీతిఁజూచుచున్
ఘనతరధర్మకర్ములయి కాలవశంబుననల్పవంశులై
జనులునుతింపలేదను విచారములేక సదాముదాత్ములం
దనరుమరట్టిక్షత్రియజనమ్ములు వైశ్యులుశూద్రులప్పురిన్. 34

—అధమజాతి—

క. పాపంబునవచ్చెనుమన, కీపుట్టుకయనుచు జీవహింసవిడిచిస
ద్వ్యాపారముఁగొనివినయముఁ, జూపుమరట్టికడజాతి సుజ్ఞానముతోన్. 35

—బీదలు—

క. రెక్కాడినడొక్కాడును, డొక్కాడినబ్రతుకుడక్కు డొక్కయురెక్కల్
మిక్కిలిచక్కఁగ రెక్కొనఁ, జక్కనియిల్లాలుచిక్కు, సంతతిగలుగున్. 36

క. ఆలియుబిడ్డలుగలిగిన, బేలతనముఁద్రోలఁజాలి వృద్ధులమైనం
జాలామేలోలీలం, గాలంబేలంగఁబోలు ఘననాకమదే. 37

క. అనిజనసమ్మతమైతగు, వినయంబును, బాటుపడివివేకధనంబుల్
ఘననిజకులహితగతిచే, ననయమునార్జించుచుందురానిరుపేదల్. 38

-స్త్రీలు-

గీ. తగనివేషముల్ వేయక మగనిదేవు, రీతిఁజూచుచు శ్రీరంగనీతులెప్పుడుఁ
జెప్పకయతిమనశ్శుద్ధి నొప్పుచుందు, రట్టిసకలసత్కులకాంతలాపురమున. 39

విధవలు.

క. క్షితిపతులును బంధువులును, బతిమాలఁగ సహగమనము వదలితిమప్పుడీ
బ్రతుకేస్థిరమా? యని స, ద్వ్రతమూనుదు రావిధవలు బ్రహ్మపరిజ్ఞన్. 40

చ. అనయము మాలడాఁగి శిశుహత్యలు సేసెడు ప్రౌఢరండలన్
ఘనమగుస్వేచ్ఛవీథిఁబడి నాథులఁజంపెడు క్రొత్తరండలన్
బనివడి బండవాదములు పన్నుచునుండెడు మొండిరండలన్
జనువున వీరు తిప్పెదరు చక్రనియుక్తులముక్తిరీతికిన్. 41

అత్తలు.

చ. కులమును వృద్ధిఁ జేసికొనఁ గోడలిఁ దెచ్చుటచే నదెట్టిత
ప్పులనొనరించినన్ ఘనుగఁబొందక నీతినిఁ జెప్పియేటికిం
దెలియఁగనీయకుండుటయె తెల్విక లక్షణమంచు నట్టియ
త్తలు తమకూఁతులంబలెను దప్పక మాతురు పుత్త్రభార్యలన్. 42

కోడండ్రు.

క. సతియగుదానికి దైవము, పతియైనపుడతనిఁగన్నవారు పరమదై
వతములనియట్టి కోడం, డ్రతిభక్తినిఁ గొల్చుచుందు రత్తమామన్ 43

—కొడుకులు—

క. పురుషార్థలాభసాధన, వరదేహముగన్నవారు పరదైవములం
చురుభక్తిఁ దల్లిదండ్రుల, నరసి భజించుచునె యుందు రట్టికుమారుల్. 44

—వేశ్యలు—

గీ. భరతసంగీతఘనశాస్త్రపాలనంబుఁ, జేసికొనుచుఁ దదానందసిద్ధివలనఁ
బరమవైరాగ్యచిత్తలై బ్రహ్మచర్య, విహితకృత్యలై యుండ్రట్టి వేశ్యలెల్ల. 45

—ఫలము—

క. ఈరీతి పుణ్యమతులగు, వారలు గొందఱు విడువక వసియించుట నా
యూరా కొల్లేటివిఘము, గారూపవినాశనంబు గాకుండెనిలన్. 46

—భ్రష్టాచారబ్రాహ్మణులు—

సీ. ఉదయమ్మున నెలేచి యుదకమ్ములోపల స్నానంబు సేసి సంజలుబుసేయు
జాము ప్రొద్దెక్కినం జపమనికూర్చున్న సంసారకృత్యముల్ జరుగకుండు
ధర్మముల్ సేసినన్ ధనమంతయుఁ నశించు బిచ్చమెత్త వలయు వృద్ధదశను
సత్యమాడినఁ గార్యసాధనవేళల దమ్మిడీయైన లాభమ్ము లేదు
దైవమును నమ్మి యూరకే తలఁచినయెడ, నోరునొప్పియే ఫలమిట్టి ఘోరకృత్య
ములివియేల? యనిసుఖము గలిగి విజ్ఞు, లీఁగుచుంద్రు భ్రష్టాచారవిప్రగణము. 47

సీ. జుట్టు చిన్నదెయున్న సొగసు లేదదిగాక తలయూరుకదు దెబ్బదగిలె నేని
యనివిచారించి ఫాలావక్షస్స్థలోరోజమై కత్తిరింపులనలరుచుండు
హాయిగా బుద్ధుల నన్ని వేళలఁ ద్రాగి వారనారులఁ గోరి చేరుచుండుఁ
జౌర్యముల్ సేయుచు సతతంబు జూదంబు లాడుచు స్వేచ్ఛగాఁ బాడుచుండు
నిద్రభంగంబు నొందినం దెగులువచ్చు, ననుచు రాత్రిఁ జేయఁదగిన పన్నులెల్లఁ
బగటివేళలఁ జేయుచు మిగులవిఱ్ఱవీఁగుచుందురు భ్రష్టాచార విప్రగణము. 48

సీ. విధవను బెండ్లాడి వివిధ మాంసములు దిం చెదిమంచిమతమని వదరుచుండు
గురులకు మిత్రులకును హానిఁ జేయుచు మాత్సర్యశీలురై మసలుచుండు
రెండక్షరములు నేర్చికొని చెప్పఁజాలని తలవిసురుతో మనుచునుండు
నన్నియు సరిగాని యాచారములనె చేసిరని పూర్వులను దూషించుచుండు
డబ్బె పావనంబని యెంచి యబ్బనైన, దెబ్బలాడించి యాడించి యబ్బురంబు
పుట్టఁగ చ్చేరులెక్కించి బోనులెక్కి, తప్పుసాక్ష్యము లీగంపు చెప్పుచుండు. 49

గీ. స్వేచ్ఛతోడ స్త్రీలందఱు వేశ్యలుగను, జేయుచును వేశ్యలకుఁ బెండ్లి సేయఁదలయు
నంద్రము గొందఱిం దార్యమతాభిగుణులు, గాని లోకోపకారమార్గంబుగలదె ? 50

క. అతిసౌందర్యము వెలయం, బ్రతిదినమున మొగము గీచు మంగలిపాపులీ
మతిమంతుల పెట్టెలలో, సతతంబును మెఱయుచుండుఁ జకచకరుచులన్. 51

గీ. రొట్టెయును నుప్పుఁ బిండియు రోజురోజుఁ, దిందు ; రంచులేని పటముఁ, దిలకహీన
ముఖము బోడితలయు నుండె బుద్ధిమంతుఁ, డిదియె నాగరికతయని యెంచుకొనునె ? 52

గీ. పెత్తనము దాల్చి విధవలు పెండ్లియాడఁ, గానె జగములో విధికృతమైనవారి
వేషమీ మగలను బొందె ; వివిధములగు, నింటిపనులింకఁ జేయుదురేమొ వీరు. 53

గీ. ఇతర మతమువారెక్కడకేగినను స్వ, ధర్మనిరతులై యుందురు తప్పకుండఁ
దమదేశముఁ జొచ్చు నితరమతముల, వారివేషముల్ దాల్తురు వీరు కనుఁడు. 54

ఆ. జుట్టు క్రీస్తుమతము, బొట్టు మ్లేచ్ఛమతము, కట్టు బ్రాహ్మమతము గుట్టు బౌద్ధ
మతము, పుట్టువేదమతమిట్టి పంచమ, తత్వమార్యసమ్మతమ్ముగాదు. 55

గీ. ఆర్యమతమందుఁగల పరమార్థమెఱుఁగ, రన్యమతమందుఁగల పరమార్థమెఱుఁగ
రదియె మంచిది దిదియె చెడ్డదనుటెగాని, కాంచినట్టి మేలేదియో కానఁబడదు. 56

గీ. దయయు సత్యంబు జ్ఞానంబు దైవభక్తి, సకలమతసమ్మతములై రాణించుచుండెఁ
గాననివియున్న నంతటం గలదు ముక్తి, యున్న దివిడిచి మతమొకటి యుండనేల. 57

చ. పరమతమత్సరుల్ సలుపు పామరనిందలఁ దుచ్ఛమానిహా
స్థిరసుఖబోధముల్ విని మదిన్ స్వమతార్థముఁ జర్చసేయకా

పరులకు సేవసేయఁజని భక్తియు జ్ఞానములేకయెప్పుడుం
బరజననిందయే సలుపు వారికి దేవుని క్షేమగల్గునే? 58

చ. అసితరచర్చతో మతము లన్నియుఁ జూచిన వీరి పెద్దలే
యనుభవమైనవిమ్మట యథార్థమెఱిఁగి ఘనార్యసన్మతం
బును గొనుటం గనుంగొనియుఁ బూనిన దుర్వ్యసనంబుచేత నీ
మనుజులు దగ్ధవాదములు మానరు, ప్రాజ్ఞులు దీని మెత్తురే? 59

సీ. ఆర్యపండితుఁ డుపన్యాసమిచ్చునటన్న నేదేని మిషఁబన్ని యెటకొ పోవు
నొకవేళఁ బోవకయున్నచో నదియేమి సరసమోగాని యాసభకుఁబోఁడు
వదలక యాహ్వానపత్రికం బంపినఁ జని మాటలాడక చదికిలఁబడుఁ
బట్టుకో సభ్యులు పలికించినక్లైన, నన్నియు మంచివేయనివచించుఁ
దద్విషమున నొప్పికొనియుఁ దాను దెచ్చి, పెట్టుకొన్న సాంకర్యమున్ విడిచి శుద్ధి
నందఁదగిన ప్రాయశ్చిత్త మరసికొనఁడు, వీరిలోనసామాన్యకోవిదుఁడు బళిర! 60

గీ. అంచితాఖండయుక్తి బోధించిశ్రమము, గన్న స్వమతస్వదేశ పక్షునఁగాని
వానినేఁగాని చేసినవాఁడుగాని, హరిహరాద్యులైనను ద్రిప్ప ననువుగాదు. 61

గీ. విహితకర్మవిహీనత వెల్లడించు, బోడితల ; తప్పుగతిఁ దెల్పుఁ గోడిజుట్టు
ననియమముఁ దెల్పు బహుచిత్రమైనబొట్టు; మతముతలకెక్కె దింపబ్రహ్మతరమగునె

క. ఇఁకఁబలుకనేటికి? వీ, రికస్థిరములగు నిహసుఖ రీతులయందే
త్రికరణశుద్ధిగఁదలఁపులు, ప్రకటంబగుచుండు ; లేవు పరసుఖకాంక్షల్. 63

—••◆•పండితులు•◆••—

సీ. అతికష్టతరవేదగతి విధించెనుగాని బహుభోగద స్వేచ్ఛఁ బలుకలేదు
శిలలఁ బూజింపంగఁ జెప్పియుండెను గాని యదిమాధ్యమని యేడననఁగ లేదు
త్రాగుఁబోతన్న పేరేగాని బూదిలోఁ బొరలెడు సౌఖ్యంబు వొందలేదు
స్త్రీకిఁ గూడఁ దెలియురీతిద్రొక్కెనుగాని పాండిత్యబల మగపఱుపలేదు
చాలుననుచు బ్రహ్మశంకరబలరామ, నన్నయకవనరచనలను మాఱు
చుండ్రు వీరిలోన నుత్తమప్రాజ్ఞుల, మన్న పేరుపెట్టుకొన్నవారు. 64

గీ. పూర్వకర్మగతిని వీరిఁబొందినట్టి, విద్యసంవాదములయందు వేదచోది
తామలజ్ఞాననయరీత్యపార్థకాంక్ష, లందునుపయోగపడివంధ్య యయ్యెనకట. 65

గీ. వీరిలోనిత్యసేవకవృత్తినున్న, వారు సౌఖ్యస్వతంత్ర జీవనముసుగల
వైదికులఁజూచి నవ్వుచువారిచేష్ట, లెంచి చెప్పుకొనుచు వెక్కిరించుచుండ్రు. 66

—కలియుగగుణచర్చ—

సీ. "నిస్సారయుగమౌను, నీరసులగుదురు, నీచులౌదురు జనానీక మెల్ల
మాహాత్మ్యముగతించు, మగఁడు నాలియుఁదండ్రికొడుకులుఁ గాట్లాడుకొను చునుండ్రు
రాజులువిత్తపరాయణులగుదురు, బ్రాహ్మణుల్ సత్కర్మ బాహ్యులగుదు,
రీరీతిఁగలియుగ మేకపాదధర్మంబు నిర్జనాటవులలో నిలిచియుండు"
యనియును పురాణములలో ననిరిమునుపె, గానమనమిప్పుడట్టులే గాక తప్పు
దనుచుఁగొందఱు సంకరులగుదురహహ!, వీరి నాగరికతయిట్లు వెలుఁగుచుండె. 67
సీ. ఉర్విపండుచునుండె, దోషముల్ గుణమిచ్చుచుండె, మంచిమనుష్యులుండిరెటను,
మంత్రబలంబులుమాయలేదు, పతివ్రతలుమంచికొడుకులు ధరణిఁగలరు,
ప్రజలసౌఖ్యముఁజూచు రాజులునుగలరు యజ్ఞముల్ సేయుబ్రాహ్మణులునుగల
రిదికలియుగమున మొదటిపాదమొగానఁ గొన్నిచోటులధర్మమున్నదిపుడు
గనుకవీరిల్లు సాంకర్యమునుబడయుట, చిత్రగుప్తహస్తము నొప్పిఁజెందినట్లు
చేయుటకెగాని శాస్త్రముల్ చేసినట్టి, పుణ్యమానులమాటనిల్పుటకుఁగాదు 68
ఉ. గోవులపాడిపాఁడగుట, గొడ్డులపాఁడిసమృద్ధియౌట, భూ
దేవుఁడుశూద్రునొద్దఁగను దీనతవేదమువింట, యష్టవ
ర్షావసరంబునన్ శిశువులాండ్రకుఁ బుట్టుట షోడశాబ్దముల్
జీవితమౌట యివ్విపుడు చెల్లుటలేదిఁక యెందుకీమతుల్ 69
క. అందుకె యని వాదింతురు, కొందఱటులె యౌనుగాక ;- గోవిందపదా
మందసపర్యానందం, బొందు పవిత్రాత్ములిందు కొడఁబడఁగలరే ? 70
సీ. కృతయుగంబునవేదకుతలేశ హేమకశిపులు దుర్మార్గతంజెలఁగలేదె ?
త్రేతాయుగంబున దైతేయులవణ రావణులు దుష్టత్వముంబడయలేదె ?
ద్వాపరంబునఁగంస భూపజరాసంధ ముఖులుదురాత్మతంబొందలేదె ?
కలితొలియంఘ్రినేకలుషవృత్తినిఁ గొన్న వారికిఁ దదనుభవంబులేదె ?
కానఁదనదు గీతావాక్కు గట్టిపఱప, దేవుఁడొక సత్కులమున సుధీతనువునఁ
బుట్టివీరిపస లణఁగఁ గొట్టలేఁడె ? యింతమాత్రంబునకె ధర్మ మంతమగునె ? 71
గీ. ఎట్టిమంచిబిడ్డలు నెంచ కెల్లవారు, నెఱుఁగకె తమంత దుర్గతి నేగవలయు
నప్పుడది కలిధర్మమానంతెగాని, యెఱిఁగి దుర్మార్గులగుటదియేటిబుద్ధి? 72
ఉ. దాసత, మాంసభక్షణము, దారుణజారత, మంత్రనిందలుం
జేసి మిటారిపెత్తనము, చెడ్డమతరక్షలబోధ, జందెముల్

వీరిచరించుటకే సలిపి దివ్యమునీంద్రులమాట నిల్పిరీ
భాసురపండితాళి, యిఁకఁ బాయదె? ధర్మము వీరికొంపలన్. 73

క. ఈరీతిధర్మబాహ్యుల, దారుణచర్యల్ హరింప ధర్మాధీనుల్
ఘోరపువెలివేసిరిసహా, వారము రక్షించుచుంట సరసముగాదే? 74

—మాంసభక్షణము—

చ. చిలుకయు, గోవు, మేఁకయును భుజించును బండ్లను, గడ్డిఁ; గాకియుం
బులియును మాంసముందినును బుట్టుకకన్నియుఁ బ్రాణులైనఁద
త్ఫలపలలాశిసాధుతలు బాగుగఁ జూడుఁడు! మానవత్వముం
దెలివియుఁ గల్గియుం బ్రజలు నీచతమానరు సిగ్గుసిగ్గుఛీ! 75

—పశ్చాత్తప్తులు.—

సీ. మగవారిమించిన * మనధాతువుహరింపఁ దాపసుల్ స్త్రీ నస్వతంత్రఁజేయ
నాకిలెఱుంగక యతివకు స్వాతంత్ర్యమిడి యది తమకంటె హెచ్చుటెఱిఁగి
మించెననుచుఁ దాము మేహధాతువునొంద నదియు దానిగడించి యతిశయిల్ల
నయ్యో దేవుఁడ మోసమయ్యె నింకెట్టులు సరితూఁగఁగలమని చాలవగచి
ప్రకృతి వైద్యాదిశాస్త్ర కర్తలును సంఘ, సంస్కరణసమర్థులునైన సన్మునులను
గ్రుక్కి యాధ్యమతంబును బొగడుచుండ్రు, వీరిలో ననుభవమైన పెద్దలెల్ల. 76

—రాజవైశ్యులు—

గీ. సకలవిధములు వీరితో సాటియౌయయి, వీరి నీచశబ్దములతోఁ బిలుచుచుండి
వీరివల్ల గౌరవమొందఁ గోరి గర్వ, పడుచునుండ్రట్టి క్షత్రియ వైశ్యజనులు. 77

—శూద్రులు.—

వ. అట్టి శూద్రులు గలియుగస్వభావమునకుసరించి 1 యుత్తములనియు, 2 మధ్యములని
యు, 3 నధములనియు మూఁడు తెఱంగుల నుందురందు. 78

—ఉత్తమశూద్రులు—

చ. సకలము బ్రహ్మమే యగుట సర్వసమత్వము మాకు ధర్మమా
నిఁకనొక వర్ణభేదమనసెట్టిది? లోకములోననేది? పా
తకమన జ్ఞానికందు సకలంబును బ్రాహ్మణగర్భజాతులై
వికటమతిన్ సుధర్మములు వీడుదురట్టి మహోత్తమాంఘ్రిజుల్. 79

---

* మనకరియాని స్త్రీ సామాన్యమున ... ఘనామముగలదు.

—శూద్రబ్రాహ్మణ్యవిషయము—

గీ. జననమున శూద్రుఁడును, గర్మమున ద్విజుండు, వేదమును బఠించుటచేత విప్రవరుఁడు
బ్రహ్మ మెఱుఁగు జ్ఞానంబుచే బ్రాహ్మణుండు, నగుచునుండును మానవుఁ డవనియందు. 80

—వసిష్ఠాదులజన్మక్రమము—

సీ. బోగముదానికిఁ బుట్టె వసిష్ఠుండు చండాలకాంతకు శక్తి పుట్టెఁ
గుక్కలఁదిను నీచకులములో దానిగర్భంబునఁ బుట్టెఁ బరాశరుండు
పల్లెదానికొమరుఁడు వ్యాసుండు, చాకలనాతికుమారుండు నారదుండు
మాదిగదానికొమరుఁడు మతంగుఁడు కౌండిన్యుఁ డొక బాలరండపుత్రుఁ
డిట్టినీచులే తపముచే నెంతొ మహిమ, గాంచి బ్రాహ్మణత్వంబును గనఁగ విష్ణు
పాదజులమైన మేము తపమునఁ గనమె ? బ్రాహ్మణత్వమునని వీరు పలుకుచుంద్రు. 81

గీ. తమతమజన్మక్రమమును సత్యంబుగాఁగ, రాణములవసిష్ఠాదులే వ్రాసికొనిరి
స్వల్పమతులైన కలియుగప్రజలు తమ్ము, నెంచివేయుదురనుమాట నెఱుఁగ రొక్కొ! 82

చ. ద్విజులయి లేనిశూద్రుఁడెటు విప్రతబ్రాహ్మణతంగడించు ? నా
ద్విజులకె చెల్లునాఖ్యనవి వింతగనందఱికొప్పవన్నచో
ద్విజతను శూద్రుఁ డొందమిని దెల్పుచునున్నది యాదివాక్యమే
కుజనమతిన్ యథార్థమును గోప్యము సేయుట మంచిమాటయే ? 83

—వసిష్ఠాదులపరిశుద్ధి—

చ. కొనఁ, జొర, దాఁటఁ, జేయ సమకూడని యద్భుతకార్యసిద్ధులన్
ఘనతరమాతపోమహిమఁ గాంచినచానులకుంగులంబుతోఁ
బనిగలదే ? సువాసితము బ్రహ్మనివాసమునైన పంకజం
బునకు పవిత్రతాగుణము పుట్టఁగఁ జేసెనె ? పంకమింతయున్. 84

క. పంకజమని పిలుచుటకును, శంకగలదె యున్న ; శిష్టసమ్మతమైని
శ్శంకశుచియైనదానిని, సంకరమతితోఁ బిలుచుట పాపముగాదె ? 85

మ. అతిఘోరోరుతపఃప్రభావమున బ్రహ్మాండంబులాడించియ
ద్భుతనానాసృష్టినిఁ జేసి బ్రహ్మఋషియై పూతత్వసంధానశా
శ్వతగాయత్రికి నాయకుండయిన విశ్వామిత్రునిన్ హీనసం
తతిజన్ముండని మాఱుపామరుల పైత్యభ్రాంతిశాంతించునే. 86

క. ఆవిషయంబట్లుండం, గావీకలు బ్రహ్మనాని ఘనబీజభవుల్
కేవలపావనులై జత, పోవిగత[illegible]షముఖదోషగిరుల్. 87

గీ. ఎప్పుడు మనసేకాగ్రత నీశ్వరేశు, సకలశక్తిమంతుఁ గలసి ప్రకృతిదాఁటి
యలరెనో యప్పుడే యాతఁడగ్రజన్ముఁ, డై సమస్తజనులు మ్రొక్క నర్హుఁడయ్యె 88

క. బ్రాహ్మణ్యశక్తిఁ గనుఁగొని, బ్రహ్మము తెగడఁగడమని వడఁకుచు భీతిం
బ్రాహ్మణుఁడనఁ; గాఁడనియు, బ్రాహ్మణులగునధములనెడి పలుకులు లెక్కా? 89

క. మునిచంద్రదేవముఖులగు, ఘనులందఱు నీతిశుద్ధగాత్రులనంగా
జనతుచ్ఛుఁడు చాకలికా, దనినన్ రామునకు లోపమయ్యెనె? యిలలోన్. 90

క. ధాతయనఁదగు బ్రాహ్మణ, జాతులకభివృద్ధియింత చాలాయున్నె?
పూతమగు వేదమంత్ర, వ్రాతమ్ములు బెడిసిగొట్టి పాడుపఱచవే? 91

—శూద్రశుద్ధి—

క. ఘనహరిపదమున జన్మిం, చిన మాత్రంబున నశుద్ధిఁ జెందిరె? శూద్రుల్?
వనజామృతలక్ష్ములతో, జనియింపదె? ఘోరవిషము సాగరమందున్. 92

—శూద్రతపస్సు—

చ. మునుపటిమానివంశమునఁ బుట్టిన బ్రాహ్మణుఁడే కలిందపం
బునకు ననర్హుఁడందు ఘనపుస్తకజాలము చాటుచుండఁగా
మునుపటినుండియుం దపము మూలమెఱుంగక టిక్కిపప్పుతో
మనియెడు కాఁపెటుల్ తగును? మాటలు చెప్పినఁ గార్యమున్నదే? 93

సీ. బ్రాహ్మణులనుగొట్టఁ బట్టుదండమెగాని ఘనయోగదండంబుగానరాదు
మాయలోఁబడఁద్రోయు మల్లుపంచెయెగాని వైరాగ్యమిడు కావివలువలేదు
బ్రాహ్మణునిందించు బహుమంత్రములెగాని నారాయణస్మరణయును లేదు
సొగసైనస్త్రీలను జూచునేత్రమెగాని జ్ఞాననేత్రము కలదైనలేదు
బ్రహ్మవిద్వేషమగు స్వభావంబెగాని, బ్రహ్మపదమొందఁదగుస్వభావంబులేదు
దివ్యతపము వీరలకు సిద్ధించునంట!, బ్రాహ్మణత్వము నటుపైన వచ్చునంట! 94

క. ఒకవేళ దొంగవేషము, నొకదానిని వేసికూరుచున్నను గలిఁగి
ర్తికిఁ జెమటూర్చెను వీరల, కకలంకపు సిద్ధి యబ్బు టబ్బురముగదా? 95

—సారాంశము.—

గీ. సాముదాయకస్థితిమీఁద భూమినిపుడు, తపమసాధ్యముగాన నేతత్వమెఱిఁగి
యున్న మహిమసంపాదించియున్నఁ గాఁపు, వాఁడు బ్రాహ్మణుఁడనిపిల్వఁబడుటలేదు

అసన్నాశాత్తపోవృద్ధి స్సన్నాశాత్తపసః క్షయః. 95.

గీ. తపములేవన్న గోత్రములు త్రవ్వుచున్న, బ్రాహ్మణుఁడు బ్రాహ్మణుఁడని పిల్వఁబడెనుజిర
కాలవంశపరంపరాగతతపఃప్ర, సిద్ధసహజబీజక్షేత్రశుద్ధివలన. 97

ఉ. కావున నీటియందుఁ దనుగాంచి ముఖంబుననున్న మ్రాంసమున్
బోవఁగ రెంటికిం జెడిన పూర్వపురకర్మవిధాన శూద్రులుం
బోవుదురేమొ! చక్కఁగను ముందుగ యోచనఁజేసి శూద్రతా
భావమునొందఁ బూనుటెడ బాగుగనుండునటంచు నెంచెదన్. 98

—మధ్యమశూద్రులు.—

సీ. ద్రవ్యమ్మునాశించు బ్రాహ్మణులంజేరి శాస్త్రముల్ వేదముల్ చదువుచుందు
రరుణోదయంబగునటంచు వడిలేచి స్నానజపాదులు సల్పుచుంద్రు
భారతాదులయందుఁ బనికిరాదనిరని మాంసభక్షణమును మానుచుంద్రు
యాచింపవచ్చు బ్రాహ్మణులవిద్యలను బరీక్షించి నగి వెక్కిరించుచుందు
రెంత చదువుకొనినను రవంతయైన, బుద్ధిలేనివారికి నీతిబోధ సేయు
చుందు రిట్టివారెక్కడ నుందురఁచు, నందఱుఁ దముఁబొగడ మధ్యమాంఘ్రిభవులు.

—శూద్రవేదాధికారప్రశంస.—

మ. భువిలోశూద్రుఁడు వేదముంజదివినన్ మూర్ధాత్ముఁడైవిన్న భి
న్నవిధాత్ముండయి తాఁకినం గ్రమముగా నాల్కం దెగం గోసియుం
జెవిలో సీసము గాచిపోసియు నొడల్ చెక్కించియుం శుద్ధుఁజే
యవలెం దప్పకయంచు వ్రాసిరి విధుల్ వ్యాసాదిపాపాత్మకుల్. 100

ఉ. పరగతిఁ జూపు వేదము నపారకృపారసపూర్ణుఁడైన యీ
శ్వరుఁడు స్వకీయపుత్రులగు సర్వజనంబులకై యొసంగఁగా
దురితమనస్కులౌ మునుల దుర్నియమంబులు చూచి ధీరశే
ఖరుఁడగు శూద్రుఁ డోర్చుకొనఁ గల్గునె? యందురు గొంద ఱుగ్రులై. 101

క. కాఁపులు వేదముఁ జదువుచుఁ, దాపసులగుచున్నఁ గృషిని దాసత్వంబుం
గాపాడువార లెవ్వరు? కోపముతో దూఱఁగానె గుణమది యగునే? 102

శా. ధర్మవ్యాధముఖాంత్యవర్ణజాలుమున్ దత్త్వార్థరీతుల్ మనో
నైర్మల్యంబున నేర్చి సద్వినయులై న్యాయస్వవర్ణోక్తస
త్కర్మంబుల్ నెఱవేర్చి కీర్తిగనరే? గర్వంబుతో నీగతిం
దుర్మాత్సర్యమునొంది పాతకులుగా దూషించిరే? విప్రులన్. 103

క. జ్ఞానము భక్తియుఁ గావలెఁ, గాని యొకరి పనులకొకరు గాట్లాడి పగల్
బూనుట మానవధర్మమె? దీనం దేవుని బుణంబు దీరంగలదే? 104

గీ. జ్ఞానముకొఱకే వేదంబు చదువవలయుఁ, నన్న జ్ఞానులయిన విమరాదులు శ్రుతిఁ
జదివిరే? వ్యవసాయము సల్పనట్టి, విప్రుఁడు వరియన్నముదింట విడిచినాఁడె? 105

మ. తమకున్ శూద్రుఁడు ధాన్యమీయ శ్రుతులుం దత్వంబు రక్షించుచుం
బ్రమదంబొందు విప్రుఁడుండఁ, దమకుం బ్రహ్మంబుఁ జూపించు జ్ఞా
నము విప్రుండొసఁగఁగ గృషిన్ సలుపు చాణందించి కాఁపుండు టు
త్తమలోకవ్యవహారమార్గము గదా తక్రింపరే న్యాయమున్. 106

మ. అతులక్షీరము పాముసందు విషమై యొనట్లు వర్ణక్రమా
గతబీజాశుచి శూద్రునందు శుచిమార్గంబైన వేదంబు వై
కృతమై యొవ్వరి నేమి సేయఁగలదో! కృష్ణా! కృపాళూ! జగ
ద్ధితకార్యా! భవదీయవాక్యములనీవే చూచి కాపాడవే! 107

—బ్రాహ్మణనిషేధములు—

సీ. కడనంబు మాదు చో సద్బ్రాహ్మణుండైన విధవతోఁ దుల్యుఁడై వినఁబడును
భేరంబు ముందుగా గోరు విప్రుఁడు మాలకంటె నధముఁడుగాఁ గాంచఁబడును
వ్యవసాయమును జేయు బ్రాహ్మణాం డతిఘోర పాపాత్ముఁడని శాస్త్రపాఠముండె
నాయాసనంవాస మగు కర్మకాండంబు బ్రహ్మవిప్రునొసటఁ వ్రాసినంట
యిట్లు నీచములును, లాభహీనము, లతికష్టతరములు నగు చెడ్డకట్టుఁబాటు
లేల పూర్వులు చేసిరో యీసుబుద్ధి, శూద్రు లూహింపఁగలరేమొ మాడవలెను. 108

—అధమశూద్రులు—

క. తమ్ము ముఖప్రీతి స్తో, త్రమ్ముల నుబ్బించువారి దగ్గఱనె గురు
త్వమ్ముగలవారి వలెనె నన; యమ్ముని వతిఁగాంతు గట్టి యధమాంధ్రశుభవుల్. 109

—అధమజాతి—

గీ. బ్రాహ్మణాలను మాటయె గాని వారు చేయు, పని యొకటియును లేదిట్టి వారికి జడి
యంగ నేల? ని దుష్కలయట్లు చూతు, గట్టి రజకాద్యధమజాతి యవనిసురుల. 110

—అంత్యజాతి—

మ. మన పెద్దల్ మును బ్రాహ్మణుం డెపుడో తా మాయింటికి పెద్దల్లుఁడం
చును జెప్పన్ వినుచుంటె గాని యెపుడుం జూడంగ లేదిప్పు డ

ద్ది నిజం బయ్యొనటంచు విప్రులకుఁ బుత్రీరత్నదానంబు లి
చ్చి నయంబొప్పఁగ గౌరవించెదరు ; సుశ్రీమంతు లీమాదిగల్. 111

చ. తమ పగవారి కొంపలను ధాన్యపుఁగుప్పలుఁ గాల్చి యంతుబ్బుం
దమునకు మందుఁ బెట్టి పలు తస్కరబాధలుగల్గఁ జేసి హీ
నములగు మాటలాడుచు ఘనమ్ముగ జిక్కులు పెట్టుచుండె యీ
యమభటజాతికెం ప్రియము లయ్యెయొ! దేవుఁడు వీరిఁ గాచునే? 112

—స్త్రీలు—

గీ. వేదశాస్త్రములను విసుగులేక చదివి, మానసమున దురభిమానమూని
స్త్రీయె గొప్పదంచుఁ జెలరేఁగి పుస్తకాల్, వ్రాయుచుందు రట్టి వనితలెల్ల. 113

గీ. అన్నిటను స్త్రీదె యధికార, మంతయు నీకఁ, బురుషు నెక్కువ యేదని పొగరుపట్టి
తగవు లేక కొందఱు వీరు మగల నెపుడుఁ, గుక్కఁగొట్టిన కర్జను గొట్టుచుంద్రు.

—నగజాస్త్రీలు-

చ. పతితనువంచుభార్య సమభాగమె కొప్పున జంక నేల యం
చతులితసాహసంబున మహాసభలందున్ను సిగ్గులేక వా
క్చతురతఁ జూపుచుం బురుషు కైవడి నంతట స్వేచ్ఛగల్గి సం
తతమును సంచరింతురు మురంబునఁ గొందఱు సుందరీమణుల్. 115

—వికృతస్త్రీవిద్య.—

గీ. ఒకతె విధవలకుఁ దలవెంట్రుకలు దీయ, వలదనియు నొకర్తె స్త్రీకి వడుగుసేయ
వచ్చుననియు నుపన్యాసమిచ్చును ; గలి, యుగములో స్త్రీల చదువు ప్రయోజనమిదె.

గీ. పూర్వకాంతల యాచారములు గ్రహించి, బాల్యమున నుండి నడిపింపవలెను గాని
పూర్వకాంతలను ప్రమాణముగ గ్రహించి, స్త్రీలఁ జదివించినంతనే క్షేమమున్నె?

చ. అతివకు నగ్గుతోఁ బెరిఁగి యన్నసమంబయి యన్యదేశప
ద్ధతి గళకర్తరీగతినిఁ బాపసరీతుల నొక్క కాలమం
దతివలు విద్యలం జదివి యంచితవృత్తుల నుండుగన్న స
మ్మతిని వహింతునే? బుధుఁడు మాటలు సెప్పినఁ గార్యమున్నదే? 118

—భ్రష్టస్త్రీలు—

చ. "విధవలు పెండ్లియాడుఁ" దని వేత్తలె చెప్పుచునుండ నిప్పుడీ
యనములబాధకోర్వఁదగునా? యనుచుం దమస్వేచ్ఛనడ్డపె

ట్టుధవుల మందుపెట్టియుఁ గఠోరపుఖడ్గము చేతఁ గొట్టియున్
నిధనమునొందఁజేయుదురు నేర్పునఁ గొందఱు చెడ్డకామినుల్. 119

సీ. దొరసానివేష మొక్కరికై ధరింతును బీబీలవేషంబు వేయు నొకతె
బొమలలోఁ గుంకుమ బొట్టుపెట్టు నొకతె వ్రేలాడు వ్రేల్ముడి వేయునొ
గోఁచివోసి యొకర్తె కోకగట్టుచునుండుఁ జుట్టకుదురు సిగఁ జుట్టు నొకతె
యడ్డబాసను దీసి యందంబు నొకర్తె పొరుగిండ్లకే వేళఁ బోవు నొకతె
మూఁడుపూఁటల ద్రాంబూలమును ధరించి, పెదవిఁ జూపుచు వాఁకిటవదలకుండి
వచ్చిపోయెడివారినిఁ బలుకరించి, నవ్వుచుండు నొకర్తె మనము చలింప. 120

గీ. పైఁట జాఱవిడిచి పాటఁ బాడు నొకతె, యేమి వేష మేయిది యని యెన్నఁడైన
నన్న చో నత్తమామల నాక్షణమున, నిల్లు వెడలఁగాఁ గొట్టించు నింకొకర్తె. 121

సీ. పాపయ్యకూఁతురు బంతులాడుచునుండుఁ బ్రమదంబుతో రాచవారితోడ
రాజన్న పెండ్లాము రంగములో లచ్చవరహాలను గడించి వాసికెక్కె
గురవప్పకోడలు గుఱ్ఱపుబండిపై నెక్కి చల్లనిగాలికేగుచుండు
దుర్గయ్య చెల్లెలు దొర్లగస్తులను జూచి యిప్పటికినిఁ బ్రాణమిచ్చుచుండు
దినదినంబును నొకకూరదినుట విసుగు, గాదె? మనకడ్డ వచ్చె యాగాలు సేసి
నట్టియత్తమామల బ్రతుకను భుగుంపు, గూడికొంచు మాటలాడు కొనుచునుంద్రు. 122

—ధూర్తస్త్రీలు—

గీ. "ఆఁడువాండ్రము మనము మహాత్ములేమి, యనెదరో" యనుభయము రవంత లేక
పత్రికాముఖములనఁ జాల పాడుమాట, లాడుకొనుచుందురట్టి గయ్యాళులెల్ల. 123

—విధవలు—

ఆ. మగఁడు పోవ మాఱుమనువు గట్టుకొనక, లంచి స్వేచ్ఛఁ బూని లజ్జ విడిచి
జుట్టు పెంచుకొనుచుఁ బొట్టు పెట్టుకొనుచు, వెలయుచుందురట్టి విధవలెల్ల. 124

—అత్తలు—

గీ. పనిని జేసినఁ గొలఁదిలోపములు చూపి, తిట్టుదురు చేయకుండినఁ గొట్టుచుంద్రు
సాధురాండ్రైన కోడండ్రఁ జక్కనిదియి, దనివచింప రెప్పుడునట్టి యత్తలెల్ల. 125

—కోడండ్రు—

క. కరుణన్ వస్త్రములన్నము, సరిగాఁ బెట్టక పనులను సలుపుమనుచు ని
ష్ఠురముల నాడుచు నత్తల, గురు బాధల నలఁతురట్టి కోడండ్రెపుడున్. 126

—కౌశికులు—

గీ. ఈముసలివాండ్రుచచ్చిపోరెన్నటికిని, దమ్మిడీయైనను బనకుఁదక్కదనుచు,
నిద్రవోయెడి తండ్రులనెత్తి మీఁద, గట్టిఱాయెత్తి వేయుదు రట్టిసుతులు. 127

సీ. చదువుసంధ్యలు వేశ్యచంక నాకఁగఁబోయె సంగీతవిద్యబజా చౌకనాయెఁ
బొంగచుట్టగాల్చుటే పూర్ణభోజనమాయె ననుదినక్షౌరంబె యందమాయె
గోఁచీలుపెద్దపాకీచీఁపురులునాయె నాచారవర్తనమసుగుమాడె
స్వమతాభిమానంబు పరులపంచలఁజేరె నూళ్లంటఁదిరుగుటుద్యోగమాయె
భార్యనూఁతిపోసిసుబోధపథ్యమాయెఁ, దల్లిదండ్రులమాటలు తప్పులాయె
గౌరవంబనునదినీళ్ళగాఱినేత, ద్విజవంశయౌవనబాలకాలికార! 128

—వేశ్యలు—

గీ. రాజరాజువచ్చినను గౌరవముసేయ, రంత్యజాతికి నైన దేహమ్మునమ్ము
చుండ్రు ; నగలతో నిద్రించుచుండు నాఁటి, విటులఁ జంపివేయుదు రట్టి వేశ్యలెల్ల.
క. తమకులవృత్తి నణఁచుచు, త్తములే మనుకొని తిరిగెడి బుధవ్రజముల చి
త్తములనె యతిమోహాయ, త్తములను జేసెదరు ; వీరు తగినవిధమునన్. 130

—ఫలము.—

సీ. ఇట్టివారలు పెక్కురెప్పుడు సమృద్ధులై కాఁపురంబుండిన కారణమున
బాల్యవైధవ్యముల్, బాలమరణములు, భోగభంగంబులు, రోగవృద్ధు,
లధికతస్కరబాధ, లగ్నిభయంబులు, నాఁకలిదప్పుల యలసటలును,
వర్షముల్ వేళకు వర్షింపకుండుట నీళ్లున్నసస్యముల్ క్రుళ్లుటయును,
బండసిద్ధంబులైనవి వఱదముంప, మట్టిలోఁగలియుట, పండినట్టివెల్లఁ
బక్షులుతినుట మొదలైన బాధలతిశ, యంబులై స్థిరమైయుండె నాపురమున. 131

—ఫలవిచారణ.—

చ. జనులకుఁ బూర్వకర్మమున సౌఖ్యముఁ గష్టముఁ గల్గు దానికా
ధునికులవృత్తిహేతువని తోఁచినయట్టులు పల్కవచ్చునా ?
యనకుఁడు "ధర్మరాజుగల యచ్చటఁ దప్పక కల్గు గోసమృ
ద్ధి, నెలకుమూఁడువానల"ని తెల్పెను వ్యాసుఁడు భారతంబునన్. 132
గీ. "కాఁపుతపముచే మృత్యువు గన్నవిప్ర, సుతుఁడొకండు శ్రీరాముఁడాశూద్రుఁజంపి
నంతలోఁ బునర్జీవితుఁ డయ్యెమజల" నని వచించె వాల్మీకిరామాయణమున. 133

—త్రికరణరూపము.—

ఉ. ప్రాణులు పంచభూతసమభాగపుఁ గూడికఁ బుట్టిరందులో
వాణి నభంబు, మానసము వాయువు, దేహము భూమి గావునం
బ్రాణులు త్రిత్రిమార్గగతవర్తనముం దగి నట్లు పూనినన్
క్షోణినిఁ బాఁడిపంటలొడఁగూడును లేనియెడం గఱుం జెడున్. 134

—మనోబలము—

ఆ. అందుసకలమునకు నాధారభూతము, వాయువగుటచేత వాయురూప
మైనమనసు ముఖ్యమైనదానిగ నెంచి, యన్నిటికి దేహాది యనిరి మునులు. 135

—మహాశక్తి—

గీ. ఇట్టి భూతశక్తి నిగనిపెట్టి యోగము, హస్థులును సాధకముచేసి యధికశక్తి
యోగులై మనోబలముచే జ్యోతిషంబు, వైద్యమార్గముగని భగవంతులైరి. 136

ఉ. దానినె బ్రహ్మ విష్ణు శివ దండధరాది పురావలోకన
జ్ఞానము నొంది వానికి జనంబులకుం గలమార్గముల్ మహా
మానగతిన్ లిఖించిరి మహోపకృతిన్ వెలుఁగొందఁగ నిప్పుడా
మానసశక్తి వాడుదురు మర్త్యులు 'మెస్మరిజమ్ము' పేరిటన్. 137

—కవీశ్వరశక్తి—

“ చ. గడియకు నూఱు పద్యములు గంటములేక రచింపనేర్తు నే
ర్పడఁ గవితాప్రసంగమునఁ గష్టనఁ గోపమువచ్చి తిట్టఁగాఁ
దొడఁగితినా పెకిల్లుమని దొర్లిపడుం గులశైలరాజముల్
విడువ కనుగ్రహింప నిరుపేద ధనాధిపతుల్యుఁడౌను నే
నడిదము వాఁడ సూరన సమాఖ్యుఁడ నాకొకరుండు తుల్యుఁడే ?” 138

క. ఇటు లోకకవి పల్కినతని, పటుశాపముచేత గండ్లు పడిన సరస్సా
కట్టటి యిలలో నిపుడునుగల, దిటులగుట మనోబలము మహిమమునఁగాదే ? 139

—ఘోరకలివృద్ధిహేతువు—

గీ. అట్టి మహనీయమునుల వాక్యముల నెపుడు, మానవులు గౌరవించుట మానినారొ
యప్పుడే కలివర్ధిల్లు నఖిలభూత, ములును సారహీనములగు భూమియందు. 140

-సిద్ధాంతము-

గీ. నల్లమందుతిక్క నణఁచు నల్లముపలె, వృద్ధిఁజేసెడు పొగచుట్టవిధముగాను
పూర్వకర్మముల్ మనుజుల పుణ్యపాప, వృత్తులెగదిగఁజేయు నీపృథివియందు. 141

—ఉభయాచారభ్రష్టులు—

గీ. చిరుదుకూడైనఁ దిని దొంగఁ జేర్చఁ దొంటిఁ, బక్వఫలమిచ్చినఁ దినక పరులయింట
నల్లి పేటాకుదుకవాస నాఁటిరాత్రి, లభముఁ దనుభయాచారధర్మరాశి.

గీ. అర్థము దెలియకున్నఁ గతానుగతిక, లగుచు వేదశాస్త్రమతము ల్నతులిరవ్రి
యత్నులై నిలుపుదురందు రైహికవ్రి, థానకామ్యకర్మనష్టులైనవీరు. 143

క. అతిమూఢంబగు వీరల, గతియే పాషండనాస్తిక ప్రముఖులకు
ర్స్మృతివాదంబులు జగతిం, బ్రతుకుటకాధారమయ్యెఁ, బరికింపంగాన్. 144

—డాంభికులు—

క. కొందఱు పరులును తిరుపఁగఁ, గొందఱు పెద్దలకు జడిసి కొందఱు బంగుల్
నిందింపకుండ సంధ్యా, వందనమును జేయుచుందురు పటుమతివీరల్. 145

గీ. మనసునుబ్బసానిముఖంబుగను దునుందు, వాక్కు భార్యను దిట్టుట వదలకుండుఁ
జేయు పితృతర్పణంబులు సేయుచుండు, నేమియనవచ్చు బ్రాహ్మణ్యమిట్టులుండు

—అజ్ఞానసంసారులు—

గీ. ఇతరగృహములయందేవి యేనియుశుభ, కార్యములయినఁ బోయి సంసా(రులమును
రెట్టిద్రవ్యము నిడి సంసారి పుఁడసుదు, నూరకే బాధ పెట్టుచు నుందురువీరు.

క. కొమ్మనియిచ్చినఁ గైకొన, కుమ్మనుచు మొఱగంబు దిప్పుదుండెడు నీమొ
త్తమ్ములచేతనె బ్రాహ్మ, ణ్యమ్మును నీచవృత్తి యయ్యెను యయ్యో.

—అశక్తశిష్టులు—

గీ. అన్యశాఖోద్భవులు వంశనన్న మేమి, యైనఁ దిన మాహితాగ్నుల మనుచు (ధనము
నిచ్చెదమధికముగ నన్న రొయిడలదిందు, రంత్యజాతుల చేతికూడైనవీరు. 149

—అయుక్తవర్తనులు—

క. మానవపాపాంతకతిల, దానాదిగ్రహణములగుచుఁ దావసక్రతత
ద్దానపాత్రయుక్తిత్తవి, హీనతమును చుందురు వీరు హీనకళాస్యుల్. 150

గీ. ప్రథమశాఖవాఁడవరమంత్రప్రయుక్త, పితృసాపిండ్యషోడశావిరతభోక్త
పూర్వవాయనజీవన సుధతిభర్త, వీరువర్ణ్యున్ననందొకరు తీరువారు. 151

—అవధానులు—

సీ. ప్రతివత్సరంబునుగ్రామములో శ్రావణపూర్ణిమకుధనంబుఁ బొందవచ్చు
శిష్యులకుఁజదువు సెప్పియున్నపనులు ఘనముగాఁజేయించు కొనఁగవచ్చు
నెట్టివేళలనైన నెదటికేఁబోయినన్ ముందుగా గౌరవ మొందవచ్చు
నితరగృహంబుల సేపకులైనను రెట్టిసంభావనఁబట్టవచ్చు
గీ. యజ్ఞమును జేసెదమను నుయాచన్న సేసి, భార్య మెడను గాసులు వేయవచ్చు ననుచు
దూరదేశమైనఁజని మధుకరవృత్తి. నోపికను వేదముఁజదువు చుండ్రువీరు.

— వేదపాఠమహిమ —

క. ఏమతితోడఁబఠించిన, నీమహనీయశ్రుతుల మహిమమునవీరల్
భీమసమానారోగ్య, శ్రీమన్మూర్తిత్వగరిమఁ జెలఁగుదురెపుడున్. 153
శా. ఆరోగ్యంబును దెల్పుశాక్యకృతులం దత్యంతవిద్వాంసులౌ
వారల్ మర్త్యులుకాదు రజ్ఞులగుచున్ వల్లించినన్ వైదికుల్
సారారోగ్యము గల్గియుందురు, ప్రజల్ సద్బుద్ధిదుర్బుద్ధిఁగా
ర్యారంభత్వముగన్న వస్తుగుణమాహాత్మ్యంబుపోనేర్చునే. 154

—సోమయాజులు—

చ. పరసతిఁగూడ సాహసము, వారసతింగనడబ్బులేదు, దు
ర్భరదురితంబు చేదొరికె భార్యకురూపిణి; స్వర్గమందుసుం
దరియగు రంభతోఁగలసి ధన్యతనొందఁగవచ్చునంచున
ధ్వరములు సేయుచుందురు గతజ్ఞులుకొందఱు వీరిలోపలన్. 155

—యజ్ఞప్రయోజనము—

ఉ. ఆదినివీరలెట్టిహృదయమ్మున నీక్రతుదీక్షదాల్చినన్
మోదుగుపుల్లనేతులను బుట్టినధూమము దేజముం, బలా
మోదదవీర్యవృద్ధియును, భూతలవృష్టియుఁజేసె; ముక్తికై
శ్రీదయితున్ స్మరించుపని చేతదురూహలు దూరమౌగతిన్. 156
క. రంభారమణీస్తనపరి, రంభానందరతినధ్వర విహితకర్మా
రంభాన్వితులగుటతదా, రంభార్యోక్తులనగోచరమిదెకర్గిడిదో. 157

చ. మృతుఁడగువాఁడు సౌఖ్యపడ, మేదిని రాజయి పుట్ట మూలమౌ
క్రతుభుగగారవీథిఁ గ్రతుకర్తలువొందుదు; రల్లరంభతో
రతియొనరింతురంట కవిరాజుల ప్రౌఢత, యీయథార్థమున్
శ్రుతివచనప్రభావ పరిశోధనశూన్యుఁ డెఱుంగ నేర్చునే? 158

చ. పశువధ నిందఁ జేయుదురు ప్రాజ్ఞులె కొందఱు; వీరిపాటిధీ
విశదులుగారె? యాద్యులగు పెద్దలు; రావణభంగి దేవుకై
స్వశిరమునైన వేల్పఁగల సాహసకార్యము నభ్యసింపనీ
పశువధమాదిఁ జెప్పఁబడెఁ బావనకర్మమె పెద్దహద్దుగాన్. 159

క. కానవె ఛందఃకవులగు, మౌనులు మేషాశ్వధేను మనుజక్రతువుల్
శ్రీనాథుఁ దృప్తుఁ జేయక, మానవ నివిధించిరుత్తమక్రియలంచున్. 160

—శాస్త్రిలు—

సీ. శాలువుల్ ధరియించి జనులచే నెపుడు శాస్త్రిలుగారని పిలుపించుకొనవచ్చు
నూరనూరను ధనమున్న దాతలఁ గ్రోల్చి వాషికంబులు దెచ్చి బ్రతుకవచ్చుఁ
బండితుల నెదిర్చి వాదించి సభలలోఁ బూజ్యులచే మెప్పుఁ బొందవచ్చు
గవనంబు నేరిచి గ్రంథముల్ చేసి భూపతుల యైశ్వర్యముల్ పడయవచ్చు
గీ. స్త్రీలకడ నలంకారార్థజాలములను, జెప్పి యిహలోకసౌఖ్యముల్ చెందవచ్చు
ననుచు దూరదేశంబులకైనఁ బోయి, యోపికన్ శాస్త్రముఁ జదువుచుందురు వీరు.

—పండితులు—

గీ. తత్వమెఱుఁగక విష్ణువే దైవమీశ్వ, రుండుగాఁడని వాదించి రోషచిత్తు
లగుచు గ్రంథములందున పార్థములనె, వెదకుచుందురు కొందఱు వీరియందు.
గీ. తమకు నభివృద్ధి యగు నన్న, ధనము నిత్తుమన్న, యశముఁ బుణ్యము వచ్చు నన్న, సేమి
యన్న, వీరు కొంద ఱెవరికైనఁ జనువుఁ, జెప్పనిష్టపడర దేమి చేటో గాని.

—సన్న్యాసులు—

గీ. భార్యల చెడుమార్గముఁ జూచి భయము సెప్ప, లేక, సంసారము నడపలేక, పీఠ
మెక్కి ధనము సంపాదింప నెంచి వీరు, కొంద ఱుపవీతములఁ ద్రెంచుకొందురకట.

—పీఠాధికారులు—

మ. కలిసన్న్యాసనిషేధముం దెలిసియుం గణ్యశ్రుతిశ్రీమతం
బలరం బోధరయొనర్పఁ బీఠముల నాద్యాచార్యుఁ డేర్పర్చుటం

కొమ్మకోరినయట్టి కోరిక దీర్పనివాఁడు భర్తగాఁడొక ప్రాణహర్తగాని
భార్యస్వాతంత్ర్యంబు భంగపఱచువాఁడు భర్తగాఁడొక ప్రాణహర్తగాని
గీ. యేమిరైనఁ జేసినజను లెంతురిట్టి, జన్మమేలని? యొక్కొక్క సమయమందు
నల్లమందును నూనెయుం దాగుచుండ్రు, కొందఱస్వతంత్రస్త్రీలు మందమతిని.

—పరనిందాపరస్త్రీలు—

సీ. వీరమ్మకోడలు వీథులంటఁదిరుగు నెప్పుడుఁజూచిననది యేమిగుణమొ
రామయ్యచెల్లెలు రాజన్నఁజూచినం బ్రాణమంతయునిచ్చి పలకరించు
సీనయ్యభార్యను జెప్పనక్కఱలేదు రాచకొంపలకెల్ల రాజ్యలక్ష్మి
యత్తవారిగృహాన కరుగనిభద్రమ్మ మనముచ్చరింపఁగఁ బనికిరాదు
గీ. భూమిలో మనగోటినిఁ బోలగలరె!, యెవ్వరైననంచును డెబ్బదేండ్లుగడచి
యున్న తమతప్పులను దాఁచి, యొకరితప్పు, లెంచెదరువీరుకొందఱుమంచిలేక.

—భూషణాసక్తస్త్రీలు—

సీ. కంసాలిచేసెడు కాలమందట్టిట్టు చేసితప్పకకొంతదీసి దాఁచు
నఱిగికొంతహరించు నతుకుగలదియయి యున్నచోఁ గరఁగినవన్నె దగ్గుఁ
గాలకర్మగతియే గతినుంచునోయని యొకకంటితోనిద్ర నొందవలయు
నెప్పుడైననెటకైన నేగుచోఁ బ్రాణంబు లను బిడికిటనుంచుకొనఁగవలయు
గీ. నిట్టిపాడునగలుమనకేల? మగఁడె, స్త్రీకి మంచిభూషణమని తెలిసికొనక
"కంటెగావలెఁ గాసులుగావలె"నని, మగనితోఁబోరుచుందురుమందమతులు.

—ధూర్తస్త్రీలు—

గీ. కొప్పువిడిపోవఁగాఁ బైఁట కొంగుజాఱ, వారలనుజూచి గుడ్లెఱ్ఱవాఱగౌర
వస్థులకురవంతయు భయపడకకయ్య, మాడుకొనుచుందురట్టి గయ్యాళులెల్ల

—విధవలు—

సీ. కొంతకాలము దాఁకఁ గోరికలన్నియుఁదీర, బొట్టునుమాత్రము పెట్టకుండ్రు
తలపనిదీరిన తరువాతనొక్కింత, యోగ్యంబులగునగ లుంచుకొందు
రొకసారిజననింద నొందినంతటజలతారు వస్త్రంబులు దాల్చుచుందు
రెవరెట్టులుండిన నెవరికిఁగావలె, ననియందఱును దమ్మనకయున్న

గీ. వెనుక జంకక, తాంబూలమును ధరించి, కొనుచు శ్రీరంగనీతులు కోట్లకొలఁదిఁ
బలుకుచంతటందీర్పుకత్తెలయి యిష్ట, వృత్తి సంచరించెదరట్టి విధవలెల్ల.

—అత్తలు—

ఆ. ఏమియున్నఁ బుత్త్రిఁ డేమి సేయునాయని, పీఁటమీఁదఁ బెట్టి పిల్లిమీఁదఁ
బెట్టితిట్టుచుండ్రు గట్టిగాఁ గోడండ్ర, నట్టియత్తగారు లనవరతము. 184

—కోడండ్రు—

క. పలువిధములఁ గఱుపువలెను, నలిపెడు నత్తల బయటికి సాగఁగ నంపం
దలఁచియును జడియుదురుళో, కులకుసుకులజలగునట్టి కోడండ్రిచటన్.

—కొడుకులు—

గీ. మిక్కిలిమదించి భార్యలచక్కఁదనపుఁ, జిక్కుములఁ జిక్కియెన్నియో చిక్కులుపడి
తమ్ముఁ గాంచి పెంచినతల్లిదండ్రులనొక, యధములవలెను భావింతురట్టిసుతులు.

—వేశ్యలు—

ఆ. విటుఁడు సకలలోక విభుఁడైన ఘనుఁడైన, "నందకున్నఁ గాలు నందినట్లు
లైనజుట్టు" ననెడి యార్యోక్తి యర్థంబు, విడువకుందురట్టి వేశ్యజాతి. 187

—ఫలము—

గీ. ఇట్టిపుణ్యపాతకకర్మలెంతొ వృద్ధిఁ, బొందియున్న కారణమున భూమి యర్థ
ఫలములైన నిచ్చి జనుల బ్రతుకఁ జేసె, నచ్చటనని తెలియుఁడీ మహర్షులార.

—వర్ణనలక్షణనిర్ణయము—

వ. నేను జెప్పిన పనులే యాయా జనులకు నిత్యకృత్యంబులని భావింపవలదు.
సాముదాయిక ధర్మంబులై యుండును. 189

—సౌధవర్ణనము—

మ. అటఘాసిల్లును వెన్నకుండ యనభవ్యాకారమా కోటయొ
క్కటి, కాల్వొట్టిన చోటు పాడుపడుమార్గంబే విచారించుచుం
బటుబుద్ధిన్నిజలాభముల్ వెదకు బామార్గాలజాలక్రియల్
విటపానప్రియదుష్టదానకవిరాడ్విప్రుల్ తనుంగొల్వఁగన్. 190

—రాజగృహవర్ణనము—

శా. పల్కోకాయలు, బాంధికుళ్లు, పులికల్లుహ్యాంగు భాండాలుబల్
కుక్కల్, పందెపుఁగోళ్ళు, కౌజుపులుఁగుల్, కూర్రాత్మవేశ్యాంగనల్
కొక్కోకంబు, ఫిడేలు, వీణె, పికుకల్, గోక్యంకలుంగల్గి పెం
పెక్కన్ రాజగృహంబు నూత్నవిభవం బేపొందనాకోటలోన్. 191

—మూఢరాజవర్ణనము—

గీ. కొమ్మనెక్కి దానినఱకుకొనెడువాఁడు, ప్రభువఁట! నఱకుమనిచెప్పువాడుభృత్యు
లంట? చెప్పెడిదేమున్న దాపురపతి, యైనమూఢరాజునవస్థ మాన్యులార!

సీ. తాఁదాగి సఖులకు ధర్మార్థమొకకాయ, ప్రతిదినంబందును బంపుచుండు
భాగ్యవంతులయిండ్ల బందిపోటులు సేయఁ, బగటజూదరులను బంపుచుండు
దనయొద్దకాలినం పనివారినయ్యంబు, దొరకినంగ్రిందికి దొక్కివైచు
ననిశంబు నాకకూర దినుటకు విసుగంచు, నాలినివిడిచి వేశ్యలనుగూడుఁ
గీ. బిట్టవేఁటలనెపమున వీథులఁబడి, వచ్చికానిపిరిచెడుస్త్రీల పైనిపట్టి
యుండలువిడిచి వారుతాటాడ్రిందుచుండ, ముదముపడుచుండు సఖులతో మూ
(ఢరాజు. 193

సీ. తాఁగన్నగాండ్రకుఁ దాపీలుసెప్పను, సొమ్మప్పగానిచ్చుజూదరులకుఁ
గోడెవందెముగట్టు కూర్మిగాండ్రకురోఁజు, పైవెచ్చమునకగు పైకమిచ్చు
లంజెఁదారుచువారలకు శాశ్వతంబుగా, జరుగుమాన్యంబు లొసంగుచుండు
పారాయిసీసాల నరగఁదెచ్చెడువారి, కెంతధనంబైన నిచ్చుచుండు
గీ. నింద్రుఁడవునీవు చంద్రుఁడ వీవటంచుఁ, దన్నుబ్బఁజేసెడునబద్ధాలమూట
లందయనుజూచుచుఁదనపెండ్లాముసైతముచ్చటగదారవోయునుమూఢరాజు.

సీ. రారాజు వలెఁజూపు రాజసంబునవాచ్యు, నట్లుసేయుచవాచ్యమైనదాని
నమృతంబు విషమునట్లతినీచముగఁజూచు, విషమమృతమువలెఁబ్రియము సేయు
రూపాయపైనతీరుగఁ గర్చుపెట్టును, బైననురూపాయవగిది దాఁచుఁ
బరభార్యఁదనభార్య భాతిసంభావించుఁ, దనభార్యఁబరభార్యదారివిడుచు
గీ. నంతియేగాని యావనులందుసౌఖ్య, కష్టసమయాసమయలాభ నష్టపాప
పుణ్యములు విమర్శింపఁడామూఢనృపతి, యింక వానిమహాకీర్తి కేమిలోటు!

క. జారత్వపద్మనయనా, నారతనానారతుండు నరహరిభజనా
చారత్వవేదగతిజా, లారిపుజాలారిపుండు నతఁడొకఁడెధరన్. 196

—పాపరాజవర్ణనము—

క. ఆరాజురాజ్యతంత్రపు, భారంబువహించి మంత్రిపదవీస్థిరుఁడై
నేరుపుచేఁదనరాజును, రారాజునుజేసెఁబాపరాజుసుఖములన్. 197

ఉ. పూనికశాస్త్రముల్ చదివి పుట్టుకయుంపు నిరక్షరుఁడౌటచే
జ్ఞానినటంచుఁ గర్మములొనర్పక యుండుట చేత, బంధుస
న్మానముపోవునంచు నధమక్రియునైనను దండ్రితద్దినం
బైనను బెట్టుచుంట, నతఁడామనుజత్రియరీతి భాసిలున్. 198

—దుష్టమంత్రి—

సీ. బ్రాహ్మణుల్ మాన్యముల్ పండినన్ ధనికులై మనకుభయపడుటమానుదురని
వారిమాన్యాలకు నీరీయకుండంగ వ్యవసాయపరులకు నాజ్ఞసేయు
బహుకాలముననుండి వానిప్రక్కలఁబ్రవహించు కాలువలుకప్పించుచుండుఁ
దనయిల్లునిండిన తరువాతఁదనరాజు క్షేమవిచారణఁజేయుచుండుఁ
గీ. తెలివికొండంతయుంటచే "దీపమున్న
యప్పుడేమేలుకొను" మను నట్టిపలుకె
యనయమునునమ్మి లంచముల్ గొనుచుధర్మ
పద్ధతిని లక్ష్యపెట్టఁడాపాపరాజు. 199

—గర్వపురుషుఁడు—

సీ. మీసాలుదువ్వుచు మిట్టిపడుచునిదే పురుషలక్షణమని గరువపడును
జిన్నబొట్టును బెట్టి చెవులపూల్దాల్చి నాముఖమెచంద్రుండని మురియుచుండు
సన్ననివస్త్రముల్ కొన్నినగల్ దాల్చి నేమన్మథుఁడనని నిక్కుచుండుఁ
దలపైనిగుళ్ళాయిదాల్చి యిదేరాజచిహ్నంబటంచును జెప్పుచుండు
గీ. నల్లత్రొక్కుడుబండియే యమరయాన, మనును వారకాంతయెరంభయనును గాఫి
యొ యమృతమనును, సకలంబు నెఱిఁగియున్న, బ్రహ్మరూపంబునేననుఁ బా
(పరాజు

—అతిలోభి—

చ. తనియమవేళఁ బట్టుకొని సాగుచు వైతరణిం దరింపనా
వను గోవఁ గ్రాసి, దుష్టజన బాధకులౌ యమకింకరాళికిన్
ఘనముగ లంచమిచ్చుటకొ గాని ధనంబును జాలఁ దాఁచెఁ దాఁ
దినఁ డుదయార్ద్రచిత్తుఁడయి దీనులకీయఁడు తిండి చూడఁడీ! 201

—ప్రస్తుత ప్రబంధకవిత్వము—

గీ. ప్రకటచంద్రికాపరిణయ వసుచరిత్ర, ములను జూచి సిగ్గుపడి విముఖుఁడు గాక
కల్పనాశ్లేషరీతులఁ గవనముల్లఁ, దలఁచునే? బుద్ధిమంతుఁడు ధరణి నిపుడు.
. ముఖ్యశబ్దార్థగాంభీర్యములు సెలంగ, వసుచరిత్రములో దానిభంగి గీత
మైనఁ జెప్పఁగలఁడె? యెన్నఁడైన నిపుడు, సెప్పినను దోఁగతనము నే చేయుఁగాని.
చ. అనఘులు బాణముఖ్యులు మహాత్ములు పూర్తిగఁ గ్రోలిపాఱవై
చిన కవితాసుధాఘటము చిల్లరముక్కలు నాకి రల్లపె
ద్దనముఖులట్టి పెంకులొక దారిని నాకి రచించునట్టి యా
ధునిక కవీంద్రవాక్యములఁ దోఁచుగుణంబు వచింపవచ్చునే? 204

క. కానఁ బ్రబంధము సేయఁగ, బూనం దగ దింక మంచిబుద్ధిగలిగినన్
శ్రీనాథకథారచనా, ధీనుండై ప్రజకు నీతిఁ దెలుపఁగవలయున్. 205

—భాషాంతరీకరణము—

గీ. పూజ్యసందర్భములుగల పుస్తకంబు, లన్యభాషకు మార్పఁ బయత్నము పడఁ
గూడదండ్రు భావంబు కొఱఁతవడినఁ, బతులకీర్తికి మసిఁబూయు పాపముగుట.

గీ. అనిరసగ్రహణసమర్థులైనవారు, సెప్పునట్టి నీతిపథము చెవినిఁబెట్ట
కల్లపెద్దనాదులకీర్తి యందు లక్ష్యముంచకుఁ గవిత్వమును జెప్పుచుండునతఁడు

—వికృతకవిత్వము—

సీ. శ్లేషయటంచు విశేషచోరతఁ జేసి యాక్షేపణార్థంబు లరసి మాన్చి
పాండిత్యమును జూప బండతాలను బోలు పదపదసంధులు వెదకిపెట్టి
యందఱికిఁ దెలియు నట్లుండవలెనంచుఁ బెసరపప్పుపదాలు పోసఁగఁ జేసి
రసపోషణంబు నర్థవిశేషకరమని నలులలలలులలచ్ఛలను గలపి

గీ. యారభటియును గౌడియును నడునర్థ, మందు శృంగారరసమును బొందుపఱచి
వరమహారాజులు సంతోషపడెదరట్లు, గంటకోకపాదములుంగ ఘనుఁడతండు.

—దుష్ప్రబంధకథ—

గీ. భక్తునకునైన, సన్మార్గసక్తబుద్ధికైన, విద్యార్థికైన బుధాళికైనఁ
బనికిరాక మూర్ఖులు హర్షపడు పాడిపాడి, కతలనల్లంగ మిక్కిలి ఘనుఁడతండు.

—దచ్చుసాహిత్యము—

గీ. కఠినరీతిఁ దాఁజేసిన గ్రంథమునకుఁ, గొంతకాలమైన వెతుకఁ గొంచెమైన
నొప్పుగా నర్థభావముల్ చెప్ప లేఁడు, వానిసాహిత్యసారంబు పలుకఁ దరమె.

—గాలిపాట—

శా. సారంగంబును బాడి యేరిబిడి నేస్తా! యందుఁ బ్రశ్నించినన్
శ్రీరాగంబను; దానిఁ బాడుమన సద్రీత్యంతరాభిఖ్యగాం
ధారాచ్ఛస్వరమధ్యమంబులు సఖిత్వంబొందనాక్చ్ఛ న్మహా
సారంబందు మహాఖరస్వరముతో సంగీతమీభంగియా. 211

—దుష్టపురుషుఁడు—

ఆ. విద్యబుద్ధిగల్గి విభుఁడైన వాఁడును, గతినినడచెనేనిఁ గలజనులు సు
గతినినడచెదరని కలిపురుషుఁడు తన, యామునిల్పు దుష్టుఁడయ్యెనకట.

సీ. తనపనికంటెను దశగుణముగలదైనఁ బచ్చిబూతులనుతిట్టుఁ
దనపనిలో సమర్థత్వంబుగలదైన నెజనులను వెదకి నిందసేయుఁ
దనపనికంటెను ఘనమైనదైనచో గుణముదోషంబుగా నెంచఁగఁ దొడఁగు
నుపమానరహితమై యున్నచోఁ దనపని హీనమగునని లోలోన నగను

గీ. నంతెగాని ముఖప్రీతికైన మాట, బలుకఁడు తనముఖ్యవృత్తి యా పనిని నెవ్వఁ
డైనఁ జేయుచునున్నచో దానిఁ జూచి, పరులయభివృద్ధికోర్వని పాపరాజు.

గీ. తాను జేసెడుపని నెవ్వఁడైన జేయు, నెడల దానిఁ జెడఁదీయునెంచు; నితరు
లేదియడిగినఁ దా నాయొద్ద లేదు నాకుఁ, దెలియదనుపట్టిపురుషుఁడీఖలునుగలఁడె?

శా. దేవబ్రాహ్మణవృత్తులం జెఱుపనం దేహింపఁడా పూఁటకుం
జీవింపంగతిలేని దీనులనగా నింబెట్టు లంచాలకై

గీ. యొల్లస్త్రీలును దనయాజ్ఞ నెపుడుఁ దాల్చ, నట్లు చేసికొని యమిత ఖ్యాతినొంద
నా పతివ్రతాస్త్రీరత్న మహహా! నోరు, మంచిదైనచో నూరును మంచిదగును?

—ప్రతిదినాహ్నికకృత్యస్త్రీ—

సీ. నాలుగుగంటలకే లేచి కాలోచితంపుఁ గృత్యముల తియుక్తముగఁ దీర్చి
బదిగంటలకు వండి పదిలంబుగాఁ బెట్టి తనభర్తను దివాణమునకుఁ బంపు
నభ్యాగతులఁ జూచి యతిభక్తిఁ బూజించి రెండుగంటలకుఁ దాఁ దిండి దినును
బీదసాదల జాలి నాదరించుచు విష్ణుకథలచేతను బ్రొద్దుగడవఁ జేయుఁ

గీ. జేసినది యీశ్వరార్పణఁ జేసి దేవ,దేవు ధ్యానించి చాల మోదించుచుండు
నా పతివ్రతాస్త్రీరత్న మహహ! మంచి,యాడుదేగ నా యింటికి ఖ్యాతి దెచ్చు.

—భర్తృసదానందకరసుధీస్త్రీ—

సీ. పొన్నకాయను బోలు చిన్నికొప్పు ముడిచి చాల మేలుగఁ బ్రాలు పూలు దురిమి
మెఱుఁగునూనెను రాచి మేలికాటుక దీర్చి పాలుగాసనుమైన బొట్టు వెట్టి
జలతారు చేవిరాలు చలువకోక నుగట్టి నానావిధములైన నగలు దాల్చి
పరిమళించుచు నున్న బహువస్తువుల నంది చెన్నైన పూబంతి చేతఁ బట్టి

గీ. పాన్పుఁ జేరి కళాశాస్త్రపద్ధతులును, గావ్యరీతులుఁ జెప్పుచుఁ గాంతునకను
రాగముం బెంచు నా సతీరత్న మెల్ల, యపుడు 'శయనే చరంభా' యటన్న దెఱిఁగి,

ఉ. అప్పటనప్పటన్ మగఁడు హర్షముతో నిడుసొమ్ముఁ దండ్రితోఁ
జెప్పక తల్లి యిచ్చినది చేరిచి వడ్డికి వైచి దానితో
నెప్పుడు నన్నదానమును హెచ్చుగఁ జేయుచు భర్తలోభియున్
దప్పును గప్పు నామె పతి ధన్యుఁడు గాఁడె? సుభార్యగల్గినన్.

గీ. ఇంటిపై వెచ్చమునకుఁ దా నిచ్చుసొమ్ము, సగము మిగిలిచి యిచ్చుచు జగము మెప్ప
గాంచు నామెకుఁ బెట్టెబీగంబు గాక, యింటి సర్వాధికారంబు నిచ్చు మగఁడు.

ఉ. చిన్నతనంబులో జనని చేసిన నీమము చేత నీడులోఁ
గన్న సమస్తకావ్యములుఁ గాంతునకిష్టము గూర్ప నిచ్చలే
కెన్నఁడుఁ బుత్రవాంఛ రమియింపఁగఁ దోడ్పడె నామె కట్లుగా
కున్నఁ గలిగె స్వతంత్రసతు లుత్తమలౌదురె? కావ్యరీతులన్.

—ఆశ్వాసాంతము—

వ. ఇట్లా పతివ్రత కలలోనయిన మగనికిం గష్టంబు గలుగనీయక యతనియైశ్వర్యమునకును, గలియుగంబులో వేదశాస్త్రపురాణ ధర్మములు నిలుచుటకును మూలమై శ్రీమహాలక్ష్మీ కటాక్షపూర్ణ కాలయి, భగవద్భక్తి విశేషముచేం బుట్టిన వైరాగ్యజ్ఞానంబులచే బ్రహ్మానందంబు గలిగియుండె, నాపాపరాజును దత్సతీసంయోగంబువల్లం దనపాపంబు లెప్పటికప్పుడు నశించుచుండంగా రాజైనిలిచి యీమహాచక్రభారమంతయుం దానే వహించి యంతటం జయంబుగల్గి సకలవిధ మహాభోగంబులు ననుభవించుచునుండెను.

—మహాచక్రబంధము—

శా. రక్షోరాడ్ధం! సూర్యసంభవసుమిత్రా! విత్తదేంద్రాంబురా
జక్షేమప్రద! రమ్యమౌనివర రక్షాకృత్పినాకిస్తుతా!
వక్షశ్చంచల! కమ్రభక్తవశధీభాతిప్రజాతండనా
నాక్షాగారగ! శ్రీజయాహవసుశూరా! లోకతాతా! ఘనా!.

—గద్యము—

ఇది

శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర, కౌండిన్యసగోత్రపవిత్ర, ముత్యసంతాన క్షీరపారావారాత్రిపుత్ర వేంకయ్యార్య ద్వితీయపుత్ర, బాపన్నార్య పౌత్ర, చిన సర్వయార్యైకాదశాబ్దపోషిత పుత్ర, సీతయ్యార్య స్వీకృతపుత్ర, సకలజన కారుణ్యకటాక్షపాత్ర, సీతారామచంద్ర పరబ్రహ్మార్పిత సకలకర్మ, సూర్యనారాయణమూర్తిశర్మ ప్రణీతంబై, యపూర్వాద్భుతచరిత్రయగు సకలానందనామక నవీన ప్రబంధమునందుం బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ.

శ్రీరస్తు.

సూర్యనారాయణసూక్తీయము.

సకలానందము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీమహితవేదభాషిత, మౌమార్గంబునఋణత్రయముదీరిచిని
పాటవుఁడవైతగిలోక, స్తోమమునకు నీతిరీతిఁ, జూపినరామా. 1

వ. దేవా! దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము. ఇట్లు చెప్పఁగా విని యవ్వలికథ
చెప్పుమని యడిగిన శౌనకాదులకు సూతుండిట్లనియె. 2

గీ. అట్లువారలు సకలసౌఖ్యములు గలిగి, కొంతకాలముగడపిన యంతనొకఁ
నాఁడు లోకులప్రస్తావనముసలుపుచుఁ, దనముగనిఁజూచియీరీతిననియెసుమతి

—సంతానప్రశంస.—

గీ. నేఁటికేఁబదియేండ్లయ్యెనునేనువచ్చి, యొకకొడుకునైనఁగనుఁగొనకుంటి;నెవరిఁ
గనినముచ్చటౌను; సుతునిఁ గననిబ్రతుకు, బ్రతుకె? యనభార్యకిట్లనెఁ బా
పరాజు. 4

క. కాంతా! సంతతిలేదని, చింతంజిత్తంబునందుఁ జేర్చుచునుంటే
యింతయెఱుంగవె; చెప్పెద, సంతతిచేఁగల్గునట్టి సౌఖ్యమువినుమా. 5

గీ. గర్భముధరించిమోచుటకనుటవెనుక, మంచినేర్పుమకుఁ—వలతోఁ బెంచుటయివి
యొంతసౌఖ్యమోపడ్డవారెఱుఁగవలెను, గానితెలియునే? నీవంటిదానికబల.

గీ. అదియుఁగాకబిడ్డనుగన్నయంతస్త్రీకి, యౌవనముతగ్గు; వారికైయధికధనము
వ్యయమగును; వారుచెడ్డవారైనఁజింత, గలుగుఁ; జచ్చినఁ వారిపైనిలుచు
మనసు. 7

వ. కావుననిహపరసౌఖ్యదూరంబైన సంతానంబు లేదని చింతింపక వైకుంఠ
సమానంబైన యీగృహంబున నాతో మహాభోగంబు లనుభవించుచు బ్రహ్మా
నందంబుతోనుండు మన నామె యిట్లనియె. 8

గీ. ఇట్టినష్టవాక్యములాడు టేల ? పుత్రి
వాంఛగలవారికిఁ గడుపు బరువె ? దైవ
కరుణ చేసుఖప్రసవము గలుగరాదె ?
ధనముగలవారు పిల్లలఁ బెనుచుటరుదె ? 9

ఉ. ఇంక శరీరభోగముల కెక్కుడు నామది, మంత్రినైనిరా
తంకముగాగడించుకొని దాచితిద్రవ్యము నేమిసేయఁగా ?
వంకరలేనివృత్తిగల వారలు లేరె ? కుమారులందు, ని
శ్శంకగ మోక్షవాంఛగల జ్ఞానులు చావునకుంజలింతురే ? 10

క. ధనమును విద్యయుసద్వ
ర్తనమునుగీర్తియును గల్గి తలిదండ్రులకుం
జనులకుసంతోషంబిడు
తనయులు జనియింపరాదె ? దైవవశమునన్. 11

క. అనితగినయట్టులుత్తర
మును జెప్పఁగఁ జాలసిగ్గు పొందియుమగఁడౌ
టనతఁడునీకోరికయే
మనఁగా నావరసతివిను మనియిట్లనియెన్. 12

— సంతానదాయకకర్మములు. —

సీ. సప్తగోదావరీ సాగరసంగయాత్రనుమంచిభక్తితో నొనరుచుటయు
షష్ఠీచతుర్థుల సన్నిష్ఠగలిగిను బ్రహ్మణ్యదేవతా వ్రతులగుటయు
రామాయణమునుపు రాణముచదివించి శ్రీరామపూజను జేయుటయును
భాగవతపురాణ పఠనంబుగావించి పుత్రగోపాలార్చఁ బొనరుచుటయు

గీ. మొదలయిన కొన్నిసత్క్రియల్ బొదలుచుండె
వీనిఁజేసికొందఱునుసంతానవంతు
లైరి యిప్పుడానత్క్రియ లందు నాకుఁ
బుత్రగోపాలపూజపై బుద్ధిపుట్టె. 13

— పూర్వజన్మకర్మఫలము తప్పదనుట. —

క. అననాతఁడు పకపక న
వ్వ నెగడియున్న తనమోట్ట వేదాంతముతో
ననెనిష్ఠలెన్ని చేసినఁ, దనదుపురాకృతఫలంబు దప్పునె? కాంతా. 14

గీ. పుణ్యవంతులు కష్టముల్ పొందుచుంట, లేదె? పాపులకు సుఖముల్ లేవె? వాని
కైవ్యయప్రయాసంబుల నందుటొకటి, వట్టివెఱ్ఱియనఁగ నామె యిట్టులనియె.

— పౌరుషప్రాధాన్యము. —

గీ. కారణంబన్నిటికిఁ బూర్వకర్మమె యగు, నైన మానుషయత్నము మానఁదగునె?
మనము నములుట మ్రింగుట మానుకొనిన, నన్నము కడుపులోపడి కరఁగఁగలదె

— పూర్వపుణ్యపాపనాశనవిషయము. —

గీ. పూర్వపాపము కడువకపోదు నిజమె, గాని కొన్ని సత్క్రియలు తత్కర్మఫలము
కొలఁదివేళలోఁ దినిపించి సత్ఫలమిచ్చు, ననిప్రమాణములుగలవే వనిన వినుము.

శ్లో. పూర్వజన్మకృతం పాపం, వ్యాధిరూపేణ బాధతే
తచ్ఛాంతి రౌషధైర్దానై, ర్జపహోమసురార్చనైః.

క. మునుపటిజన్మపుఁ బాపము, ఘనరోగంబై మనుజులగాసిం బెట్టున్
ధనదానౌషధదేవా, ర్చనజపహోమంబులనది శాంతిం బొందున్. 18

చ. అని యిటు శాస్త్రముల్ దెలుపు, నద్దియుఁగాక యజామిళుండు చ
చ్చునపుడు పుత్రుపేర హరి శోభననామము నెంచు దానిచేఁ
దనదురితంబు కాలభట వర్గనభీతిగతిన్ భుజించి సం
జననభయంబు వాసి చిరసౌఖ్యకరంబగు మోక్షమొందఁడే? 19

గీ. గొల్లనతులు కృష్ణు విటుఁగఁ గోరికూడి, యతని నొకదినమునఁ బాసి యా వియోగ
తాపరూపముగాఁ దమ పాపఫలము, లనుభవించి తుదను మోక్షమంద లేదె? 20

క. ఘనభక్తుండై విలసి, ల్లిన బమ్మెరపోతరాజు లేమిదుఃఖమునం
దనపాపకర్మఫలమె, ల్లననుభవించి తుద మోక్షలక్ష్మిం గనఁడే? 21

గీ. అవినిజములుగావంటివేని వినుమూఢ, కాలిలోని ముల్లును దీయు వేళనొప్పిఁ
బెంచి యొకక్షణములోనె మంచి సౌఖ్య, మిచ్చు సత్కర్మసామర్థ్యమిదిరా సుమ్ము.

క. అల్లము పైత్యము విఱువదె ? బెల్లము బలమీదె ? మనకు వేదస్మృతులం
జల్లనిదయు దేవుండిడు, టల్లంతయు నిష్ఫలంబె ? యరయనె ? కాంతా. 23

క. ఘోరావక్రపరాక్రముఁ, డౌరావణుఁ డానవగ్రహంబుల నాకంబోఁ
జేరిచి కట్టఁగ లేఁడె ? కు, మారుఁడు పుట్టు సమయమున మానితశక్తిన్. 24

క. శివుఁ డేపది యేండ్లా, యువు దనకిడ నిష్ఠ మానినుతించిచిరా
యువు మార్కండేయుండీ, భువి సంపాదింపలేఁడె ! బుద్ధింగనుమా. 25

చ. ధనవనితాద్యతిప్రియుఁడు దారుణలోపము సంభవించినన్
ఘనముగ నేడ్వకుండఁ బరకాముఁడు జ్ఞానవిరాగశాంతముల్
గనఁగ, నశక్తుఁ డూరకొనఁ గో "మును సేసిన కర్మమున్ భుజిం
పనెవరికైనఁ దప్ప" దని వ్రాసిరి వస్తుగుణజ్ఞులౌ బుధుల్. 26

గీ. పుణ్యకర్మఫలము గూడఁ బోవుఁ జెడ్డ, పనులవల్ల ; ధనమదము వలన మొదటఁ
ద్రాగుడియు లంజపొత్తును బాగుగఁ గని, పింఛి కైవు వాతముష్టి యొత్తించినట్లు. 27

— ఐహికకర్మఫలప్రాప్తి విషయము. —

సీ. కలలోన మన యిల్లు గాన్పించె రాత్రి యని బుద్ధి యింటిపై నాపుచుండ్రు
నడకచే నాయాసపడి యేలవచ్చనీ యాత్రయను మనుస్సు రను మనుండ్రు
రూపవంతుల గు నరులను జూచి మనసు చెఱుచుకొని పనులు సేయకుండ్రు
యాత్రాపరులు దేనినైన మఱచినచో దాని మెల్లగఁ దీసి దాచుకొందు

గీ. రింటికిఁ గవచ్చితమ పుణ్య మెల్లఁ జెప్ప, కొందఱొక గొప్పగా నిట్టి మందమతుల
కెట్టు ? లబ్బు సుకృతఫలమిహమునందు, నున్న దుత్తరజన్మ నాదవుఁ గాని.

గీ. పరుల మెప్పుగోరక దేశపాత్రకాల, ములను జూచి చేయు సుకృతములిహమున నె
ఫలము నిచ్చును ; మనసు నిశ్చలము గాక, చేయు పని పూర్ణఫలదమై చెల్లకుండు.

క. మన సేరీతిని నడుచునో, మనుజుల నారీతి ఫలము మానక పొందుం
గనుక సకలవస్తులలో, మనసే ముఖ్యము నిలేదె ? మనశాస్త్రములన్. 30

గీ. అన్యబోధచే బ్రాహ్మణు నడఁచువాఁడుఁ, జంపు వేళఁ జేయూడక జంపువాఁడుఁ
బనిని జేసి పశ్చాత్తాపపడెడు వాఁడు, దానిఫలమును జన్మానఁ గానకుండ్రు. 31

క. త్రికరణశుద్ధి గలిగిచే, యు కలుష పుణ్యములిహమున నొందు నరులమా
నక యుట్టి నాయత్యల్పట, సుకృతాఘములని యున్నంగుఁ జూను మును ద్రుతుల్కన్.

గీ. ఇట్టిసూక్ష్మము ప్రారబ్ధమెల్ల నణఁగి, పోవుమార్గము దెలియక దైవనింద
సేయుదురుకొంద జీవింకఁ జెడ్డతలఁపు, ఘూనక వ్రతము సేయుట కుద్యమింపు.

వ. ఇట్లతియుక్తియుక్తంబుగ నుత్తరంబిచ్చినలోనం జాలసిగ్గునొందియు లౌకికశిఖామణియగుటచే మాటలచే నర్ధాంగికారత్వముసూచించి కాంతా! నీయిష్టప్రకారము వ్రతము సేయుటకు నిశ్చయించితిని. కాని దేశకాలపాత్రాదివైపరీత్యముల నాలోచించి నేదాచినకోటిధనంబు కదుపుట ధర్మంబుగాదు. ప్రస్తుతము సొమ్ము లేదు. కావున మఱియొకప్పుడు సేయుదము. ఇప్పటికోపికనుబట్టుమనఁగా నామెయిట్లనియె. 34

సీ. ఇంటికొకరూకవంతున నిండటంచుఁ, ప్రభువుమాన్యముల్ దున్నెడు వారికాజ్ఞ
చేసిదానిచేనిప్పుడు చేయుదమన, నామెమాటకుమాఱుమాటాడ లేక. 35
గీ. అతఁడట్టులే చేయుదమతివ! వ్రతమొ,నర్చు టెట్లన? నామె సాఁగెందమును దెచ్చి
చేతిలోనుంచి పద్ధెలు చేతఁజూపఁ, జక్కఁగాఁజూచి యతఁడిట్లు చదువఁదొడఁగె

— పుత్రగోపాలవ్రతవిధానము. —

వ. "సకలఫలములనీయఁజాలిన యీజంబూద్వీపమునందు జనించియుఁ బుత్రహీనుఁడగువాఁడు జడప్రాయుఁడు. వానికంటె నిరర్థకజన్ముఁడు లేఁడు. పుత్రహీనునికి ధనరూపాది సంపదలుండియు సార్థకములు గావు. "అపుత్రస్యగతిర్నాస్తి" యని ధర్మశాస్త్రములను చున్నవి. ఎల్లప్పుడును దకాంజలిసేయ పేక్షించు పితృదేవతలు పుత్రహీనుంగని నిరాశులై చింతింతురు. అపుత్రవిషయిక ప్రాయశ్చిత్తము శాస్త్రములయందు లేదు. పంచపర్వములందును గామాతురుఁడైన తింగూడుట, బ్రాహ్మణవివాహమునకు విఘ్నము సేయుట, పాలమీఁదయాశచే దూడకుఁ బాలుంచక దానిం జంపుటమున్నగు పాపములపుత్రత్వప్రాప్తికి హేతువులు. ఇట్టిపాపకార్యములు సేయువారి భార్యలు గొడ్డుఁబోతులై (1) కా

— షడ్విధవంధ్యలు. —

కవంధ్య (2) కదళీవంధ్య (3) యంధవంధ్య (4) స్త్రీప్రజావంధ్య (5) స్రవద్గర్భవంధ్య (6) రజోవంధ్య యని యాఱుభేదములనుందురు. (1) అన్నవస్త్రములు చక్కఁగా నియమింపక కోడలినిదుఃఖపెట్టునది ధనధాన్యవ

ర్జితయై, మహారోగపీడితయై, బాంధుతిరస్కృతయై, పుత్రహీనయగును. ఇది కాకవంధ్య (2) మత్సరముచేత నింటికెనిప్పుపెట్టునది పుట్టినను గబిడ్డలు చావఁగా నొకరిద్దఱాడుపిల్లలఁగలిగి సర్వజనులు నిందింపఁగా నన్నవస్త్రములకు గతిలేక యాఁకలిదప్పులచేఁ బీడింపఁబడుచుండును. ఇదికదళీవంధ్య (3) ఋతుకాలములలో రాత్రియౌవనవతియై యుండియు ధనధాన్యరూపసుశీలాది సంపదలుగలిగి యౌవనవంతుఁడైన ప్రియుని రమింపక వంచించి తిరుగునది స్త్రీప్రజనేకనును. ఇది స్త్రీప్రజావంధ్య (4) వ్రతముపట్టి హేతువులేక నడుమ మానునది చావుబిడ్డలనుగనుచుండును. ఇది పుత్రవంధ్య లేక యంధవంధ్య (5) ఒకరుచేయువ్రతమునకు హేతువులేక విఘ్నము చేయునది రక్తశూలగలదియై గొడ్డురాలగును. ఇది స్రవద్గర్భవంధ్య (6) పాలన్నియుంబిండుకొని యావుదూడను జంపునది దరిద్రయై పుట్టిమాదకన్యయగును. ఇది రజోవంధ్య. ఈ 6 విధములవంధ్యలును నరకభాజనలు. సర్వపాపపరిహారకమును, మోక్షదాయకమునైన పుత్రగోపాలమంత్రము వీరికిత్తారకమయియున్నది. తొల్లి పెక్కండ్రు నరులీపుత్రగోపాలవ్రతముచేసి పుత్రవంతులైరి. ఈమంత్రప్రభావమిహపరసుఖములిచ్చి విష్ణుసాయుజ్యమిచ్చును. బ్రహ్మహత్యాదిపంచమహాపాతకులు, స్వస్త్రీపరులుగాక సంతతిగాంచనివారు నీమంత్రము సహస్రావృత్తి జపము చేయుదురేనిఁ బుత్రవంతులై పుణ్యలోకము నొందుదురు. రోగులు, దరిద్రులు, లక్షజపముచేసి యందుఁబదింట నొకభాగము తర్పణము, నొకపాలు హోమము దానిలోఁబదింట నొకపాలు బ్రాహ్మణసంతర్పణమును జేసి యారోగ్యధనికత్వములుపొంది పదంపడి ముక్తులగుదురు. పుత్రకాముఁడు శుచియై మౌనముతో నీమంత్రమును విధ్యుక్తముగాఁ బ్రతిదినము సహస్రజపము చేయుచువచ్చి, జపాంతమున హోమము, బ్రాహ్మణభోజనము, శక్తివంచనలేక చేయునేని సంకల్పసిద్ధినొందును. హోమము పరమాన్నముతోనైనను, రురు(నల్లచారలు తెల్లమచ్చలుగలదుప్పి) మాంసముతోనైనను. నువ్వులుగలిపిన చక్కెరతోనైనను జేయవలయును. ఏకద్రవ్యహోమముచేత నేకామ్యముఫలించును. పదివేలు జపము చేయునెడల నిద్దఱుకొడుకులు గలుగుదురు. దానిచేనొకవేళఁగలుగకున్న నిఱువదివేలజపముచే ముఖ్యముగాఁ గలుగుదురు. నియమములేని జపము సిద్ధికానేరదు. పుత్రప్రాప్తికి స్త్రీపురుషులు వేర్వేఱ జపించుటయుత్తమప

తుటు. అదిరాత్రివేళ నుపక్రమించి దీక్షాధర్మముతోఁ బుద్ధిచలనములేక జపిం పవలయును. స్త్రీపురుషులదోషనివృత్తికై ప్రతిదినమునఁ దండులమార్జనము చేయవలెను. ఆదంపతులాబియ్యపుటన్నము నేసినవలెను. బియ్యముప్రోగుగాఁ జేసి దానిం జతురముగా నెఱపి యందుపై యంత్రము లిఖించి దానిపైఁ గలశము స్థాపించి శోభనాక్షతలతోఁ బూజింపవలెను. అట్లు చేయు నెడలఁ బూర్వపాపము నశించును. ప్రతిదినము జపసంఖ్యకుఁ దగినట్లా మంత్రముతోనే హోమము చేయవలెను. అట్లే బ్రాహ్మణసంతర్పణము చేయవలెను. ఈ గోపాలమంత్రము దశాక్షరము. పుత్రకాములు దీనిని న్యాసపూర్వకముగా జపింపవలయును.

— మంత్రప్రకారము. —

ఆదియందు సర్వకామప్రదమైన హుం అను బీజాక్షరమును, దానివెంబడి శ్రీం అను బీజాక్షరమును, దానివెనుక "శ్రీ పుత్రగోపాలాయనమః" అను మంత్రమును గూర్చి పఠింపవలెను. ఈ మంత్రము దశాక్షరమంత్రరాజమని మునులు చెప్పుదురు. పుత్రకాములీశుభప్రదమంత్రము బ్రాహ్మణముఖమున నియమపూర్వకముగా జపింపవలెను. ఈ మంత్రమునకు ఋషి బ్రహ్మ, ఛందస్సు అనుష్టుప్పు, దేవత గోపాలదేవుఁడు.

— న్యాసమంత్రము. —

శ్లో. ఛందోనుష్టుప్తథాదేవో, దేవకీనందనశ్శిశుః
హుంకారో బీజమస్యాద్య, నమఃకీలకముచ్యతే
గాం శక్తిం బ్రాహ్మణః ప్రోక్తం, మంత్రస్యాస్య మహాత్మనః
షడ్దీర్ఘాలా ఇతిప్రోక్త, స్సర్వకర్మఫలప్రదః .

అని యీ న్యాసమంత్రమును ననుసంధించి పిదప నీలవర్ణుఁడు, సుదారాంగుఁడును, దేవకీగర్భసంభూతుండును, గంసభీతులైన దేవకీవసుదేవుల కభయప్రదుండును, నై పుత్రగోపాలనామమునఁ గీర్తనీయుఁడైన శ్రీకృష్ణభగవానుని ధ్యానించి, కృష్ణాజినముపైఁ దూర్పుమొగముగాఁ గూర్చుండి, నిశ్చలుఁడై ఫలకాముఁడగువాఁడే పుత్రగోపాలమంత్ర జపముచేయవలెను. అనంతరము బంగా

రుతోనైనను, వెండితోనైనను, ఱేకొకటికొట్టించి దానిలో నాలుగుమూలలు నైదు రేఖలుగల యొకయంత్రమున్వ్రాసి, యందు నడుమనగ్ని బీజయుక్తముగా లక్ష్మిని జిత్రించి, అయిదు రేఖలందును నరసింహబీజాక్షరములువ్రాసి యా యంత్రమైదురాత్రులు తత్పరుఁడై పూజించి కబళప్రాశనానంతరము

శ్లో. హరమానాథలోకేశ, హసీతావల్లభప్రభో
రక్షమాంపుత్రదానేన, కృపయా పూర్ణయా సహ.

అనునీశ్లోకమునను సంధించుచుఁ దోరముసందిటంగట్టుకొనవలయును. పిమ్మట రఘునాయకమూర్తి నైదు రాత్రులర్చించి, హనుమచ్చంద్రసూర్యాంకితమును, బుత్రలాభహేతుకమునైన యంత్రమునుధరించి జపసమాప్తిచేసి పాయసాన్నముతో గృహ్యాగ్ని యందుఁ బూర్వోక్త మంత్రము చేత షట్పాత్రవిధానమున రెండువేలహోమములు చేయవలెను. ఇట్లయిదురాత్రులుజరిపినపక్షమున జీవమూర్తి యగును. అంతట పరలవిధివంతముగా హోమముచేసి హోమశేషమైన చరువును బ్రహ్మస్వరూపముగా ధ్యానించి తీసియొకపాత్రయందుంచుకొని, మనోభీష్టమును స్మరించుచు దానినైదు భాగములు చేసియధ్వర్యునివలన యజమానుఁడు తనభార్యకిప్పింపవలెను. అట్లిప్పించునప్పుడుప్రథమాంశమునధ్వర్యుఁడు చేతఁబుచ్చుకొని

శ్లో. భక్షయైవంవిశాలాక్షి, హోమశిష్టమిదంచరు
అనేకదోషసంభూతం, ధ్యానాత్తేమేవినాశయ.

అని యీయఁగా యజమానుని భార్యభుజింపవలెను. తరువాత

శ్లో. గోవత్సహననాత్పాపం, పాపంయచ్ఛిశుమారణే
హనచ్ఛక్రేణతత్పాపం, రక్షమాంపుత్రదానతః.

అను శ్లోకమునను సంధించుచు రెండవయంశమును,

శ్లో. దేవకీగర్భసంభూత, పాపంమేభయవర్జిత
తత్సర్వంనాశయాశుత్వం, కబళస్యాస్యభక్షణాత్.

అను శ్లోకమునను సంధించుచు మూఁడవయంశమును,

శ్లో. పుత్రగోపాలసర్వేశ, పశ్యమామపుత్రిణీం
రక్ష పుత్రప్రదానేన, చతుర్థస్యాస్యభక్షణాత్.

అను శ్లోకము ననుసంధిలచుచు నాలుగవ యంశమును,

శ్లో. అథత్వ పితరోగర్భం, కుమారంపుష్కరాగ్రజం
యథేయంధారయిష్యామి, కబళస్యాస్యభక్షణాత్.

అను శ్లోకముల ననుసంధించుచు నైదవ యంశమును భుజింపవలయును. ముగ్గురుభార్యలుగలచోట 6 చరువులు చేసి యాయాయంశములను క్రమముగా నాయామంత్రములతో జ్యేష్ఠానుక్రమముగా ముగ్గురి చేతను బ్రాశనము చేయింపవలెను. ఇట్లు స్త్రీలు చరుప్రాశనము చేసినపిమ్మట స్వస్థచిత్తుఁడై యజమానుఁడు భార్యాసహితముగ నేకాసనమునఁ గూర్చుండి, ఆరతిలోనగు మంగళముల నంగీకరించి, వృద్ధులును బూజ్యులు నైన వారి కెల్లనమస్కరించి వారిదీవనలుగ్రహించి యథోచితముగా బ్రాహ్మణులకు భోజనములు పెట్టి దీనానాథజనులనాదరించి సత్కరించి భక్తిభావనతోఁ గూడినవాఁడై వర్తింపవలయును. ఇట్లు యథావిధిగాఁ బుత్రగోపాలవ్రతము నాచరించువాఁ డపుత్రిత్వవిముక్తినొందితోడనే దీర్ఘాయుష్మంతులగు సత్పుత్రులంబడయును. బహుజన్మార్జిత మనోవాక్కర్మజనిత పాపము లెల్ల మూలముట్టుగ నశించును."

ఇట్లు చదివి మనోబలమును గూర్చి కొంతయోచించినవాఁడగుటచే సారస్యమును గ్రహించి భగవత్పూజాసక్తుఁడయ్యెను, బాల్యంబునం దల్లిదండ్రులు సేసినలాలనమహిమయు, దుస్సహవాససంప్రాప్త పాషండమతత్వవిశేషమును, వేదశాస్త్రసారావిమర్శోద్భవాజ్ఞానంబును, యుక్తిపరుండనను గర్వంబును బురుషుండనను సాహసంబును నొకసారి తన్నుఁ బ్రేరేపింప నామె బుద్ధివిశేషమునైనను స్ఫురణకుఁ దెచ్చుకొనక యిట్లనిరి. 37

— జ్ఞానివిషయము. —

మ. తరుణీ! చూచితినీవ్రతక్రమమునంతంగాని నాబుద్ధికో
కఱవంతేనియునచ్చలేదు ; జగముల్ గల్పింపరక్షింప నం

హారణంబుగ నెఱవేర్పఁ గర్తయగు బ్రహ్మం బేనయై యిట్టులీ
శ్వరుఁగానెంచుచుఁ బూజసేయఁదగునే? బంగారపుంబొమ్మలన్. 38

గీ. జ్ఞానినైయెతన్నె ఱింగినసజ్జనునకు, విగ్రహారాధనాదిక విధులవేల? కులమువర్ణాశ్రమాచారములును నేల?, యనఁగఁ బాపరాజునకిట్టులనియెనుమతి.

— కలికాలజ్ఞానివిషయము. —

గీ. ఎంతఁజెప్పిననీవన్న దెంతొయంతె, గానియొదుటివారలమాట లోనిసార మును గ్రహింపవునీవింక మొదటివాద, మునువదలి నాపలుకుసారమును గ్రహింపు.

క. పరమతసృష్టియుజ్ఞానే, తరధర్మస్థితియువేదధర్మలయంబుం జరిపెడునిన్న పరబ్రహ్మరూపుఁడవనుచునిఁకఁగొనియాడఁగవచ్చున్. 41

గీ. సూర్యచంద్రాదిసకలవస్తువులవాజ్ఞ
చేసినడపఁగలవె? యొకక్రిమిజీవునివధి
యించిబ్రతికింపఁ గలవె? నీవింకబ్రహ్మ
మేనెయని చెప్పుకొనుటను మానుకొనుము. 41

గీ. జ్ఞానినని చెప్పుకొనఁబోకుసకలశక్తు, లైనవ్యాసాదులకెయసాధ్యముగఁదోఁచె నద్ది; క్రోధకామాలలో నణఁగినమన, కింగితజ్ఞానశూన్యులకెట్లుదొరకు? 43

గీ. నరుఁడెబ్రహ్మమౌలివియే జ్ఞానమంచు, నుపనిషత్తులలోనేల యున్నదందు వేని, నదిసత్యమేగాని యిప్పుడొంద, సామదాయకస్థితిపై నసాధ్యమద్ది.

గీ. సులభమని పలుకుదువేని సుఖముబాధ, మానమవమాన మొకరీతిగానెయెంచి గిల్లినను దిట్టినను సంతసిల్లునట్టి, వానిఁజూపింపవే! యీప్రపంచమందు. 45

గీ. అట్టిమంచిజ్ఞానమ్ము బ్రహ్మత్వమొందఁ, జాలుఘనులుశ్రీశంకరాచార్యముఖులు నూటికొకరుందురికలిని మాటలాడ, వచ్చుమహిమఁజూపుటదుర్లభంబుగాని.

—భక్తియోగము—

మ. కలినద్వైతపుసిద్ధి; దానిఁగొను సుజ్ఞానంబునొందంగ మ
ర్త్యులకున్ దుర్లభమంచు వ్యాసుఁడతికారుణ్యాత్ముఁడై భక్తియే
సులభోపాయము ముక్తినొందుటకటంచుం దెల్పెనెన్నోకథల్
గలయష్టాదశసత్పురాణములుగాఁ గావించె వేదార్థమున్. 47

వ. అట్లని యద్వైతవిద్య దెల్పలేదనుటయు నది యనాదరణీయ మనుటయుం గాదు. దేశకాలపాత్రబలము విమర్శించి యిప్పటికిదియే తగినదని ప్రత్యుపాఖ్యానమందును ద్వైతభావమునే సూచించినాఁడనుట. 48

గీ. అట్టిసూక్ష్మరీతివదలిపెట్టి మంద
మతులు మేము జ్ఞానులమని యతులగర్వ
పడుచుఁ జేయఁగూడని యన్నిపాడుపనులుఁ
జేయుచు నుభయభ్రష్టులై చెడుదురకట. 49

శ్లో. సర్వే బ్రహ్మవదిష్యంతి। సంప్రాప్తేతు కలౌయుగే।
నానుతిష్ఠంతి మైత్రేయ। శిశ్నోదరపరాయణాః } విష్ణుపురాణము.

వ. ఈయర్థసారస్యమే శ్రీభాగవతంబున వ్యాసుండును జెప్పె నది యెట్లంటేని వినుము. బ్రహ్మచారి యతిగృహస్థులందెవ్వఁడైనం జిత్తంబు పరిపక్వంబుగాక యద్వైతానుసంధానంబు సేసెనేని వాఁడు మూఢుండయి చెడును. ఎందాఁక జీవుండు స్వతంత్రుండైన యీశ్వరుండు గాకుండునందాఁక నంగన యిది పురుషుండ నేనను బుద్ధిమానుట కర్తవ్యంబుగాదు. దేహికి దేహావసాన పర్యంతము శ్రీమన్నారాయణ చరణకమలసేవనంబు కర్తవ్యంబు. ఇట్లు వచించె. ఒకరికి మహాత్మ్యాదులు సూపింపనాఁకుంబని లేదు. శంకరాదులవలె నేనుం జిత్తపరిపక్వత గలవాఁడనందువేని సాధారణ ప్రపంచోపకారార్థమాశ్రమాంతరమును (సన్యాసమును) స్వీకరింపుము. లేనియెడల సాధకక్రమముచే జ్ఞానులుగాఁ దగిన యల్పబుద్ధులు నిన్నుఁజూచి యుభయభ్రష్టులగుదురు. నీవు జ్ఞానివిగాన శీఘ్రముగా సకలవిధలోకమునకు మార్గదర్శకుఁడవుగమ్ము. ఈనామాటలనైనం జక్కఁగా విమర్శింపుము. 50

—విగ్రహారాధనము.—

గీ. ఒక్కవస్తువు పైలక్ష్య ముంచిచేయు । భక్తినిశ్చలమై పూర్ణఫలదమునయి
యుండుననివిగ్రహార్చనాద్యుచితకర్మములను నిర్ణయించిరి వ్యాసముఖ్యమునులు

గీ. ఎదుటివస్తువు పైక్షణమేని గురిని, నిలుపలేనట్టి చిత్తచంచలులెచటనో
గలపదార్థముపైనిల్పఁ గలరె ? యట్టి, కెగురలేనమ్మ స్వర్గాన కెగురఁగలదె?

గీ. బ్రహ్మ రఘురామముఖులు శ్రీరంగనాథుఁ, బూజఁజేసి దారినిఁజూపిరీజనులకు
వారుసుజ్ఞానమునుగల వారుగారె? యెట్లుగొల్చినదేవునికేమిలోటు.

క. కావున సర్వవిరతాపావన, భావన సేవింపుమీవు పావన భావున్
శ్రీవరు నావిభుఁ డీవను, భావశ జీవాళిఁ బ్రోవ దైవము దేవా ?

క. అని భార్య యిడిన యుత్తర, మును విని సిగ్గున వెలవెలఁబోయియు నతఁడి
ట్లనియెం గలిపురుషాజ్ఞం, దనదు మహామంద బుద్ధి ధైర్యమ్మునీయన్

—నరమాత్రునకుఁ గర్మముచే జన్మము తప్పదనుట—

చ. కలికిరో! నీవు చెప్పినటు కాలతలాదిక వైపరీత్యముల్
గలిగినచోఁ ద్రిశుద్ధిగను గర్మము సేయఁగ లేని మర్త్యుఁడా
ఫలము భుజింప నీధరణి పైని జనించుఁగదా జనింపఁగం
దలఁపక ముక్తి గోరుకొను జ్ఞానికి నాకిఁక నేల? కర్మముల్.

గీ. కర్మములె జన్మమెత్తఁగఁ గారణంబు, లని మన శ్రుతుల శాస్త్రంబు లందు లేదె?
తెలిసియును గూడ నన్నింత కలత పెట్టనేల?, యనఁగ నవ్వుచు నామె యిట్టులనియె.

గీ. దేశకాలపాత్రాలు భేదించినంత, మాత్రమున నే మహాజ్ఞాని మనసు తొట్రు
పడునె? నీవింత వాఁడవా! బ్రహ్మమే నే యనుచుఁ జెప్పుకొంటివి గాదె యహహ నాథ

—జ్ఞాని కర్మములు చేయు క్రమము.—

గీ. కర్మములె జన్మమెత్తఁగఁ గారణంబు, లని మన శ్రుతుల శాస్త్రంబులందునుంట
నిజమె యజనూను మన సెట్లు నిలుచునట్టి, ఫలము చేకూడు నని మున్న పలికితి గద.

మ. ధనపుత్రాదులు గల్గియాతనువు సార్థత్వంబు పొందంగనిం
కను జన్మింపక యుండఁ, బూర్వకృతమౌ కర్మంబు పోవంగ, వి
ష్ణునకుం బ్రీతి జనింపఁ జేయు నలయున్ సుజ్ఞానికర్మంబులం
గను నీ సత్వపదార్థముల్ చలనముల్ గాఁ జిత్తమం దెంచుచున్.

గీ. ఇట్లు ఫలము గోరక పరమేశ్వరార్ప, ణంబు సేయు కర్మంబు మోక్షంబు నొంద
సాధనంబె యగును జుమీ! నాథ! యనఁగ, నామె కిట్టులనియె నామహాసుబుద్ధి.

—జ్ఞానికర్మములు చేయ నక్కఱ లేదనుట.—

గీ. ఫలము గోరని యప్పుడా పనినిఁ జేయ, నేల? యీశ్వరార్పణ సేయ నేల? యావృ
థాశ్రమం బేల? ఫలమందు తలఁపు లేని, వాఁడు నన్యంబులను నాటిపాటు పడునె.

గీ. సాధన చతుష్టయములోని శమదమాదు, లైన యాఱింటిలోఁ దృతీయంబయిన యు
పరతియ నజ్ఞానసిద్ధను భఁగపెట్టు, నాశ్రమాచారముల పరిత్యాగమె గద.

వ. అదియునుంగాక శ్రీకృష్ణభగవంతుండు "జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్మాణిభస్మసాత్కురుతే తథా" యనివచించెను దానిచే నతీతవర్తమానాగత కర్మంబులెల్ల నశించుచుండఁగా మఱలంగర్మారంభమేల యన నతనికామె యిట్లనియె. 64

—కర్మప్రభావము—

క. కర్మమునఁబుట్టుఁ బ్రాణులు, కర్మంబున వృద్ధినొందుఁ గడతేఱుదుర
తత్కర్మంబుననే గావునఁ, గర్మమె దైవమనికలదు కను వేదములన్. 65

ఆ. స్త్రీనిజూచి మనసు చెలుదుగొనినవాఁడు, స్త్రీనెగూడి శాంతిఁ జెందినట్లు
కర్మమున జననము గాంచిన మనుజుండు, కర్మముననె ముక్తి గానవలయు 66

క. కర్మంబే దైవంబన, ధర్మంబే యనఁగవలదు తగినట్లుగనే
కర్మంబును జేసిననది, నిర్మలఫలమిచ్చుచుండి నెగడుట లేదే? 67

శా. అజ్ఞానంబునఁ గర్మముల్ సలుపువాఁడత్యంత బాధంగనున్
సుజ్ఞానంబునఁ జేయువాఁడు సుఖియై శోభిల్లు నేరీతిక
ర్మజ్ఞానంబును లేక మూర్ఖుఁడగుఁ గర్మత్యాగియౌవాఁడు, ది
వ్యజ్ఞానంబునఁ జర్చసేయునెడ సర్వాధార మాకర్మమే. 68

ఉ. సారపుఁ గర్మమే పడవ సంసరణాంబుధి దాఁట, దానిన్
నేరుపుమీఱఁగా నడప నేర్చినవాఁడు విముక్తిఁ గాంచెడున్
నేరనివాఁడు తజ్జలధినే తిరుగాడుచునుండు, నావనే
చేరనివాఁడు రెండిటినిఁ జెందక స్థావరరూపుఁడై చెడున్. 69

ఉ. జ్ఞానము మోక్షమొందఁదగు సాధనమైతగుఁ; గర్మకాండ మా
జ్ఞానము సంగ్రహింపఁదగు సాధకమైతగు; వీనిఁ దెల్పుటన్
మానవజాతి వేదముల మన్ననఁ జేసిరి; మాయచే జడం
బైన జగంబు ముక్తిగతి నందునె? సాధకహీనమైనచోన్. 70

—ఋణత్రయము—

గీ. ఫలముగోరనియప్పుడా పనినిఁ జేయ, నేల? యంటివి కర్మముల్ చేలుఁ జెట్లు
గావు, నీనాఁడు నానాఁడుఁ గలుగలేదు, వానిసత్త్వంబు దెలిపెద బాగుగవిను

గీ. దేవతలఋణంబును బితృదేవతలఋణ, మఋషులఋణమనను ఋణత్రయంబు
భూమియందుఁ బుట్టిన ప్రతిపురుషునకును, దోడఁబుట్టునె విడువక కూడనుండు.

గీ. తనకులాచార్యుఁడై దేవతల ఋణంబు, తనయులంగని పితృదేవతలఋణంబు
పరసతీవర్జనాదిక బ్రహ్మచర్య, దీక్షచే ఋషులఋణము దీర్చవలయు. 73

గీ. దీనిఁదీర్పనివాఁడు ముక్తిఁగనలేఁడు, శంకరాచార్యులవిధాన సకలశక్త
లైపరబ్రహ్మతుల్యులై యఖిలదేవ, పూజ్యులగువారి మాత్రంబు పొందదద్ది.

క. ఏమందు వేనివారిమ; హామాహాత్మ్యదికములె యాఋషిపితృదే
వామరులకు మోదంబిడ, సామర్థ్యముగలవియాను సకలవిధములన్

క. కావున నేఁజెప్పిన యీ, పావనరీతులు గృహస్థవరధర్మంబుల్
నీవిప్పుడట్టివాఁడవె, కావున గృహిమార్గదర్శ కత్వముఁగనుమా.

గీ. ఇట్టికర్మస్వరూపంబు నెఱిఁగి యేవ, సిష్ఠజనకాంబరీషాది శిష్టులుఫల
మనుభవింపఁగోరక యీశ్వరార్పణంబు, సేయుచు సకలకర్మముల్ సేసిమనిరి

—త్రివిధకర్మస్వరూపము.—

గీ. ఆఋణత్రయరూపకమైనయట్టి, వాని నిత్యనైమిత్తికపారమార్థి
కంబులనుమూఁడు విధములుగా నొనర్చి, వాడుదురునరుల్ చెప్పెద వానివినుము.

గీ. సంధ్యలందు వార్చుట, యుపాసనము, వైశ్వ
దేవమును జేయుట, యుక్తదినములందు
నిష్టియజ్ఞముల్ సేయుట యిట్టివ్రీతిది
నాఘహరణ కర్మములు నిత్యములనఁబడు. 79

గీ. ప్రతిదినంబున స్నానంబుఁ బదిదినంబు, లకఁదలంటుఁజేయనివానిలాగు సంజ,
వార్చుటయుయజ్ఞములు మానువాఁడు విపుల, కల్మషానుభవవ్యాధిగలిగియుండు

క. మృతులకు శ్రాద్ధక్రియలును, చితవేళలఁదర్పణములు చేయుట భార్యా
సుతముఖులపోషణము నా, గతాఘహరములు నిమిత్తకర్మంబులగుఁ. 81

ఉ. వానలకారువచ్చినను వానగృహంబును నేయఁ జేయుటన్
మానుగృహస్థుచందమున మత్తతచేత నిమిత్తకర్మముల్
మానుగఁ జేయుమానుకొను మానవుఁడాత్మ జనావమానమున్
మానసదేహబాధల సమానముగాఁగని వెన్కఁజింతిలున్. 82

క. ప్రతయాత్రాచరణంబులు, నతిథినపర్యేశచింతనాదులుహతదు
ష్కృతములు విశేషపుణ్యా, గతహేతులు పారమార్థికపుఁ గర్మంబుల్. 83

మ. సుకవిత్వంబును నేర్చి లోకహితమై శోభిల్లు కావ్యంబు సే
యుకవిశ్రేష్ఠుని యట్లు భక్తియుతుఁడై యుప్పొంగుచుం బారమా
ర్థిక కర్మంబులు సేయువాఁడు విబుధశ్రేణీసమారాధ్యుఁడై
యకలంకంబయి కీర్తిపూర్వముగ నాత్మానందముం బొందెడున్. 84

గీ. దేశకాలపాత్రములు భేదించనేని,
నిత్యనైమిత్తికంబులు నిలిచిపోవు
నపుడు తగిన ప్రాయశ్చిత్త మరసి చేసి
కొనుచు నా దోషము హరించుకొనఁగవలయు. 85

ఉ. వీనినిఁ జేయుపద్ధతులు వేదములోపలనున్న వైన స్వ
స్థానజనానుగుణ్యముగ ధన్యులు కొందఱు మార్చియుంటచే
వానికి భేదముల్ గలిగె స్వల్పములైనవి, యే దెటుండినన్
మానవుఁ డాత్మదేశకుల మార్గము ద్రొక్కుట యుత్తమం బగున్. 86

—శమాదిషట్సంపత్తిలోని యుపరతి—

గీ. ఉపరతికి మును ముందుగా నుండఁదగిన
యంతరింద్రియనిగ్రహ మనెడి శమము
నఖిల బాహ్యేంద్రియవిజయ మనెడి దమము,
గలవె! నీకింక నెపుడైనఁ గలుగఁగలవె? 87

చ. "వనదళవాతముల్ మెసవువారు పరాశర కౌశికాదులౌ
ఘనులును సుందరీజనులఁ గన్గొని మోహితచిత్తులైరి హె
చ్చిన ఘృతపాయసాన్నము భుజించెడువారలకున్ మనోజయం
బు నెగడునేని వింధ్యము సముద్రజలంబులఁ దేలియాడదే." 88

చ. అనువిబుధోక్తిఁ జూచి మతినందుము తచ్ఛమముం దమంబు నొం
దిన మహనీయులీ యుపరతిన్ వెసనాడక యున్న భంగముం
గ సరదిరయే సుమార్గమని గట్టిగ నమ్మితివే! సుబుద్ధిగ
ల్గినమగఁడా! జగంబునకు క్షేమము గల్గునె? నీవిటాడినన్. 89

చ. శమదమశూన్యుఁ డెట్లుగను సాధనసంపద? నద్దిలేక యే
క్రమమున శాస్త్రచర్చ కధికారము చేకుఱు? నద్దిలేక జ్ఞా
నము లభియించుటే గతిని? జ్ఞానము లేకెటు పొందవచ్చు మో
క్షము? నివియన్నియున్ సులభసాధ్యము లేగద! ప్రాణనాయకా. 90

చ. శుకభృగుముఖ్యమౌనులతిశుద్ధమనోబలు లెంతకాలమో
ప్రకటతపంబుచేసియును బ్రహ్మము మేమె యటంచుఁ జెప్పఁజా
లక హరిభక్తిఁబూని సకలంబు రమాపతికిచ్చి వానిసే
వకులయి పాసిరెల్లభవబంధములంగనవే! పురాణముల్. 91

గీ. సృష్టియును స్థితియులయంబుఁ జేయుశక్తి,
గలుగుదాఁకను బ్రహ్మముగాఁడు నరుఁడు
గనుక నందాఁక మానుషకర్మములను
మానిన నుభయభ్రష్టుఁడై మలినుఁడగును. 92

—కర్మనాశనకరజ్ఞానము—

గీ. జ్ఞానవహ్ని సకలకర్మ నాశనంబు, సేయుననుదానిసారము చెప్పెదవిను
కర్మములనఁగానిచ్చటఁ గర్మఫలము, లనితెలిసికొనవలయు ననిరిమునులు.

గీ. పూర్వజన్మ పాతకపుణ్యములఫలంబు, కష్టసుఖరూపముగనున్న కారణమున
మొలచియున్నచెట్లను గొడ్డలివిధాన, జ్ఞానమనునిప్పువాని భస్మంబుసేయు.

గీ. నరుఁడు దేహాంతమగుదాఁక నశ్రుతివిహిత
ములగు వర్ణాశ్రమాచారములు ఋణంబు
దీర్చుసాధనములపుడు తెలివిగలిగి
చేయవలెఁగాని తప్పునే చేయకున్న? 95

గీ. దేహమనుదీర్ఘరోగమే తెంచినప్పు,
డాశ్రమంపుఁగర్మములగు నాశ్రమంపుఁ
గర్మములు జ్ఞానమనుమందు క్రమముగఁదిని
యాశ్రమపుఁ గర్మములముక్తి నందవలయు. 96

క. అనఁగా నాసరసోక్తులు, విని యామంత్రివరుఁడెంతొ విస్మయమును సి
గ్గును బొంది చెక్కిలింపం, గనలవిగామిని జతురతగా నిట్లనియెన్. 97

చ. కలికిరో! నీదుమాట సరిగాదనఁగూడదుగాని నీవు నా
పలుకులకున్ విరోధముగఁ బల్కుచునుందువు; జ్ఞానమేది? మ
ర్త్యులకెటులబ్బు ముక్తి? యెటులుండును జ్ఞానముగల్గువాఁడు? నీ
తెలివియుఁదేటయుం దెలియఁ దెల్పుము లోకహితంబు గోరుచున్. 98

క. అనసాయమనవ్వుచుని, ట్లనియెం బసలేని ప్రశ్నలడుగుచు శ్రీనిన్
నను శ్రమపెట్టితివీగతి, ననుపమసందేహమాది నడుగకె వలదే. 99

ఉ. ఈయుగమానవాధమత నెంచిదయాళుఁడు వ్యాససూని యా
మ్నాయవిభాగపండితుఁ డొనర్చినయుత్తమ ధర్మబోధముం
జేయుచునున్న నాపలుకు చెడ్డదటంచెవఁడైన ధర్మముం
బాయుమనుష్యుఁడన్న; భగవంతుఁడు లేఁడె? సమస్తసాక్షియై. 100

గీ. అఖిలలోక గమ్యస్థానమైన ముక్తి,
నందుమార్గము దెలిపిన యనఘమునుల
మతము బోధసేయుటకంటె మానవునకుఁ
బుణ్యమనియొకటి గలదె? భూమియందు. 101

వ. తెలిసికొనునెడల నీప్రశ్నల కుత్తరము,లింతవఱకు నేను జేసినయుపన్యా
సములం దేగలవు. అయినను లోకహితంబు కోరి కుబుద్ధివిగాని యట్లడిగితివి
గావుననీయర్థంబును దెలుపునట్టి యొక్క చక్కని యితిహాసంబును జెప్పెద
ను. సావధానుండవై వినుము. 102

—బ్రహ్మజ్ఞానసత్యస్వరూపము—

క. తననాభియందుబ్రహ్మను, గనిహరికనరాకపోవఁగాదిననవృ
ద్ధినిగనియాబాలుండొక, దినముననీరీతిఁదనమదివిచారించెన్. 103

—బ్రహ్మవిచారము—

ఉ. నేనెటుపుట్టితిన్ ? ననుజనింపఁగఁజేసినదేవుఁడెవ్వఁడో ?
యేనిఁకనేమిసేయవలె ? నెక్కడికేగుదుఁ ? గంటికేమియుం
గానఁగరాదటంచుఁదనుఁ గన్నపదార్థముఁ జూచుకోర్కెతో
ధ్యానముసేయ నాక్షణమె యాహరియుంగడు సంతసించుచున్. 104

—శ్రీమహావిష్ణు సాక్షాత్కారము—

సీ. మెఱుపుతీఁగవిధాన మెఱయుబంగరుబట్ట ఘనశరీరతనెఱుఁ గంగఁజేయఁ
కరతలశంఖచక్రముఖ చిహ్నంబులు ప్రథితప్రభుత్వంబు ప్రచురపఱుప
శ్రీవత్సకౌస్తుభ శ్రీదీప్తవక్షంబు పురుషోత్తమత్వంబు పూనితెల్ప
నఖిలాంగసూచిత మగుశాంతభావంబు సాత్త్వికమూర్తిత్వ సరణిఁదెల్ప
గీ. భాస్వదబ్జాక్షియుగళంబు భాసురకమ, లాధిపత్యకువలయాధి నాథతలను
దెల్పఁ,గవినాయకాత్మసుస్థిరత మెఱయ, నట్టె బ్రహ్మదగ్గఱనిల్చి యిట్టులనియె

—విష్ణుకృతబ్రహ్మోపదేశము—

మ. బుధుఁడా! నేనినుఁగన్నవాఁడ; సుమతిన్ బోధింపఁగా నీవు ని
ష్ఠను నీధ్యానమువల్లవచ్చితి; జగంబుల్ నేనెసృష్టింతు; నె
వ్వానిసు సర్వస్థలులందు నుత్తమవిభాపూర్ణుండనై యుందు; నె
వ్వఁడు లేఁడన్యుఁడు; సర్వనామకుఁడనై భాసిల్లుచుందుంజుమీ. 106

గీ. కర్మసూత్రమునెమునాకు ధర్మశాస్త్ర, మనురచించి దానినిగ్రమముగ నడపయ
మాదుల విధించి తద్రూపినై తటస్థుఁ, డనయి సాక్షినై యానందుఁడనయి యుందు.

గీ. బీజమందునిలిచి కర్మ విధినిఁబట్టి, సకలతంత్రముల్ నడుపుదు; వికటమౌన
సుండుగాక నరుఁడుకర్మ సూత్రసార, మెఱిఁగెనేని నన్నెఱిఁగినట్లెంచవలయు.

గీ. యోగయూనిమునులుకర్మ యోగసిద్ధి, యనెడిజ్ఞానయోగము చేత నతిసులభము
గాననుఁగలసికొందురు గాన గర్మ, మునువిడిచినవాఁడన్నింట మూఢుఁడగును.

క. కావునస్వానుభవంబునఁ, బావనులగు ఋషులచేత వ్రాయఁబడినశ్రీ
కైవల్యామృతరససా, రావహకర్మములొనర్పు మతినిష్ఠసుతా. 110

క. ధరలోననాదినుండియుఁ, బురాణపురుషుఁడనఁగ నపుంసకలింగం
బిరవొందనాకుఁ బేరుం, చిరిబ్రహ్మంబనుచుఋషులు చిరతరచర్చన్. 111

క. సకలముఁగన్నదియనునాక, ప్రకటనచే లేనిదగుచుఁ బరఁగినశ్రీవా
చకసంజ్ఞంబ్రకటించిరి, ప్రకృతిమహామాయయనుచు బహువిధచర్చన్. 112

గీ. అట్టిమాయలమారిది యధికశక్తు, నైననన్నంట దెప్పుడు; నంటుదుండు
నన్నరమియింవ రమియింతునన్న లోక, సంతతిజనించుటయబద్ధమింతనిజము.

క. కానఁబురాణబ్రహ్మము, లేనిప్రకృతియందుజగము లీలార్థముగా
నైనఁగనెననుట భ్రాంతియె, యానని ఋషివర్యులనిరి స్వానుభవమునన్.

సీ. నాకుఁదక్కనితర నరమాత్రులకునవాఙ్మనసగోచర మైనయాయ
థార్థము నావద్దిసాదానమునఁ గాంచి నాతోసమానులై నన్నుగల్చి
బహుకల్పములు చూచి బహుసృష్టులను జేసి యిపుడును నాలోన నెనసియున్న
గర్గవసిష్ఠమార్కండేయపైలవి శ్వామిత్రభృగ్వాది పరమహర్ష

గీ. లాదిలోఁ దామువ్రాసిన శాస్త్రయుండ, నప్పటప్పటభూలోక మందుఁబుట్టు
చాతురహితలోకానుగ్రహేచ్ఛజ్ఞాన, భక్తినీతివైరాగ్యముల్ పలుకుచుంద్రు.

గీ. తన్మహిమనిచ్చు నాప్రసాదముగడించు, సాధనము నాదుభక్తియా; శాస్త్రవిహిత
కర్మనిష్ఠఁగుదురుభక్తి; కామకాంక్ష, భక్తి విడిచిననుపశాంతిఁబడయఁటరుదు.

చం. పరిపరిరీతుల్లంజడుఁడు భాసురయౌవనకామినీకుచో
పరిపరిరంభ, ముగ్ధమృదువాక్స్మితచుంబనపూర్వకంధరో
పరిపరిరంభవాంఛఁ బెఱవారి సదాభజియించు; బుద్ధిపెం
పరిపరితృప్తినొందును గృపాకలనన్ ననుఁగొల్చిముక్తుఁడై. 117

క. కావున నీవును భావన, భావనఁ బూజింపుమనుచు స్వమహోద్యుతికిం
దావగురంగవిమానము, శ్రీవేదములన్ జగముసృజించుటనిచ్చెన్. 118

వ. ఇట్లు సంసారి సన్యాసి ప్రధానధర్మక్రియములుగా జగత్స్వరూపుఁడయిన తన
ప్రభావమును స్పష్టపఱిచి తనంతవానిం జేసి నూఱుమహాయుగంబులు జీవింపు
మనిదీవించి యామహావిష్ణుండంతర్హితుండయ్యె. నంత నాబ్రహ్మదేవుండును తన
తండ్రి మహామహిమంబునకాశ్చర్యంబునొందుచు నదిమొదలు చేసికొని. 119

కం. నిత్యము శ్రీరంగేశ్వరు, నత్యధికప్రభక్తిఁగొల్చి యాపుణ్యమునన్
సత్యజగన్నాయకుఁడై, శ్రుత్యనుగుణసృష్టిసేయుచును బాలించెన్. 120

క. వెనుకమనువు నాధర్మం, బునెపూని సకలపతియయి మోదముగొని దా
నిని శాస్త్రరూపముగ వ్రా, సెను జగదుపకారబద్ధచిత్తుండగుచున్. 121

చ. జనకజనాధిపప్రముఖ సజ్జనులామనుమార్గమూనియీ
జనులకుదారిఁజూపిరిటు సర్వముఁబూర్వమునుండివచ్చుచుం
డె; నిదియొబ్రహ్మమార్గమని డెందములోవలనమ్మి పూనిచే
సినమనుజుండు బ్రహ్మతను జెందును వింటివె ప్రాణనాయకా. 122

గీ. దీనిసారంబునిసుమంత దెలిసికొన్న, వారుతరియింతురనఁగ నాపరమగతులు
వినియతఁడు కలిపురుషుప్రేరణంబు, చేతమఱలవంకరచర్చ సేయఁదొడఁగె.

— వేదశాస్త్రపురాణనింద —

మ. తరుణీ! గ్రంథములోనినీతులను గాథల్ గట్టిగా నమ్మి యా
వరుసన్ వాదముసేయుచుంటివహహా! పాపయ్యరత్నప్రభా
చరితం జెప్పినయట్లె పూర్వకవులీ శాస్త్రంబులన్ నీతులుం
జరితల్ గల్పనచేసిరప్పటిజనుల్ సంతోషముంబొందఁగన్. 124

గీ. వేదములు వానిలోఁ జాలఁ బెద్దవగుట
చేనితరములు వానితోఁ జేరియుండె
వీనిపూర్వమందెటువంటి వేదశాస్త్ర
ములుగలిగియుండెనో మనకుఁ దెలియదుగద. 125

గీ. అట్లుగాక దైవము చేసినవె యయినచో, మాదిరిసేతుమధ్యస్థలమందెయుండి
యితరదేశములన్నింట నేలలేక యుండె? నీవేదశాస్త్రంబు లోలతాంగి

గీ. రామపాదధూళిని రాయి రమణియయ్యె
నొకముసలికోఁతి జలధిఁ దేలికగ దాఁటె
నని పవిత్రమకావ్యమైనరామాయణంబు
నందుఁగలదివిసత్యవాక్యంబులెగద? 127

గీ. బాలుఁడైనకృష్ణుఁడు పాము పడగమీఁద, నాట్యమాడెనుభూమికి నాథుఁడైన
కంసుని వధియించెనని భాగవతమందుఁ, గానఁబడునివిసత్యవాక్యంబులెగద?

గీ. అర్జునునకు మీనము లాది యందుఁగలవు
నదునునొకయేటలేవు ; వెనకను మొలిచెను
పిండముతఱిగి వందఁగాఁ బిల్లలయ్యె
ననెడి భారతకథలు సత్యంబులెగద? 129

గీ. ఇంక నిట్లుపేరిలినకథ లెన్నియైనఁ
గలవు వానినమ్మినఁజెడఁగలఁడు నరుఁడు
వానిలోదైవమొకఁడే జ్ఞానిసర్వ
సముఁడనునదే సకలమత సమ్మతమ్ము. 130

గీ. వానిఖండించినూతన పద్ధతులుర, చించిచక్కఁగావ్యాపింపఁ జేయువారు
మఱల తేమిచేనిపుకునామార్గములనె, నడుచుచుండిరి ముప్పాళ్ళు, నరులుకాంత.

గీ. ఇప్పుడుబుద్ధిశాలులుగొందఱెంతొ పాటు, పడుచుఁ బూర్వపద్ధతిగొట్టివైచిజ్ఞాన
శాస్త్రరీతి ధర్మంబులు నలుపుచుండి, రేల? నీవాదమననామె యిట్టులనియె.

క. పావనవేదాళిస్మృతి, భావము మాతండ్రివలనఁ బడసితి, బుధసం
భావితుఁడవైననీకడ, జీవించితిఁదోఁచినట్లు చెప్పెదవినుమా. 133

చ. మునుపటివారిమార్గములు పూనియెవృద్ధినిఁబొంది ; బట్టగ
ట్టనెఱిఁగి, జందెమూని, ప్రకటంబుగవిద్యనునేర్చి, భార్యగా

ననుఁగొని, మంత్రివై, బహుధనంబుగడించియు నిందసేయుగా
మునుపటినీతిరీతులిది పూజ్యతరంబగుఁ బ్రాణనాయకా. 134

— వేదశాస్త్రపురాణస్తుతి. —

గీ. శాస్త్రములకుఁ బాపయ్యపుస్తకమునకును
పాటిదెచ్చితివి; సకలజనులను దన
మాటలోఁ ద్రిప్పఁగలదె బ్రహ్మయ్యపుస్త
కము? ఖలులకు సంతోషకరముగుఁగాని. 135

— జ్యోతిషము. —

మ. మనుజుం డెట్లెటు సేయునో, యెపు డెటుల్ మర్త్యుం డయుః సిందయుం
గనునో, యెట్లెటు దచ్చునో, ధరణినింకంబుట్టనేతోఁ జవఁగాఁ
జనునో, యంతయు నెంతొ వింతమదిలో జన్మాంప నక్షత్రరీ
తిని స్పష్టంబుగఁ దెల్పుజ్యోతిషముగాంతిల్లుగదా! యిప్పుడున్. 136

క. ఇనచంద్రగ్రహణంబులు, జనియించెడి కాలములును, జాయలుదిక్కుల్
మునులేసాధనములచేఁ, గనుఁగొనిరో? యిపుడు చెప్పఁగలరే? యెవరున్.

— కేరళసాముద్రికశాస్త్రములు. —

గీ. పుట్టుపూర్వోత్తరంబులు మొగముచూడఁ, జెప్పుకేరళశాస్త్రము చేయిచూడఁ
జెప్పుసాముద్రికంబును జెప్పుకొనుట, యెవ్వఁడైనను వింటివె! యీపుడుగఁడ.

— వైద్యశాస్త్రము. —

మ. భగవత్సృష్టినిసర్వజంతుతతులన్ బాధించు నిశ్శేషరో
గగణంబుల్ సకలౌషధాళిగుణముల్ గానంతయుండప్పుడుం
డేఁగఁద త్తద్వినియోగమార్గములు స్పష్టంబౌనటుల్ దెల్పు శ్రీ
భగవద్దూ్రిపకవైద్యశాస్త్రమిపుడుం బ్రత్యక్ష మేకావతీ. 139

గీ. తిప్పతీఁగగుణంబును దెల్పవచ్చు
గోఁగుబచ్చలిగలిసిన గుణముదెల్ప
నెట్టు? లిట్టిమిశ్రగుణంబులెట్టుమనులు
గనుఁగొనిరొ చెప్పఁగలరె యీకాలజనులు.

గీ. ఎంతకాలము జీవించియంతయును భ, వంబుగలిగినతేఁ జూచినవారియుఁగలఁడు
వ్యాసముఖ్యులుభగవంతు లిన్నివారి, వాక్యములు నిజంబులన్న నేరంబుగలదె?

గీ. వీనిఁబోలినశాస్త్రముల వేనినైనఁ, జేయలేకుండుటట్లుండఁ జెప్పినట్టి
వానియర్థమైననుగ్రహింపఁగలమె? మన, మింక నాశక్తిగలుగునే? యెన్నఁడైన

వ. అనేక లక్షపుటప్పుటలఁగని పెట్టి వ్రాసియుంచిన వానినొకచోటికిఁ జేర్చికొంద
ము శాస్త్రములుగా వ్రాసినారన్నను భగవత్సృష్టివిశేషమును గనుఁగొన్న
యదియు నిరుపమానసాగరికతయే గదా.

—వేదములు.—

గీ. ఇట్టిశాస్త్రసంఘాతములెల్ల నంగ, ములుగఁగలవేదములు పలుకఁబలుకునమ్మ
నట్టిమానవమాత్రులే మనఁగవచ్చు, నతనివిమతించు వానినేమనఁగవచ్చు?

క. అనుభవమున వాదంబున, జనులెవ్వరు గాంచిననసాధ్యతరంబై
దనరు హరిపూర్ణాద్వైతము, ననుదెల్పెడు వేదములిల మొదటివి గావే? 145

క. మతిశక్తి లేకయుంటను, శ్రుతిమార్గము మనమనమును జొరకుండెను ది
వ్యతపోబలు లప్పుయదీ, క్షితిముఖ్యులు వేదనింద సేయఁగడఁగిరే? 136

— వేదవ్యాప్తి —

క. మానుపీసుకలావనియును, మనువేలినయట్లుగలదు మనగాధల వా
నినిఁబట్టి శ్రుతులు సకలా, వనిఁగలవని నిశ్చయింప వచ్చునుగాదే? 147

వ. గ్రంథస్థములైన యిట్టి పూర్వకాల ప్రమాణములెన్నింటినిఁ జూపినను ని
వ్వట్టివ్యాప్తి లేకుండుటచే నీ బుద్ధిప్రకారము దేవునందుఁ బక్షపాతమే కల్గు
ను. సృష్టిలోని యన్నివిషయములును భగవన్నిర్మాణములే గదా. అట్ల
యినప్పుడు కొన్నిదేశముల దౌర్భాగ్యమునకును గొన్నిదేశముల మహాభా
గ్యమునకును గారణమేది. ఎక్కడనో దేశములదాఁక నెందుకు? ఏయాచా
రములు పరిశుద్ధములనియు నేమతము సత్యముగా భగవన్నిర్మితమనియు నీవు
దలంచుచుంటివో యవియే నీయర్ధశరీరమైన నాకేరుచింపకుండుటకు
హేతువేది? ఇది వారివారి పూర్వప్రారబ్ధఫలమే గదా. కావున దైవనిర్మిత
ములందఱికి సరిగానుండుననుటగాని యంతటనునుండుననుటగాని కేవలము
సిగ్గునుబుట్టించు నూహగానున్నది. ఇంక వేదములు దైవనిర్మితములనుటకును,
నట్లనిన నీదయును సంగీకరించుటకు హేతువుచెప్పెదను వినుము. వేదవ్యా
ఖ్యానకర్తలే యర్థవాదములని వ్రాసిన కొన్ని చిత్రగాధల యథార్థమీకా
లమున మనవాండ్లబుద్ధికి గోచరించినను గోచరింపకున్నను మనుష్యప్రకృతి

కని, లోకవ్యవహారమునకును, ఆత్మజ్ఞానమునకును దాఁటిపోనియనేక ముఖ్యాంశములు వేదములలోఁ గలవు. వేదములు పరిపూర్ణముగాఁ జూచినఁ గాని యాయాంశములు స్పష్టముగాఁ దెలియవు. ఇతర మతవేదములలో నిన్నియంశములు లేవనుట బుద్ధిమంతులకు స్పష్టమేగదా. కొన్ని వేదసమానాంశములున్నను మనదేశముయొక్క శీతోష్ణాదిస్థితులకు సరిపడిన న్యాయధర్మములుగల మనవేదములను విడిచి యన్యుల వేదముల నవలంబించుట మనకెట్టి న్యాయమును గాదు. కొన్ని ఘనాంశములున్నయెడల వానినే గ్రహింపవలయును. ఇట్లుత్తమాంశములుగల వేదములు దేవుఁడు దయచేసినాఁడనిన నది బూటకమాటలైనదా? కాలక్రమమున నుపయోగజ్ఞానశూన్యులై, మూఢభక్తులై, డాంబికులైవర్తించు నిప్పటి ఛాందసులంగొందఱంజూచి "యథార్థమును స్పష్టముగాఁ దెలుపనియర్థవాదగాథలవల్లనే యీమతమిట్లుపాడైన" దని కొందఱు మహావిద్వాంసులుగూడ వేదమతవిరోధులైనను, "పరలోకసౌఖ్యప్రదమనియుం బుల్లయ్య చేసినాఁడనియును మాటుగాఁ జెప్పుటయే యిహలోకసౌఖ్యమున కతిప్రోత్సాహకరమగుటచే జ్ఞానకాండార్థవాదగాథలే వేదములలో ముఖ్యముగా నుండవలసిన భాగము" అని వేదములను గౌరవించుచుఁ గొందఱు సూక్ష్మబుద్ధిమంతులు హితోపదేశాదికేతిహాసములను రచియించుచు వచ్చిరి. వేదమతయథార్థమెఱిఁగిన పూర్వులును నిప్పటి వారును నిహపరలోకనాగరికతలలో నతిప్రౌఢులై యున్నారనియు నితరమతములవారికి రెండును దక్కవగానే యున్నవనియు నిప్పటి గొప్పనాగరికు లొప్పుకొనుచునే యున్నారుగదా. ఇతరమతవేదములను మనవేదములను బరిపూర్ణముగాఁ బరీక్షించి చూడక కొందఱు పాక్షికులబోధలవలన బ్రాహ్మణోత్తములు కొందఱు వేదమతమును నాశము చేసికొనుచుండఁగా సమస్తమతరహస్యవేత్తలైన పాతాళలోక వాస్తవ్యహూణాది మహానాగరికులందఱును నీవేదమతము నవలంబించి తిరిగి మనకే బోధకులగుచున్నారు. మఱియును కేవలమిహలోకనాగరికతనే బోధించుననే కాల్పమతధారులై, దయాసత్యశౌచబాహ్యులైన బ్రాహ్మణులయందు నిల్వలేక న్యాయప్రవర్తకులగుచున్న కోమట్లు, కమసాలులు, శూద్రులు మున్నగు ప్రస్తుతబ్రాహ్మణేతరులైన యష్టాదశవర్ణములవారిని వేదమతాచారములాశ్రయించుచున్నవి, మొత్తముమీఁ

దఁగొందఱువిప్రులును, గొందఱుపాక్షికులగు ననాగరికులును వేదమత శత్రువులు. తక్కిన నాగరికలోకమంతయు వేదమత మిత్రులైయున్నారు. మొదటి నుండియు శత్రుభాగము తక్కువగుటచేతనే యనేకకష్టములను దాఁటి యీవేదమతము మతమాతయైనిలుచుటకు హేతువుగానగుపడుచున్నది. అట్టియల్పశత్రులుగూడఁగొన్నదినములకు మంచినాగరికతగడించి వేదమిత్రులగుట పలుచోట్ల జరుగుచునేయున్నది. మిగిలిన యల్పసంఖ్యగతియు నిట్టిదే. కాకున్నను ననేకనాగరికపుత్రులం గాంచిన మతమాతకు స్వీయల్పసంఖ్యాకులవలని భయములేశమైనను గల్గదు. ఇట్లనేక మహానాగరికుల మానసముల నాకర్షించుచున్న యుత్తమమతమునకు జన్మభూమియైన వేదములును, సోదరులైన శాస్త్రములును, దాసులైన పురాణములును దేవుఁడు దయచేసిన వసితమ దైవభక్తినిఁ బ్రకటించుకొన్న మహర్షిపుంగవుల సాధువాక్యముల పరమార్థమును గ్రహింపఁజాలని నిన్నుఁగూర్చి నేను మిక్కిలి విచారించుచున్నాను.

—పురాణములు—

గీ. బాలరామాయణంబులోఁ బలికినట్టి, రామగుణరూపములు విద్య సామునెవ్వ
డైనఁ జదివితివే! యతం డద్భుతంపు, బనులుచేసినాఁడనశంకపడితె! నీవు.

గీ. చెప్పినట్లుసాధకమును జేసియిపుడు
గానమును జేయుట శతావధానము మొద
లగు పనులు సేయుదురు కొందఱు ప్రయోజ
కులకదియునిదియును గూడఁదెలియదాగద. 150

గీ. వ్యాసరామకృష్ణాది మహాత్ములిట్లు, సాధకముచేత నద్భుతశక్తులైరి
నీకుఁదెలియనివానినినింద సేయఁదగునె? కొంచెమాలోచింపఁదగదె? మగఁడ.

గీ. కాలగతినిఁబట్టి క్రమముగానిప్పుడు, సాధకంబులేక జనులుహీన
బుద్ధిశక్తులగుటఁ బూర్వపద్ధతులకు, వింతనొందినమ్మ రింతయైన. 151

వ. కొందఱెంత చదివినను జదువురాని వారైయున్నారు. కొందఱొకసారి చదివినమే గ్రహించుచున్నారు. కొందఱు నిసిరమే విద్వాంసులగుచున్నారు. ఇది భూతస్వభావమనుకొన్నను బూర్వకర్మమనుకొన్నను బ్రత్యక్షాంశమేఁగదా. రామకృష్ణుల బాల్యామానుష చర్యలిట్టివనుకొనరాదా? ఎట్టివియును గాకున్న హరిశ్చంద్రాంబరీషా ద్యనేకపుణ్య పురుషులుండఁగా మహర్షులందఱును రామకృష్ణులే దైవములని యేలవ్రాయుదురు? మనకివిచిత్ర గా

ఫలని తోంచినరీతుల నింకనీతిని గ్రహింపవలెను. చిరకాలచరిత్రలుండు టకిదియే గదా ఫలము. ఇట్లుమంచినీతి యిప్పుట చేతనే నాగరికులచేత గౌరవింపఁబడును నివి చిరకాలమునుండి నిలిచియున్నవి. నీతినిగ్రహింపనేరక వీనిని నాశము చేయనెంచిన బౌద్ధ చార్వాకాదులు తామేనశించిరి. బాలబోధయన్నట్లు స్త్రీ శూద్రులకొఱకుఁ బుట్టిన పురాణములందలి నీతినిగ్రహింపలేక తిరస్కరించుచు, నుపనిషత్తుల యర్థమును సాధింతుమని చెప్పకొను నీకాలమందలి పురుషశబ్దవాచ్యుల బుద్ధిచాతుర్యము నాకుమిక్కిలి యాశ్చర్యమునుబుట్టించుచున్నది. 153

గీ. వేదశాస్త్రపురాణాది భిన్నగతులు, జ్ఞానశాస్త్రధర్మంబులు గాపునాథ
యట్టులూహించి మానవుఁడాచరించు, పనులురెండింటిభ్రష్టత్వమునకెనుమ్ము

చ. ఘనసనసంఘ సంస్కరణ కర్తలకుంబలెఁ బక్షపాతముం
గినుకయులేదు నాకెచటఁ గేశవసాక్షిగ నీవుసేవచిం
చినపలుకుల్ విచారణను జేసిమహాలఘు బుద్ధితోడఁదోఁ
చినయటులాడకీజగము క్షేమముగోరినిజంబుఁగాంచుమీ. 155

క. అననతఁడానద్వాకుకులు, వినిపాశ్చాత్యజనులవల్లవిన్నపలుకు లిం
కనులేమి నాగతివిడిచి, ఘననీతి దెలిసినరీతి గానిట్లనియెన్. 156

—యుక్తిసంవాదము.—

గీ. మగువ! యిన్నిరోజులుఁగుడువు మగనిమాట
కెదురుచెప్పనె? కులకాంత యంతవఱకు
వాదమాడితి నాతోడ నీదుతెలివి
యెచటనున్నది? యనభామె యిట్టులనియె.

క. "పతిపానపుఁ బనిచెప్పిన, పతిమాలిమరల్పవలయుఁ బతివినకున్నన్
హితమునుచు వాదరిధ్ధుము, మతిలోనన్ సంశయంబు మానితుమారీ."

క. అనిపెద్దలుచెప్పినచో, ప్పనసే నేనడుచుచుంటి బుద్ధిఁజలనం
బును బొందింపక నానడతమదప్పునుబట్టి చెప్పితగినవిధానన్. 159

సీ. బ్రాహ్మణకృత్యమై తనరుసంధ్యావందనంబును నీవునిత్యంబువిడువఁ
జాల్పైనఁగసుగక, శాస్త్రవాంఛ్రను మట్టుకొనిశాస్త్రంబుతోఁ గూడుగడువ
తంద్రితద్దినము యథావిధిగాఁబెట్ట శాస్త్రములనర్థమునుభా నుమత
ట్టునుగర్హించుకొని స్వదేశాభిమానివైయుంటుట మానినదువ

గీ. వేవిధాలఁదగదనిచె ప్పితినిగాని, యెన్నఁడేననీతోఁ గలహించితినె? మ
నస్సునైనవిరోధము నంగలంచి, యుంటినే? నామదినెఱుంగ కుంటెనాథ. 160

కం. ఇపుడైనను లోకంబుల, కపకారముసేయుమాట లాడకుచేనా
విపరీతము పోనాడితి, నెపుడే దెటులైననాకు నేమిలభించున్. 161

కం. అననానిపుణోక్తులువిని, తనభార్యచతురతకతిముదంపడియతఁడా
మెనుగాఁగిటిలోఁజేరిచి, ఘనలౌకికయుక్తిమెఱయఁ గానిట్లనియెన్. 162

కం. కలనాయమువీడనినీ, కలనాశౌరుసేయునయి, శ్రమ, కలనాదులనాఁ
గలనానుతులోర్వము! మనఁ, గలనా? నిన్నలఁచి; భక్తి గలనాలలనా!. 163

క. అననామెయు నాసచివుని, మనమునఁగలయూహయెఱిఁగి, మర్యాదదొలం
గనిమార్గంబున మొకుల్చు, ఘనమంజూక్త్యనుగుణంబు గానిట్లనియెన్. 164

కం. పతివనియతిపరిచితిచే, మతిచెడిప్రతివాదమాడి మదిభారముఁజే
సితిసికదియోరుచుకొని, వ్రతముంజేయంబ్రయత్న పడుమిఁకనాథా. 165

—ఆశ్వాసాంతము.—

వ. అననాతఁడు నీయిష్టప్రకారముగానే చేసెదనని యామెను ముద్దువెట్టుకొని సంతోష పెట్టెను. తరువాత నాదంపతులు తులయందుఁజూచిన చందంబున సమానానురాగులై యప్పటప్పటికెందగిన కార్యములు నెఱవేర్చుకొనుచు హాయిగానుండిరి. 166

నిరోష్ఠ్యనిర్బిందుతులాబంధము.

కం. సారసనేత్రా! జలద, శ్రీరాజచ్ఛిత్రగాత్ర! శ్రేష్ఠచరిత్రా!
ధీరజనాసారతగే, యా! రణదైతేయచయజయ; సదయహృదయా. 167

—గద్యము.—

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర, కౌండిన్యసగోత్రపవిత్ర, మత్స్యసంతానక్షీరపారావారా
త్రిపుత్రవేంకయ్యార్య ద్వితీయపుత్ర, బాపన్నార్యపౌత్ర, చినసర్వయ్యా
ర్యైకాదశాబ్దపోషితపుత్ర, సీతయ్యార్యస్వీకృతపుత్ర సకలజన
కారుణ్యకటాక్షపాత్ర, సీతారామచంద్ర పరబ్రహ్మార్పిత
సకలకర్మ, సూర్యనారాయణమూర్తి శర్మ ప్రణీ
తంబై, యపూర్వాద్భుత చరిత్రయగు
స క లా నం ద నా మ క
నవీన ప్రబంధమునందు
ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

సూర్యనారాయణమూర్తీయము.

సకలానందము.

తృతీయాశ్వాసము.

కం. శ్రీమహితనయాయయితగిన, శ్రీమహితనయానోకతిసేవకించితనంతం
బ్రేమించిన శూర్పణఖను, గామింపని మార్గదర్శకా! శ్రీరామా. 1

వ. దేవా! దిత్యచిత్తంబున నవధరింపుము. అట్లు చెప్పఁగావిని యవ్వలికథ చెప్పుమని యడిగిన శౌనకాదులకు సూతుఁడిట్లనియెను. 2

గీ. అట్టులాదంపతులతిసౌఖ్యంబుగలిగి, పుత్రగోపాలదేవుని పూజఁగూర్చి
దినదినంబును జర్పించుకొనుచునుండి, రంతవర్షర్తువుసమీపమయ్యెనపుడు. 3

—గ్రీష్మాంతవర్ణనము.—

దండకము.

గ్రీష్మనఁబైవేఁడికిందాళఁగాలేక పల్మారుఁ ఊతానాలు సేయంగ, సదా నీటిలోనాను వస్త్రంబులంగట్ట నాయాసమందొంది త్రాగంగ నాచల్వ, యుష్ణావకాయంచుఁ బండ్లందు నైక్ష్ణిమార్గాల భక్షించు భాస్వద్రసాలంపుఁ గాయల్ ప్రసాదించు సుష్ణంబుచే నేమియుం జేయఁగాలేక బల్ దొంగచందంబునం దాఁగి (A) మేఘంబులాకాశసంచారముం జేయఁగావే యహోరాత్రముల్ గోర్కెవర్ధిల్లఁగాఁ గామమార్గంబునం బోవుటల్ మర్మమార్గంబునం గల్గు శీతంబు (B) జిహ్వాచాపల్యముం బట్టి యాఁగాఁకరిం బచ్చలిం దోఁటకూరఁ దివక నోటిమార్గంబునం బోవు. శీతంబుఁ (C) బిల్లలం బాసి యాహారసంపాదనార్థంబు నానాప్రదేశంబులం దెల్ల సంచారముం జేసి యాయాసముం జెంది తాపంబుచే నీటికై వెండియుం జాల సంచారముం జేయుచాత్మస్థమాసద్రసంబాత్మభాస్వత్కరశ్రేణిఁ గారుణ్యచిత్తంబుతోఁ బెట్టు భూశక్తికిన్ సూర్యుఁడత్యంతభక్తింబలిన్ వేఁయుచందంబునం దత్ప్రితాపంబుచేఁ బ్రాణముల్ బాసి యీభూమిపై వ్రాలు వ్యాఘ్రాదులౌ జంతుజాలాలపైఁ జాలి తన్మాంసముం గ్రక్కు ముక్కలందిసి భక్షించుచుం

బ్రీతితోఁ గూయుచుం గంతులన్ వైచు గృధ్రాదులౌ పక్షులం జాలఁ జిత్రంబు గామిం గి నానావిధస్థానముల్ డాఁకి బల్ కల్మషంబొందు వాయుర్య సంబంధమానీటిపై గాలి శక్తిన్ నివారించు చోకాలు గుహ్యములున్ లేమిచే రోమకూపంబులన్ శ్రోత్రమా ర్గంబునంబోవు శీతంబు (D) గ్రొత్తకాలంబు గానం బనింబట్టి ఛత్రంబులుం జెప్పులున్ లేక తా వానలో రొంపిలో సంచరింపన్ శిరఃపాద మార్గంబులన్ మెల్లగా నెక్కు శీతంబు (E) దేశాధికారుల్ ప్రజాసౌఖ్యముం జేయఁగా మంచి చట్టంబులం జేసి యెంతేని విత్తంబు నేర్పాటు చేయించినన్ లంచముల్ బట్టు దుర్బుద్ధి నేవేవిధో నేరముల్ బన్నుచుం బన్నులం బెంచుచుం బీదలన్ సాదలం జాల బాధించుచున్ మోసముల్ దువ్వుచున్ మంచి పెద్దల్ స్వదేశాభిమానంబు నొక్కింతయున్ లేని యాయాయనియన్ వారి యశ్రద్ధచే వ్యాధులం గుళ్ళియున్నట్టి బల్ తుక్కునం బుట్టు దుర్వాయువుల్ ముక్కు దూరిన్ సహాయంబు సేయన్ శిరం బెత్తి నల్దిక్కులుం జూచుచున్ శ్లేష్మవాతాదిధాతు ప్రకోపంబు గావించి గర్భాగ్ని నిం జుట్టి మంచాలపైఁ ద్రోయుటన్ (F) వేడికిం జంకుచుం బుట్టనేయుండి వైనుండు వృక్షంబులూఁగన్ ధ్వనిం బట్టి యేతెంచి యావేడిగాడ్పుం గటంబీల్చి నీగుజ్జుప్రాణాళిపై మమ్మునీ వేడికిం బాలు సేయం గ ధర్మంబు గాదింక రక్షింపవే యంచు వానూర్పు ధ్యానించుచున్నట్లు గాఁ గన్నులన్ మూయుచున్ ప్రాలి సూర్యస్వరూపంబు చేకొన్న చందంబునం గ్రొన్నిప్రాణిబులం బాయు శేషంబులై రొప్పు సుందమ్ము భక్షింపఁగాఁ జూచు నాపక్షిజాతానకిం తెలియుం జంకకస్తైనియుం జావఁగాఁ దప్పదం బెంచుచున్ మెల్లఁగా గడ్డిచేఁ బచ్చనాదొడ్లలోఁ జేరి తాపంబు దీరంగఁ బొర్లాడుచుం జిన్న పొపుర్వులందించు సంతోషముం బొందుచున్నట్టి యాపాములం ద్రొక్కియుం బాదులం గల్లు చీఁకట్లచేఁ దొండ ఖండించెరా పొట్ట కాయంచుఁ బైకెత్తి (.) యాకాట్లచే నింక నెన్నేని మార్గంబులన్ నైజకర్మానుసారంబుగా (1) మానవుల్ పురవ్రతేపొంది భక్షింప (2) వృక్షంబులున్ రోగజాతంబుచే (3) జంతుపక్ష్యాదులున్ మృత్యుబాధం గనం బూరుషశ్రేష్ఠుఁడా తాను తద్దుర్దినంబుల్ గనన్ లేకయో, శుక్రవారంబునన్ శొమవారంబునన్ స్త్రీలపూజల్ గ్రహింపంగ శ్రీలక్ష్మి పోవంగఁ గృష్ణాష్టమిం బాపనాశంబు మోక్షంబు నొందంగఁ గన్యాఖ్యమాసంబునన్ హావ్యకవ్యాదినందేతు ణార్థంబు భక్తుల్ నుతుల్ పూజలం జేయ, నారాయణత్వంబు వెల్గొందఁగా నీటిలోనిల్చి సర్వౌషధుల్ మార్చి వృక్షాదులన్ వృష్టి సేయుంగ, దేశంబు మాత్రంబు

వైకుంఠమందుండి పూర్ణప్రభావంబుతోవచ్చి భూలోక వాసంబుసేయఁగనో పాలసం దర్భంబులో శేషశయ్యాస్థలీ భాస్వదంభోజనేత్రుండు కన్మూసెఁగాఁబట్టియే సూర్య చంద్రుల్ ఘనచ్ఛన్నులైరబ్జముల్ హీనకాంతింగనెన్. 4

—వర్షర్తు వర్ణనము—

గీ. అంత్యవర్షర్తువునువచ్చె నప్పుడుపుణ్య, పాపములనుబట్టి యొకచో బాగుగనొక
చోటనోగుగావర్షముల్ చుఱుకుమంద, మునుగలిగికురియుటకును మొదలుపెట్టె

—రైతుల విచారము.—

గీ. అప్పుడు పాపరాజుప్రభు మాన్యములయందున్న
వారిఁబిల్చి యింటికొక రూపాయు మాకు
నిండొకవ్రతంబు సేయుట కెంచియుంటి
మనఁగవారిట్లుచింతించి రాత్మలందు. 6

చం. గడచినయేటిపన్నెఁక నగఁబుది నాణము వారికీపలెఁ;
గడువఁగ, విత్తనాలకును, గూలికి, దాఁచినయన్ని ధాన్యమి
ప్పుడె సరిపోయె; నప్పెచటఁ బుట్టకయుండె; భరించుచుంటిమి
ట్లిడుములు; వీనిలంచముల కెక్కుడఁదేఁగలమయ్యొ దేవుఁడా. 7

గీ. కాలవశముచేఁజేలునగంబపండు, చుండెఁ; బండినదానిలో నొక్కపాలు
వీనిదే; తెచ్చుజీతము వేయి; యేమి, సేయునిది? యిట్లు మనల హింసించువీఁడు. 8

గీ. వచ్చులాభమంతయువీని పాలఁబోసి, యప్పుపాలైబ్రతుకుచుంటి మనుచువగచి
యీయకున్నదుష్టుండని యెట్లొ తెచ్చి, యిచ్చిరాయువందలరూక లేమిచుచును. 9

గీ. వానిఁజేకొని యాతండు భార్యచెప్పి, నట్లుగోపాలపూజకు సర్వములను
వస్తువులుప్రోగుచేసెను భక్తునివలె, నంతశరదృతువునువచ్చె నట్టివేళ. 10

—శరదృతువర్ణనము.—

సీ. కాయంగసిద్ధంబు గాఁబెరిఁగినవరిపైరులనువఱద పాలుచేసి
పంటముఖమునకు వచ్చియుండినకొన్ని మెట్టసస్యములను మట్టిఁగలిపి
కూలినాలియుఁజేసి కొనిజీవనముసేయు వాండ్రనుమిక్కిలి బాధపెట్టి
పరమసాధువులైన పశుసమూహములను గట్టురాటలయందుఁ గట్టివైచి

గీ. తనకునీదరగాలి విస్తారముగను
హాయమును జేయనతివృష్టి యధికమైయె

సం॥గీ॥; బాషాత్ములువసించు స్థలములందుఁ
గాలధర్మంబులుసరిగాఁ గలిగియున్నె ?. 11

వ. అట్టియాశ్వయుజంబున ఘనవైద్యులదగ్గఱ మందులు గూర్చుకుని గుదిరి కొంతభేషజము సంపాదించి బావ రోగియైనను నప్పయొద్దఁ గానుక నిర్ణయించుకొను స్వభావము గలిగి రోగి చేయిపట్టుకొని పెండెలవంకఁ జూచుచు "నింతకుముందితండు బచ్చలికూర దినెనా ? తోటకూరదినెనా ?" యని యడుగు ప్రతి నరునియందు నాశ్వినేయత్వము నిలిచియున్నట్లు జనులు దలంచుచుండిరింతఁ దన్మాసాంతముగా వచ్చుటయును. 12

గీ. వానచేఁగలిగినవిష వాయువులుహరించిపోవ, జనములుహర్షించిగంధ
కముసురేకారములగల్పి యమితదీప, ములను బెట్టుచుండిరఖిల భూతలముల. 13

వ. అంతఁ గార్తికమాసము వచ్చుటయును నఖిలజనులు నమితసంతోషాయత్తచిత్తులై యంతర్బాహ్యపారిశుద్ధ్యముగలిగియుండుటే నరకవిముక్తియని నిశ్చయించి మనస్సును భగవదధీనమును ధనమును బ్రాహ్మణాదిభూతసంతర్పణ వినియోగమును జేయుచు నక్తవ్రతకార్తికదామోదర పూజాదులను జేయుచు నంతకుముందు సూర్యుఁడు మందప్రకాశుండగుటవల్ల వర్షాతివర్షములచే నాకాశమందును దిక్కులయందును బుట్టియున్న జడత్వము పోయి వాయువు పరిశుద్ధమగుటకును, గడచిన వానలచేతను నప్పుడంకురించుచున్న చలిచేతను గలుగఁబోవు సంధికాలదోషము పోయి యారోగ్యము లభించుటకును, నాకాశదీపములును, నావునేతిదీపములును గుగ్గిలపుఁబొడిచేతఁ బ్రకాశించునట్లు మైనపువత్తులను వెలిఁగించుచుండిరి. 14

గీ. ఘనతరాయువుశక్తియుఁ గలిగివిబుధ, లోకములకగ్రభాగగుఁ డాకుమారుఁ
గన్న శరకాంతయామోద కరములయివి, నిర్మలములైతగురుచుల నెగడెనపుడు.

క. చనెదుర్దినంబులు, జగంబును దేటొందె, నిఁకనిద్ర పోననిహరితా
గనుఁదెఱచెననఁగభాస్వ, ద్వనజవనజకాంతులొప్పె స్వచ్ఛతమెఱయన్. 16

ఉ. అప్పటిపండువెన్నెలలు నచ్ఛజలంబులుఁ జూచిస్త్రీలయం
దెప్పుడురక్తిలో జనులు హెచ్చుగఁదాపము నొందిరాహరిం
దప్పక కొల్చువారలు ముదంబునుభక్తియు వృద్ధినొందఁగాఁ
జెప్పనశక్యమౌసుఖముఁ జెందిరి వింటిరె ! వస్తుతత్వమున్. 17

గీ. చలియు నుక్కయు నెండ వానలుఁ దఱుచుగ
లేని సమకాలమగుటచే మానసముల
నధికసంతోషమునుబొంది రఖిల జనులుఁ
గనిశరత్కాలమునఁగార్తికంబెసుంగు. 18

గీ. అన్నియును మేలుగునవస్త్రముం దె యుండెఁ
గాని చేలుమాత్రంబు దొంగలకునుమిసు
తలకువశములై యతిహీన దశకువచ్చె
నెంత పాపాత్ములో ? యచటి యెల్లజనులు. 19

—పుత్రగోపాలవ్రతమహోత్సవము.—

గీ, అట్టికార్తికమాసమునందుఁ బావ, రాజుపుత్రగోపాలుని పూజతన పు
రోహితు వనుమతినెఱవేర్చుటకుమొదలు, పెట్టియూరివారలఁబిలిపించెనపుడు. 20

ఉ. పిల్లికినైన బిచ్చమును బెట్టని లుబ్ధుఁడు భార్యపోరుచేఁ
బిల్లలకై వ్రతంబొకటి వేడుకగానొనరించుచుఁజనం
బెల్లరకున్ ధనాదికము నిచ్చును దండనుకొంచువచ్చితా
మెల్లెడ గౌరవంబుగొని యుండ్లకుఁబోయిరి తత్పురప్రజల్. 21

—హేమంతర్తువర్ణనము.—

కం. అంతేయథావిధిగా వ్రత, మంతయు స్వాంతంబుగాఁగ నతికాంతముహే
మంతము జృంభితశరరతి, కాంతముక్రాంతపరిరంభ కాంతమువచ్చెన్. 22

కం. మృగశీర్షాధీనుండై, మృగచిహ్నుఁడు పరమహిమము నొఱయించుచుబల్
పగవాఁడయ్యె విడిన యా, ల్మగలకు నామార్గశీర్షమాసమునందున్. 23

గీ. మంచువైరి సూర్యుఁడే దాని మహిమకోడి
బాడబాగ్ని యొద్దకువేగఁ బాఱుచుండె
నిఁకమనుష్యులు కుంపట్ల నెపుడుమెడకుఁ
గట్టుకొనియుండిరనిచెప్పఁ గావలయునె. 24

గీ. ఎవరికెట్లున్న నాచలి యెల్లపుడును, శీఁటపైఁబెట్టి పిల్లిపైఁ బెట్టిరిట్టు
లాడుకోడలు కొఱవుల కర్తగారు, బొమ్మలకుసాయమాయె సంపూర్ణముగను.

గీ. లౌకికులఁజూచి నిఁదించి లోఁకకుండ, శుద్ధవైదిక శ్రేష్ఠులు చుట్టకుదుటేఁ
బోలుపొగాలు ప్రాతచొక్కాలుదాల్చి, పరమహాస్యరసమునకుఁ బాత్రులైరి. 26

ఆ. జాము రాత్రియుండ స్నానమాడు ద్విజులు, తనకరములబాధఁ గనుటనుద్విజ
రాజు పరమపాపరాజయ్యెఁ బాపరా, జయ్యెడను మహామదాత్ముఁడగుచు. 27

—పాపరాజుభార్యంగూరుట.—

కం. అతులసువృత్తులసుమతుల, సుతులను గనుకోరికల సుమతినిభార్యగా
రతులను దేలిచెనిన్నుల, గతుల; ద్యుతులతతులనుతులఁగను సాధమునన్. 28

—సుమతి గర్భముదాల్చుట.—

గీ. అంతనామె శ్రీకృష్ణపూజాతిమహిమ, వలన గర్భముదాలిచెఁ; దెసిలికొన్నిత్రి
కరణశుద్ధిగాఁజేసిన కార్యములరి, తంబునడఁచిసద్యఃఫలితంబుగాదె ? 29

గీ. పాపరాజాంశమున నుద్భవమయినట్టి, పిండమామె మన్నును దినిపించి తిన్న
యన్నమెల్లఁగ్రక్కించి యాయాసపెట్టెఁ, బిల్లయైయెట్టిబాధలు పెట్టునోకొ !

—నూడిథెలు.—

గీ. మనసుమతి గర్భముధరించె ననుచుఁజూడ, వచ్చి యిష్టబంధుజనంబు లిచ్చినట్టి
మినుపసున్ని మున్నగునవి మేటులయ్యెఁ, గలిగియున్న వారికిఁగానుకలకులౌలె ?

మ. బలవంశస్థిరహృత్సుఖప్రసవ సంపన్మూల సోమంబులన్
నిలుపంగర్భిణికొప్పుగా మినుపసున్నిం బెట్టుటాచారమై
వెలయందాని నెఱుంగకిట్టులిడినన్ వేరొపదార్థంబుచా
పలముంబూనిభుజింపదామె సుమతీప్రావీణ్యముంజూడుఁడీ ! 32

—సుమతీసంతానప్రాప్తి.—

క. తొమ్మిదినెలలును నిండఁగ, నెమ్మదియగురీతిసుమతి నిరుపమసౌంద
ర్యమ్మునఁదగునొక సుతుఁగనె, నమ్మంత్రియు జరుగఁదగిన యప్పటిపనులన్. 33

క. ఒనరిచి సుతునకునంద ఱు, వినుచుండ "మహామతి" యని పేరును బెట్టెన్
బనులఁబడిదాదికీయక, పెనుమకుర్వ సుమతిదానె పెంచుచునుండెన్. 34

వ. ఇట్లుండఁగాఁ గాలక్రమంబున నింకొక్కకుమారుఁడును గూఁతును బుట్టఁగా వా
రికిఁ గ్రమంబున "మన్మథుఁడనియు, మోహినియనియుం" బేరులుపెట్టి పెంచుచుం
డి రిట్లు వారికిదా యీండ్లు ప్రాయంబువచ్చుటయును. 35

—పాపరాజసంతానలాలనక్రమము.—

సీ. ముచ్చటదీరఁగా వచ్చి తనతొడపైఁ గూర్చుండియవియివి కోరువేళ
బంధుజనంబులు వచ్చిచూచిముదంబునంది యెత్తుకొని ముద్దాడువేళ

సరియీడుగల హీన జాతులపిల్లలఁ గూడివేడుకతోడ నాడువేళ
రాజసభకుఁబోయి రణగుణధ్వనిచేయు, చచటివారినిఁజూచు నట్టివేళఁ
గీ. దనకుమారులుఫలెక్కడు తప్పులెల్ల, ముద్దుమాటలనిముదంబుఁ బొందుఁగాని
ముద్దుమాటలనియొకింత దిద్దఁడాతఁ, డాశిశువులకు సద్వృత్తి యబ్బుటెట్లు? 36
గీ. ఏమియుపయోగమని నిశ్చయించినాఁడొ, కోడిజుట్టుపిడేల్వంపు గొప్పబొచ్చు
పాపిడిమొదలగురకాలఁ బరఁగుజుట్టు, బాలకులకునుంపించునా పాపరాజు. 37
కం. ఈచిన్నితనంబున స్త్రీ, స్త్రీచిహ్నంబులను దాల్పఁ జెల్లదనియతం
డాచిన్నికొమారునకే, లోచూకాళ్ళయులు మొదలగునవి దొడిగించున్. 38
వ. ఇట్లుజరుగుచుండఁగా నొకనాఁడు సుమతి పాపరాజుంజూచి యిట్లనియె. సన్మార్గహానికరములైన యీ చెప్పరానివేషములు పిల్లలకుండఁగూడదు. పెద్దవారైనను నీయలవాటు దగ్గదు మంచివేదోక్తవేషము వేయింపుమన నతండిట్లనియె. 39

—వైదిక వేషనిరసనము.—

సీ. వంకాయతొడిమికవలెనుండు జుట్టును, జలిమిడిముద్దయట్లలరుతలయు
గడ్డము మీసాలు గలుగని మూతియు, బూడిదమెత్తిన పాడుమొగము
మేకపేగులవలె మెఱయు జందెంబులు, మడతఁబెట్టినబట్ట నడరుబుజము
నాల్గుకొంగులును గనఁబడకుండెడి కట్టు, నట్టిభూషలులేని యట్టిమేను
గీ. గలిగి జగమెల్లనంటుదిగాఁ దలఁచుచు, నైకమత్యము చెడఁదీయు నట్టిపూర్వ
కాలవైదికవేషము గౌరవించు, వారెవరును లేరిప్పుడు నీరజాక్షి. 40
గీ. కనుకఁ గాలానుసారము గానడుచుట, మంచిదగనుండు నిప్పటి మనుజులందు
మూఁడుపాళ్ళిట్టివేషమే పూనుచుండి: రీవులోకముంజూచిన నెన్నంచుమపుడు.

—వైదిక వేష ప్రాశస్త్యము—

వ. అనవుడు సుమతియిట్లనియె. తాను బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠుఁడనను పవిత్రత్వమును వెల్లడించునదియు, స్త్రీలకు రుచింపనిదగుటవలన జ్ఞానభంగకరుఁడైన మన్మథునకు దూరమైనదియునైన వైదికవేషమును జ్ఞానులైన బుద్ధిమంతులు నిందింపరు. సొగసుకొఱకు లేనిపోని పిచ్చవేషములు వేయుట జారులలక్షణము. నీవన్న యిప్పటిజనులు జ్ఞానమనునెట్టిదో యెఱుంగక, తమ్ముఁజూచి ప్రజలు మెచ్చవలెను, స్త్రీలు మోహింపవలెననుకొని తిరుగు కామమే మోక్షమనుకొను మా

యాజీవనులు, పసపుమాని కనుభామలలోబొట్టుందు స్త్రీలు నీభాగములోని వారే. అదియట్లుండఁ దురకలు మొదలైనవారెప్పుడును స్వదేశభాషలను విడువరు. కనుక నట్టివారినైనను జూచి స్వశబ్దాభిమానముంచి పిల్లలను సరిగా నడిపించు మనవారందుత్తరమీయక సంతానమును జెడుమార్గములలాలించి యానందించుదు వారివారి దైవదయోండ్లలో వారిని రాజకీయపాఠశాలలం జదువవైచెను. వారును దేశదేశాధిపతిభాషలందును, సంగీతసాహిత్యములందును వృద్ధినొందుచుండి రిట్లుండ నొక్కనాఁడు సుమతి పాపరాజునకిట్లనియె. 42

క. తనయకుఁబదియేఁడులు మిం, చినవిప్పుడిఁక మనము పెండ్లిసేయఁగవలెనం చనఁగా నాసద్వాక్యములు, వినియాసౌఖ్యకరధర్మ విముఖుండనియెన్. 43

—అతిబాల్యవివాహనిషేధము.—

క. రమణీ! విస్తారాగ, గ్రములుగలుగఁజేసి హీనదశనిచ్చుటచే రమణులకతి బాల్యవివా, హములు నిషేధించిరిప్పు డందఱుపెద్దల్. 44

గీ. ముక్కుపసిదైనదానిని ముద్దుకూఁతు, పెండ్లిసేసిదైవగతిచే విధవయయ్యె నేని దానినిఁజూచుచు నెంతొదుఃఖ, పడుచుఁదలిదండ్రులుండఁగావలెనుగాదె.

గీ. అదియుఁగాక దపెద్దదియైనయపుడు, మగఁడు గుణధనహీనుఁడై మసలెనేని దానివల్లజన్మించెడు తప్పువార్త, ఫలముసర్వము తల్లిదండ్రులదెగాదె?

గీ. పుస్తెగట్టినయట్టినాఁడు మొదలుచేసి, పిచ్చినోములుపట్టించి విద్యనంట నీకయింట్లుతోమించుచు నికొమారితెఁ, హీనపశుపంగనీకిష్ట మానెభార్య. 47

వ. అననాసుమతి యిట్లనియె. 48

—స్త్రీబాల్యవివాహప్రాశస్త్యము.—

క. స్త్రీలురజస్వలలయ్యెడు, కాలముదాఁకనెటువంటి కాఁపురమునులే దీలోపున నభివృద్ధికిఁ, జాలదె? పిదపఁబతికడకుఁ జనవలెనుగదా. 49

గీ. స్త్రీకి వైధవ్యమెవఁడైనఁ దీసివేయఁ గలఁడె? యిఁకనట్టి నష్టవాక్యములుపలుక వచ్చునే? నవాచారాతిబలులకిద్ది సహజగుణముగాఁబోలును మహితలమున. 50

గీ. పతిసహాయము భాగ్యముఁ బడయుటకును
దైవముగ వానిఁ గనుటకుఁ దగిననోము
నెఱుఁగనినరులు నిందింతు; రిట్టినీతి
సాధకంబు దుర్వృత్తికి బాధకంబు. 51

క. చిన్నతనంబున వ్రతముఖ, సన్నుతగతులొందకున్న సతినేచదువుం
దిన్నఁగఁ ద్రిప్పదు గావున, నెన్నఁడు సతివిద్య యర్థమే పూనవలెన్. 52

గీ. పతియె దైవమని వచించు వ్రతము పట్టు
స్త్రీ యతఁడెటుల నున్నను జెడ్డదారిఁ
ద్రొక్కునే? యావ్రతము దారి ద్రొక్కునట్టి
స్త్రీయె దేనికైనను సాహసించుఁగాని. 53

వ. అబలా పుష్పకోమల్యాది నామములకుం దగి గృహిణీశబ్దవాచ్యలైనందున గృహపశు శిశుసంరక్షణాది కార్యములచే స్త్రీలు వ్యవహరింపవలయుననుటే భగవదుద్దేశ్యమైనట్లు కనఁబడుచున్నది, గాని కృషివాణిజ్యాదులు చేసి కొంపలను నట్టేటఁ గలుపవలయునను నట్లు తోఁచుటలేదు. కనుక నట్టి యుచిత కార్యములందెల్ల నారోగ్యనీతిశాస్త్రాదులగు నియమితవిద్యలే గ్రహించి చిన్నప్పటినుండియు నట్టి పనులు సాధకము చేయుచుండుట స్త్రీలకుచితము. అట్టి విద్యలు 16 యేండ్లలో పునఃజదివినం జాలును. అపైని భర్తయొద్ద నెన్నైనం గ్రహింపవచ్చును. పతిభక్త్యాద్యుత్తమ నీతిమార్గసాధకము బాల్యవివాహమువలనం గల్గును. మఱియుం గానీనాదిదుస్సంతతి గలుగుటకు దీని నవకాశములేదు, అజ్ఞానపూర్ణమైన యతిబాల్య వివాహము మంచిదిగాదు. "దశవర్షా భవేత్కన్యా" యను నట్టి బాల్యవివాహము స్త్రీలకు మిక్కిలి శ్రేయోదాయకము. పురుషులకీ బాల్యవివాహములు హానిం గలుగఁజేయును. చక్కఁగా విమర్శింపక మన నవాచారాతిబలులు కాలికిఁ బెట్టుకడియము కంఠమునకుఁ దగుల్చుచుందురు. అది యెట్లంటేని వినుము. 54

—పురుషధర్మప్రకారము.—

క. చదువుటకయిదవయేఁటను, మొదలిడి రెనిమిదవయేఁటివెంబడిఁ బట్టై
చదువఁగవలెగురునొద్దం, బదునెనిమిదియేండ్లదాఁక బ్రహ్మవ్రతుఁడై. 55

క. కనుక నెనిమిదేఁడుల క, న్యను బెండ్లాడి యతిపెద్ద నయ్యెడి కాఁకన్
ఘనగర్భాగ నిష్ఠఁ జాఁ జెది, విన విద్యాగ్రము సుసుకద వినఁగావలయున్.

క. ఇట్టులు బాలికలేఁడులు, గట్టిగ గడపి వరనియుక్త కాలరతుండై
బొట్టెలఁగని గార్హస్థ్యము, బిట్టు యథమువచ్చునట్లు వెడలింపవలెన్. 57

గీ. ఇట్లుగడపి యారేఁబది యేండ్ల వెనుక
సుతుల కధికారమిడి కానఁ జొచ్చి నిష్ఠ
నింద్రియమ్ములను జయించి యీశ్వరునియు
పాసనము సేయవలెను సుభక్తి మెఱయ. 58

ఉ. అర్వదియేండ్లిటుల్ చనఁగ నుత్తటవల్కలదండధారియై
సర్వజగంబు బ్రహ్మమని సంతతముం మదిలోనఁగాంచు చీ
యుర్వివసించు మానవుల కొప్పఁగ బ్రహ్మము బోధసేయుచుం
గర్వము దాదిసంగతుఁడు గాకటులాయువుఁ బుచ్చఁగావలెన్. 59

వ. ఈకలియుగమానవు లల్పాయుర్బుద్ధి బలంబులుగలవారు గాన దుష్కరనియమంబులుగల వానప్రస్థసన్న్యాసాశ్రమంబులు వీరికసాధ్యములు. కానగృహస్థాశ్రమమందుండియే హరిస్మరణ పూజాదులు సేయుచుండవలెనని మహర్షులు నియమించిరి. సృష్టికాలము మొదలు నేఁటివఱకును సూర్యచంద్రాదిమండలములు మహర్షులు వ్రాసినశాస్త్రముల ప్రకారము గ్రహణాదుల నొందుచున్నవి. ఆయుర్వేదాదులట్లే యున్నవి, గానమానవులకు నీమహర్షిధర్మంబులు యుగముపొడుగునను శ్రేయోదాయకంబులయియుండును, గాని మనుష్యకృత్యంబులవలె మాఱుటయును నశించుటయును నెన్నటికిని గలిగియుండవు.

— పురుషబాల్యవివాహనిషేధము. —

గీ. అట్టిమున్పదియేండ్లలో నతివ పొత్తుఁ గలిగిన యెడ విద్యయుబుద్ధి బలముఁ జెడును
గాన బాల్యవివాహముల్ మానవలెను, పూరుషులు స్త్రీలకవి మేలెపొసఁగఁజేయు

వ. అనన తండ్రిట్లనియె. రమణీ! కొమార్తెకు వివాహము సేయుటయందుఁ దల్లిదండ్రులకు మిక్కిలి చిక్కులుగలవు. ఎట్టివనిన వినుము. 62

— వివాహనీతినిరసనము. —

ఆ. "బాలికాక్షులందు పైనాటికములందుఁ, బ్రాణవిత్తమాన భంగములను
[illegible] జన్మతతులందుఁ, బొంకవచ్చునటము పొందదధిక," 63

గీ. ఇట్టిదుష్టసిద్ధాంతము లెన్నొ కూర్చి, స్త్రీలకొంపదీసిన పూర్వకాలధర్మ
శాస్త్రకర్తలపద్ధతుల్ జరుపుటకుర, వంతయైననిష్టము లేదు కాంత! నాకు.
గీ. దూరిపుల్లయ్యగారిపుత్రునకుమాకు, మారిసీయఁదలఁచితిమి వారిస్థితియు
గతియునెట్టివనినవారు కలతెలుఁగు, చెప్పుడగదా? యదినతులచేటు గాదె.

—స్వయంవరప్రాశస్త్యము.—

వ. కావునదమయంతీ సీతా ప్రముఖ పూర్వకాలస్త్రీలకువలె వయస్సు వచ్చినతరువాత స్వయంవర వివాహములు సేయుటే స్త్రీలకుత్తమ మార్గమన నాసుమతి యిట్లనియె. 66

గీ. పూర్వులను వెక్కిరింపఁగఁబోదుగాని, యెట్లువెక్కిరింపవలెనో యెఱుఁగ వీవు
మనసుకసిదీరఁదిట్టిన మాత్రముననె, వసుగుణ వేదులానంద పడరునాథ. 67

వ. పూర్వకాల వివాహనీతిసీకు మంచిదిగానుగాని పూర్వకాల స్వయంవరములు మంచివని తోఁచినదా. కన్న తల్లిదండ్రులకుఁ బెండ్లిసేయుట యొక కష్టమా? మూర్ఖునకు, దరిద్రునకును గట్టిపెట్టుమని యేశాస్త్రమునందును జెప్పియుండలేదు. 68

—వరాన్వేషణక్రమము.—

క. ధనమును విద్యయు వంశం, బును రూపము దానశీల మును గలవరునిం
గనుఁగొని కన్నియనీవలె, ననిశాస్త్రములందు లేదె? యరయము బుద్ధిన్. 69
గీ. అదియుఁగాకనపుంసకత్వాదులును బ, రీక్ష సేయుమనిరి మునిశ్రేష్ఠులింక
వారిజాక్షులందుననిన పరమనీతి, యర్థమును జెప్పెద సుబుద్ధి నాలకింపు. 70

—గృహస్థాశ్రమగుణము—

సీ. "కైలఁకులనున్నతం గెటిజున్న గృహమేధి, యజమానుఁడంకస్థితార్థపేటి,
పండినపెరటికల్పకము వాస్తవ్యుండు, దొడ్డిఁబెట్టినవేల్పు గిడ్డికాఁపు,
కడలేనియమృతంపు నడబావిసంసారి, సవిధమేరునగంబు భవనభర్త,
మరుదేశపదమధ్యమప్రపకులపతి యొకటికోదవు సస్యముకుటుంబి,
గీ. బధిరపంగ్వంధభిక్షుక బ్రహ్మచారి, జటిపరివ్రాజకాతిథి క్షపణకావ
ధూతకాపాలికాద్యనాథులకుఁగాన, భూసురోత్తము! గార్హస్థ్యమునకు సరిరా.

—వివాహఫలము—

గీ. అనినుతింపఁబడిన గృహస్థాశ్రమమును,
గల్పనయొనర్పుటయు, నింకఁగలుగఁబోవు
వారలేరీతిలోఁ గోప కారులగుదు
రో! యనుటయను పెండిలియురుఫలములు. 72

గీ. అట్లుగానఁ బెండిలియగు నపుడువచ్చు
నష్టములనాఁపుమని రార్యులదియటుండ
నాదనివరుని వృత్తాంతమరయకుండఁ
బిల్లనిత్తుమని వచింప నొల్లరెవరు. 73

గీ. అదియటుండఁ బెండ్లికిఁ బూర్వమందుజరుగు
పనులు వైవాహికములని పలుకుటెట్లు?
లిట్టియుత్తమార్గంబు గ్రహింపలేక
తోఁచినటులుక్తిగల్పించి దూఱిదగునె? 74

—ప్రస్తుతస్త్రీలకు స్వయంవరములుకూడవనుట—

క. దమయంతీముఖపూర్వపు, రమణులుశాస్త్రములునమ్మి వ్రతమతిస్వాతం
త్ర్యమునువహింపక సన్మా, ర్గముగనుటస్వయంవరము సుగతివారికిదెఱ. 75

వ. వారు చదువుకొనుటకు బడికైననుబోయి నట్లెక్కడను గానరాదు. లోకాప
వాదము జంకక భోగము వేషములు వేసి గజ్జెపుబండ్లెక్కి యిష్టస్థలములకేగు
నంతటి స్వాతంత్ర్యమును వహించి యర్ధశరీరమని శ్రీరంగనీతులు చెప్పుచుఁ
దమ మగలను గాలిబంటులవలెఁ జూచుచు, శాస్త్రాదరము లేక తిరుగు నిప్పటి
స్త్రీలకు స్వయంవరము లధికపాపగతికి హేతువులగును. అందఱును సౌంద
ర్యవంతులనే వరింపఁ గోరుదురు గావున రూపములేని పురుషులు వివాహములు
లేనివారు గావలసివచ్చును. ఈస్వాతంత్ర్య ప్రాబల్యముమీఁద సౌందర్యవం
తుఁడు స్వకులములో లేనియెడల నట్టిచండాలుని వరింపసాహసింతురు. తా
మిష్టముతో వరించిరి గనుక నిష్టములేనప్పుడు విడియాకులు పుచ్చుకొందురు.
పూర్వకాలమందైనను గొన్నిహేతువులచే సీత మొదలైన కొంతమందికే స్వ
యంవరములు జరిగినట్లున్నదిగాని యది స్త్రీధర్మమై నట్లెక్కడను గనఁబడ

డు. బ్రాహ్మణుల కడియుంగన్పడు. ఒక్క దేవయానకైనను హేతువు లేకపో లేదు. అని యిట్లెంతయుక్తియుక్తముగాఁ జెప్పినను గలిపురుషుండు నెత్తికెక్కి తొక్కుచుండుటచేఁ బాపరాజు సుమతివాక్యంబులు చెవినిఁబెట్టక యిప్పుడు పిల్లదాని వివాహమునుగూర్చి మాట్లాడవలదని దివాణమునకుఁ బోయెను. అట్లా బాలికా బాలురు విద్యాభ్యాసము సేయుచుండిరట్లుండఁగా నొక్కనాఁడు. 76

—కుమతికథ—

కం. ఆపురినుండుకుమతియను
కాపొకఁడా బాలసొగసు గనిమన్మథ సం
తాపుండై తత్స్నేహ
వ్యాపారేచ్ఛనిటుపలెక్క నా బాలికతోన్ 77

గీ. బడికినీవుపోవునపుడు వచ్చునపుడుఁ, బ్రతిదినమునుమాయింటికి వచ్చిపోవు
చుండుమేను నీపాఠములొప్పగించు, కొందునీవిద్య యభివృద్ధినొందుఁబిల్ల.

క. అనవిని యాబాలికచదు, వునుగోరినదౌటనెట్టి పున్నెముఁబాపం
బును దెలియకవచ్చెదనని, యనుదినమును వానియింటి కరుగుచునుండెన్. 79

—కుమతి మోహినికి దుర్బోధసేయుట—

చ. ఇటులొకకొన్నినాళ్ళు చననెంతయు స్నేహము హెచ్చ వారికం
తటనతఁడావధూమణికిఁ దండ్రి స్వయంవరరీతిఁ బెండ్లిసే
యుటయొక మిత్రువల్ల విని యొక్కదినంబున బాలఁజూచినన్
బటుమతిఁ బెండ్లియాడుమని బాగుగబోధయొనర్చె దుర్మతిన్. 80

వ. ఆబాలయు నంతకుముందె వాని శరీరస్పర్శనాది సుఖంబులచేత వాని యందువిశేష స్నేహము గలదైయుండుట చేత నీకంటె మిత్రులెవరు ? నిన్నే వరించెదనని గట్టిబాసచేసెను. అప్పటికా బాలికకుఁ బండ్రెండవయేఁడు సగంబుగడచె, నంతనొకనాఁడు సుమతి పాపరాజుంజూచి యిట్లనియె. 81

—స్త్రీలను బడికిఁబంపరాదనుట—

క. మనయమ్మాయికిపుడు యౌ, వనముదయించెనిఁక బడికిఁ బంపకుఁడేనిం
టనెచెప్పెదనవ బడిజడి, వినమేలెక్కువ యతఁడు వినుచుఁబలికెన్.

గీ. అట్లు పలుకఁగ విని యాడె యతని కేమి, …గ్రహము వచ్చునో యని యాత్మ నేది
యెట్లుగా వలెనో యట్టులే యగునని, యూరకుండె వెనుక నాతఁ డొక్కనాఁడు 83

—మోహినీస్వయంవర విధానము—

మ. తనకూఁతుం దొడమీఁద నుంచుకొని చేతన్ ముంగురుల్ దువ్వుచున్
మనసుప్పొంగఁగ ముద్దుపెట్టుకొని యమ్మాయీ! వివాహంబు నీ
కొనరం జేసెద నిప్పు డాడుదువె ! నా నాయ్యార మొప్పార నా
ఘనబాలామణి యిప్పు డేమియు నెఱుంగన్నేను నాన్నా! యనెన్ 84

మ. అంతం దత్సచివుం డొకానొకరు విద్యావంతు, సద్రూపు, ధీ
మంతుం దోడ్కొనివచ్చి "యీవరుని భీమారావుఁ బెండ్లాడుదే
యెంతో యిష్టము వీనికీ వన" ననన్ హేలాగతిన్ నవ్వి యా
కాంతారత్నము "ప్రేమ నాకితనిపైఁ గవ్వంతయున్ లే" దనెన్. 85

గీ. అట్లనుట కెంతొ చింతించి యతఁడు మఱియుఁ
బెక్కుమంది నటులనె చూపించి యట్లె
యుత్తరముఁ బొంది విసిగి నీయూహ యేది
యని యడుగఁ దక్కు బాలిక యనియె నిట్లు. 86

గీ. నాకుఁ గాఁపువారి సుమతి నచ్చినాఁడ
నంగ నతఁడు కోపమున నిట్లనియె నపుడు
వాఁడు కాఁపువాఁడు మనము బ్రాహ్మణులము
పలుకఁదగ దట్టులన నద్దిపలికె నిట్లు. 87

క. వాఁ డెవఁడైనను నచ్చిన, వాఁడు గనుక నా మనసటు వ్రాలెననంతం
డాఁడుది పెత్తనమిచ్చినఁ, బాడుదిగా నుండదనుచు భయవిహ్వలుఁడై. 88

—పాపరాజు పూర్వాచారపరాయణుండగుట—

వ. ఓహో! వివాహస్వాతంత్ర్యమునకే యిట్టి యసంగతము పుట్టినది. నా భార్య మాటలన్నియు వేదాక్షరములైనవి. స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యమిచ్చిన హూణాదుల సంఘస్థితి నెఱింగియు నవ్యయోజకుల మాటలు విని కీర్తిఁ గానపేక్షించి యీనవనాగరికతా దురభిమానము దెచ్చిపెట్టుకొంటిని. స్వానుభవమునకు వచ్చినప్పుడుగాని దేశగుణమైనను బాగుగాఁ దెలియదు. నా భార్య చెప్పినట్లు దైవ

సమానులై సకలపదార్థతత్త్వములను గనిపెట్టిన పూర్వమహర్షులదే నాగరికతగాని, తానెవఁడో? తనప్రాణుల రాకపోకలెట్లు జరుగుచున్నవో? నిద్ర యెట్టిదో? యీకలలెట్టిరూపము గలవో? రవంతైనను దెలియని యాత్మజ్ఞానశూన్యులదిగాదు. ఆఁడుదానిపాటి తెలివియు లేకపోయెను గదా? ఛీ! ఛీ! నానాగరికత యని పలుమాఱు తన్నుఁదా నిందించుకొనుచు "న స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమర్హతి" యని యట్లనేకశాసనములు చేసి లోకమందు నీతి నిలువఁబెట్టిన యనుభవజ్ఞులైన మహర్షిశ్రేష్ఠులకును, వారివాక్యములకును బునః పునః ప్రణామములు సేసి యంతటినుండి పూర్వాచారపరాయణుఁడై యుండెఁ. అట్లుండి యొకనాఁడంతఃపురమున శయనించి పక్కనున్న భార్యంజూచి యిట్లనియె. 89

—మోహినీవివాహప్రశంస—

మ. వనితా! పిల్లకుఁ బెండ్లిచేయవలె నాఁపంబాడిగాదంకనీ
మనసేమౌనన నామెయిట్లనియె ధీమంతుండు, సద్వృత్తి, మా
చిః యన్నయ్య సుతుండు వానికిడినన్ శ్రేష్ఠంబుగానుండు నం
చననాతండు నిజాగ్రజాసుతునకీయంగోరితిన్నే ననెన్. 90

గీ. అట్లనఁగ నామెయిట్లనె నన్నియునెఱుఁ, |గుదురుమీరు నేనేమందుఁ గోరికెట్టు
లున్నదో యట్లు చేయుండుపుడొప్పుగనన, నామహాలౌకికమణి యిట్లనియె మఱియు

వ. కాంతా! నీయన్నకుమారునకీయుటకే నీకిచ్ఛయుండుటయు, మాయప్పకుమారునకీయుటకు నాకిచ్ఛయుండుటయు సహజగుణములు. మాయప్పకొడుకుకంటె మీయన్నకుమారుఁడు విద్యాబుద్ధిరూపములలో నధికుఁడేగాని ధనవంతుఁడుగాఁడు. ముందుగా నన్నింటికిని జూడవలసినది ధనముగదా. విద్యలన్నియు ధనమునకే గదా: అదృష్టము బాగుగానున్న యెడల నన్నియుం గలుగును. నేనీయకపోయిననింక మాయప్పనాయిల్లుతొక్కఁడు. నగలెన్ని కోరవలెనో చెప్పుము. అనఁగా నామెయిట్లనియె. 92

—భూషణవివాహవ్యయప్రశంస.—

గీ. నగలను మనము పెట్టి కన్యకను దార
వోయుటే శాస్త్రవిధి; సిగ్గు పోయియడుగు

మనియొచటను లేదుగనుక నన్లైసేయ
వలయు మనమన నాతఁడిట్టులవచించె.

వ. కాంతా! వేదశాస్త్రములు సాలంకృత కన్యాదానమని ఘోషించుచుండఁగా నిప్పుడెక్కుడఁ జూచినను నగలను గోరుచుందురిది యేమి హేతువనఁగా సుమతి యిట్లనియె. ఇప్పుడు నగలను గోరుటయేగాదు. కన్యకలను రెండేసి వేలకుఁ దెగనమ్ముచున్నారు. కాలము పోను పోను తగిన రాజగురుశిక్షలులేక ప్రజలనేక పాపకార్యములు చేయుచున్నారు. దైవయోగముచే భర్తచనిపోయినయెడల స్త్రీయొక్క జీవనము వానివల్లగడచునను నూహతో సాధారణముగా నగలనుగోరుట వాడుకచేసిరి. మనదేశము మహాభాగ్యవంతమై యున్నప్పుడు ధనము చెల్లక వివాహాదులందు విశేషవ్యయము సేయుటయుఁ బురుషులలంకారములుంచుటయు నేర్పడినవి. క్రమముగా నవి యాచారములేయయినవి. కావుననే భాగ్యవంతులుగూడ నగలనే కోరుచుందురు. కాని యిప్పుడవి ప్రజలను దరిద్రులను జేయుచున్నవి. తమ యాదాయమును బట్టి వ్యయము చేసినయెడల బాగుగానుండును. ఈవ్యయములు చేయకున్నఁ గులహానిగాదు. జరుగుఁబాటున్నప్పటి ముచ్చటలు. ఇప్పటి మనయుభయపక్షములును భాగ్యవంతములే గనుక నగలను గోరవలదని చెప్పఁగా విని లగ్ననిశ్చయము చేసికొనివచ్చెదనని సుమతినొప్పించి తనపురోహితుం బిలిపించి యం తండిట్లనియె. 94

క. మనపిల్లను మామేన, ల్లునకీయఁదలంచితిమి బలుశుభదినమునన్
మనమేగి చెప్పవలయును, ఘనసుముహూర్తమొక దానిఁ గావింపుఁడనన్.

— మోహినీ వివాహనిశ్చయము. —

వ. మంచిదని యావిప్రుండుంచిన యొకసుముహూర్తమున బయలుదేఱి మేనల్లుని పురమునకేగి తన యప్పతోను బావతోను చిరంజీవియగు మీకుమారుఁడు పుల్లయ్యకు సౌభాగ్యవతియగు నాకొమార్తెను మోహినినిచ్చి వివాహము సేసెదనని చెప్పి తాంబూలములిచ్చి బహుమానములందుకొని లగ్ననిశ్చయము చేసి తిరిగి తనపురమునకు వచ్చెనని విని శౌనకాదులు సూతునకిట్లనిరి. 96

క. మునివర ! మోహినిచరితం, బును వింటిమి తత్పతియగు పుల్లయ్యకథన్
వినుపింపుమనంగ నతఁడు, ఘనతరమంజూక్తులమరఁ గా నిట్లనియెన్. 97

—పుల్లయ్యకథ—

క. పుల్లయ్యతండ్రి యమ్మన, తల్లి సివాలమ్మ చదువు త్రాగునరులతోఁ
జెల్లుగఁ దిరుగుట వాసము, బళ్ళారిపురము వయస్సు పదియారేఁడుల్. 98

చ. అతఁడొకఁడే సుతుండగుట నాతనితల్లియుఁ దండ్రియున్ సదా
తతముగ ప్రేమనిష్టముగు దారిని లాలనసేయుచుంటనే
వితముగ విద్యయున్ విడిచి పెట్టెను బుల్లయయైనఁ బాపరా
జతులితకాంక్ష నప్పకొడు కౌటనొసంగఁ దలంచెఁ బుత్రికన్. 99

క. పుల్లయ్య శుంఠయైనను, మొల్లముగ ధనముగలుగుటఁ బురిజనములుదా
ముల్లములన్ లఘుమార్గము, నొల్లక కడు గౌరవించుచుందురు వారిన్. 100

వ. అంత శిశిరర్తువు వచ్చెను. 101

—శిశిరర్తువర్ణనము.—

సీ. బాటసారులకడ్డు పడి భీతిగలిగించు, నేర్పు చెడిపోవ నింకుచుండె
బకర్ఱవాండ్రను మూలఁబడఁద్రోసివేఁచెడు, మంచుప్రభావంబు మాయుచుండె
బ్రాణికోటులఁ జాల బాధించు మిడియెండ, లేశమాత్రంబైన లేకయుండెఁ
బ్రీతికార్యములకును భంగంబు చేసెడు, వానలు కలలోని వార్తలయ్యె

ఆ. నవని సకలయుక్తరైయె మహాభోగముల్, ప్రాణితతికొసఁగుచు స్వర్గమునఁగఁ
బోలిచియుండెనహహా! పొగడంగ శక్యమే?, మనకు మాఘమాసమహితమహిమ.

గీ. ఎట్టియాతంకములును లే నట్టిమాఘ, సమయమగుటచే యాత్రలా సక్తిఁ జేయు
వారు శుభకార్యములు చేయువారునైరి, మనుజులందఱుఁ గూడనా మాసమందు

వ. అప్పుడు పాపరాజు రాజదత్త ధనముచేత వివాహయోగ్యములగు వస్తువు
లన్నియు సిద్ధపఱచి బంధువర్గమును బిలుచుటకు దూతలను బంపెనంత. 104

తే. అచటఁ బుల్లయ్యపెండ్లని యతనితండ్రి
బంధుమిత్రులఁ బిలిపించి ప్రమదమొప్ప
స్నాతకముచేసి వలసిన సకలవస్తు
తతులతో సంకరపురికిఁ దరలివచ్చె. 105

—మోహినీ వివాహమహోత్సవాభి వర్ణనము—

వ. అంత సాపావరాజును నెదుర్కొని యుచితమర్యాదలు గావించి పెండ్లివారి
కిఁ దగిన విడుదులు నియోగించెను. తరువాతఁ గొంత సేపునకు సుసమయమై
నదని పురోహితుఁడు మోహినీ పుల్లయ్యలను మంగళస్నానములు చేయించి
వధూవరులకు శాశ్వతబంధ మేర్పఱుచునట్టి యుత్తమ వేదోక్తమార్గమున వి
వాహక్రియలు నెఱవేర్చుచుండిరప్పుడు. 106

సీ. ఉచ్చైస్స్వరంబుతో నుద్వాహమంత్రముల్, విశదముగఁ జదువు ద్విజులచేతఁ
బ్రత్యక్షయుక్తితోఁ బ్రత్యక్షరార్థంబు, వివరించు ఘనవేద విదులచేత
దంపతులకు సుభద్రము గోరి దీవించు పరమపావన పతివ్రతలచేత
నశుభవాక్కులు విన నడ్డమైరేకాగ్రి, హర్షమిచ్చు బహువాద్యములచేత
గీ. సలఘు విషవాయుహరములౌ నత్తరులు మొ
దలగు బహుసుగంధ పదార్థ తతులచేత
వస్తుజడతఁ బోఁగొట్టు దీపముల కాంతి
చేతఁ దత్కార్యమండప శ్రీ చెలంగె. 107

సీ. నాకును నీలాగు ననెయుర్వ్యోఁ బెండ్లని, తడికంటఁ బెట్టు విధవలచేత
వరుఁడు రూపసిగాఁడు వధువన్యమార్గము, ప్రేమించుననెడి జారిణులచేతఁ
బుల్లయ్య ధనికుఁడు పోనీక చేపట్టె, వలెనను భోగము వాండ్రచేతఁ
దొందరచేమంచి స్తోత్రపదప్రియపర, మంత్రముల్ జదువు బ్రాహ్మణులచేత
గీ. జనగణశ్వాసదీపోష్ణజనితమైన, బొగ్గుపులుసుగాలివలనఁ బూర్వనీతిఁ
దిట్టుకత్తిరింపుసిగల ధీరవరుల, చేతఁ దత్కార్యమంటప శ్రీ తొలంగె. 108

—వరశుల్క నిషేధము—

వ. అట్టి మండపమునందుఁ బాపరాజు కన్యాదానము సేయుచు వరునకు వేయి
నూట పదియాఱులు కట్నమీయఁబోఁగా నుమ్మన్న యడ్డుపెట్టి యతనికిట్లనె.
వాఁడొకఁడే కొడుకు, వానినమ్ముకొనుటకు నేనంత జరుగుఁబాటు లేనివాఁడను.
గాను. మీసొమ్ము మీయొద్దనే యుంచుకొనుఁడనఁగా సభవా రాశ్చర్యపడిరి
పిమ్మటఁ బాణిగ్రహణ మహోత్సవము యథావిధిగా నెఱవేరెనిట్లు మొదటి
దినము గడచె. 109

—పెండ్లివారి చేష్టలు—

సీ. పెండ్లివారికిఁ బంక్తి విడువలేదొక పూఁటఁ బసచూపు మనిమిట్టి పడునొకండు
కాఫీ సప్లయి చేయఁగా లేమ రవ్వొనర్తునటంచు మీసాలు దువ్వునొకఁడు
ననుఁ బిల్వలేదు పేరనుభోజనానకు నేను రానని తెగనీల్గు నొకఁడు
ముచ్చటలెఱుఁగరు మూర్ఖులు మీరింకఁ జాలు ననుచుఁ దెగ సాఁగునొకఁడు

గీ. నన్నుఁ జూచిన యెడల వినయము నేల
విడుతురని పాపరాజు దా విడిది కేగి
విందునకుఁ బిల్వ నప్పటివేళఁ బెండ్లి
పెద్దలందఱు విస్తార విరసులగుచు. 110

సీ. వియ్యపురాలికి వేడుకల్ జరుప లేదిదియేమి పెండ్లని యెగురునొకతె
అప్పడాల్ మధ్యాహ్నమగుగంటె నిదియేమి భాగ్యమోయని పడవాగునొకతె
నిన్నరాతిరి నాకు నేయి సున్నయిదేమి పెత్తనంబని మూతి విఱచునొకతె
నన్నుఁ జూచి యొకఁడు నవ్వెనిదేమి మర్యాద చూడుమనిసి వాడునొకతె

గీ. ఆఁడుబిడ్డనుగనుటయే యధిక పాప, మని సుమతివిడుదులకేగి యమితవినయ
మమరఁ దిండికిఁ బిల్చిన యపుడు పెండ్లి,వారిలో గొడ్డురాండ్రైన వారలెల్ల.

వ. ఎట్టివారైనను మనుష్యమాత్రునకు లోపములుండక మానవు. రేపు మనమును గార్యములు చేయువారమే యను జ్ఞానములేక, మాటమాటకును దప్పులెంచుచుఁ దామే తెలివిగలవారమని తెగసాఁగుచు, వేళకన్నములకుఁ బోక, కయ్యములు పెంచి వేఁపుకొనితిను పశుప్రాయులైన మగపెండ్లి వారేమియన్నను బ్రత్యుత్తరములు చెప్పక కార్యము జరుగుటయే ప్రధానమని యెంచి యాఁడు పెండ్లివారు పరమశాంతులై వర్తించుచుండిరి. ఇట్లు రెండవ దినంబుగడచె నంతమూఁడవదినంబు వచ్చుటయు నప్పుడు. 112

—మహదాశీర్వచన మహోత్సవము.—

క. ఉమ్మన మహదాశీర్వచ, నమ్మని విప్రులఁ బిలిచి వినయమున వారిన్
సొమ్ముల సంభావించె ద య, శ్శమును బుణ్యముఁ దనకు సంఘటనముగాన్.

—సంభావనలీయఁగూడదనుట.—

క. దండగనక బ్రాహ్మణులక, ఖండముగా విత్తమిడుట గని యీ సభలో
నుండునవాచాలురు బ, లుండొకఁడిట్లనియె లేచి లోహితముఖుఁడై. 114

గీ. బ్రాహ్మణులకిట్లు సొమ్ము సంభావనలుగ
నిడుటకంటె దరిద్రుల కిడుట స్త్రీలుఁ
బురుషులుఁ జదువుటకిడుట, పరమపుణ్య
మనఁగ నచటిపండితుఁడొక్కఁ డనియెనిట్లు. 115

—సంభావనలిచ్చుట ముఖ్యమనుట.—

వ. వాదము చేతఁగాని యనుభవము చేతఁగాని యెంతగొప్పవారికైనను దాఁటిపోవ శక్యముగాని పరిపూర్ణాద్వైతమును బోధించునవి వేదములు. ఇహపరలోక వ్యవహారములకు భంగము రాకుండ వర్తనక్రమముఁ జెప్పునవి శాస్త్రములు. ఈరెండును బ్రాహ్మణులవలన రక్షింపఁబడుచున్నవి. సొమ్ము సంభావించుటలోకోపకారకములైన వేదశాస్త్రముల యభివృద్ధికేఁగాని దంభమునకుఁ గాదు. ఇతరులుగూడ వీనింజదువుచున్నారందురేమో! జాతిధర్మముగా నేర్పడిన వృత్తివన్నెలు దేరుచుఁ జిరకాలము నిలుచును. మీరన్న సంస్కరణములు జరిగెడుచోట్ల జరుగుచునే యుండును. జ్ఞానబోధకములగు వేదశాస్త్రాభివృద్ధి నశింపఁజేసి సాధారణలోకోపకారవృత్తి వృద్ధిపఱుపఁదలంచుట యేటినాగరికత? అన్నియుపయోగములును గనిపెట్టుట నాగరికత. అనఁగా వానికింక నోరాడకపోయెను. అనంతరము మహదాశీర్వచన మహోత్సవము చక్కఁగా నెఱవేరె, నప్పుడు కొందఱు వేదాధ్యయన సంపన్నులు వచ్చి పాపరాజుం జూచి మేమాహితాగ్నులము. మాకు బియ్యము మొదలైన విప్పించినయెడల స్వహస్తపాకముచేసికొని భోజనముచేసి పోదుమన నా మంత్రిశేఖరుండు మండిపడి యిట్లనియె. 116

గీ. మేము బ్రాహ్మణులముగామ యేమి? మాగృ
హమునమీరేల? తినరట్టులైనఁ బొండ
నంగ నతనిబంధువు శివన్నయనునతఁడు
వైదికాచారపరుఁడిట్లు పలికెనపుడు. 117

—లౌకికవృత్తి.—

సీ. దేవభూదేవ వృత్తివిఘాతములు సేయు, పుణ్యమెఱుంగని బుద్ధిచేత
లంచాలకై బీద లనుబాధపెట్టెడు, భూతదయాశూన్య బుద్ధిచేత

రాజులతోఁగూడి రచ్ఛలలో నీదజనులనెల్లను ముట్టుకొనుటచేత
ముంగలివాండ్రను మంచాలకెక్కించుకొని కాళ్ళు పిసికించుకొనుటచేతఁ

గీ. ద్విజలలోననంతర్బాహ్య పారిశుద్ధ్య
హీనులమని మనమిలఁ బేరెక్కినాము
గాన సద్వర్తన వ్రతులైన బ్రాహ్మ
ణోత్తములు మనవంటకమొల్ల రెపుడు. 118

—పరిశుద్ధాహితాగ్నులు—

గీ. మరియుదుర్వృత్తిగల తమ మాతచేత, నైనను యథావిధిగఁజేయలేని భార్య
చేతనైనభక్షింపరు శిష్టులకిది, పరమపావన ధర్మంబు పాపరాజ. 119

వ. అన నాపాపరాజా శివన్నకిట్లనియె. 120

—వైదికవృత్తి—

సీ. గేదెదానంబులు గోదానతిలదాన హయదానముఖ్యంబు లందువారు
గ్రామపౌరోహిత్య కర్మలైకడజాతి యిండ్లఁ గార్యాలు చేయించువారుఁ
బర్యగ్నికరణాలు పందిరిమైథునంబులు షోడశాశనాల్ నలుపువారు
నపరకర్మంబులు నాగమతంత్రముల్ నానాధమక్రియల్ నడుపువారు

గీ. నతిరతిమతినాచంటేశ్వ రాభిషేక
మందు ఘనసురాభాండేశ్వరాభిషేక
మందు నమక చమక తంత్ర మాచరించు
వారునగు వీరి గౌరవ పరచనేల? 121

వ. అనఁగా శివన్న యిట్లనిరెు. సకల కర్మాధికారియగుటచేఁ ద్విజలపాప ము డంచుదురన్న దుర్దానములను బ్రాహ్మణుఁడే గ్రహింపవలెను. గ్రహించినను విధివిహిత ప్రాయశ్చిత్తములచేఁదత్పాపముంబోఁగొట్టుకొనును. కావుననే “చ. శమముదమంబు శౌచము సత్యము శ్రౌతముస్మార్తయుక్ మృదుత్వము సరసత్వమార్యజన వందనతృప్తి విగర్హితక్రియా విముఖత, యప్రమాదము, వివేకము నీశ్వరభక్తి నిశ్చలత్వము నిరపాయజీవనము వైదికవృత్తిని మించనున్నదే?” అని పెద్దలనిరి. కాని ప్రాయశ్చిత్తరహితులగుటచే బంక్తిబాహ్యులైన కొందఱివలన వైదికమునకుఁ గొంతయపకీర్తి యిటీవలవచ్చినది

అయినను ప్రజలను బాధించి తన్నుఁ బాపాత్మునిజేయుట లౌక్యవృత్తికం
టెఁ ప్రజలను శుద్ధిఁజేసి తన్నుఁ బాపునిఁజేయు వైదికవృత్తియే పవిత్రము
గదా. ఏది యెట్లున్నను నీవిప్రోత్తములట్టి పనులకుం బోనివారనవిని పాపరా
జుగారి దృఢవ్రతంబును మెచ్చుచుఁ గావలసినవానినిప్పించి వారినంపె, ని
ట్లు మూఁడవదినఁబు గడచె. అంత నాలవదినఁబు వచ్చుటయు నయ్యది ము
గపెండ్లివారిలోని యొక గృహస్థుతండ్రి యాబ్దికదినమగుటచే నతండందుల
కై యొక పరగృహంబున సన్నాహము చేసికొనుచుండఁగా నొక నవాచా
రాతిబలుఁడా ప్రియత్నమెఱింగి యతనిని సమీపించి యిట్లనియె. 122

—తద్దినములు పెట్టఁగూడదనుట—

చ. చచ్చినవారియందుఁగల సారముభూతములందుఁజేరు, మీ
రిచ్చను బెట్టుపిండముల నెవ్వరు మెక్కుదు ? రట్టులెవ్వరేన్
వచ్చినఁగానరారె ? యిది బాగుగ[illegible]డదం కమీరలీ
పిచ్చితలంపు మానుఁడని బింకముగానన నాఁతఁడిట్లనెన్. 123

—తద్దినములు ముఖ్యముగాఁ బెట్టవలెననుట.—

గీ. తనువునకెచావుగాని యాత్మకది లేదు
గాననిహలోకసంబంధ కల్మషంబు
లాత్మవిడుచుటకు వారియందుమనము
చూపుగొప్పకున్ శ్రాద్ధముల్ సుగతులరయ్యె. 124

గీ. లెమ్ము లెమ్మనఁగా బల్ల లేచినట్లు
కుదురుకుదురుమనఁగ జబ్బు కుదురునట్లు
మోక్షమొందుము మోక్షముపొందుమనిన
నాత్మబలముచే మోక్షమునందు నాత్మ. 125

గీ. అట్టియాత్మబలమువృద్ధి నందజేయు
శ్రాద్ధముల్ మంత్రములు వాక్ప్రకరణము ధ్యాన
మామనఃకరణము, తిలలన్నము మొద
లైనవి శరీరకరణము నర్యోనందు. 126

గీ. అన్నమున భూతసంతుష్టి యర్యోనేని
భూతములయందుఁ గలమృతుల్ మోదమంద

కుందురే? సారము విడిచి మందమతిని
గట్టిగాఁ బలుకు నీనుడుల్ గట్టిపెట్టు. 127

—తృణజలూకన్యాయపరిశంస—

వ. అనఁగా నతఁడు కొంతసేపేమియుందోఁచక కొట్టుమిట్టాడి చివరకిట్లనియె. తృణజలూకన్యాయముచేత జీవుడు శరీరము విడిచి వెంటనే మఱియొక శరీరము దాల్చునని తెలుచున్నది. అట్లుజరుగుచుండఁగా నీలోపున వానికిఁబితృత్వమేది? వానికిఁ దద్దినములు పెట్టనేల? యన నాయజమానుం డిట్లనియెను. ఈ న్నన్యాయములన్నింటికిని మీరన్యాయముగా నిట్టియర్థములు చెప్పుటచేతనే యాత్మజ్ఞానశూన్యమతములు ప్రబలినవి. ఏన్యాయమెక్కడ నెట్లువర్తించునో దానింగని పెట్టవలెను. ఈన్యాయము మోక్షముపొందువానియం దెట్లు వర్తింపఁజేసెదరో, చెప్పుడు చనిపోయినవారు కొందఱు పిశాచశరీరమును గొందఱు యాతనాశరీరమును, గొందఱు వెంటనే మఱల స్థూలశరీరమును గర్మానుసారముగాఁ దాల్తురు. కొందఱు సూక్ష్మశరీరముతో స్వర్గమునకుఁ బోవుదురు. కొందఱు శరీరరహితులై మోక్షమొందుదురు. ఇఁదు యాతనా పిశాచస్థూల శరీరములను దాల్చువారియందే యీన్యాయము వర్తించును. ఇట్లుచెప్పుటకు నీయిష్టమాయందురేని పితృత్వమును నీన్యాయమునుగూడ నంగీకరించిన మహర్షుల మతమేదియో విమర్శించి మీరుచెప్పినచో నేనొప్పుకొందును. అప్పుడే చనిపోయినవారేశరీరము దాల్తురో దానింగనిపెట్టి పితృక్రియలు నిర్ణయింపఁగూడదు. ఏమనఁగా వారేమైనను మనమిచ్చు తిలోదకాదులు పితృలోకవాసులైన వంశమువారి కందఱికిని దృప్తినిచ్చును. కావుననే నిజమైనసన్న్యాసికిఁగూడఁ బితృక్రియ లేర్పడినవి వంశమువారందఱును బితృలోకవాస్తవ్యులు గాకపోయిన రాఁగల పదితరముల వారివఱకు నీక్రియలు పనికివచ్చును. ఎవరేమైపోయినను నీక్రియలు లోకమునకు మార్గదర్శకములైన నగును. పితరులందరును బాపశరీరధారులైన నీక్రియలు పాపవిముక్తిఁజేసి, పితృలోక బ్రహ్మలోకాదిస్థలనివాసార్హులనుగాఁ జేయును. కావున నెట్లయినను మృతులకు శ్రాద్ధములుపెట్టక తప్పదని నిశ్చయించిరి యేమునులు "దేవపితృకార్యాభ్యాంనప్రమదితవ్యం" అని

శాసించినారు. స్థూలశరీరము కర్మశరీరమును, దక్కినవి భోగశరీరములు నగుటచేఁ గర్మకర్తృత్వము సజీవులయందే నిలిచినది. కావున దేని నెక్కడ నెట్లు వర్తింపఁజేయవలెనో తెలియక శాస్త్రమునకును, యుక్తికిని, లోకానుభవమునకు సంబంధింపని బండవాదములు సేయు మీవంటి లఘుబుద్ధిమంతులు, పరమతముల నాక్షేపించుటకుఁగాని, స్వమతమును విమర్శించి సమర్థించుటకుఁగాని తగరు. ఇంక శాంతమును వహింపుఁడు. అనఁగా నాతండూరకుండె. వెనుక నాయజమానుఁడు యథావిధిగా శ్రాద్ధక్రియలు నిర్వర్తించి భోక్తలకుఁ దాంబూలదానము సేయుచున్నప్పు డచ్చటనున్న యొక శుద్ధచ్ఛాందసుండిట్లనియె. 128

—భోక్తలకుఁ దాంబూలమీయఁగూడదనుట—

గీ. నేఁడు భోక్తలు మిక్కిలి నియమమూన, వలయుఁ దాంబూలమద్దానిఁ బాసి సేయఁ
గాన నీయఁగూడదని వాక్పటుత మెఱయ, నడ్డుపెట్టఁగా యజమానుఁడనియె నిట్లు.

—భోక్తృతాంబూలదాన ప్రాముఖ్యము—

ఉ. ఈ మహనీయగోఘృతము నీవరి త్రుస్సుముఁ బిండివంటలుం
గామగుణంబు పెంచుటకుఁ గాని పదార్థములౌనె? భోక్తలా
నేమము గల్గియుండవలె; నేను విడెంబు నొసంగకున్నఁ బూ
జామహితక్రియాళి నుపచారమదొక్కటి తగ్గిపోవదే? 130

గీ. అనఁగ నాతఁడు నోరాడకట్టెయూరకుండె; నా యజమానుఁడఖండభక్తిఁ
బైతృకము దీర్చె; నా పెండ్లివారు నాఁటి, రాత్రి నూరేఁగ వెడలిరి రంగుగాను. 131

—ఊరేగింపు మహోత్సవము—

గీ. పల్లకీ ముందు వెనుకల నుల్లసిల్లు, భోగభామలు సంసారిభోగభామి
నులును మోహినీపుల్లయ్యలలరు భోగ, భాగ్యసంపదుల నిస్పష్టపఱిచిరపుడు.

సీ. వీథులందున మీఁప విలసితవనముల, జీబుగాఁ బెరిఁగిన చెట్లవలన
సూర్యప్రకాశమ్ము సోఁకకుండుటచే జ, డమ్మైన బహుపదార్థములవలనఁ
బెండ్లివేడ్కలతోడ వెడలివచ్చుచునున్న. బహుసహస్రప్రాణిపటలివలన
బహుతైలములచేత బహువిధంబులుగాను, వెలిఁగెడు దీపాల వేఁడివలనఁ

గీ. గలుగు విషవాయుసంఘమ్మువలనఁ బెండ్లి, వారలారోగ్యభంగము వడయకుండఁ
జాలఁగాఁ బాడెనప్పుడు పంతసమున, వారు కాలిపించిన మంచి బాణసంచు. 133

సీ. రముడోళ్లు, డోళ్ళు, వీరణములు, తాషాలు, బాకాలు, కొమ్ములు, ధ్వనులు సేయఁ
బిల్లముగోళ్ళు, పిడేళ్ళు, సన్నాయిలు నాకభామినునును, బాటఁ బాడ
నగరువత్తులు, గంధ, మత్తరుల్, పన్నీరు, కర్పూరమును, బూలు, గమ్మనఁగఁ
గాఁగడాల్, లాంతర్లు, కర్పూరమును, గొవ్వువత్తు, లిలాయిలు, పరిభలనొప్ప
గీ. బాలురును, వృద్ధులును, స్త్రీలు, వయసుకాండ్రు
పండితులు, వేషధారులు, భటులు, బట్లు,
తేనుఁగులు, గుఱ్ఱములు, గూడ సేగుదెంచ
నావధూవరులూరేగి రట్టిరయిడను. 134

—భోగముదాండ్రను గౌరవింపఁగూడదనుట—

గీ. భాస్వరస్వరస్వరచనావారయోషి, దమృతగీతాళివినిరాన భాసురాతి
భాస్వరస్వరస్వరభసావార్యకంఠ, ముఖరనాకనవాచారాతిబఁబిటుబనె. 135
గీ. పరిజలనీతిబాహ్యులఁ జేయువారసత్తుల, గౌరవించుచు వారల గానమునను
చిట్లుదిరివ్వటమర్యాదకెంతొహాని, యనఁగ నచటి పండితుఁడొక్కఁడతనికనియె

—భోగముదాండ్రను గౌరవించు హేతువు—

గీ. భరతశాస్త్రాభినయశాస్త్రభరము వార, భామలవలన మోవంగఁబడుచునుండెఁ
గాన నాశాస్త్రవృద్ధి కేగణికలకిటు, గౌరవమననతఁడని యెఘననుబుద్ధి. 137

—వారస్త్రీవివాహప్రశంస—

●. కూర్రపువృత్తిఁబూని, జనకోటులబుద్ధిఁగలంచి, వారిసం
సారములెల్లఁగూల్చి, వరసత్కులకాంతలనేడిపించునీ
వారవధూగణాలకు వివాహములొప్పఁగఁజేసి తత్కళా
భారము వేషధారులకుఁ బాల్పడఁజేసి జగంబు గావరే. 138

—నీతికిభోగముదాండ్రడ్డురాలేదనుట—

క. అననాపండితుఁడిట్లని, యెను వారస్త్రీల యొద్ద నైతికమార్గం
బును లేదు; మంచిమార్గము, మనకుండినవారు దానిమాన్పంగలరే. 139

—భోగముదాండ్రయెడలనడువవలసినపద్ధతి—

చ. "విడు ఎకపుట్టుగుడ్డునకు వృద్ధశరీరికిఁ గుష్ఠరోగికిం
జడునకు జాతిహీనునకుఁ జారునిజాంగములొక్కరూకకై

కడువడినిచ్చువారి, గుణకల్పలతల్ విదళించుకత్తులం
బడుపుకడంతులందనదు పాపముఁజేర్చునె ? యెవ్వఁడేనియున్". 140

క. "జారభటచోరచేటక, చారనటప్రభృతినీచ జననిష్ఠీవా
ధారళరావమువార, స్త్రీరమ్యాధరమునంస్పృశింతురె ? కులజుల్".

—ప్రస్తుతకాలజనులనీతి—

గీ. ఇట్టిమనశాస్త్రనీతులం దెట్టిగౌర, వమ్మునుంచనిదుష్టులు ప్రబలియుంట
వలనఁదగురాజశాసనంబిలను లేక, యుండుటను జనుల్ నీతిబాహ్యులయిరిపుడు

—సంఘసంస్కరణవిధానము—

క. ఘనపూర్వకాలనీతిని, మనము నిలువఁబెట్టుకొనుచు మనునెడ నేజా
తినిమార్పనక్కఱయె లే, దనయము జనులనుసుగతుల నదియే చేయున్. 143

క. మునులిట్లే సంస్కరణం, బును జేసిరి ; పూర్వగతులు మొదటను బోఁ గొ
ట్టినవీనగతులనిల్పుట, కనుఁగొననది యొక ప్రయోజకత్వంబగునే ? 144

గీ. భోగకాంతలకు వివాహములను జేసి, వారు చేయు వ్యాపారము పరులకిడిన
జాతిధర్మము గామి చేసతతకృతము, గాక కొన్ని నాళ్ళకదివిగతము గాదె? 145

గీ. అనఁగ నామహామతి యిట్టులనియె నెదుట, నగ్ని నిరగిల్చి మిడుతల నాఁప నెవని
తరము ? సంఘమంతయు నిట్లె తిరుగుచుండె, నప్పుడనఁగ నా వందితుఁడిట్టులనియె.

క. ఘనసుకళాధారమున, గ్నినిసకలజనోపకారనిధి, దుశ్చిత్తం
బున మిడుతల నాఁపఁగలే, క నాశపఱుచుట ప్రయోజకత్వంబగునే ? 147

గీ. శిశువు మన్నదించున్న నా శిశువునడ్డ,
పఱుచుట సులభమా ? మన్ను పాలుగాఁగఁ
జేయుట సులభమా ? యనఁ జెప్ప లేక
వాదమును మానుకొనిరొ దత్పండితుండు. 148

—పెండ్లివారికి వైరము ప్రబలుట—

గీ. పిదపఁ బెండ్లివారూరేగి పెద్దవీధి, నిలిచిరెదురున న్నాహము సలుప నాఁడు
పెండ్లివారికి వార్తనంపిరటులంప, వారు మాకది లేదనియూరకొనిరి. 149

గీ. అంతనచటఁ దటస్థించినట్టివారు, వీరు నక్షతల్ జల్లుకొంచూరు చుట్టుఁ
దిరిగివచ్చి వైరము చాలఁ బెంపఁగ నేష, హోమమునకు రామని చెప్పె యూరకొనిరి.

—ఆశ్వాసాంతము—

వ. అంతఁ బురోహితులనేర్పుచేత శేషహోమము నెఱవేర్చెను. పిదపనొకదానితో నొకదానినల్లి వారును వీరును గాట్లాడుకొనిరి. అట్లాడుకొని నాకబల్యాది మహోత్సవంబులు మాని పెండ్లికుమారు నాందోళికయందుంచుకొని పెండ్లివారుత్తరాభిముఖులయి తమబళ్ళారిపురమునకుఁ బోయిరి.

—ఆందోళికాబంధము—

క. పరమారా! నరవర! శ్రీ, కర! పారదదరసుమల్లికాహీరనిశా
కరతారకశరతారక, హరవరయశ! ముత్యసూరనావన! రామా. 152

—గద్యము.—

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర, కౌండిన్యసగోత్రపవిత్ర, ముత్యసంతానక్షీరపారావారా
త్రిపుత్రవేంకయ్యార్య ద్వితీయపుత్ర, బాపన్నార్యపౌత్ర, చినసర్వయ్యా
ర్యైకాదశాబ్దపోషితపుత్ర, సీతయ్యార్యస్వీకృతపుత్ర, సకలజన
కారుణ్యకటాక్షపాత్ర, సీతారామచంద్ర పరబ్రహ్మార్పిత
సకలకర్మ, సూర్యనారాయణమూర్తి శర్మ ప్రణీ
తంబై, యపూర్వాద్భుత చరిత్రయగు
సకలానందనామక
నవీన ప్రబంధమునందుఁ
దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

సూర్యనారాయణమూర్తీయము.

సకలానందము.

చతుర్థాశ్వాసము.

క. శ్రీరుక్మిణ్యాచరిత్రము, భూమిజలోకాపవాదపొందకయుండన్
భీమాగ్ని దింపిలోక, స్తోమమునకునీతిరీతిఁజూపినరామా. 1

వ. దేవా! దివ్యచిత్తంబునవధరింపు మట్లుచెప్పఁగావిని యవ్వలికథచెప్పుమని యడిగినశౌనకాదులకు సూతుండిట్లనియె. 2

గీ. అట్లుపెండ్లివారింటికినరిగినంత
వారిచేష్టలనుగుణించి ప్రజలునింద
సేయఁదొడఁగిరిటుల లోవిమూయఁగలరు
గానిలోకముమూయంగఁ గలరె? జనులు. 3

—జనులు పెండ్లివారినినిందించుట—

గీ. ఊరుద్రొక్కినప్పటినుండియొక్క గడియ
యైనఁగట్లాటమానలేదహహా! యొచట
నేనినిట్లుండునే? యిదియేమిపెండ్లొ
గాని; వీరిపౌరుషములు కాలిపోను. 4

సీ. నాగవలికుత్తికంటును నాతిదాళ్ప, లేదుగనుకదీక్షకిపృష్టి లేదుచూడు
నాపలుకనుచునిటులోఁచినయటులాడి, పోనీరితమపుట్టెమునిఁగిపోయినట్లు. 5

—మహామతిమన్మథోపనయనప్రశంస—

గీ. అంతఁ బాపరాజొక్కనాఁడాత్మజులను
పిలిచి మీకువడుగుసేయఁదలఁచుచుంటి
నేమి చెప్పుదురన వారనేకవిమత
గతులయందుఁ బూర్ణాసక్తిగలిగియుంట. 6

వ మేమిప్పుడు దానికంగీకరింపమని చెప్పఁగా నేమియుననలేక యతండూరకుం
డె. అప్పటికా బాలురు సంగీతసాహిత్య దేశదేశాధీశ్వర భాషలయందు విస్తా
రపాండిత్యమును సంపాదించి యింకను బడియందుఁ జదువుచుండిరంతనొ
క్కనాఁడు. 7

—మోహినిరజస్వలయగుట—

క. జననియు జనకుఁడు బంధులు, ఘనతరసంతోషమందఁగా శోభనశా
రనుబడెనే యుహహాయని, జనులన మోహిని ప్రథమరజస్వలయయ్యెన్. 8
గీ. పిదప మంచిపేరంటాండ్రఁ బిలిచి సుమతి, యర్హకృత్యముల్ నెఱవేర్చినంతఁ బాప
రాజు కార్యంబు దీర్పంగ రండు త్వరగ, ననుచు శుభలేఖ నంపె వియ్యంకునకును.
ఆ. ముందు వచ్చినట్టి ముప్పెఱుంగక వార, లిపుడు రాను మాకు నేమితీరి
కయును లేదంటుచు గర్వాంధకారులై, తిరిగి లేఖ వ్రాసిరయలభంగి. 10
వ. దానిం జూచిన పిమ్మట జనులాడుకొను గుసగుసలు విన్న బంధుమిత్రులు చెప్ప
రహస్యమును విని సుమతి తనతో విశదపఱుపఁగా విమర్శించి పావరాజుమా
నిపించుటచేఁ దన్మోహిని బడిచదువు తోడి బాలుర పాలుసేసి చిలుకలకుఁ బద్య
ములు సెప్పుటకు విఘ్నేశ్వరపూజసేసెను. 11

—అపూర్వసౌందర్యము—

సీ. పరిమళించుచునున్న బంగారు దేహంబు, శిలఁ బోలు పూలబంతులు కుచంబు
లతిమృదువైతీయనగు మానికంబోష్ఠ, మకలంకుఁ డగు చంద్రుఁ డాననంబు
ఘనవృష్టి వికసించు కంజముల్ నేత్రముల్, కలరవమైన శంఖంబు గళము
చంద్రసూర్యులఁ జూచి చననిచీఁకటి కొప్పు, ముదురని పల్లవంబులు పదంబు
గీ. లహహా! దానినెవఁడు భూమియందు సృష్టి
చేసెనొక్కొ! యీ బ్రహ్మచే సృష్టిచేయఁ
బడిన యాదిశేషాదులు బహుముఖులును
దానిసొగసును వర్ణింపఁదగరునుండి. 12

—పూర్వభూషణవిసర్జనము—

సీ. ఎట్టిమనున్నండలా నివియేలయనిరోయించి, పగడాలనొకవైపు పాఱవైచి
బుట్టల దొంతరలట్టి వేలయటుంచుఁ, గర్ణపుష్పములొక్కకడను విసరి

యాకఁ జేఁదలవలె నార్చుచుండె మనవి, యేలని పావడాల్ మూలఁ బెట్టి
బూరెలమూకటిఁ బోలియున్న దిదేల, యని రాగిడీఁ దిట్టి యవలఁ బెట్టి
గీ. తేలికగనుండును, ముఖానఁ దేటగలుగు
గల్లుగల్లను, నెవరునగరనియద్ది
ముత్యముల పట్టెడ, కమలములు, పసిండి
గజ్జెలును, నాగరము దాల్చుఁ గాంక్షతోడ. 13
గీ. కొప్పునీఁడిగ ముంతను, గొల్లకావ, డియను మొగలి రేకుఁ, దలనొప్పియను వేళ
వేయు పట్టనుఁ బాపటబిందెలనిటు, నను రటిన గలనిందసేయు నెపుడు నది. 14

— మోహినీజన్మభూమివిహారము —

సీ. తలదువ్వి సిగ చుట్టి దానిపై మొగలిపూ, వుల రేకులను సొంపు లొలుకఁ జుట్టి
కనుఁ జిన్నిబొట్టుంచి కాటుక దీరిచి, కూర్మితో సన్నసికోకఁ గట్టి
పటుకాంతియుక్తమౌ పట్టు రైకదొడిగి, బిందెనొప్పగ బుజముందుఁ బెట్టి
గజ్జెలు మట్టెలు గలుగల్లు మనిమ్రోగఁ, జేలచెఱంగును జేతఁ బట్టి
గీ. రయ్యోరచూపు లొయ్యారగ మొప్పారుమండ
రాజవీథినిఁ జను దానిరంగుఁ జూచి
గుటకలూరకే మ్రింగుచుఁ గుండె చెదరఁ
బరవశత్వము నొందనివాఁడు లేఁడు. 15
సీ. కుచ్చెళ్ళు గోఁచియుం గూర్చి సన్నని వెల్ల, కోక దీరిచి కట్టి రైక మాని
బొమల లోఁ గుంకుమ బొట్టుంచి బుజములఁ, నడయాడు పొడుగు వేణిల్ముడిని వైచి
అడ్డబాసను దీసి దొడ్డ కెంపుల వని, తరపు బంగారుటుంగరములూని
మురువులు ముంజేత మురువొప్పఁ జెవులందు, మగఱాల దుద్దులు దగ నెలంగ
గీ. విసనకఱ్ఱఁ జేత ధరించి విడెపుగార, పండ్లతోఁ జిఱునవ్వుతో బలుపొలయులుగ
మాటలాడు దాని తలంటు నాఁటి తీరుఁ, జూచినూ రెండ్ల ముసలియు సోలునాక!
వ. ఈవిధంబున సంపూర్ణయౌవన సౌందర్యయైన యా మోహిని సకలలోక సమ్మోహినియయి తన జన్మభూమియయిన సంకరపురియందు స్వేచ్ఛగా సంచరించుచు బాల్యమిత్రుండయిన కుమతినిమిక్కిలిదయతోఁ జూచుచుండె. ఇట్లాఱునెలలుగడచె. 17

—మహామతిమన్మథభ్రష్టత్వము—

క. గతమతిగురుబోధగత, వ్రతుఁడయి మాదిగమతముల పాలింటి మహా
మతియై మహామతి మహా, మతియనఁ బెంపొందె నొక్క మాదిగదానిన్. 18

క. ప్రథమగురువివిధవిధుఁడు, పృథగ్బోధలచే విధవల పాలింటికి మ
న్మథుఁడయి మన్మథుఁడును మ, న్మథపరముగ భ్రాంతులు ద్రిప్పి మఱగెన్ విధవన్

—సుమతి పాపరాజ విచారము—

వ. ఆవార్తను విని సుమతి పాపరాజు లత్యంతచింతాక్రాంతస్వాంతులయి కొం
తవడికు విచారించి దైవగతి యిట్లుండెనని వైరాగ్యము ధరించియుండిరంత నొ
క్కనాఁడు. 20

క. తనకూఁతు నకుఁ జెలఁ ద, ప్పెనను చు జనులాడుకొనుట విని చిహ్నంబుల్
గని సుమతి చింతనొందుచుఁ, దనప్రాణేశ్వరునిఁ జూచి తగ నిట్లనియెన్. 21

గీ. నేను జెప్పిన నీతులు నింద చేసి, పిల్లను బడికిఁ బంపితివి కనుమి పుడు
పుట్టెమునిఁగినదని చెప్పు మప్పను విని, పాపరాజప్పు డూర్ధ్వదే హ్రితెకిల 22

వ. అట్లు పడి కొంత సేపటికిఁ దెప్పిరిల్లి సుమతికి నమస్కరించుచుఁ బ్రాణేశ్వరీ! నే
నన్నియు నపరాధములనే చేసితిని. నాకిప్పుడు మతిపోయినది. క్షమించి యిం
క నేమి చేయవలెనో చెప్పుమనఁగా సుమతి యిట్లనియె. 23

క. ఇప్పుడు బళ్ళారికిఁ జని యప్పకు బావకును మ్రొక్కి యతివినయమునం
దప్పు కదయ సేయుండని, చెప్పి దయగడింపుకొనుము శీఘ్రముగ ననన్. 24

—మోహినీపునస్సంధానము—

చ. అతఁడటు లేగి బావకును నప్పకుఁ దప్పు క్షమించి నన్ గృతా
ర్థతఁ గనఁ జేయుఁ డందుఁ బలు దండములుం చఁగ వాగలుం దయా
మతులయి పొమ్ము వత్తుమని మంచిముహూర్తము నిశ్చయింపఁగా
నతి ముదమంది వచ్చియది యంతయు భార్యకుఁ జెప్పి కూర్మితోన్. 25

గీ. కావలసిన వస్తువులను గడన చేసె, నంతను మఱ్ఱన్న చెప్పినయట్టి నాఁటి
కఖిలబంధువర్గంబుతో నరుగుదెంచెఁ, బుత్రినాపాసనోత్సవము నెఱవేర్ప. 26

గీ. అంత నాపాసనోత్సవమలరెనపుడు, బీదవాండ్రును గుంటులు వెఱ్ఱివాండ్రు
గుడ్డివాండ్రును బ్రాహ్మణుల్ గోరెకెల్లఁ, దీరనన్న ధనముల చేఁ దృప్తులైరి.

— హాతృత్వచర్చ —

సీ. పావనాచారులై వర్తించుచును సదా పరలోకచింతతోఁ బరఁగుచుండు
వేదవేదాంతవిద్విజులకిచ్చినసొమ్ము సత్పాత్రదానమైసఫలమయ్యె
నితరజాతులవారికిడినసొమ్ము కరుణబలున్నట్టి యాటకేపనికివచ్చె
నాసన్న బంధుమిత్రాళికిచ్చినసొమ్ము కోటిగుణఫలంబు గూడఁబెట్టఁ
గీ. గాని యీకుంతి గుణమెఱుఁగక యితరులు
మెచ్చుకొనఁగోరి మాత్రమే యిచ్చుటనిది
రయితులనువేఁచి తెచ్చిన పయికమునుఁ
గలఫలంబెల్ల గంగలోఁ గలసిపోయె. 28

వ. వెనుక నాఁటిరాత్రి సుముహూర్తకాలంబున వధూవరులశరీరంబులు స్పృశింపఁజేయుపురోహితులనుజూచి సర్వజ్ఞుండనను గురభిమానముగలయొక శుద్ధచ్ఛాందసుండిట్లనియె. 29

-సుముహూర్తసంవాదము-

గీ. సిగ్గులేకసభలయందు స్త్రీపురుషుల, తనువులిటుతాఁకఁజేయుటదగునె? యిట్లైనమంత్రాలలోనున్న యర్థమెల్ల, జరిపినారె? యిదొకటి జరుపనేల?
వ. అనఁగానందొకఁడు పురోహితుండిట్లనియె. 31
క. మునుపటివారగు ముహూర్తం, బునకుఁగలయుబవారి పుడదద పొసఁగదుగానం
దనువులు తాఁకఁగఁజేయుటె, ఘనతరసుముహూర్తమునరి కాలజ్ఞబుధుల్. 32
గీ. సాధ్యములసాధ్యములునసకలకర్మ, ములును ...విధములుగానలరుచుండుఁ
గాననిటనీతిబాహ్యము గానియట్టి, పనియె సరసమై సాధ్యమై తనరుచుండె.
వ. ఇంతమాత్రపుఁగర్మంబును జరుగనియెడల మంత్రార్థఫలము లభింపదు దీనింజరుపనప్పుడు మంత్రములుగూడ నక్కఱయేలేదు. చచ్చుటివాండ్రవలెఁ గలయవచ్చును. అనఁగా నాశుద్ధశ్రోత్రియశిఖామణికి నోరాడకపోయెను, అనంతరమందా దంపతులను శయనగృహంబునకుఁ బంపిరి. 34

—శయనగృహాలంకారము—

సీ. రామకృష్ణాది నదాజవిగ్రహములఁ దనరారుచుండు నద్దములచేత
నగరువత్తులు పూవులత్తరుల్ మొదలైన సద్వస్తు నంఘువాసనలచేత

గాజుకుప్పెలయందు ఘనకాంతిని వెలుంగు బహువిధ దివ్యదీపముల చేతఁ
దీయఁదనంబుచే దీపించు బహుఫలాహారవస్తు సముదాయముల చేత

గీ. మంగళస్వరూపిణులైన మానవతుల, చేతఁ దాంబూలవస్తుల చేత నంత
సమును బెంచు పాటల చేత సరసరక్త, వస్త్రముల చేత నాయిల్లు పరఁగుచుండె.

వ. ఆయద్దంబులు దంపతులదృష్టికి సమీపమందుండుటచేతను, సుగంధద్రవ్యములసంఖ్యాకములుగా నుండుటచేతను, దీపములు మధ్యమకాంతిగా నుండుటచేతను, ఫలహాల వస్తులారోజునం జేయంబడి చీమలకవశముగా నట్లుంచఁబడుటచేతను, స్త్రీలు జారిణులుగాక పిల్లకాసంత కుంకుమబొట్టు వెట్టుకొన్న సతుల్ల సంభూతలగుటచేతను, తాంబూలవస్తువులు నూతనసారము గలవగుటచేతను, పాటలు స్త్రీలచేఁగాక మంగళనాద్యములచేఁ బాడఁబడుటచేతను, వస్త్రములు చాకలియుతికి తెచ్చినవగుటచేతను, నధిక శుభప్రదములై యుండె. 37

గీ. అట్టియింటఁ దద్దంపతులలరుచుండ, నామహోత్సవమును జూచి యచ్చటి యొక
డాంగ్లికాచారవంతుఁ డాడంబరమునఁ, బాపరాజును వీక్షించి పలికెనిట్లు.

—గృహాలంకారచర్చ—

గీ. ఈగృహంబునకింత సొంపేల? యింత, ధనము వెచ్చించి యీలాగుఁ బనులు సేయ
నేల? యని వెక్కిరింపఁగా నింత యెఱుఁగ, కుంటివే యని పాపరాజొప్పఁ బలికె.

కం. మనుజుఁడు నతిఁ గూడునపుడు, మనసా విగ్రహములపయి మఱలించిననా
ఘనులను బోలిన సంతతి, జనియించును గాన నుండఁ జనునద్దంబుల్. 40

చ. తమవతికల్మషాలయము దానజనించెడు చెడ్డవాయువుల్
ఘనతరదీపికోష్ణమునఁ గల్గుచునుండెడు చెడ్డవాయువుల్
చనుటకు మోదమబ్బుటకు సారసుగంధపు వస్తులుండఁగాఁ
జను శుభచిత్తలౌ సతులు సచ్ఛుభవృద్ధికినుండఁగావలెన్. 41

గీ. సూర్యుఁడుండమి చేత వస్తువులయందుఁ,
గలిగెడు జడత్వము చని ప్రకాశ మొదవ
దానిచేత సంతోషమదనము గాఁగఁ
గొలఁది దీపములుండఁగా వలయునింట. 42

వ. మధురవస్తువులు వీర్యవృద్ధికరములును, సంతోషవర్ధనంబులును, సాత్త్వికాహారములును గనుక సత్వగుణ సంతాన లాభమునకై యీ ఫలాహారవస్తువులుండవలెను. 43

గీ. వస్త్రములును, దాంబూలముల్, పాటలును, ము
గమును గామంబు వృద్ధినొందఁగ నొనర్చుఁ
గాన శయనగృహంబులలోన నెపుడుఁ
దప్పకుండవలసిన పదార్థములివి. 44

క. ధనమును వెచ్చించుటయే, లని పలికితి రతిసమృద్ధమైయున్నది నూ
ధనముగనుక నిట్లువ్యయం, బు నొనర్తుము ; లేనివారు పోరీరీతిన్. 45

గీ. ఉన్నవాఁడుఁ జేయఁదగదనుచితపుఁబని ; లేనివాఁడు యథాశక్తిగానుచితము సేయవలయు; ఋణముసేసి చేయుటయును, వైదిక త్యాగముఁదగ వెవ్వారికైన

క. అననతఁడా సద్వాక్యము లు, వినిదట్టపుసిగ్గున వెలవెలఁబోవుచునిం
కను వెక్కిరింప లేకతి, వినయంబునఁ జిత్తమ్మంచుఁ బ్రీతివహించెన్. 47

—యువతీజనసంభాషణము—

వ. అప్పుడు గర్భాధానగృహంబునం బలువిధంబులయిన ముచ్చటలు జరుగుచుండఁగా నచ్చటనున్న సంపూర్ణయౌవనలయిన కొందఱు స్త్రీలిట్లు సంభాషించుకొనిరి. 48

గీ. సీతమా ! చూడుమీ ! పెండ్లికూఁతుచర్య
తలనువంపను ; సిగ్గును దాల్చదహహ !
యెంతరగడుదీరినదైన నిద్దిలోక
మని రవంతయైనను జడియంగవలదె ? 49

గీ. అనఁగ నామె యిట్లనెనోసి యక్క ! చదువు
కొన్నదానికిఁ దలవంచుకొనుటయేల ?
సిగ్గుపడనేల ? కాలము చెడఁగవచ్చె
నిప్పుడెక్కుడఁజూచిన నిదిరెఁరీతి. 50

గీ. అట్లుమాట్లాడుకొనుచుండ నన్నికార్య, ములనుదీరఁగా బయటికిఁబోయిరెల్ల వారుఁబెండ్లికూఁతురు లేచిత్వరగఁద్వరగఁ,దల్లియొద్దకుఁబోయెనుదగుననంగ.

—పుల్లయ్యబుద్ధివిశేషము—

వ. అట్లుపోయిన మోహిని తిరిగివచ్చునప్పటికి మోదుగపువ్వువలె నతిసుకుమారుఁ డగుటచేతను, నంతకుముందె రెండుజాములరాత్రి యగుటచేతను, బుల్లయ్య యామృదుమనోహరమయిన పాన్పునం బరుండి నిద్రపోయెను. 52

క. వెనుకను మోహినియు గృహం, బునకరుదెంచి బలుసిగ్గుపొందినసతియు
ట్లనువుగఁ దక్కుచుఁ జివరకుఁ, గానిమిటినిదురింపఁ బెట్టెఁగి ప్రీతిఁ గొలంగన్.

వ. ఒక్కచోటఁ జేలచెఱంగును బఱచుకొని తానును నిద్రించె. ఇట్లు మొదటిదినంబు గడచె. అంత రెండవదినంబున రాత్రియందు. 54

క. మనసునఁ దలఁచినయంతనె, మనుజునిసౌఖ్యంబుమాన్పు మంజులవేషం
బును గొని వచ్చినయామో, హినిఁ గని పుల్లయ్యభీతహృదయుండయ్యెన్. 55

గీ. అట్లువచ్చి కొంతవఱకు నగ్గియుండి
విసిగి పీఁటపైఁ గూర్చుండి వీణదీసి
శ్రుతులు సరిచేసి సంగతుల్ శోభితప్రవ
ములుగఁ గళ్యాణి వాయింప నలతి యతఁడు. 56

గీ. ఘనభుజంగభీతిప్రీతి కరపించు,
షడ్జసుశ్రుతితద్గాన సరణి సాంత
కించి, కుయికుయ్యిమని చెవుల్ గింగురెత్తఁ
జేయునవ్వి వేశ్యా! తీఁగెలా? యనఁ దన. 57

గీ. చిన్నవగవూని మఱికొంత సేపటులనె
పాటఁ బాడి దానినిమాని వ్యాకరణము
పుచ్చుకొని సూత్రములు చదువుచుట విని యుతఁ
డిద్దిరో యబాసా యనె హీనమతిని. 58

గీ. అట్టులనుటకుఁ దనచిత్తమందు నగచి, యతనిశుంఠగా నెఱిఁగి తనంతవచ్చి
మనసులేకున్నఁ దనచర్యలు టుపడఁగ, నెట్టిపుల్లయ్యతోఁగూడె వివిధరతుల.

వ. అట్లాకార్యము చేసికొని పెండ్లివారు బళ్ళారికిఁ బోయిరి. అంత నవమాసములు నిండుటయు నొక్కనాఁడు. 60

—మోహినీపుత్రోత్పత్తి.—

చ. ఘనతరరూపసంపదఁ బ్రకాశమునొందెడు నొక్కపుత్రునిం
గనియెను మోహినీరమణి గాఢముదంబునఁ బాపరాజులే
ఖనులిఖియించి పంపనధిక ప్రమదంబున నమ్మనాడలా
దినమునకుంబిరాననరుదెంచి శుభంబును దీర్చిరొప్పగన్. 61

గీ. ఎనిమిదవ నెలలోఁ బుట్టె నని మనసును
సమ్మతిపఱచుకొని వారు చని వెనుకన్ను
మూఁడవనెలలో వచ్చి యామోహినినిఁ గు
మారుఁదోడ్కొని చనిరి బళ్ళారిపురికి. 62

—మోహినీ గృహాధికారమహిమ—

చ. అటుచనిరంత నొక్కనెల కత్తయుమామయుఁ జచ్చిపోయిర
క్కటకట! మోహినీరమణి కాలిప్రభావము చెప్పనేల? యం
తటఁ గడునేడ్చి పుల్లయ యథావిధివారికిఁ గర్మమంతయుం
బటుమతిఁజేసె వెల్తిపడెవారలి కప్పటినుండి సంపదల్. 63

గీ. బుద్ధిచే విద్యచేఁ జాలఁ బొలిచియున్న,
దన్ని మంచిచెడ్డ లెఱిఁగి యున్న దింకఁ
దప్పుపని చేయునాయని తలఁచి దాని
కింటి సర్వాధికారము నిచ్చె మగఁడు. 64

గీ. అత్త మొదలైన వారు లేరధికధనము, గలదు, కాలముకలి, విద్య కావ్యరచన
మగఁడుమాటదాఁటఁడు, సొగసుగలదట్టి, స్త్రీనడవడిక తెనింగించి చెప్పవలెనె?

—బళ్ళారిపుర నవసంఘసంస్కారసభ—

ఉ. అమానీశులు దాముఁబూని సకలైకానంద సంధానులై
శ్రీమచ్ఛక్తిలిఖింప నిల్చిన పరశ్రేయోంశభావంబులం
దామే దానినెఱుంగమిన్ లఘుమతిం దచ్ఛాసనచ్ఛేదులై
కామక్రోధముఖత్వదేహసుఖకాంక్షాపక్షదక్షాత్ములై. 66

సీ. కంటికి నదరుగాఁగనఁబడ్డ దానినిం బొందు నుత్సాహంబు పొంగిపొరల
మోఁపసరుచిమఱఁగి మానసివ్యాధికి మాలమూదిగవిందు మందుగాఁగ

బరిపూర్ణయౌవన బాలరండలదండ నుండ మెండగు నిచ్చ నిండియుండ
వర్ణాశ్రమాచార పద్ధతుల్ నెఱవేర్ప మత్తతాపైశాచ వృత్తి హత్త
గీ. సతుల స్వైర వృత్తియు, వర్ణసంకరంబు
మాఱుమనువు గట్టుకొనెనుట మానమియును
వేదశాస్త్ర పురాణోక్త విమలనీతి
బద్ధ వైరముగ నిజముఖ్య పద్ధతులుగ. 68

గీ. గూటిలోనున్న చిలుకను గోరిపండు, చూపి పట్టిపంజరమునఁ జొనుపునట్లు
మిమ్ము బాగుసేసెదమను మిషను బన్ని, మంచియిల్లాండ్రవీథుల న్మఱఁగఁజేయ

వ. కంకణము గట్టుకొనియున్న నిరంకుశ ప్రజ్ఞాధురంధరుల యొక మత్యవిశేషం
బునం జేసి యీ బళ్ళారిపురంబునందొకనాఁడు మహాఘనరమణీయాజమా
న్యనవగతి సృష్టిరచనాయత్త ప్రతివిషయంబును, బ్రతివిషయానంతర ప్ర
కటిత కరతలకరాగ్ర పుటాస్ఫాలన చటులపటురవనిమేషమాత్ర బధిరీభూ
తసభాసతకర్ణపుట గ్రామంబును, దద్గ్రామనాయక కలియుగరావణాసుర
జ్యేష్ఠభ్రాతృ పిచ్చిరాజ నిరంతరదురంతానంత ప్రోత్సాహప్రవర్తితంబును
బ్రవర్తిత మహామతి మన్మథగలిభిరాయ ఖఙ్గాఖోర పండితప్రముఖ దోషజ్ఞ
సంఘముఖ నిర్గతానర్గళ వేగ విభ్రాజదభ్ర స్రవంతీధారాపార వాగ్ధోరణీ కలి
తాతులితాచలితాలలితాతిఫలితానేకోపన్యాస విన్యాసంబును. సన్న్యాసవిహి
తబహిష్కారత్యాగ గార్హస్థ్య నియమిత కాంతా సంభోగసంఘటిత సకలా
శ్రమధర్మ ప్రవేశంబునగు లోకసమాజ సమావేశంబు నిరంతరాయాత యా
త నిరంతరాయాది నివేశంబుగా జరుపంబడియె. అందు మహామతి మొదట
లేచి యిట్లు సెప్పె. 69

— జాతిభేదోపన్యాసము —

ఉ. ఆదిని సృష్టికాలమున నంతయు నొక్కటె జాతి; వెన్కనీ
భేదము కొందఱప్డుఁగల పెద్దలు చేసిరి; గాని యిప్పుడీ
భేదము వైరహేతువయి వేఁచుచునున్నది గాననింక నా
యాదివిధంబుగానె జనులందఱునుండుట మంచి మార్గమౌ. 70

గీ. పురుషసూక్తములో విరాట్పురుషునంగ, ములుగఁ జెప్పఁబడినవి జాతులటుగాన
నా విరాట్పురుషశరీరమైన జగము, నందుమన మంగములమయి యుసరవలయు.

వ. స్త్రీపురుషులుతప్ప వేఱుజాతిభేదములేదు. అందఱును విద్యాధికులు నైకమత్యసంపన్నులును గావలెను. చాకలి మంగలి మొదలైనవృత్తులిష్టమున్నవారు చేసికొనవచ్చును. లేనివారుమానవచ్చును. జందెము వేసికొనుట, ముసుఁగుమూసికొని కూర్చుండుట మొదలయిన నిష్ప్రయోజనకృత్యములుమాని యెవరికిఁ దోఁచినట్లువారుండవచ్చును. 72

—సాంఘిక ధర్మచాంచల్యము—

సీ. ఆదికాలమునందు వేదముల్ ప్రబలించి యెల్లలోకంబుల నేలలేదె?
యావెనుక మన్వాదులప్పటికొప్పగా వానిశాస్త్రములుగా వ్రాయలేదె?
తరువాత వ్యాసుఁడు నరులశక్తిఁ బట్టి బహుపురాణములుగా వ్రాయలేదె?
తరువాతఁ గొందఱు తత్కాలగతి విలోకించి కొన్నిటినిఁ దగ్గింపలేదె?
గీ. వెనుక నందఱు నాయన్నిటిని వహింప
నంతఁ గలివృద్ధిఁ బొందఁగా నప్రయోజ
కులు పెరిఁగి వానినిం జెడఁ గొట్టుచుండఁ
దెలిసి శంకరుఁడు మఱల నిలుపలేదె? 73

వ. చిరకాలము నిలిచియున్న సంస్కరణము దోషయుక్తముగాకమానదు. కావునఁ గాలానుసారముగా మార్పులు గలుగుచుండుట తప్పదు. నేను జెప్పినట్లు మార్చుకొని, సర్వము బ్రహ్మస్వరూపము, జాతిభేదములేదు, అనుశంకరుని వాక్యము నమ్మి మనము సుఖముపొందవచ్చును. అనియిట్లు జనన్యాంశముచే మహామతియయి సత్యమైనదారికివచ్చియు, జనకాంశముచే మహామతియై యపార్థమార్గమునఁ ద్రొక్కి యెన్నిమార్పులున్నను మహర్షులమతమునందు గవ్యస్థానమెప్పుడును నాకృటేయనియుఁ దమమార్పులట్లుగాక దానిమూలచ్ఛేదము చేయునవియనియుఁ బ్రతిష్ఠాపేక్షచేఁ దెలియనేరక యాడినమాటలొకదారియుఁ జేయఁదలంచిన మార్పులొకదారియు, మనస్సంకల్పమొకదారియుంబట్టి చెదరిపోవుచుండఁగా బాహ్యసుఖానురాగాల్పజనానందకరంబుగా నుపన్యసించి యతండు కూర్చుండఁగా మన్మథుండులేచి యిట్లుపన్యాసమిచ్చెను. 74

— స్త్రీపురుషధర్మోపన్యాసము —

గీ. పురుషులును స్త్రీలును శరీరమునుధరించి,
పుట్టిరిగనుక సమసౌఖ్యములు స్వతంత్ర
తయునుగలిగియుండవలె విద్యలను స్త్రీలు
చదువుటకొక సకలకళాశాలవలయు. 75

గీ. స్త్రీకివైధవ్యము నరులు దెచ్చిపెట్టి, నాయగాని దేవునిశాసనంబుగాదు
గానవిధవావివాహముల్ కరుణతోడఁ, జేసివారికిసౌఖ్యంబు సేయవలయు. 76

వ. దేవునిచేసృష్టింపఁబడిన పశుపక్షికీటకాది సకలప్రాణికోటులును స్వేచ్ఛగాఁది
రుగుచుండఁగా నొక్క మనుష్యులకు మాత్రము జారత్వమన నేది? వావివరుసలన
నెవ్వి? కావున నందఱును స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగుచు నిష్టప్రకారముండవచ్చును. అనియి
ట్లు ప్రత్యక్షమన్మథుండై ప్రత్యక్షముగా ననేకవిధఘోరగుణంబులుగల స్త్రీపురుష
వస్తువులొక్కరీతిగా నుండుట యిట్లు దేవుని సంకల్పమైయుండునని విచా
రింపక స్త్రీలోలుఁడై గ్రామ్యధర్మానురాగాల్పజనానందకరంబుగా నుప
న్యసించి యతండు గూర్చుండఁగా నొకబాలవిద్యార్థి లేచి యిట్లుపన్యాస
మిచ్చెను. 77

— దారిద్ర్యధ్వంసకోపన్యాసము —

గీ. స్త్రీపురుషులయంగములెల్లఁ జిన్నతనము, నందునందఱుఁ జూచెద రందువల్లఁ
బెద్దలైనంతసిగ్గేల? విత్తమువ్యయ, పెట్టిగుడ్డగట్టుకొనుట విడువవలయు. 78

వ. అనదేశమును మహాభాగ్యవంతముగాఁ జేయునాసంస్కరణ విధానమునం
దఱును మెచ్చుకొనిరి. పిమ్మట నగ్రాసనాధిపతి లేచి ముందుమనపట్టణమంత
యు నీసంస్కారమునకు లోఁబడునట్లు చేయవలెను. మార్గదర్శకులయి బో
ధింపవలెను. అని- 79

— పిచ్చిరాజు వితరణము —

సీ. విధవావివాహముల్ వృద్ధిఁబొందుటకొక్క లక్షరూపాయల నిచ్చివేసె
స్త్రీపాఠశాలలు చాల కేగుటకును ముప్పదియారువేల రూపాయలిచ్చె
సకలజాతులుగూడి చదివెడుబడులకు నఱువది వేల రూప్యములనిచ్చె
సంస్కారభరమూను సత్సంఘశాలికిఁ బండెడు వేలరూప్యములనిచ్చె

గీ. నంతఁ గరతాళముల తోడ నద్దివరిస
మాప్తమయ్యె సంస్కరణము మహితరీతిఁ
దనర నాయుమాసములలోఁ దత్పురమును
గొత్తమార్గంబునకుఁ దిప్పుకొనిరి వారు. 80

—నవసంస్కరణ మహిమ—

వ. ఉత్తమవిద్యా విహీనుండైన పుల్లయ్యయు దానిలో నేచేరెను. రెండేండ్లనాఁటి కాసంస్కరణము సంపూర్ణమహిమ గలదయ్యె. 81

ఉ. అందఱు ప్రాఁతకోఁతలను శాంతముగాఁ గనుఁగొన్నవారలే
యందఱుఁ జేతికృత్యములు యంత్రములన్ నడిపించువారలే
యందఱుఁ గూర్మితోఁ గలసి యందముగాఁ భుజియించువారలే
యందఱుఁ స్వేచ్ఛగాఁ దిరిగి హర్షమునొందెడు వారెయచ్చటన్. 82

గీ. ఇచ్చవచ్చినట్లుండని యుంతి, చదువు కొననిసుందరి. యుద్యోగమునొనరింప లేనియబల, తత్పురమునలేదుసుండు, సంస్కరణమిటుసాగి యొసంగుచుండె.

వ. వేదశాస్త్రములను నాశనముచేయఁ దలంచినను ప్రత్యక్షశాస్త్రములైన వైద్యజ్యోతిష కేరళసాముద్రికంబులు వృద్ధినొందుచుండెను. ఆసంస్కరణ మాయూరనేగాని యితర గ్రామములలో నంతగా వ్యాపింపలేదు. ఇట్లు రెండేండ్లు గడచునప్పటికిఁ బ్రిజలెంతటి విద్యాబుద్ధి చాతుర్యముగల నాగరికులైనను భగవత్సంకల్పమునకు విరోధులగుటచే నొకనూతనశక్తి బయలుదేఱి సంఘమునకు లెక్కలేని ముప్పులు దెచ్చిపెట్టె. 84

—నవసంఘసంభ్రమము—

గీ. అందఱికి నన్నివృత్తుల యందును నధి
కారముండుటచేత నొకండు చేయు
పని మఱొకఁడు చేయుట వలన మొదటి
వాఁడు నష్టమొందవలసి వచ్చుచుండె. 85

గీ. జాతిధర్మములేమిచే సకలవృత్తు, లిష్టమున్నఁ జేయుటలేని యొడలమాను టయుఁ గలుగుటవలనఁ గొన్నిక్రియలు వినుట, కైనఁ బేరుతెక్క నశించెనాపురమున

గీ. చాకలియును మంగలియును స్వకులవృత్తి
విడిచి యుద్యోగవర్తక వృత్తులూను
కొనుటచేత గుడ్డలుతుకుకొనుట బుఱ్ఱ
గొఱుగుకొనుట తామె యొనర్పఁ గొనఁగవలసె. 86

గీ. మగని దైవముగా నెంచుమతము నాశ, మయ్యెఁ బైపెచ్చు స్త్రీ స్వేచ్ఛ నాఁపువారు
మంటలవలనఁ జావునుబొందుచుండి, రతివ రెండవపెండ్లాడ నాజ్ఞయుంట.

గీ. పెండ్లియాడిన విధవలు వీఁడుగాక, యున్నమతి యొకఁడగునని తిన్నగాన
డువనితమభర్తలనధములవలెఁ జూచు, చుండి స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగుచు నుండి రౌర!

గీ. స్త్రీలు వర్తకోద్యోగముల్ సేయఁబోవ
వంట మగవారె చేయంగ వలసివచ్చెఁ
జంటిపిల్లలు పాలు లేకింటఁ జావ
వలసివచ్చె సంసారోగ్ర రూపంబు కనుఁడు. 88

గీ. అందఱును వర్తకాసక్తులగుటవలన
స్త్రీలు నట్టులే పోవుటచేత నిండ్లు
పాడుపడుచుండె నెంత ద్రవ్యంబు దెచ్చు
కొన్నను మగవారిసుఖము సున్నయయ్యె. 89

క. చెప్పెడి దేమియు లేఁదిఁక, నొప్పగ నొకయింటఁ గుదిరి యొకనాఁడైనం
దప్పక యుండిన సుందరి, చెప్పుటకైనఁ గనఁబడదు చేటిఁకఁగలదే. 90

సీ. విద్యార్థమట్లుంచి వృత్తియే పుట్టుకఫలమనుకొనుటచేఁ బగలు పెరిఁగె
విగ్రహారాధన విడుచుటచే భక్తి యడుగంటె ద్రోహకృత్యములు హెచ్చెఁ
గామమార్గంబె ముఖ్యమగుటచేఁ గాంతిపసచెడి దేహదుర్బలత వచ్చెఁ
బశురతియే నీతిపథమౌట జబ్బులు బలిసియిఱువదేండ్ల బ్రతుకులయ్యెఁ

గీ. బరమనిష్ఠాగరిష్ఠతవలనఁ జిత్త
బలమునొందుట కలలోని వార్తయగుట
వలనఁ బరలోకసుఖహాని ప్రాప్తమయ్యె
నయ్యయో! యెంతమూఢాత్ములైరి ప్రజలు. 91

వ. ఇట్లు మహామతి మన్మథధర్మోపాసకులయి నిద్రాహార మైథునంబుల కడ్డులే
కుండఁ దిరుగుటచేఁ గ్రమముగాఁ జివరకు బాలవాక్యము బ్రహ్మవాక్యము
య్యె; అట్లు పరిణమించిన యవస్థం జూచుకొని యెంత గ్రామ్యధర్మ ప్రధాన
సంసారులయినను, జంత్వితర సహజజ్ఞానాంకుర మగు మనుష్యజన్మ మగుటచే నం
దుఁ బెద్దలయిన కొందఱు బుద్ధిమంతులు పశ్చాత్తాపపడియు మాయాకల్పితా
హంకర్తృత్వ మజ్ఞానాంధకారములోఁ బడఁద్రోయఁగాఁ జేసినపని మానిన
యెడలఁ బౌరుషభంగ మగునని స్వప్రయత్నపూర్వకముగా నట్లే కష్టపడు
చుండిరి. 92

ఉ. ఆదిఁ దపస్సుశక్తి ఋషులన్నియుఁ జక్కనెఱింగి వ్రాసిరా
వేదము; పిమ్మటన్ మెఱుఁగు పెట్టిరి ధీరులు కొద్దిమార్పుగా
నాదిమకాలమానవకథాళి వినన్ సుకృతంబు గల్గునం
చేదొ పఠించునంతజడు లీకలివారు విమార్పనర్హులా? 93

చ. జనపూజ్యాత్మ తపఃకళాసుమతుఁడై సర్వేశ్వరాకర్షణం
బున భాసిల్లు ఘనుండు గాక; స్మృతులే పూర్ణంబుగాఁ జూడకే
డను దుష్ప్రేక్షకుఁడై మహాయశముకై డంబంబులం జూచు దు
ర్జనపూజ్యుం డెటు? సంఘసంస్కరణముల్ సల్పంగఁ జాలుం గలిన్. 94

—కుమతిచర్య—

గీ. స్త్రీలబడియందుఁ జదువును జెప్పుటకయి, కుదిరె మోహినీసుందరి; కుమతి దానిఁ
దెలిసి బాలురకుఁ జదువు దెల్పుటకయి, కుదిరి బళ్ళోరికేతెంచెఁ గోర్కెమీఱ.

క. ఆకరణినిఁ జని మోహిని, నేకరతిం గలసికొంచు నింపున నుండెన్
శ్రీకాకరమై సాహస, మేకాకరతీశురూపు నెసఁగుట మఱియున్. 95

ఉ. ఎన్నికవన్నెకన్నెఁ గని యెన్నియొ చిన్నెలు పన్ని, యన్న! నే
సన్నయనన్న, నన్ననలు సన్నిధిఁగొన్నయ విన్నఁ గన్నవా
రన్నలు విన్నఁదన్నఁ గల రన్న, నెవన్ననవన్ని యెన్నకా
యన్నుమ వెన్నుదన్ని రతి నన్నరు నన్ను చినన్నకన్న గుణ్. 96

చ. సురసురవైరి యుద్ధఘనశూరత, రావణసాహసంబు, భా
సురసురరాజరాజ సము, సూర్యమహేశ్వరతాపకోపముల్

నరవరదీర్ఘదుర్మదము, నారదనుస్పృహాయుద్ధసృష్టి, వా
నరవరదుర్భరాజ్ఞ యివి నైజములౌ కుమతీహకాంక్షికిన్. 97

ఉ. పల్లవగాత్రులందఱుఁ బరభార్యలపై బలుప్రేమ, సర్వదా
పల్లవరాశిమిత్రత, యపాత్రమహాంతరసంకరేచ్ఛ, సం
పల్లవగర్వదుర్నయము, బ్రాహ్మణజాతివిరోధబుద్ధి పెం,
పల్లవయోపికార మివియార్జితముల్ కుమతీహకాంక్షికిన్. 98

క. అత్తఱిఁ గుసుమత్తఁ గొని, పొత్తిగఁ జెడియొక్క నాఁడు మోహినిగృహమం
దత్తరుణినిఁ జిత్తజుపని, కెత్తుటఁ గని పుల్లయ మది నీగతివగచెన్. 99

—పుల్లయ్యవిచారము—

గీ. దేవుఁడా! భార్య పరునితోఁ దిరుగుచుండఁ
గాంచిచచ్చినయట్లుండఁ గలఁడె? మనుజుఁ
డెంత కర్మముపట్టెనో యీశ్వరా! న
వీనగతిచేఁ బురుషులింతహీనులైరి. 100

గీ. ముందు సంభవించెడుపెద్ద ముప్పెఱుంగ, లేకపెద్దలపద్ధతుల్ లేశమాత్ర
మైనఁ జర్చసేయక కీర్తినందఁగోరి, తెచ్చిపెట్టితిమీరీతి వచ్చెఁ జేటు. 101

వ. ఇట్లుపలువిధంబుల వగచి కుమతియావలికిఁ బోయిన తరువాత భార్యంజూచి
దీనతతోనిట్లనియె. 102

—మోహినీపుల్లయ్యసంవాదము—

క. లలనా! ననుహీనునిఁ గాఁ, దలఁచుచుఁ బరుఁ గూడి యుంటధర్మంబగునే
బలుధనముపోసి నినుఁ బెం, డిలియాడితిఁ గరుణలేదఁటే! నామీఁదన్. 103

క. అనఁగా నా మోహిని యి, ట్లనియెన్ నాయిష్టమున్న యట్లేడ్చెదనీ
మనసటుగాకుండిన నా, కొకనిమిషమైన నిటనుండఁ గను నాపూనిక్ 104

క. అనఁగా విని యాపుల్లయ, ధనముండుట వల్లఁ దిరిగి తానువివాహం
బును జేసికొనఁ గలననెడి, ఘనబుద్ధినిఁ బొమ్మటంచు గట్టిగఁ గసరెన్. 105

—మోహిని లేచిపోవుట—

వ. ఇట్లేపోయెదనని యదిబుద్ధిగలదానివలెఁ గొన్నిరోజులుండి యింటఁగలసకల

స్త్రవస్తు రూపకధనంబును మెల్లగాఁ గుమతికి నప్పగించి యొకనాఁటి రాత్రి
వానిం దీసికొని పంచమహాపాతకపట్టణంబు ప్రవేశించి కాఁపురమును జే
యుచుండె. 106

క. ఈపగిది వానినిఁ గలసి, కాఁపుర మొనరింపఁ గొంతకాలము గడచెన్
శ్రీపతిదయ యట్లుండఁగఁ, గాఁపురుమతి కుమతిరాయె నొకదినమున ధృక్.

——కుమతిద్రోహము——

గీ. మోహిని తలంటుకొనుచుండ మోదమంద
యింటఁగల ధనమును సంగ్రహించి యొక్క
చింకిచొక్క నక్కడనుంచి శీఘ్రముగను
దననివాసపుఁ బట్టణంబునకుఁ బోయె. 108

——మోహినీ దుఃఖము——

గీ. అంత మోహిని నీళ్ళాడి యయ్యవార్లు
గారి నట్టిల్లులాగున బారుమనుచు
నున్న యింటినిఁ గని నగలున్న పెట్టె
వెదకి కానక దుఃఖానఁ జదికిలఁబడె. 109

గీ. అట్లుపడికొంత సేపేడ్చి యద్దుకుమతి, పనిరాయెయనియెంచి యాటనున్న పాడుకొక
గట్టుకొనితల్లితండ్రులం గట్టుకొన్న, మగనినిఁదలంచుకొనియిట్లుమిగులవగచె.

క. అమ్మా! మిము బాసితిరే, వమ్ముగఁ జూడఁదగు మగనిఁ బాసితి, నిటుగ
ష్టమ్ములపాలై పోతిని, నెమ్మదిలేదంత సుఖము నిప్పులఁబడియెన్. 111

గీ. అనుచు మిక్కిలి దుఃఖించి యంత నిట్లు
దలఁచె దైవముర దిట్టుట తగునె నాకుఁ
బందువంటి కాఁపురమును వదలి లేచి
వచ్చినట్టి లంకువిధవ బాగుపడునె? 112

——స్త్రీస్వాతంత్ర్యచర్చ——

క. పూతగృహిణినై సకల, స్వాతంత్ర్యముతో సుఖపడఁజాలక యిదియే
స్వాతంత్ర్యంబనుకొనియీ, రీతింజెలరేఁగితినిఁక రెచ్చందగునే? 113

గీ. పైకిఁబోయి దాసుని వలెఁ బాటుపడి ధ
నమ్ముఁ దెచ్చుటే పురుషకర్మమ్ము గాని
తక్కినట్టి పెత్తనమెల్లఁ దరుణిదె, జగ
మంతయును నాఁడుదానిచే నణఁగి యుండె. 114

గీ. ఈనిరంకుశస్వాతంత్ర్యమేమియగునో, యనిమహర్షులు కరుణతో "నాఁడుదంట నుండవలెఁ బరపురుషునియొద్ద కేగరా"దనుచు ధర్మశాస్త్రముల్ వ్రాసినారు.

వ. నరకాసురునితో యుద్ధముచేసిన సత్యభామ మొదలైనవారి చరిత్రలవల్లఁ బూర్వకాలంబున స్త్రీలకు గోషాలేదనియును, మహమ్మదీయులకు జడిసి మనవారిది యేర్పాటుచేసిరనియు, దీనివల్ల స్త్రీలభివృద్ధి లేకయున్నారనియు, నిదివఱలోఁ బోరాడితిమి. కాలి గోరైనను గనఁబడనీయని మహమ్మదీయ స్త్రీలెవరిభయముచే గోషా నేర్చుకొనిరో? మునివేషముతో వచ్చినప్పుడు పూజించి, తన్నొందఁ గోరినప్పుడు తృణముగాఁ జూచి సీత రావణుని దిరస్కరించినది. పరపురుషుఁడనఁగా మర్యాదకు శత్రుపురుషుఁడనుట. జ్ఞానప్రధానమయిన పూర్వమున నుత్తమస్త్రీలకు దేనివల్లను భయము లేకుండెడునది. కాముప్రధానలైన యిప్పటిస్త్రీలకీ శిక్ష లేనియెడల నిప్పుడే ప్రళయము వచ్చును. ధర్మశాస్త్ర నియమమెప్పుడు నొక్కటియే. శాస్త్రములు వస్తుతత్వమును బట్టి జ్ఞానభంగము గాకుండునట్లు వ్రాయఁబడినవి. కట్టుబాఁటు తగ్గిన మధ్యకాలమున శిక్షలధికమయినవి. ఇది మిక్కిలి క్షేమకరము. 116

గీ. ఎంత చదువుకొన్నను నాఁడుదింటఁ గుదిరి
యుండనియెడల మర్యాద యుంటసున్న
అకట! తుచ్ఛకామమె మోక్షమనుకొను నర
మాత్రులిట్లు నామర్యాద మాసినారు. 117

— మోహినీమహాదశ —

వ. అని మిక్కిలి విచారించి స్వానుభవమువలనంబుట్టిన విరక్తి యతిశయింపఁగా నొక్కసారె సకలసంకల్ప సన్యాసముచేసి, కాషాయవస్త్రంబులు దాల్చి "అహింసా పరమోధర్మః" అను మహర్షిశాసనమును లెస్సగా విమర్శించి కొందఱు మునులు చేసినట్లు బీజములువిడిచి ఫలములుదినుచు జీవయాత్రగడ

పుటకు నిశ్చయించుకొని మాంసాదులను విడిచి శాకములు దినుచునుం, క్రమముగా ఫలభక్షణమును, వాయుభక్షణమును, సదాయోగయుక్త నిరాహారత్వమును సిద్ధించుటకే యని యెఱింగి, తన్నజ్ఞానాంధకారములోం బడం ద్రోసిన వారినే కామక్రోధాదికముగా నెంచి జయేచ్ఛతో ధ్వజమెత్తి, యా మోహిని పరిపూర్ణబ్రహ్మజ్ఞాన రసప్రవాహినియై, మనస్సులు కరంగునట్లుపన్యాసము లిచ్చి స్త్రీపురుషులను జ్ఞానప్రదమునిమతాభిలాషులను జేయుచు దేశాటనంబు సేయుచుండె. నకర్రెడబ్బొర్రిపురంబునం బుల్లయ్యయును 118

— పుల్లయ్యదుర్దశ —

క. ఒకముండనుంచుకొని తన, సకలధనము దానికిచ్చి సంతతమును దా
నికి దానుండైయుండెను, అకటా! చెడు దానిం బెండ్లియాడందగునే ? 119

మ. గతధీ మోహిని లేచిపోయినపయిన్ ఖద్యోతదీపప్రభా
తతఝిల్లీరవగానలోలదృఢలూతాతంతుడోలాసుఖ
స్థితమూషీకిచకిచిక్రచోత్సరిపతద్భీమత్సరోష్ట్రిగణా
ద్భుతగంధైక్యచుచుందరీగతిగనెం బుల్లయ్య యిల్లయ్యయో. 120

— నవసంఘసంస్కారపునస్సభ —

గీ. అంత నవసంఘసంస్కరణాధికారు, లెల్లజనులలోం బుట్టిన హీనదశను
దీసివేయుటకై యొకదినమునందు, సభను గావించిరతిరహస్యంబుగాను.

గీ. అప్పు డామహామతి లేచి యనియెనిట్లు, మనముచేసినపద్ధతి మహిమ యెఱుంగ
లేకమానవులు సుబుద్ధిలేకపాడు, మార్గములు ద్రొక్కి రిపుడవి మాన్పవలయు.

గీ. మంగలిపనిని నందఱుమానుకొన్న, రొడలవ్యవహారము జరుగుటెట్లు ? గాన
దానినెఱవేర్పంగొందఱుపూనవలయు, ననియతండుండ మన్మథుండనియెనిట్లు.

గీ. స్త్రీలు వంటసేయకయుంటచేం బురుషులు
కష్టపడుచుండి రింకనాకార్య మాండు
వారిం జేయింపనొకయధికారియుండి
చక్కంగాలోటురాకుండ జరుపవలయు. 124

వ. తరువాతసభాపతియయిన పిచ్చిరాజు లేచి మొదటమీరే యీసంస్కరణము

చేసితిరిగనుక యీకార్యములును మీరేచేసి లోకమునకుఁ జూపవలెను, అనఁగానత్యంతము పట్టుదలగల యామహామతిమన్మథులునడుములు బిగించిబయలుదేఱిరి.

—మహామతి మన్మథనీచదశ—

గీ. అటుబయలుదేఱి కొందఱి నట్లులంచుఁ, డని విధింపఁగవారు మేమట్లులుండ
మనఁగ విసిగి మహామతి యాలుఁదాను, బిల్లలునుబుట్టగొఱెగడువృత్తిగొనిరి

గీ. మన్మథుఁడునట్లు బోధించి మార్పలేక, భార్యయునుదానుఁబిల్లలు వంటపనులు
చేయుచుండికొందఱికట్లు చేయుఁడంచుఁ, జెప్పుచునటులుండిరదెంత చేటొగాని.

వ. ఇట్లువారు పూర్వప్రారబ్ధముచే నీచులయి వృత్తిచేజాతిభేదముపోఁగొట్టఁజాలక మహర్షిమతమునకు వన్నెదెచ్చుచుండిరి. భగవత్సంకల్పమయి లోకవ్యవహారోపయోగమయిన జాతిభేదమును మనుష్యమాత్రులెట్లు తగ్గింపఁగలరు? ఎంతటి బుద్ధిశాలులకయినను దుర్వృత్తితగదు. లోకములో నన్నదమ్ములును, దండ్రికొడుకులు ననేకులు బద్ధవైరులయియుండఁగా బ్రాహ్మణులునుదురకలును మిత్రులైయుండఁగ నొకకుండలోని కూడునుదినినంగాని, జందెముత్రెంచుకొని మాలదానికూఁతును బెండ్లాడినంగాని యైకమత్యము కుదురదనుటయేటి నాగరికత? ద్రోహబుద్ధిలేక "పరోపకారార్థమిదంశరీర" మ్మను మహర్షివాక్యమును బరిపాలించుటయేగదా! యైకమత్యము. మందబుద్ధులయి కొండత్రవ్వి యెలుకను బట్టుచున్నారుగదా! అయ్యయో! కీర్తికాపయియాశ యెంత పొరపెట్టుచున్నది! పాపరజుసంతతియిట్లుపాడయ్యెను. 128

చ. వ్రతమును జేయునప్డుఁ, గల వారలసంతతసపెట్టునప్పుడుక
నతిరతిసేయునప్డు వరసంతతిపై మదిలేకపాపరా
జితరులమెప్పుఁగోరి యొకయిచ్చనె గల్గుటచేతనట్టి సం
తతిజనియించె; భార్యగుఱిదప్పమినెట్టి యంశంబునోగనే. 129

క. "ధనమును, విద్యయు,వంశం, బును, దుర్మదులకు మదంబుపొనరించును ;స
జ్జనులైనవారికడఁకువ, యును వినయము నివియె తెచ్చు నుర్వీనాథా." 130

చ. అనువిభుధోక్తిచేమగలు నాండ్రెవరేనురువిద్య నేర్చినం
తనె దివి యేలరాదు; తలిదండ్రులు పిన్నటనాఁట నేర్పనే

ర్పును, సహవాసమునఁ వికృతిఁ బొందిననింద్రుని యందహల్యయం
దనుపమమార్గదర్శకత వాఁపుదురింద్రియ దుర్భరాజ్ఞులై. 128
క. కనుకన్మోహిని చరితం, బును, దత్సోదరచరితను బుద్ధింగనియై
ననుదమపిల్లలనయపథ, మునుగొనఁ జదివింతు్రిగాత భువినిమ్మనుష్యుల్, . 129

—సుమతీపాపరాజువిచారము—

క. ఈరీతిగఁ దనసంతతి, క్రూరాత్ములఁ గూడి బాగు గోల్పోవఁగ వి
స్తారానర్థము లొందిన, వారగుటను నాలకించి బహుదుఃఖితుఁడై. 130
గీ. పాపరాజాచరిత్రము భార్యతోడఁ, జెప్పవినియామె తాఁగొంతసేపు కొయ్య
వలెనిలువఁబడి కొండపైఁ బడ్డయట్లు, క్రిందఁబడి దుఃఖసాగర మందుమునిఁగె.
గీ. ఇట్టులైకొంతసేపటి కెట్లొతెలివి, తెచ్చుకొని మగనింజూచి తెంపులేని
దుఃఖమునుబొందుచుఁ బలుకు తొట్రుపడన, పారదీనతతోనిట్లు పలికెనపుడు.
క. నాపలుకులాదరింపక, నాపుత్రీపుత్రకులను నడిపితివి మహా
పాపపుమార్గంబున నా, పాపమె యిటు పరిణమించి భంగముదెచ్చెఁ. 133
క. అనఁగా వినియాతండి, ట్లని కడున్వేడ్వంగఁదొడఁగె నతివా! నేనా
దిని మిక్కిలియపరాధం, బును జేసితి దాన నింత పుట్టెమునింగెఁ. 134
వ. నన్నేమియు నిందింపకుము. నేను మహాపాపాత్ముఁడను. అని యేడ్చుచుండఁగాఁ
గొంతశాంతించి సుమతియిట్లనియె. 135
గీ. కొఱవితోడ నెత్తినిగోఁకు కొన్నయట్లు, మనము చేసికొన్నపనికె మనమె వగవఁ
వలదు చూచినచోఁబెద్దవారుమనల, దూఱుదురు మానుకొనుమింక దుఃఖపడుట.
క. అనఁగా వినియాతండి, ట్లనియెఁ మనకర్మమిట్టు లైయుండంగఁ
మనమెయ్యది చేయఁగలము ?, మనుజునియత్నంబు విధిని మాన్పంగలదే. 137
గీ. అనఁగనామె యిట్టులనియె నాదియందె, యిట్టివేదాంతమునుబూని యేనుజెప్పి
నట్లుచేసినచో నింత యగునె ? యిప్డు, వచ్చెనే మెట్టవేదాంతపంథనాథ. 138
వ. ఇట్లు కొంతసేపు విచారించి యుత్తమవిద్యాబలముగలవారగుటచేతఁ గడచినదానికి
వగవంబనిలేదని మహావైరాగ్యము ధరించి యూరుకొనిరి. 139

—సుమతి ప్రాయోపవేశము.—

చ. ఇట్టులలోక కొన్నివాసరము లేగఁగనొక్కదినాన నామెమి
క్కుటపుగు చింతచిత్తమును గాఢతరంబుగ బాధవెట్ట నొ

కర్కట శయనించి భర్తృపద కంజములన్ మదినుంచి ముందుఁబ్రాక
కటముగ దైవసన్నిధిని గల్పనచేసి నుతించెఁ దానిటుల్. 140

—నారాయణస్మరణ.—

మ. హరి! నారాయణ! పాపసంహరణ! భక్తాధీన! లోకేశ్వరా
హరధాత్రీంద్రముఖామరాళిమకుట ప్రాంచద్బుధశ్రేణిలభం
భరవిభ్రాజిత పాదపంకజ! జగద్బాధాకరేంద్రారిభీ
కరదంతావళసింహ! నీకిదె నమస్కారంబు ముక్తిప్రదా. 141

మ. లలితశ్రీకమలోజ్జ్వలత్కువలయాలంకారకామోదదా
మలభాస్వజ్జలజాత నేత్రయుగళా! మత్తారిచిత్తాతిదు
శ్చలనప్రాపకఘోరశబ్దముని నిశ్చాంచల్యసంధాన స
త్కలశబ్దాంచితకంబుమంగళగళా! కైకొమ్ము నామ్రొక్కులే. 142

మ. వరవర్ణాశ్రమనిర్ణయార్ణవసమాపారోరుసారక్రియా
కరణప్రాప్తజితేంద్రియాగతహృదేకస్థైర్యలబ్ధాఖిలే
శ్వరభక్తప్రతిపాదిత ప్రథిత సుజ్ఞానాత్తనిత్యామృతే
శ్వరతుల్యర్షిమనోంబుజానిశనివేశా! శ్రీశ! మ్రొక్కఁగొనవే! 143

క. పుట్టితి సజ్జనగృహమునఁ, బట్టితిఁ బాదంబులతిపవిత్రులయియుఁ
గొట్టితి నఘసంచారముఁ, బట్టితి భర్తృవ్రతంబు వైకుంఠేశా! 144

క. ఇప్పుడు కర్మవశంబునఁ, జెప్పఁటకుఁ దరంబుగాని చేటులనుంటిన్
దప్పక నీసన్నిధికిం, గొప్పదయం జేర్పుమింక గోవింద! హరీ! 145

—సుమతి మోక్షప్రాప్తి.—

గీ. అని సమస్తవాయువులంతరాత్మయందుఁ, జేర్చి బ్రహ్మపదంబును జెందెనామె
యహహ! భీష్మునిరీతిగా; నామెమనసు, బలము యోగులకైనను బట్టుపడునె?

—పాపరాజుదుఃఖము.—

వ. అంత దివాణమునకుఁ బోయిన పాపరాజింటికి వచ్చి భార్యసంచారము గానక వె
దకుచు నామెయున్న గృహములోనికివచ్చి తనకుఁ దటస్థించిన యవస్థను దెలిసి
కొని మహాదుఃఖసముద్రంబునమునింగి మూర్ఛాక్రాంతుండై భూమిమీఁదఁ బడియె.

గీ. అట్లు పడికొంతసేపటి కల్లనల్ల, దెలివినొంది లేచి మిగుల ధీరుఁడయ్యు
దుఃఖమాఁపలేక కనులు దుడుచుకొనుచు, నామెపైఁబడి యీలాగు ననుచువగచె.

క. కాంతా! చింతాక్రాంత, స్వాంతుని ననుఁ జేసి పరమపద మొందితివే
యింతగుననియెఱుఁగను నీ, చెంతంబడి నేనువత్తుఁ జేకొనిపోవే. 139

గీ. సుమతి సుమతి యనిజనులు స్తుతులుసేయఁ, గొండనెక్కినయట్టులు కులుకుచుంటి
సుమతి నేఁటితో నాయింట సున్నమయ్యె, నేఁబుడమినిఁకఁ బ్రాణాలనెట్లుదాల్తు.

గీ. కొడుకువలెఁజూచిననుఁ బెంచుకొంటివధిపు, భంగిఁజూచి సహాయము పడుచునుంటి
నెంతకోపమేనొందిన నంతశాంత, మొందుచుందువేనింక నెట్లోర్వఁగలనె. 151

వ. ఇట్లు పలువిధంబుల దుఃఖించుచుండఁగా నావార్తను విని యాయూరంగల సకల స్త్రీపురుషులును వచ్చి యామెను సమీపించి తమకుఁదోఁచినట్లు విలపించిరి. అందుబీదవారిట్లేడ్చిరి. 152

— పౌరజనవిచారము. —

గీ. తల్లి! కష్టకాలమున నోదార్చియాద, రించియన్నము పెట్టి పోషించినావు
బ్రతుకుచుంటిమి నీపేరు పాడుకొనుచు, నింకమమ్మాదరించు వా రెవరు? తల్లి

గీ. భర్తతోడఁ గాట్లాడి నేఁ బైకిలేచి, పోవుచుండఁగా సుజ్ఞాన బోధచేసి
కాఁపురమునిల్పితివి తల్లి! కడచిపోతె!, యనుచునొక కాంతకడుదుఃఖమందెనపుడు.

గీ. ఇంకనీయూరు పసపోయె నిట్టిస్త్రీని, నెక్కడను జూడఁబోమింక నెంతయోరు
యెంతరూప మెంతసుబుద్ధి యెంతవిద్య, యని పతివ్రతలువగచి రధికముగను.

గీ. పాపరాజెంత విస్తార పాపరాజ, యినను నింటికిఁ బేరుదెచ్చినది యామె
గాదె? భూసరస్వతి నేఁడు గడచిపోయె, ననుచుఁ బండితులువగచి రధికముగను

గీ. ఆలకించినారే! మునులార! "బ్రతికి, చచ్చినట్లుండవలెను జచ్చిబ్రతికి
నట్లుండవలె" ననుభవ్యతరనీతి, సుమతియందువర్తించిబల్ శోభగాంచె. 157

వ. ఇట్లు తమతమయిష్టప్రకారంబుల వగచి పౌరులు పోయినవెనుక మూఢరాజువచ్చి పాపరాజుంజూచి యిట్లనియె. 158

క. మంత్రీ! దుఃఖింపకుమీ, తంత్రములన్నియునుగూడ దైవకృతంబుల్
జంత్రపుబొమ్మలు నరులు స్వ, తంత్రతయెద్దానలేదు ధరనెవ్వరికిన్. 159

—ఆశ్వాసాంతము.—

వ. అనిమూఢరాజు కోటకుఁబోయిన వెనుకఁ బాపరాజు ప్రేమాతిశయంబునం జేసి భార్యకుఁ బైతృకక్రియలన్నియును యథావిధిగా నెఱవేర్చి దుఃఖమువి

డిచి వైరాగ్యము ధరించి యొకవంటలక్క నుంచుకొని ఖడ్గచ్ఛేదిత సకలశాఖంబైన వృక్షమువలె నొక్కరుండై జీవయాత్రగడపుచుండెను. 160

—ఖడ్గబంధము.—

క. ఘోరసురపరవరిజహర !, సారసభవవాసవేశ సన్నుతరామా !
మారసహసగ్రసమాకృతి ! సారసనేత్రా ! మహాఘసంఘవిరామా. 161

—గద్యము.—

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర, కౌండిన్యసగోత్రపవిత్ర, ముత్యసంతానక్షీరపారావారా
త్రిపుత్రవేంకయ్యార్య ద్వితీయపుత్ర, బాపన్నార్యపౌత్ర, చినసర్వయ్యా
ర్యైకాదశాబ్దపోషితపుత్ర, సీతయ్యార్యస్వీకృతపుత్ర, సకలజన
కారుణ్యకటాక్షపాత్ర, సీతారామచంద్ర పరబ్రహ్మార్పిత
సకలకర్మ, సూర్యనారాయణమూర్తిశర్మ ప్రణీ
తంబై, యపూర్వాద్భుత చరిత్రయగు
సకలానందనామక
నవీన ప్రబంధమునందుఁ
జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

సూర్యనారాయణమూర్తీయము.

సకలానందము.

పంచమాశ్వాసము.

క. శ్రీమద్భయ రావణనా, మామితుని ముక్తికంపి యపకారికి మే
లౌ మేలుచేసి లోక, స్తోమమునకు నీతిరీతిఁ జూపినరామా. 1

వ. దేవా! దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుమట్లు చెప్పఁగావిని యవ్వలికథఁజెప్పుమ
ని యడిగిన శౌనకాదులకు సూతుండిట్లనియె. 2

— పాపరాజమూఢరాజభాషణము —

గీ. ఆవిధంబుననుండుచు నాతఁడొకట, దినమున దివాణమునకేగి దివ్యవిభవ
రమ్యుఁడై విరాజిలుమూఢరాజునుగని, హీనకంఠస్వరంబుతో నిట్టులనియె. 3

క. చిరకాలమునుండి భవ, చ్చరణసమీపముననుండి దాసత్వముచేఁ
బరమముదము మీకిడి యే, కరుణాపూర్ణత్వమున సుఖంబునుగంటిన్. 4

గీ. కాలవశముచే నిపుడునా కాఁపురంబు, సకలవిధముల హీనదశను వహించెఁ
గష్టజన్ముఁడనై యుంటి గడనచేసి, యింకనెవరికిఁ బెట్టుదు? నీశ! నేను. 5

వ. కావున నింతనుండి యుద్యోగము మానుకొనఁదలఁచుకొంటిని సెలవిచ్చినఁ
డలఁ బోయెదననఁగా మూఢరాజిట్లనియె. 6

గీ. అఖిలరాజ్యభారంబు నీయందుఁ బెట్టి, యేవిధమగు చింతయులేక యెల్లసౌఖ్య
ములనుబొందుచుంటిని నీవు తొలఁగిపోదు వన్న నామనసునకిష్టమగునె? మంత్రి.

క. ఇప్పుడు నినుఁగని దేనినిఁ, జెప్పుటకును మనసు సాహసింపకయుండెం
దప్పక యిఁక నీయిష్టము, చొప్పునఁ జేయుమెపుడు మముఁ జూడుము దయతోన్.

వ. మఱొకవిన్నపమాలకింపుము. 9

— కృతిసంతానమహిమ —

క. "తనకీర్తియెంతకాలము, వినఁబడు నిజ్జగమునందు వెలయఁగనందాఁ
కను బుణ్యలోకసౌఖ్యం, బున నెంతయు నుల్లసిల్లుఁ బురుషుండనఘా" 10

క. అను భారతోక్తిం బ్రతినరుఁ, డును బరలోకమున సుఖపడుటకై ధర్మం
బునతిక్రమింపక యశం, బును సంపాదించుకొనుట ముఖ్యంబగదా. 11

సీ. దానికిఁ జెఱువు, నిధి, ప్రబంధంబు, తోఁట
యగ్రహారము, దేవాలయంబు, మంచి
తనయుఁడుననెడి సప్తసంతానములను
దగిన సాధారణములని శాస్త్రములఁ గలదు. 12

గీ. వానియందుఁ జెఱువు మొదలైన యాఱుఁ
గొంత కాలమువఱకును గొన్ని చోటు
లందెఁ గీర్తిని నిల్పుఁ బ్రబంధ మన్నిచోటు
లందు బ్రహ్మకల్పము దాఁక నలరుచుండి. 13

గీ. కవికిఁ దననాయకునకును, గావలసిన,
ద్రవ్యమిడి యచ్చువేయించి ప్రచురపఱచి
నట్టివానికి, మఱితనయందు వ్రాయఁ
బడ్డయందఱికిని గీర్తి ప్రబలఁ జేయు. 14

గీ. అట్లు గావుననిపుడు మా యాశ్రయంబు
మానుకొనుచుంటివి కవివిగాన నొక్క
కృతిని మాకిచ్చి మముఁ గృతార్థతను బొందఁ
జేయుమిదె నీవు మాకిఁకం జేయు మేలు. 15

గీ. అనఁగఁ బాపరాజట్లులే యొనరుతునని, సెలవు పుచ్చుకొని గృహముఁ జేరి యన్ని
చింతలు విడిచి కృతిని రచింప నెంచి, దాని మార్గమల్లుచునుండె మానసమున. 16

వ. మూఢరాజు నాకనికి మంత్రిత్వమిచ్చి యతని శత్రువులు కొందఱితండు రాజద్రోహియని యప్పటప్పటఁ దనతోఁ జెప్పుటను విని గడియకొక మంత్రి నెక్కుడ మార్చుచుండునని స్వయముగా రాజ్యతంత్రములు చూచుకొనుట ప్రారంభించి పాపరాజు కాలములోఁ బరమానందయ్యగారి శిష్యుల కథలు వినునప్పటియానందముం బొందిన తానానవీన మంత్రి కాలములోఁ దాఁ పుఁ జెవులగుత్తి కనఁబడకుండునప్పటి తొట్రుపాటొందుచుండెనంత. 17

—పాపరాజకృతిమాహాత్మ్యము—

క. తనవృత్తికిఁ దగుమార్గం, బున నొకకృతినిరచించి మూఢాధిపునా
ఘునిఁజేసి పాపరాజొక, దినమున వినిపించె దాని తీరెల్లసభన్. 18

క. అది పూర్వోదితరీతినిఁ, బాదలు చూఁదనుఁ గనుకవుల కపూర్వాద్భుతమున్
మదిలోఁబుట్టఁగఁజేయుచు, నిదియిట్లనరానిరీతి నెసఁగుచునుండెన్. 19

వ. మఱియుం గతఁ కభినవనన్నయభట్టారకుం డను పదుగర్వింపనోయన
నంతయు భారతప్రయోగ వ్యతిరేకమై, లఘ్వలఘు రేఫ యతిప్రాసంబును,
ఆనభేద ర, ల, ల, డ, ద, డయతిప్రాసంబును అనిత్యసమాస కవివరాన
మ్మతపదాఖండయతియు, నిందుగ్యతియు, వమయతియు స్వర్ధకార తత్సమా
దిసంధియు నిష్టాక్షరసంశ్లేషంబును, విషమాక్షర శతసహస్రంబును, నవీన
నామవృత్తశంఖంబును నయి వెలింగిపోవుచుండె మఱియును. 20

—కొత్తపాకములు—

సీ. గగ్రిచ్చకాయపాకంబు, టెంకాయపువ్వు
పాకము, పెంకుసాకము, పడవమునుఁగు
పాక, ముప్పెనపాకము, బాడిపాక,
ముడుకుతారుపాకంబు జానొప్పమఱియు. 21

గీ. దిష్టిపిడతపాకంబును, దేలుకాటు, పాక, మగ్గిపాకము, మేడిపండుపాక,
మాదిగాఁగలయద్భుతమైనపాక, తతులనేకములిగలవు తద్గ్రంథమందు. 22

—పాకశుద్ధి—

సీ. ఇందుఁగలగద్యపద్యము లెవ్వివిన్న, గర్రిచ్చకంపనెత్తిఁదగిల్చి గట్టిగాను
లాగినట్లుండు ఘోరప్రక్రియమువచ్చి, నట్టులుండు సమాసవాక్యమును విన్న

—పాకసారస్యము—

గీ. ఇంకవేమాటలవియేల? యింతవఱకుఁ, గలయలంకారశాస్త్రిన వెలయుదోష
భాగమందు నిందలిదోష భాగముంచి, వేయిరెట్లుపెద్దదిగాఁగఁ జేయవచ్చు.

క. కనులను నులుపుకొనుచు రా, త్రిని నఱమేలొకనినవాఁడు తెలియక స్తంభం
బును దలఁదాఁకినకాలం, బునఁ గలసారస్యముండెఁ బూర్తిగ దానన్. 25

—ఆంధ్రభాషాప్రారబ్ధము—

చ. చెలువుగ బ్రహ్మసూత్రములు చేసినవ్యాసునకున్ విరోధియై
తొలుతను వేదమున్ జెఱిపి దుష్టమతంబును దాల్చెఁ బిమ్మటన్
నలువుగ నాంధ్రసూత్రములొనర్చిన నన్నయకున్ విరోధియై
తెలుఁగును బాధచేసె నిది తెల్వియె? యార్యులమన్నవారికిన్. 26

గీ. కొల్లవటీ పాపరాజానుగుణముగాను
దెలుఁగుగతి యిట్టిదే యని పలుకకుండు
రట్టుపైన సంస్కృతభాష యట్టులిదియు
నుత్తమనియమముగలదై యుండునెపుడు? 27

క. ప్రకటశిలానిభశబ్ద, ప్రకరానురనారికేళ పాకశ్రీయో
పకృతియయి యీదినంబుల, సకలానందంబుగాక చనుకృతికృతియే? 28

వ. విద్యాగంధశూన్యులయిన మూఢరాజనభాసదులందఱును, బుద్ధ్యదప్రాయ మయినశించు స్వభావముగల యాకావ్యచమత్కారమును వేయినోళ్ళఁ బొగడిరి. పిదప మూఢరాజువలన ననేకబహుమానములొంది పాపరాజింటికిఁబోయి సుఖంబుగానుండెను. 29

—మూఢరాజమరణము—

గీ. అట్లురెండేఁడులుగడచె నంతశత్రు, భూపతులు సేనతోవచ్చి మూఢరాజు
సకలబంధువర్గంబుతోఁ జంపిరాజ్య, మాక్రమించిరి తత్కృతినందుకొనుట.

—నరకృతిప్రశంస—

క. అనవిని శౌనకుఁడిట్లని, యెను గృతిఁబొందిననరవరు లిహపరసుఖముల్
గనియెదరని కవిసత్తము, లనుదురు నీవేలయిట్టులంటివి? సూతా. 31

చ. అనవిని సూతుఁడిట్లనియె నాధునికుల్ ధనకాంక్షచేత వ్రా
సినబలువ్రాఁతగాని యదిసిద్ధముగాదటుపూర్వగాథలం
గనఁబడ దెక్కడన్ వెదకిచూచిననాకుఁ బ్రతాపరుద్రుపైఁ
గనఁబడుసంస్కృతాననాక కావ్యమిటీవలఁ బుట్టెనెన్నియో. 32

క. తెలుఁగునవందలకొలఁదిం, గలవు మనుజకృతులుగాని కైకొన్ననరుల్
బలుతీవ్రతరములగు బా, ధలుపడియె గతించినారు ధరణీస్థలిలోన్. 33

క. భారతమును గృతినొందిన, శ్రీరాజనరేంద్రుఁడును నెఱిబహుకృతిరా
గా రాజకృష్ణ* రాయలు, కూతిమిసుతుఁడొకఁడునొందె ఘోరమరణమున్. 34

—పూర్వకవి వాక్యములు—

ఉ. "బాలరసాలసాలనవపల్లవకోమలకావ్యకన్యకం
గూళలకిచ్చి యప్పడుపుఁగూడు భుజించుటకంటె సత్కవుల్
హాలికులైననేమి? గహనాంతరసీమలఁ గందమూలకౌ
ద్దాలికులైననేమి? నిజదారసుతోదరపోషణార్థమై." 35

ఉ. "ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల కిచ్చి పురంబులు వాహనంబులున్
సొమ్ములు కొన్ని పుచ్చుకొని సోలి శరీరమువాసి కాలుచే
సమ్మెటవేటులంబడక సమ్మతి శ్రీహరికిచ్చి చెప్పెనీ
బమ్మెరపోతరాజొకఁడు భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్. 36

క. "నృపులకుఁ గావ్యంబొసఁగిన, నపవర్గంబీఁగఁగలరొ! యటుగాకన్నం
ద్విపతురగభూషణాంబర, తపనీయాదికము చేతఁ దనుపఁగలరో." 37

క. పనిఁబూని తుచ్ఛభోగం, బునకై కొఱగాని జనులఁ బొగడుట యొల్లం
గనుఁగొననిహపరసారం, బనితలఁచి విరక్తలాంతరంగుఁడనగుచున్." 38

క. అనిభక్తవరులు చెప్పిరి, గనుక గృతులనిచ్చువారుఁ గైకొనువారుం
గనరిహపరసౌఖ్యంబులు, ధనమేదోషంబులకుఁ బ్రధానంబగుటన్. 39

—భగవత్కృతి విశేషము—

గీ. భగవదంకితంబై చాల భాసిలు కృతిఁ
జేయువాఁడును దానిని జెలఁగి ప్రియమ
మెచ్చువాఁడును బహుసౌఖ్యవంతులగుదు
రఖిల దోషజాలము దైవమణఁచుఁ గాన. 40

—విష్ణుత్వవిచారణ—

గీ. అవనిపతియె విష్ణుండని యడ్డులేక,
పలికి కవులు నరకృతులు సలుపుచుందు
రహహ! జగములో గోష్పాదమంత భూమి
లేనివాఁడెవఁ? డెందాఁక నీనియమము? 41

* రాయండేరితిసుతులును లేక యీలిగిపోయెన్. అనిపాఠాంతరము.

గీ. సృష్టియును స్థితియు లయంబుఁ జేయునొక్క
కంజనేత్రుండె విష్ణుండు గాని క్రోధ
కామ మద లోభ మాత్సర్య గర్వులైన
మనుజులెల్లరు విష్ణులే యనఁగఁదగునె. 42

—సరస్వతీ కవిత్వగుణము—

సీ. సకలమాతయై తను సరస్వతికి నరునిఁ, బతినిఁ జేసిన పాపంబు వలన వానిఁ
జందురుఁడవని పొగడిన యసత్యదోష, మున నుదత్కవి శుభమును గొంద లేఁడు.

గీ. కాంతిచే సూర్యుని జయించి కాలుచుంటి
వనిన నతఁ డేడ? నీవేడ? యను టె గాదె?
యాగుణము దెలియఁగలేక యద్దితనదు
పొగడికయని మనుజుఁడుబ్బి పోవుఁగాని. 44

గీ. అక్షరాభ్యాసమును జేయు నపుడు చేయి
దోయితో "సర్వతి నమస్తుభ్య" మనెడు
నరుఁడు తజ్జగన్మాతకు నాథుఁడయిన
నట్టి ఘోరకలి గాడెనె గొట్టకన్న? 45

చ. ప్రభువులు వంశహీనులయి భ్రష్టత నొందఁగఁజేసి సత్కవి
ప్రభువులు విత్తహీనులయి పాపుల యాచనసేయఁ బంపిదు
ర్లభధనవీరపూరుషవిరాజితమౌ మన దేశమున్ మహా
శుభగతి కప్పగించి జనశోభలణంచినదీ కవిత్వమే. 46

గీ. సంస్కృతాచారములు మూలఁజతికిలఁబడఁ, దెనుఁగుమీఱినతరువాత దేశమిట్లు
భ్రష్టతకురాఁగ లక్ష్మీసరస్వతులకు, వైరమను మాట యుల్లిరి ధీరవరులు. 47

—బ్రహ్మవిద్యాదుర్గతి—

సీ. ప్రణవరవగాన విద్యను గ్రామ్య ధర్మ
గతికి బలిచేసి, ఛందఃప్రకాశమగు క
విత్వము మనుష్యమాత్రుల వినుతిపాలు
చేసి, పండితుల్ భక్తినిఁ జెఱచిరకట! 48

—సత్కృతిసంతాన స్వరూపము—

వ. కావున లోకోపకారకములైన యుత్తమనీతి గ్రంథములను గవులచే భగవదంకితంబులుగాఁ జేయించి తాము ప్రచురపఱచుటయు, శ్రీరామచంద్రాదుల వలెఁ దాము సత్యమైన పవిత్రచరిత్ర గలవారైనప్పుడు మార్గదర్శకములుగా నుండఁ దమచరిత్రములను వ్రాయింపించుటయు నరులకుఁ గృతిసంతాన మనంబడును. భోజరాజాదులిట్లే చేసిరి. ఈకృతివిషయ ఘట్టమును జదివిన కవులు, శాంతులు, రసగ్రహణ సమర్థులు, పరోపకారపారీణులు, శిథిలీభూతసనాతనాధునాతనగ్రంథోద్ధరణసక్తులు, ధనవంతులు, నిర్మలకీర్తికాములు నయ్యెదరు. 49

—పౌరకృత మూర్ఖరాజపురణ ప్రశంస—

క. ఈరీతిఁ దటస్థించిన, యారాజావస్థఁ గూర్చి యాపురజనముల్
వేరితులనాడుకొనం, బ్రారంభించిరి మనస్సువచ్చిన యట్లున్. 50

వ. అందురాజభటు లిట్లాడుకొనిరి. 51

క. ఈరాజును సేవించుట, కారంభించి యయిదునెలలైనంగాలే
హౌరా! వేలుగడించితి, మీరీతిప్రభువు దొరకఁడింకే నాటన్. 52

వ. నవాచారాతిబలు లిట్లాడుకొనిరి. 53

క. మనపనులితనిసహాయం, బునసెబవేజినవి చాలఁబూర్తిగనిఁక మీఁ
దను బరరాజే మితలం, చనో? మనపట్టుదలయెట్లు శోభిలఁగలదో. 54

వ. తాగుఁబోతు లిట్లాడుకొనిరి. 55

క. దినమునకొక కాయనిడుచుఁ, దనదేహములాగుఁ జూచి దయతో నెపుడున్
మనలను మన్నించినరా, జునశించెనుగంటిరె? మనసుకృతమిటుండన్. 56

వ. వారకాంత లిట్లాడుకొనిరి. 57

క. ధనమిచ్చుట నగలుంచుట, మనకదియొక లెక్క గాదు మానక యెపుడుం
దనభార్యలు మనసేవల, నొనరుపఁ జేసె మనపుణ్యమెుప్పదె? చెలియా. 58

వ. ఉద్యోగస్థు లిట్లాడుకొనిరి. 59

క. మనలనునమ్మి సమస్తము, మనపైఁ బెట్టిన ప్రభువును మాకీర్తివఃతయు
క్తినిదొంగలెక్క వ్రాసియుఁ, కనేకొలువుగలదు? మనము కలమునుద్రిప్పన్

వ. ఆస్థానపండిత కవులిట్లాడుకొనిరి. 61

చ. ఘనుఁడవు విష్ణుమూర్తివని గట్టిగ యబద్ధములాడి మూఢరా
జును గొనియాడి డబ్బుపరిశుద్ధమటంటిమి గాని త్రాగుడుం
ధనమును బోఁడుసేయుటకతి నాయక! యుత్తమమార్గమిద్దిగా
దని తగునీతిబోధము రవంతయుఁ జేయక పోతి మయ్యయో. 62

వ. పతివ్రత లిట్లనుకొనిరి. 63

గీ. ఇల్లుదాఁటి వీధికి రాఁగ నేమికొంప
మునుఁగునో? యని భీతినిఁ బొందుచుంటి
మిపుడు మనవ్రతంబులు ఫలియించెఁ బాపి
పేరుచెడె నేఁటితో శనివిడెఁ గదయ్యో. 64

వ. కర్మబ్రహ్మవాదులైన యార్యులిట్లాడుకొనిరి. 65

సీ. విగ్రహారాధన విడవాడరాయని దేవాలయంబులు దిబ్బఁజేర్చె
విధవలను దయతోఁ గొంపోడరాయని పలువురభార్యులఁ బాలుచేసె
బంచమాన్నంబును భక్షింపరాయని యోగానాములకు నీటిసిరుకలఁజె
నీపిచ్చికర్మంబు లిఁకమానరాయని ద్విజులజందెంబులు త్రెంపఁజేసె

గీ. నేమిచెప్పుదు దురవస్థ; యూకలియఁగ, రాక్షసునివలెఁ గాలితోరాచివైచి
నాఁడు; పాపాత్ముఁడు గతించె నేఁడు; జన్మ, మెత్తినందుకు సంతోషమిప్పుడబ్బె.

చ. జనులరహస్యపాపముల జాడలెఱుంగఁ దరంబుగాదుగా
వున నెపప్రభుండు నారకముఁ బొందునటంచు విధించె శాస్త్రముల్
జనులకుఁ బాపకృత్యములు సల్పుటకాజ్ఞనొసంగి పోషిఁచు
జనపతి శత్రుపీడఁగని చావును బొందుట యొకటి-యబ్రమే? 67

చ. అమలినవీచిహోత్రరుచియాటను విస్తృతరాజవంశవృ
క్షములకుఁ బెట్టువాఁడు, శుచిసారముగల్గుట హేమకారగ
ర్భముననజనించు నుబ్బుననపంచగు మందగువిప్రసామ్మ్రా
ల్లమువలెఁ దిన్న మూఢుఁడు కళలంబుబలబుఁ గలంబుఁ గూలవే? 68

వ. ఇట్లు నిర్వంశుండయి చచ్చి మూఢరాజు దుర్జనభూషితుండును, సజ్జనదూషి
తుండునయి నరకకూపంబులోఁ గూలె. 69

క. బ్రతికితి నయ్య మునివరా, హితధర్మంబులను విడిచి తెగి "ప్రధానను దు
ర్గతి" యను మునిశీతిఁ దెలిపె, వృత్తిఁ బొందిన చెప్పు ? మునిందు బ్రాలపలుకున్. 70

— బ్రహ్మానంద పరిపాలన —

గీ. అట్టులా రాజ్యపీఠము నాక్రమించి, నట్టి సూతన ప్రభువు మహాత్ముఁ డొకఁడు
తెలిసినట్టి పూర్వాచార దీక్షుఁ డగుట, చేతనద్వైతమతవ్యాప్తిఁ జేయఁబూని. 71

క. దానికి శత్రువులగు న, వ్యానవిహీనమతములను నాశము చేయఁ
బూని యది వలకనున్న న, వీనాచార పరుల వెలివేయింపించెన్. 72

గీ. అట్లు కడజాతిగాఁ జేసి యప్పుడపుడు, వారితో వాదములు చేసి వారి మనసు
ద్రిప్పి యద్వైతమతము ధరింపఁజేయు, చిట్లు వారిలోఁ గలహంబు లెచ్చఁ జేసె.

గీ. అట్లగుటఁ జూచి వారిలో నమితబుద్ధి
శాలులైన విద్వాంసులు సాహసమున
వాదములు చేసి కడునోడిపోవుచుండి
రహహ! క్రొత్తదానిపని యింతయ్యెఁ గడకు. 74

సీ. పానము నాఁగ, నపానము నిచెడు పానఁ దెల్పఁగఁ, బిలఁ పానఁడ డు
నాగవాసము నాఁగ, నాగవాసమని యును నాఁగ వానవు టెల వానినందు
మాలయు ప్రతనా యమాలయా ప్రతనా, యుమాలయా స్థానుజ పమాలఁ గాఁగ్రిలు
మహిదేవసేవనా, మహీదేవసేవనా, మహీదేవనిష్ఠనా మహిమఁ దేలు

గీ. నేమియందు? బ్రహ్మానంద భూమిపభుఁడు
దనదనను సభాస్థలిని బోధించు నీ
నిట్లు దుర్వ్యాప్తి విడిచి యహీనసుగ
సూనిరసమొసంగునరుఁ డాయురగ సౌర! 75

సీ. వేశ్యాంగనలఁ జూచి వెఱ్ఱినవ్వులు నవ్వు చెడ సంపు యాటాడి నడచువారు
దేవవిగ్రహములు త్రిలకించి యర్చించి తోను లేదని యెంచువారు
చూడవచ్చిన స్త్రీలఁ జూచి సంఘంబులోఁ జెడుబుద్ధి వారిఁ బడెడువారు
దేవాలయంబుపై దీపించు బొమ్మలఁ జూచి యజ్ఞానులై సోలువారు

గీ. నైరిసంకర పురదుష్టులట్టివారె, ఘనవసంతోత్సవంబులు గనుటకేగ
యిట్టివారున్న చోటులఁ గట్టుదేవ, తాలయంబులు వ్యర్థముల గనుచుండు. 76

సీ. వారకాంతలుపాడు వరగీతముల్ విని భక్తివృద్ధింబొందఁ బరఁగువారు
బహువిధదీపికా ప్రభఁ గాంచి దుష్టచింతాంధకారంబు వోనడఁచువారు
స్తోత్రపాఠకగాన సూక్ష్మార్థములు చెప్పి భగవంతునామముల్ పలుకువారు
దేవునిదర్శించి దివ్యభక్తిని గనుల్ మూసి యానందంబుఁ బొందువారు
గీ. నైరిసంకరపురశిష్టులట్టివేళ, ఘనవసంతోత్సవంబులు గనుట కేగి
యట్టివారున్నచోటులఁ గట్టుదేవ, తాయమంబులు వ్యర్థంబు లనుటయొప్పు. 77

సీ. బాటసారులఁ బిల్చి పరమసంతోషాన స్నానార్థముసుశీతజలమునిచ్చి
పానకంబునువడపప్పు మామిడిపండ్లు పెరుఁగునన్నంబు సంప్రీతిగనిడి
మంచిగంధముఁ బూసి మల్లెపూదండలు మెడవేసియత్తరుల్ మేనరాచి
సన్నవస్త్రంబులు ఛత్రముల్ చెప్పులు విసరుఁగఱ్ఱలుపండ్లవిడెములునిడి
గీ. వారు తాంబూలచర్వణపరతనుండఁ
జేత విసరుఁగఱ్ఱనుఁ బూని సేవఁజేసి
ద్రవ్యముగల పుణ్యాత్ములు ధన్యులగుచు
నుండిరావసంతంబున నుర్వియందు. 78

సీ. నేత్రపర్వ స్వచ్ఛకాంతినాయకపల్లవితపుష్పితద్రుమ లతలవలన
రసనోరుపర్వేక్షురసరసాలఫలాది సరసపనసఫలాంశములవలన
ఘ్రాణపర్వామలఘనమల్లికాముఖాసుసుమసుమనోరసములవలన
శ్రవణపర్వానేకశారికాకీరకోకిలముఖ్యకిలకిలకలరవములఁ
గీ. దనుసుపర్వమలయమారుతంబువలన,
నింద్రియముల రాజగుమది కింపుచెంచి
మహి వసంతకాలమునఁ గామంబు ద్విగుణ
మసిన యార్యోక్తినది సల్పుకొనుచుండె. 79

క. శ్రీమత్కాలంబైజన, సామాన్యులకు ముదమిడ "వసంతే ద్విగుణః
కామః" యనెడునార్యోక్తిని, ధామాన్వితఁ జేయుటయును దగనట్టిదియే? 80

—గళ్ళపై బొమ్మలు—

చ. అనుపమదృష్టిదోష పరిహారములన్నది యిట్టులుండఁగా
జనములభక్తినిశ్చలతఁ జక్కఁగఁ బట్టిపరీక్షఁ జేయఁబల్

పరికొలఁ గాలయంబుపయి వ్రాయవిధించిరి బూతుబొమ్మలన్
మానులవి యిప్డు బూతె యయిపోయెను దుష్టమతాభివృద్ధిచేన్. 81

క. పరానులనిశ్చయమిది యే, గానిరొడ నొక్కమిచ్చు ఘనతలములఁ బూ
తేనీతిన్ స్థాపింపఁ, బూనుదురివిలేనిగు ళ్ళముఖ్యములెగ దా! 82

క. జడమతి యిది తెలియక తాఁ, జెడిపోవు టటుండ నొకరిఁ జెఱఁదీయు నయో
గుణులసతే చెడఁదీయం, గడఁగును రెండును దెలియని ఖలుఁడయ్యయ్యో. 83

—పాపరాజవిరహము—

గీ. అట్టియెడఁ బాపరాజోకహంసతూలి, కాశయనమున శయినించి గాఢవిరహ
వేదనాధీనహృదయుఁడై వివిధగతులఁ, బరితపించెను సుమతిరూపంబుఁ దలఁచి.

గీ. అట్లు పరితపించి పురుషుఁడగుటచేతఁ, గొంతవడికి ధైర్యము దెచ్చుకొని తిరిగి య
థాప్రకారము గానుండెఁ దత్సమయము, నందు జాముప్రొద్దెక్కిన యట్టి వేళ.

—దామోదరవైష్ణవాగమనము—

గీ. పడకసామానులును వంటపాత్రలు నొక
హయము పైనుంచి యస్థానినను సరించి
నడుచు నొకకూలివాఁడును బడుచుఁదనము
వెలయు నొకభామయును దనవెంటనడువ. 86

సీ. గతదినంబున వంటగావించి పెరుమాళ్ళ కారగించిన పులిహోరమూట
తిరుమార్గపుంబొట్టు తిరుమణియద్దముల్ పెట్టికట్టిన బొట్టుపెట్టెమూట
హారతియిచ్చు కర్పూరంబు సాంబ్రాణి పెట్టిన పెరుమాళ్ళ పెట్టెమూట
సేవ్యగానుతికిన సిరాఖవిదోవతుల్ పెట్టిగట్టిగఁ గట్టినట్టిమూట

గీ. రెండుభుజముల నటునిటునుండఁ దోళ్ళసి, పూసతావడములు కంఠమునఁ దనరశి
ఖంవశిష్టముండితసకలాంగుఁడమిత, నీలతనుఁ డొక్కఁ డంగనామాలధారి. 87

చ. అనయముఁ గృష్ణయంచు శివయన్నపదంబును విన్న చోఁ జెవుల్
ఘనముగ మూసికొంచు నిరుకఁ గర్మముచాలక స్మార్తుఁ డెవ్వఁ డేన్
గనఁబడినం దవ్వరన్ విసువుఁ గన్నముఖంబున కడ్డు వెట్టుకొం
చనుచితవృత్తితోడ నిటులాపురవీధిని వచ్చుచుండెఁ దాన్ 88

వ. పాపరాజట్లు వచ్చు దామోదరాచార్యుం జూచి పిమ్మట. 89

— కామినీవర్ణనము —

సీ. నిజముగాఁ బండు దానిమ్మగింజ లెయివి, యనఁజెల్లుకప్పవంజ్లు దానిదాని
నిజముగా హేమకాలనీరజం బిదియనఁ, జెమటబొట్టుల మొగము దాని
నిజముగా మడికఁ బూనిన నల్లత్రాఁచిది, యన జుట్టుసిగజడ యమరుదాని
నిజముగాఁ బూలనీనిన తీఁగలివియనఁ, బూలబంతులు చేతఁ బోలుదానిఁ
గీ. దప్పకిది మంచిభోగకాంతయ యనంగ
నుదుటఁ దిరుచూర్ణపుంబొట్టు హొదలుదాని
సిగ్గు వీసమంతయు లేక చెలఁగుచు మగ
వారిఁ జేతఁ బ్రోసికొనుచు వచ్చుదాని. 90
క. అనయంబుఁ జెమటబొట్టులు, కొనగోటన్ మీటుదాని గుబ్బలపైఁ బైఁ
టను జారుచుండు దాని జెఱుం, గునఁ జేఁబూని విసరుకొనియెడు దానిన్. 91
క. పూరుషహృదయవిదారణ, దారుణయుద్ధాదికాలదర్పకసేనా
ఘోరీనావాయితరశ, నారాజిసింజినీనినదయగు దానిన్. 92
వ. అట్టి మోదరాచార్యభార్యం గామినిం బిలకించి పులకించి సంభ్రమించి యట్టిట్టి దూపులు చూచుచుండ నంతలోనతండు సమీపించి పాపరాజుం జూచి యిట్లనిరి. 93
క. అయ్యా! యోగ్యంబగు బస, యియ్యారవోరము నెమూకు నాకవాల్గుదినా
రియ్యెడనుండి చనియెదము, చయ్యన సెలవిండు, పొద్దుచాలఁగ నెక్కెన్.
చ. అనవిని పాపరాజసితహాసముద్రముతో మనుంగునన్
మనమునఁ గొండ నెక్కినటు మానితతృప్తినిఁ బొందె మాగృహం
బునవసియింపవచ్చునని మోదముతో నటు వారలోనికిం
జనిరిదిగివంట చేసికొని సాపడియుండిరి సౌఖ్యపూర్ణులై. 95

— వైష్ణవప్రశంస. —

చ. అనవిని శౌనకుండిటుల నాడె జనుల్ తిరుచూర్ణ ముంధరిం
చిన హరితుల్యులందు మునుఁ జెప్పితివంచట నిప్పుడీవిధం
బునవినరాని శాస్త్రములు ప్రాప్తిఁగబల్కితి వేమి కారణం
బనవిని రోమహర్షణిమహాముదమందుచు నిట్లనెందగన్. 96

—విశిష్టాద్వైతమతపరిభావము.—

క. ప్రకటజ్ఞానక్రమసా, ధకోపయోగముగు హరిమతంబిల లోనే
రికెను శివుయింపఁదగదని? దా, నికిఁగలపరిభవ దాసగతియె నిలిపెను గొప్పన్. 97

గీ. మొదట రామానుజాచార్యుఁ డిదియొసంచి
గుణినిమిత్త మొకహరినె కొలువుమనియె
శివునిఁ దిట్టుమనియెటను జెప్ప లేదు
వీనన ఘముఁ దెచ్చిన దురాచారమిద్ది. 98

క. సారాసారాకారము, తారాకారజ్ఞుఁడైన ఘనధీరుఁడు ల
క్ష్మీరమణ శివపరిమాణల, కారయ భేదంబులెంచ నాయితపడునే. 99

— హరిహరపరిశంస —

సీ. శివజటాజూటమున శ్రీమదాకాశంబు పురుషోత్తముని పాదసూనమిగాదె ?
శివభూషణమ్మైన శేషపన్నగరాజు పంకజనేత్రు తల్పంబు గాఁడె ?
శివకరాయుధమైన త్రిశిఖశూలంబు నారాయణునూర్ధ్వ పుండ్రంబుగాదె ?
శివభుజేషుధ్వస్తమైన క్షీరసముద్రంబు హరిసౌఖ్యనిద్రాగృహంబుగాదె ?

గీ. ముంచి పురముల శివునిచే నమిచినట్టి, చిన్ని బాణమే గాదె శేష? శ్రీధవుండు
నాకు నెల్లలోకములకుఁ దమకుఁ గాదె, నిజముఁగను శివుండు గాఁడె? మునీశులార. 100

క. హాలాహలంబుఁ జేతఁ దాలిచి, హరికరుఁడు హరిని శిరసునఁ దాలుకొని శ్రీ
హరినెప్పుడు సన్నుతించునా, పరమునకుఁ దలఁపఁ దారి హరిదాసుఁడుగాఁడే? 101

—వైష్ణవదురాచారము.—

సీ. ఘటపరస్పరాధికమైన యీశ హరుల, యందు భేదముల్ గల్పించి యాత్మ నెఱుఁగు
జ్ఞానసంపాదనము చేయ మానినట్టి, నామమాత్ర వైష్ణవులను నేమనఁదగు?

గీ. మతిని వల్లభాచార్యుని మతమునందుఁ, గల మహారాజులపనులు గాంచినయెడ
వైష్ణవులు దెచ్చిపెట్టిన పాపపుఁబను, లెల్లరకును స్పష్టంబుగా వెల్లడియగు. 103

వ. ఇంకెంత చెప్పెద- మాటలేల! కొన్ని ప్రదేశములలోఁ జేయు కందుకోత్సవాదులం
జూచినయెడల విరియించిలిమహానీతి ప్రవర్తనమంతయుం బిల్లవానికైనం దె
ల్లమగును. 104

గీ. భక్తియభివృద్ధియగుట కేర్పడినహరిమ, తార్థము దెలియఁగాలేక స్వార్థపరత
తోమతద్వేషులగు వీరె భూమిజనుల, నైకమత్యముచెడఁగొట్టినట్టివారు. 105

గీ. ఇపుడునేనన్నమాటల నెఱిఁగివీఁడు, పరులరంధ్రముల్ వెతకెడు పాపియనక
తప్పుచెప్పినవాఁడనితమదులోప, ములను దిద్దుకొందురుగాక బుద్ధియుతులు.

క. ఈరీతిమంత్రియిటను వారుండఁగజరిగినట్టి ప్రమదకరసమా
చారముచెప్పెదస్థిరమతి, మీరందఱు వినుఁడుసంయమిప్రభులారా. 107

—కామినీపాపరాజానురాగము.—

సీ. సన్నకోకనుగట్టి స్నానమాడెడువేళఁ దిప్పుకొనుచుబిందె దెచ్చువేళ
నందముగాబట్టలాఱఁగట్టెడువేళ శీఘ్రంబుగా వంట సేయువేళ
నిలువుటద్దముచూచి తలదువ్వుకొనువేళ వడివడిగామెట్లెక్క దొడుగువేళఁ
బందుతాంబూలము భర్తకిచ్చెడువేళ బాగుగాఁబాటలు పాడువేళఁ

గీ. బటులరాళతోఁదనుఁజూచు పాపరాజు, పైనిఁగ్రిఁగంటిచూపులు బఱపుచుఁజెలు
నవ్వునవ్వుచు వానిమానసముగలఁచి, వేస్సినావైష్ణవాంగన విపులముగను 108

సీ. మంచమందుఁబరుండి మంగలివాని చేతనుగాళ్లుపిసికించుకొనెడువేళఁ
బత్రికఁ జేఁబూనిపడకకుర్చీమీఁదఁ గూరుచుండిచదువుకొనెడువేళఁ
దంబురాశ్రుతివేసితాళంబునరిపెట్టి బాగుగాజావళుల్ పాడువేళ
మేలుగాఁజల్లని గాలికై మంచివేషమువేసి సొగసుగాఁజనెడువేళ

గీ. నాళలోఁదన్నుఁజూచుతదబ్జనేత్రిఁ, జూచినర్మముల్ బలుకుచుఁజొక్కిపకప
కమనినవ్వుచు దానిచిత్తమునుగలఁచి, వేసెనాపాపరాజును విపులముగను.

గీ. ఇటుపరస్పరప్రేమచే నెసఁగువార, లిద్దఱునుదగినసమయ మెపుడుదొరకు
ననుచుమిక్కిలితొందరనందుచుండి, రీవిధమునమూఁడుదినము లేగనంత. 110

—దామోదరగ్రామసంచారము—

గీ. త్వరగఁబదిగంటలకుఁబ్రసాదముభుజించి, భార్యనక్కడనుంచియావైష్ణవుండు
బంటుతోఁగూడనాచుట్టుపట్లనున్న, పల్లెలకుశిష్యపూజలు పడయఁబోయె.

గీ. అట్లుపోవుటకుముదంబునందుచున్న, కామినీపాపరాజులకర్మమొయనఁ
బాటలనుసేర్చుకొనుటకా భామకడకు, వచ్చుచుండిరాపట్టన భామలెల్ల. 112

గీ. అట్టి భామలనేమియు ననఁగలేక, భ్రమను బొందుచు మతిలేని వానిభంగిఁ
బాపరాజన్న పనులను వదలివేసి, యూరకే తొందరపడుచు నుండెనంత 113

—సంధ్యాకాలవర్ణనము—

క. హరిలోఁదలఁచుచు నాడెడు, హరుని సగము మూసినట్టి యక్షులనంగా
నరుణార్ద్రాస్తమితోదిత, హరిశశు లొప్పిరి జలేశ హరిహయదిశలన్. 114

—సూర్యాస్తమయవర్ణనము.—

సీ. సర్వేశ్వరుండైన, శర్వుండు తాండవ మొనరింపఁ జల్లఁగా నుండుటకును
దమ్ముఁడౌ చంద్రుండు తనప్రభావము మీఱ నెల్లలోకంబుల నేలుటకును
వ్యాపారములు చేసి యలసియుండినలోకములు మంచిసుఖనిద్రఁ బొందుటకును
యానశ్రమములైన యాత్మరోగాశ్వముల్ మేల్మిపచ్చగడ్డి మేయుటకును
గీ. జియ్యఁబట్టి దుష్కృత్యముల్ చేయకుండఁ, బురుషుల మదమును హరింపఁబుట్టినట్టి
కామినీయంత్రములు మేలు గాఁచుటకును, లోకబాంధవుఁ డస్తాద్రిలోయ కరిగె.

—చంద్రోదయవర్ణనము—

చ. అనుపమలోకగాత్రుఁడు దిగంబరుఁ డారజతాద్రిఁ దాండవం
బొనరుప నల్లమిన్నుతల నుండినగంగ చలించి చుక్కలై,
తనరుట నీటి పెచ్చుడిగి తత్క్షమహాసితభాతిచిహ్నపా
వనవనజాతశేఖరము వంగజగంబులు చూడఁ దూర్పుగాన్ 116

సీ. చందమామను జూపి సంతోషమొదవించి పిల్లలకన్నంబు వెట్టువారుఁ
దంధనపదములు తఱచుగాఁ బాడుచుఁ బొలములోఁ గాపుండఁ బోవువారుఁ
బదిమందిగుమిగూడి పరమసంతోషులై శ్రీరామభజనలు సేయువారు
సరియీడువారలు బుజ్జాలు వేసికొని బల్ వేడుకనుప్పట్టు లాడువారు,
గీ. గామినులు దమంతటవచ్చి కౌగిలింప, మేడ లెక్కి వీణాదులు మీటువారు
నమరిజనులు చల్లని రజనయిని వెలుఁగఁ, బ్రాణులత్యంతసంతోషపడ వెలయుపుడు

—కామినీశృంగారము.—

సీ. అతిశీతమలయమారుతము నుదనచేతి విసరుఁగఱ్ఱ మరుత్తు వెలయఁజేయ
నరుణమై మిలమిల్లు నధరబింబంబును దాంబూలరాగంబు తనరఁజేయ
మేలిమి బంగారు మించు గాత్రమునకుఁ బసపద్దకపుఁ జీర ప్రభలనొసఁగ
నద్దభాసను దుద్దు లందొప్పవజ్రాల ప్రభలకు వెన్నెల వన్నె వెట్ట

గీ. స్వరము కోకిలలను సిగ్గుపఱుపఁగాఁ బలుకఁగా, సైసిఁ గాలుంచి జావళ్లు పాడుకొనును
బరుటఁ జేయుచుండియున్న యావైష్ణవసతిఁ, జూచి పాపరాజు తమి నిట్లొసఁగె మదిని

— పాపరాజుదుర్బుద్ధి. —

క. ఇదె మంచి సమయ మందును, మదనుఁడు తీవ్రఁగ బెట్టఁ జలితమానసుఁడై స
మ్మదమున విటపతివేషము, పొదలఁ సవియాపెఁదరి యిట్లు ముద్దుగఁ బలికెన్. 119

క. నీపాట నిశ్చయంబుగ, మాపాలిటి భాగ్యమయ్యె మదవతి! నీ
వీపాట లెచట నేర్చితి? వీపాటిసరసమునీకు నెక్కడదొరకెన్. 120

— కామినీశృంగారచేష్టలు. —

క. అనవిని యాతనిఁ గనిది, గ్గున లేచి పయంటను సర్దుకొను ముంబెసఁ బసి
గ్గునుగల మానసంబునఁ, బుఱఁ దనతామినిపెడను బునగ నిలుచునదే.

గీ. అట్లు లుండంగాఁ గని యతం డనియె నిట్లు, స్పష్ట భాగసు మానై పుఁ జెప్ప నాకు
మేము చేసిన యపరాధ మేమి? యనఁగ, నతనికభిముఖురాలయ్యె నల్లనాపె.

గీ. ఏను బాపరాజను దు నెంచినన్నుఁ, జూడ కింతి చే! లోకైక సుందరాంగ!
యనియతండనఁ జెఱువఁబు తనరనవ్వి, సొగసుగ నతనిఁ నెఱ్ఱఁగంటఁ జూచు చునిట్లు

గీ. నీవె విద్వాంసురాలవు గావు నేను, గూడ విద్వాంసు కొంతసెనని నీకు సలులు పలు
లోకరు సారి నాచెవిఁ బడ నానరించినను, ధన్యఁ జేయుమనది యతనితోటుటని.

— కామినీచాతుర్యము. —

క. స్త్రీ తలమున నబలల నఁగ, స్వాతంత్ర్యము లేకయున్న సతులను నారలన్
పీడితిరిఁగ నకుండిన నే, రీతి నిసంచారము నొనరింతురు వారల్. 125

క. ఈపగిది మీరు వచ్చుట, నాపాలింటి బహుధనము ననుపయ్యఁగను నా
నా పలుకులు వినఁగోరుట, శ్రీపతి కంపపడ వి చేకూరుట యయ్యే. 126

వ. అని ముసి ముసినవ్వులు నవ్వుచున్న యాకామిని యభిప్రాయము నెఱింగి యాప
మాటలతోఁ గాలయాపనము చేయనొల్లక పాపరాజిట్లనియె. 127

— వృద్ధనాయకత్వము. —

గీ. పండ్లు దెఱచి మాట్లాడినఁ బలుకరాని
కంపు, ముద్దిడినఁ బోడుము కంపు, తమినిఁ
గౌఁగిటను జేర్చినను సలి కంపు చాల?
యీముదుసలిముగంబు నీకేచటదొరకె. 128

—కామినీసాహసము.—

క. అనఁగఁ దమి నాఁపలేకా, వనితామణి వానిపైనిఁ బడి కౌఁగిలిచే
కొని ముసలి మగఁడు నాకేఁ, డను చుండ న్మంత్రియఘరమానినితో రా. 129

గీ. సిదపనతఁడుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి వెన్నెలఁగల
వనమునఁ బయినేదానితో మన్మథోరు
రాజ్యసౌఖ్యము గొనుచు రాత్రి యెల్లఁ
[illegible] గడపెను దెలవారుఁ [illegible] దినము. 130

—ప్రభాతవర్ణనము.—

సీ. సర్వలోకసంచారము సలిపినదన్న, పూర్వ [illegible] కోర్వక [illegible]
ముదమున పర్వత [illegible] జేరు [illegible], కమని [illegible] ము దిక్కున నఁ జల్ల గాలి పీచె.

కం. [illegible], గ రాత్రి [illegible] కాల [illegible]
[illegible], [illegible] బోప్పెన్. 132

గీ. తావ గాసైన [illegible] వచ్చె [illegible]
[illegible] ప్రభాత మిబుపయునిఁ [illegible]
[illegible] మెల్లగాఁ [illegible]
బ [illegible] త్రుపు గాఁలోలు బావగాడు. 133

సీ. [illegible] ంబు గ [illegible], లంబెల్లఁబోవఁ దానంబు చేసి
[illegible] లప్పనుగఁ దాన [illegible] పల్వ, పోవ మేరున [illegible] బూది పూసి
[illegible] మలు [illegible], [illegible] రములు చేసి
[illegible] బలు [illegible] ద్వను, [illegible] మంత్రజాలములు చదివి
గీ. [illegible] స్వరూపమైన [illegible] నిద్ర, యందుఁ [illegible] ములు [illegible] మనసు
[illegible] ధ్యానము చేసిపరవు, పావనుల యి [illegible] బ్రాహ్మణప్రవరులపుడు.

—సూర్యోదయవర్ణనము.—

కం. బ్రహ్మాదిత గాయత్రిని, బ్రహ్మ [illegible] జపించు, బ్రాహ్మణవరులం
బ్రహ్మణ్యులఁ జేసి మనుప, బ్రహ్మత్వుండినుఁడుఁ దోఁచె బ్రాగ్భాగమునన్.

కం. [illegible] పద్మాసననాస, [illegible] నసత్వసుమ [illegible]
[illegible] సగ [illegible] సూరుల్, స్తుతినుదబ్రహ్మణ్యులైరి సూర్యాశ్రితతన్. 136

గీ. తాసదా నిరాధారపతంగరీతిఁ, బరుగిడుచుఁ గరములు సాఁచి పరిఫలంబు
గోరకారోగ్యమును బ్రాణికోటికిచ్చు, నినుఁడు సన్మార్గసంచారుఁడనఁగవచ్చు.

—దామోదర సంభ్రమము—

కం. అప్పుడు తద్దామోదరుఁ, డొప్పగ శిష్యదధనంబు నొందిగృహిణిదా
నెప్పగిదినుండెనో ? యని, యప్పల్లెలు విడిచి వచ్చె నతిశీఘ్రముగన్. 138

గీ. అట్లువచ్చి నివాసము నంత వెదకి, యెచ్చటను భార్యఁగానక యెంతొ దిగులు
పొంది కొంపమునిఁగెనని తొందరపడి, జాడలేమి యుండగానక చదికిలఁబడె.

గీ. అట్లుపడి కొంతసేపటికెట్లొ లేచి
కర్మమెట్లున్నదో యట్లు గాక మాన
దనుచుఁ బాపరాజుఁగని మాయాఁడువాండ్రె
చటకుఁబోయిరో ? తెలియునే జాడ మీకు ? 140

కం. అనియడుగ నతఁడు కోపం, బునఁగని నీభార్య యెటకుఁ బోవునొ మాడన్
ననుఁగాపుచ్చితివే ! పా, మ్మనుమఁగఁ బరిసేయునాతఁ డతిలజ్జవడెన్. 141

గీ. అట్లు పడిపోయి పాపరాజన్నముదిని
మేడపైకిఁబోయిన వెనుక మెల్లగాను
వంటయిలుసొచ్చి యామంత్రి పాత్రయందు
నన్నమును దిను తనభార్య నట్టె చూచె. 142

క. కనిదుఃఖసముద్రంబున, మునిఁగి యశ్లైనిలువఁబడి ముమ్మరముగనూ
ర్పునుబుచ్చుచు నయ్యాదితసుఁ, గనినప్పుడు చూచిపలికెఁ గడుదీనతతో. 143

—కామినీ దామోదర సంవాదము.—

గీ. కాంత ! నాకూటిలోఁ దున్న గలిపిపరుని
కూడును దినుట తగునె ? సత్కులజ ! నీవు
నెన్నొ రూపాయలనుబోసి నిన్నుఁ గట్టు
కొంటి నాముప్పగడపకిట్లుంట తగవె ? 144

సీ. ఎవరికైనను బిల్ల నిచ్చెదన్న నిఁక దీని, నేలునా ? పిడని యీ నురనుచు
నమ్మివారున్న నూ న్యాబమ్మియాడుచు, మన్ననికఁ జనుట మన్నె యనుచు

నధికారికడ నీవు న్యాయంబుగోరినఁ, బదిరైయెన నెలకీయవలయు ననుచు
నిన్నింటికొడఁబడి యెట్లో పెండ్లాడిన, నదియెట్టి యోగ్యురా లగునో యనుచు
గీ. నెంత స్వేచ్ఛగా నీవున్న నేమియనక, యింతవండిగ్లైనను బెట్టు చిల్లునగని
పెట్టుకొనియుండు మనుచు నిర్భీతినుంటి, నిట్లయిన నన్నుఁగడ తేర్చి నిచ్చలేదె!

గీ. అనఁగఁ దద్దుష్టకామిని యనియెనిట్టు
లేల పేర్చెలెద పూరకే చాలుఁజాలుఁ
గామినికొకయౌవన మెముఖ్యంబుగాని
యమితధనధాన్యములును ముఖ్యములుగావు. 146

గీ. లేనిపోనిదురూహలు మానసమునఁ, బూనియట్టులిట్లనుచును బూర్వకాల
వాక్యములు సాహసంబుతోఁ బలుకకుమిఁక, నీకుఁ బ్రత్యుత్తరంబీయ నాకుఁ జెల్లె.

శా. రాకాచంద్రముఖుల్ నిరంతరరతి ప్రారంభసంరంభలన్
శ్రీకామాగమవాక్యరత్నముఖుధుల్ చెప్పన్విసన్ లేదె! య
స్తోకంబైన జరాభరంబుగల నీతోనుండ నెట్లోర్తురా?
నీకున్ నాకును నింతె యింకఁబదరా! నిర్భాగ్య దామోదరా. 148

—దామోదర పాపరాజ సంవాదము.—

గీ అనఁగ దామోదరుండు నిరాశనొంది
పాపరాజునొద్దకు వచ్చి పలికె నిట్లు
నాదు భార్య హరించుట న్యాయమగునె?
యిచ్చివేయుఁడు! కరుణించి యిదెమ్రొక్కు. 149

గీ. అని నమస్కరింపఁగ నాతఁ డనియెనిట్లు
నీదు భార్య నేను హరింపలేదు మాగృ
హమున నున్నచోఁ దోడ్కొని యరుగుమయ్య
యేను వీసమంతైనను నెఱుఁగ దాని. 150

గీ. అనఁగ దామోదరుండిట్టు లనియె మీగృ, హమున నున్నది నాకురా నన్నదనఁగ
నీగృహిణి నీకు రానన్న నేనుఁ జేయ, వలసినదియేమి? యనివలెఁ బాపరాజు.

— దామోదరస్వగృహగమనము.—

కం. అనుటకుఁ జింతిలి యాతఁడు, మనవస్తువు మంచిదైన మర్యాదగతిం
చునె? మనకర్మంబిట్టిది, యని ధైర్యము పూని చేరె నాత్మపురంబున్. 152

—ఆశ్వాసాంతము.—

వ. అట్లాహ్లాదామోదరుండు పోయిన తరువాతఁ దత్ప్రమినీపావరాజు లత్యంతసంతోషాక్రాంతస్వాంతులగుచు, హంసతూలికాతల్పంబుల శయనించుచుఁ, గామవిద్యాకౌశలంబులు మెఱయ సర్పాదిబంధరతులం దేలుచు సుఖముగా నుండిరి. 153

—సర్పబంధము.—

చం. ఘనకపిధామ! మానసనిధి! కృంధిశ! సన్నుయితీతియూలు! పా
వనబలవీశయాన! హతపాతక! కీర్ణమపూడివాన నిగా
గనమతిసేవితా! నరవరా! వరసత్రకిశయా! పినాకిహ్న
ద్వనరుడినా! యనూనవసుధా సురలక్ష్మి విశాలలోచనా. 154

—గద్యము.—

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర, కౌండిన్యసగోత్రపవిత్ర, సుబ్బనశాస్త్రిపౌత్ర, నారా
త్రిపుత్ర వేంకయార్య ద్వితీయపుత్ర, బాపనార్యపౌత్ర, చి. సర్వగుణా
ద్వ్యేకాదశాబ్దపోషితపుత్ర, సీతయార్యస్వకన్యాపుత్ర, సకలజన
కారుణ్యకటాక్షపాత్ర, సీతారామచంద్రపదాబ్జాస్త్రద్ధి
సకలకర్త, సూర్యనారాయణమూర్తిశాస్త్ర ప్రణీ
తంబై, యపూర్వద్యుతి చరిత్రయగు
సకలానందనామక
నవీన ప్రబంధమునందుం
బంచమాశ్వాసము.

—

శ్రీరస్తు.

సూర్యనారాయణమూర్తీయము.

సకలానందము.

షష్ఠాశ్వాసము.

క. శ్రీమద్దైవమవయ్యును, రామేశ్వరసుప్రతిష్ఠ రాజితభక్తి
శ్రీమతినొనరిచిలోక, స్తోమమునకు నీతిరీతిఁ జూపిన రామా. 1

వ. దేవా! దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుమట్లు చెప్పఁగా వినియవ్వలికథఁ జెప్ప
ముని యడిగిన శౌనకాదులకు సూతుం డిట్లనియె. 2

గీ. ఇట్లు మన్మథరాజ్య సౌఖ్యములు గనుచు
దాని భార్యగాఁ గైకొని తనరుచున్న
పాపరాజును వెలివేసి పరమనూత్న
రాజువానిగర్వపరిహారంబు చేసె. 3

గీ. ఇంటనుంచక పెండ్లాము నెల్లచోట్లఁ, ద్రిప్పినట్టి వైష్ణవుగ్రహ మెప్పగిదినిఁ
గూలెనో వింటిరే! దీనిఁ గూర్చి యొకటి, విపులధర్మశాసనము చెప్పెద వినుండు.

క. పడఁతుకలందఱు నిట్టులె, చెడిపోవుదురనుట గాదు; చెడ్డయు బాగుం
బడయుటకు వేషభాషలు, నడవడికయు మూలకారణంబులు సుండీ. 5

క. అనిభక్తింజిత్తంబున, ఘనతరలోకోపకార కార్యాచరణం
బున బ్రతికియున్నయట్లొ, ప్పిన మునివరులఁ దలఁచి వినిపింపఁబోడంగె

తద్ధేయము.

కామినీధర్మశాసనము.

ప్రథమగుచ్ఛము.

స్త్రీలతిచంచలల్ గనుక చేకొనిభర్తలు వారి సర్వదా
పాలనఁ జేయుటొప్ప నను పద్ధతిలోకు తెలుంగు నిచ్చ స్వ
స్త్రీలను వక్త్రహృత్తనులఁ జేరుచుకొన్న త్రిమూర్తులుంజగ
త్పాలనగండ్రు గావుత మపారకృపారసవారధారులై. 7

క. ఈరీతిని నిఖిలజగ, త్కారణులకు మ్రొక్కి చెప్పఁ దలఁచినగృహివి
స్తారతరక్షేమకర, స్త్రీరక్షణధర్మశాస్త్రరీతి యెటన్నన్. 8

—గృహస్థవిషయము.—

క. భగవత్సృష్టంబగు నీ, జగమునఁ బురుషార్థములను సంపాదింపం
దగిభాసిల్లెడు నదియు, కగు గృహస్థాశ్రమమె చుండు ఘనమునులారా. 9

క. అతిథులు నభ్యాగతులును, యతులును మొదలైనవారి నన్నాదులచే
నతితృప్తినిఁ బొందఁజేయు, నతఁడే గృహస్థుఁడనఁ నొప్పు నవనీస్థలిలోన్. 10

క. ఆయితిథులు మన్నగువా, రేయెడ శుద్ధాన్నము దిన నెంతురు గానన్
శ్రీయుతవర్ణాశ్రమగతిఁ, బాయక గృహియుండవలెను బరిశుద్ధుండై. 11

క. ధరణీస్థలిని గృహస్థుల, పరిశుద్ధతయెల్లవేళ భార్యలపాలై
పరఁగును గావున భామలు, పరిశుద్ధలు గావలయును బటునియమమునన్. 12

క. ఈవిషయంబును గూరిచి, దైవసమానులననెసఁగి ధాత్రీనిజనసం
భావితులై భాసిల్లెడు, పావనమౌనులు పలికిన పలుకులు వినుఁడీ. 13

—శాతాతపమహర్షి వాక్యము—

మ. పవిత్రదీక్షాదుల నగ్నిహోత్రముఖసంరక్షశుశ్రూషలం
బతిథివ్రాతము పూజలందు ముద మొప్పారంగ భర్త్రాజ్ఞయం
దతులశ్రద్ధయుభక్తియుక్తి నెలయు శుద్ధాచారసత్కార్యయై
యుతదోషేతులు లేని భార్యగలవాఁడే సద్గృహస్థుండిలన్. 14

—సుమంతుమహర్షి వాక్యము—

క. పరిశుద్ధాచారములరఁ, గరుణాభక్తులు పతిపయిఁగలిగి సువృత్తిం
బరఁగుచుఁ బతికులధర్మము, పరిపాలించుసతిపతియె వరగృహిధరణిన్. 15

—శంఖమహర్షి వాక్యము—

చ. అతఁడు ఘనార్చనంబుల పవిత్రాచరణంబుల నగ్నిహోత్రస
త్క్రతులను వేదకర్మములఁ బ్రేమున గల్గినవాని కోరుకుల్
హితవుగఁ దీర్చువారు సతులేయగుటన్ సతులెస్సు నుత్తమ
వ్రతలుఁగులీనలుం బతిపరాయణచిత్తలుఁ గావలెన్ ధరన్. 16

—యమమహర్షి వాక్యము—

చ. అతిశుచిసద్గుణాఢ్యయుఁ గులానుగధర్మయునైన కాంతకున్
బతియగువాని యన్నము దినంగఁ దలంతురు సాధులెప్పుడున్
బతికతిశత్రువై యశుచివర్తనయౌ సతియన్నముం గనం
దతపరిశుద్ధవేదములుఁ దాల్చుభయంబును భూతలంబునన్. 17

గీ. కాంతినిచ్చుఁ బతివ్రతకరము కూడు
పురుషమర్యాదయెల్ల సుందరులపాలు
గాన వారికి సుగుణముల్ గలుగుమార్గ
ములను జెప్పెద స్థిరచిత్తములను వినుఁడు. 18

—ధర్మసంగ్రహవాక్యములు—

సీ. అత్తమామల సేవ లాచరించుటయందు దేవతారాధనాదికమునందు
నతిథిజనంబుల నర్చించుటందును జ్ఞానవృద్ధుల పరిచర్యలందు
నాత్మీయ పాదసేవాదులయందును గోమహిష్యాదుల నోమునందు
నన్నపానాదుల దిన్నపఱుచుటందు గృహపరిశోధన కృత్యములను
గీ. నెల్లపుడు నియమించును నితరబుద్ధి
పుట్టకుండెను నట్లుగాఁ బుణ్యమొందఁ
దలఁచుకొన్న గృహస్థులు తమ గృహిణుల
నెంతొ బాగ యూకతతోడ నేలవలయు. 19

—యమమహర్షి వాక్యము—

ఉ. ఏపనిలేని కామిని గతిస్పృహదా పరుఁ జూచి మోహనం
తాపము చేత భర్తను ఘనంబుగఁ దిట్టుచు బుద్ధిలేక యే
పాపముఁ జూడ కెట్టిమగవానిని నొందఁగఁ గోరుఁ గానఁ దా
మేపనియందొ యుంచవలె నెప్పుడు భార్యలఁ బూరుషోత్తముల్. 20

—శంఖలిఖితమహర్షి వాక్యము—

సీ. ఎల్లప్పుడును బుట్టినింటనే యుంచరా దితరుతో మాట్లాడ నీయరాదు
దుర్మార్గవనితలతోఁ గూడ నీరాదు బహుజనస్థలములకుఁ బంపరాదు
బహుదినంబులు దాను నాసియుండంగరా దొంటిగాఁ దాను పవుండ రాదు
పాటలాటలుగలపట్ల కంపఁగరాదు చెడుపైనకథలు వచింపరాదు

గీ. భార్యల నిటులఁ గాపాడవలయు మగలు
లేనియెడ వారు చెడి తమ మానవంశ
కీర్తిఁ సంపదలు చెఱిపి యార్తినొంది
యిహపరంబులకుఁ గొఱగా రింత నిజము. 21

క, తమపరమబంధుమిత్రగృహములఁ జరిగెడు సభసమయములఁ గృహిణులం
దమతోడఁ దీసికొనిన, చ్చిమఁజల మగవారలిల్లి సేర్పఁగవలయున్. 22

— వ్యాసమహర్షి వాక్యము —

క. కామినులు చపలచిత్తలు, కామాసక్తులును దుష్టగమనలుఁ గానన్
భామిని స్వేచ్ఛనొసంగిన, చోమర్యాదనశించును సుదతీతతికిన్. 23

క. ఘనసౌందర్యముగల సుత, జనకభ్రాతలనైనఁ జూచి చలియింతురిలన్
వనితలు సుందరుఁడగుపతుఁ, గనునప్పుడు వారి చిత్తగతి యెట్లుండున్. 24

క. కావునఁ బురుషులు సతులకుఁ, బూవులు తాంబూలములును బూజ్యపునగలున్
శ్రీవస్త్రంబులు నిచ్చుచు, నేవేళను గృహమునందె యౌనసఁగింపవలెన్ 25

— సుమంతు మహర్షి వాక్యము —

క. ఘనమగు నమ్రికవానికి, మనసగునట్లు నిజగృహిణి మసలంగాని
చ్చినమర్త్యుఁడు పురుషాధముఁ, డనిస్పష్టముగా వదించి రఖిలమహర్షుల్. 26

ఆ. "పాలఁ తిరావనవహిన్ని పురుషుఁ డాజ్యఘటంబు, కరఁగకుండ దాదు కదసెనేని
బ్రహ్మకైనఁ గూఁతుఁ బట్టక మానఁడు," సత్యమిద్ది వేద సమ్మతంబు. 27

క. కనుక నాకంఠమున బరకాం, తను జేరఁదగదు పురుషుఁడు; తరుణియుఁ బరపు
ర్దను జేరఁదగదు; నియమము, చనె నేనిమఖల గొనుట యసాధ్యంబిలలోన్.

చ. వనదళవాతముల్ మెసవువారు పరాశరకౌశికాదులా
ఘనులును సుందరీజనులఁ గన్గొని మోహితచిత్తులైరి పెం
చ్చినఘృతపాయసాన్నము భుజించెడు వారలకున్ మనోజయం
బు నెగడునంటయూగగనపుష్పసహోదరధర్మమే గదా. 29

క. కానన్ సద్గృహమేధికిఁ, బూనికఁ దత్త్వోపదేశమున కైపరుఁడై
మానవునొద్దకు భార్యను, బోనిచ్చుట పాపకరము భూతలమందున్. 30

—సుబుద్ధిచరిత్ర.—

చ. మునుపు సుబుద్ధినాము ముని పుత్రుఁడు జ్ఞానధనాఢ్యుఁడౌ కెఱఁడం
దనపినతండ్రికూఁతునకుఁ దత్త్వము చెప్పదు దైవకారణం
బునరతిసల్పి పిమ్మటను మోసమెఱింగి తపించి లింగముం
దునియలు సేసి పట్టుకొని తూరుపుగాఁ జనుచుం మృతింగనెన్. 31

క. సతులకుఁ దత్త్వార్థముపై, మతియుండిన జ్ఞానవృద్ధమానినులకడం
బతులకడనొందవచ్చును, నితరులకడనొందఁ బోను టెంతయుఁ దప్పౌ. 32

—భృగుమహర్షి వాక్యము.—

క. పరభార్య తన్నుఁగూడిన, పరపురుషుని వంశమెల్ల భంగముసేయుం
బరవీర్యము తనుఁబొందిన, పరభామిని వంశమెల్ల భంగముసేయుం. 33

గీ. పరపురుషునివలనఁ గాంత వడసినట్టి
మాకాంతపతియందు నెలయుబ్రహ్మ
తేజమును జంపినైచను ; దీనిపేర
చెడిపె మగని జనులు గొప్పసేయరినుట. 34

క. తమభార్యలందుఁ బరవీ, ర్యము పడుటయె గొప్పపాపముగఁ గాననరుల్
రమణులఁ గాపాడవలెను, కుమఁబుంశ్చలిపొందకుండఁ జన్పుట మేలౌ. 35

చ. ధరణిని లంకలాఁడియగు దారనుగూడుటకన్న మంచి సా
మరణము, సన్న్యసించుటయు, మానితమౌ పరదేశవాసముం
వరగతి నీచమార్గమును భామలు పొందుటకాద హేతువుల్
పురుషులె కాన భార్యలను బూజ్యగతిం నియమింపఁగావలెన్. 36

—మనుచక్రవర్తి వాక్యము—

గీ. స్త్రీశిరఃకేశ మొకటి దేవునొద్దఁ
బడిననా దేవతామూర్తిఁ బ్వరగఁ దగ్గు
మఱియు దానిమగఁడు చచ్చి పుత్త్రులఁ బుట్టి
వెండ్రుకలనెభక్షించి జీవించుచుండు. 37

క. కావున నిహపరసుఖముల, కైవర్తించు మగవార లాత్మస్త్రీలం
గేవలనుములలోనికి, నేనేళంబంపకింట నేయుంచవలెన్. 38

—శంఖలిఖితమహర్షివాక్యము.—

క. పతులను బాసిచరించుట, సతతము జేకతినిరుంట జనసంఘములం
గతుకనుఁ జూడఁ బోవుట, సతులకు బుద్ధినిఁ జెఱుపఁగఁ జాలు చెడుపనుల్.

క. పరపురుషశ్వాసముతో, పరులను దాల్చు తాని భర్తృసుసుఖ-
సృత్యరురోగములగుఁ గాన, పరపురుషుల నొద్దనుండ వలదుత్తమకున్. 40

చ. ఉరుతర మోహవాక్యముల నూరకె పల్కుచునన్యపైఁ బడం
ద్వరపడి పుత్రభాగములు తాఁ గొనుచుండురు దానభర్తృదు
ర్భరదురితాత్ముఁడౌఁ గనుకఁ బావనవంశజయైన స్త్రీయిలం
బరపురుషప్రజంబుగల పల్కుల కేగఁగఁ గూడ దెప్పుడున్. 40

—తత్త్వసాఖ్యానవాక్యము—

క. పతినివిడిచియుంట సతికి, మతిచాంచల్యమున కాదిమార్గము గానం
బతిసేవాపరురాలగు, సతియగతినుంట కంటెఁ జచ్చుట మేలౌ. 42

క. శ్రీరాముఁడె నాదైవము, శ్రీరాముఁడె సౌఖ్యమందు స్నేహితవరుఁడున్
శ్రీరాము డెగతి గావున, శ్రీరాముని విడిచియుండఁ జిటికెయయిననేన్. 43

క. సతికిన్ శ్రేష్ఠంబగు నగ, పతియొక్క రాము వెంట వనికిన్ జనెదన్
బతినివిడిచి జననింపను, క్షితినేనెన్నోర్తు; ననుచు సీతవచించెన్. 44

—ధర్మహారీతమహర్షి వాక్యము—

చ. వ్రతముల దానకోటులఁ దపంబుల చేతను దేవతార్చన
క్రతువుల చేతఁ బూరుషులు గాంచెదు పుణ్యఫలంబు సర్వముం
బతిపరిచర్యలన్ సలిపి భార్యలు పొందుచునుండ్రు గావునన్
సతులకు భర్తకంటె ఫలసౌఖ్యద దైవము లేదు వేఱుగన్. 45

—కాత్యాయనమహర్షి వాక్యము—

క. పతిపదశుశ్రూషను సం, తతము జేసెడి పతివ్రతలు వైకుంఠా
మితసుఖములు గాంతురు; లే, వ్రతలును జేసెద రెపుడును వారికి వినతుల్.

చ. క్షితినిఁ బతివ్రతాంగనల శ్రీహిమవత్తనయాసరస్వతుల్
నతులను జేయుచున్ ముదమునన్ వినుతింతురు గాన స్త్రీపతి
వ్రతయగుటొప్పు; భార్యవరవర్తన గూటకు భర్తృనీతిసం
గతుఁడగు టాగికారణము గావున నట్లగుటొప్పుఁ బూరుషుల్. 47

— విష్ణుమహర్షి వాక్యము —

మ. తనప్రాణేశ్వరుఁడైన యత్రిమునినే దైవంబుగాఁ జూచు నా
యనసూయాసతి, తన్నుఁ బొందుటకు మోహావేశులై [illegible] యుం
చిన బ్రహ్మచ్యుతశంభులన్ శిశువులం జేయంగ లేనే? భువిన్
ఘనసంపూజ్య పతివ్రతామహిమ పల్కన్ శక్యమే? యేరికిన్. 48

— శంఖమహర్షి వాక్యము —

మ. పరిశుద్ధాత్మునిఁ గాకయున్న నయినం బ్రాణేశునే దైవముం
దరువిశ్వాసము భక్తియున్ వెలయఁ బ్రాజ్ఞాత్మా చిత్తంబుతోఁ
గరమొప్పం బతిసేవ సేయుసతి సంగజ్ఞానసంధాయి యా
హరియిల్లాలగు నాదిలక్ష్మి ప్రియయై యాప్తిం బొందు నెల్లప్పుడున్. 49

క. అతులాచారము దాఁగని, పతిభక్తాచారుఁడైన వాసంగని సం
తతమును దిట్టుచునుండెడి, సతియతిరోగయయి నరకజాలము నొందున్. 50

— సుమంతుమహర్షి వాక్యము —

గీ. భర్తృసంస్మరణము, పతివ్రతత, సతత
గృహనివాసోపవాసము, లితరపురుష
భాషణాలోకవర్జంబు, బ్రహ్మచర్య
పావనతరవ్రతము విధవావనితకు. 51

క. పరలోకమాత్తుఁ డయ్యెం, బరగం బతి దమ నుండెడియు విధవలకున్
స్మరవేసిన పుణ్యంబును. భర్తవ్రతభంగంబు గలుఁగ దద్దతువు చేసెన్. 52

క. వ్రతభంగముచేఁ బత్పతి, పతితుం జేజారవీర్యభక్షణుఁడై దు
ర్గతికింబోవునుగావున, నితరులకడ కేఁగఁగూడ దన్నఁడు విధవల్. 53

— మనుపుత్రిక వాక్యము —

సీ. ఉపవాసదీక్షల నొప్పుచు నాల్గవజాములో నిత్యంబు సొప్పడవలెఁ
బతికర్మములయందుఁ బటుభక్తి నివహించి శ్రీహరి కెల్ల నర్పింపవలయు
భర్తనామంబె ప్రేమఁ బఠియించుచును లోన శ్రీహరిస్మరణంబు సేయవలయు
బరపురుషులకంటఁ బడకుండి నిత్యంబు నేలపైఁ దన శయనింపవలయు

గీ. మగఁడు మృతిని బొందినయట్టి మానవతిక
నిదియె బ్రహ్మచర్యంబని యెల్లమునులుఁ

బలిహరి గనుక నీఘనవ్రతము బూను
నామె యుత్తమలోక సౌఖ్యంబులొందు. 54

—శాతాతపమహర్షి వాక్యము—

గీ. మృతుఁడయిన సన్న్యసించిన బ్రతికియున్న
సతికిఁ బతియె దైవముగాన శ్రద్ధతోడఁ
బతిని ధ్యానించుచును నుపవాస ముఖ్య
పావనవ్రతములు సేయవలయు విధవ. 55

క. ఈరీతి నాచరించెడు, నారీమణికీర్తి నొంది నారాయణస
త్కారుణ్యకటాక్షముచే, శ్రీరాజన్మోక్షపదవిఁ జెందుసుఖంచున్. 56

—గుచ్ఛాంతము—

క. చలనరహిత యలిహృద్గత, లలితాకృతి! సర్వమంగళావాణీమం
గళదేవతాధినాథ! స, కలలయసృష్ట్యవనకార్య కారణకారా. 57

—గద్యము—

ఇది

శ్రీమన్మహర్షి నింహప్రణీత కామినీ
ధర్మశాసనమునందు
సర్వంబును బ్ర
థమగుచ్ఛము.

శ్రీ.

—మహర్షిశాసనచర్చ—

గీ. స్త్రీపశునియందు నాసక్తిఁజెందదేని, నింటివ్యాపారములు నశియింప, దాస
నిహపరవిహితధర్మములెల్లఁ బోవు, ననితపసులిట్లు పలికిరి ఘనగతులను. 59

—గృహస్థాశ్రమ వైకల్పికత్వము—

క. గురుకడవిద్యాభ్యాసము, జరుపుచుఁ జిత్తంబు నిష్ఠఁ జలనరహితమై
పరఁగినఁ బెండ్లాడక యా, గురునికి మృతినొందు దాఁకఁ గొలువఁగవచ్చున్.

గీ. స్నాతక వ్రతుఁడై బ్రహ్మచర్య నిష్ఠ
కుదిరెనని సన్న్యాసము గొనఁగ వచ్చుఁ
గుదురకున్న గార్హస్థ్యము గొనఁగ వచ్చు
నిష్టమైన మార్గంబున నేగవచ్చు. 60

గీ. బ్రహ్మచర్యగృహస్థతారణ్యభూమి, వాససన్న్యాసములయందు భామఁగూడు
నట్టియొకగృహస్థాశ్రమ మదినియమిత, కాలసంగమధర్మంబు గలిగియుండె.

వ. అధికమాయా స్వరూపమై, నిద్రాహారమైథునసీచకర్మబద్ధంబై, జననమరణాద్యనేక దుఃఖహేతు భూతంబైన యీస్థూలశరీరమును దృణప్రాయముగా నెంచి, శాశ్వతసౌఖ్యప్రదమైన ముక్తిని సకలజన గమ్యస్థానముగా నిర్ణయించి, యాముక్తిసాధనమైన మనోబలము, నామనోబలసాధనమైన యుత్తమ తపస్సు, నాతపస్సాధనమైన యోగనిష్ఠయు, నాయోగనిష్ఠాసాధనమై యాయుర్బలకాంతి హేతువైన వీర్యస్తంభనంబును, నావీర్యస్తంభనసాధనమైన, కామక్రోధ మదమాత్సర్య గర్వాదిదుర్గుణ కారణమాంసాద్యశుచిపదార్థేతరసాత్త్విక పదార్థభోజన స్నానాచమన హోమసత్యవాక్య వ్రతభూతదయాదికాయిక వాచికమానసికోచిత పరిశుద్ధాచారకాండమును, ముఖ్యధర్మములుగాఁజేసి, సకలవిధముల వీర్యము వ్యయముగాకుండునట్టి నియమములనే లోకోపకారార్థము మహర్షిపుంగవులు నియమించినారు. దేశకాలస్థితులను బట్టి వీనిలోఁ గొలఁదిమార్పులు చేసినను గమ్యస్థానములు మాత్రము చెడలేదు. "మాంసంమాంసేనవర్ధతే" యని వైద్యశాస్త్ర మందుఁ జెప్పి, పితృక్రియలయందు మాంసము పెట్టవలెనని ధర్మశాస్త్రములందును, సకలసమగ్రులైన వసిష్ఠాదమును లొకప్పుడు మాంసముదినిరని పురాణములయందును వ్రాసిన మహ

ర్షులే మోక్షసాధనధర్మ ప్రధానులైన ద్విజాతులకు మాంసభక్షణము గూడదని యాచారమేర్పఱచుట చూడఁగా వారిసంఘసంస్కరణ విశేషము చక్కగా బోధపడుచున్నది. ఇట్లు భూలోకజన కర్తవ్యమును బూనిన సంఘమే పూర్వాచార పరాయణపరమని పిలువఁబడుచున్నది. ఇట్టియుత్తమశాసనములయర్థమెఱుఁగక, నిఘంటుకారులు వ్రాసిన గ్రామ్య ధర్మశాస్త్రార్థమునైనను విచారింపక, సంగనుమే బ్రహ్మానందప్రదమైన మోక్షమని యెంచి కాలక్రమమున నుపయోగజ్ఞానశూన్యులైన కొందఱు పూర్వాచారపరాయణులం జూచి మహర్షులనిందించుచు, మోక్షమనునట్టిదో యెఱుంగక మొన్నమొన్న కన్నుఁదెఱచిన కొందఱు విదేశీయుల బాహ్యసుఖాచారములం బ్రమాణములుగాఁ దీసికొనుచుఁ, దమవిద్యాబలంబును బూడిదెలోఁబోసిన పన్నీరువలెఁ జేయుచుఁ, దమయూహలు మహర్షుల సమ్యస్థానోచిత ధర్మములచే దకారణములని యెఱుంగక యీకలిప్రజలు విధవయేల పెండ్లియాడఁగూడదని కామవాదంబులు సేయునంతటి దుస్థితికివచ్చినారు. 62

—పండితాపార్థసామర్థ్యము—

సీ. పరలోకమతిగడ్డపఱిగంతయునులేక భారస్వరాజ్యముగోరునొకఁడు
కమలాక్షునామంబు కలలోసనుబలికంప కందులోనేమున్న దనునొకండు
జపతపంబులు సేయు సద్బ్రాహ్మణులఁజూచి యేమిపిచ్చియిదనియెంచునొకఁడు
మహితధర్మాన్వితమతరీతులనుజూచి యిదవట్టిమాటని యెగసురునొకఁడు

గీ. డయ్యయో! భగవత్తుల్యులైన మునులు
మసలినట్టి యీభారతమాతగర్భ
మందునెంత ప్రయోజకులైన సుతులు
పుట్టిరక్కటా! కలి పుట్టె మందమందె. 63

సీ. ఆత్మప్రకృతిపీస మంతయునెఱుఁగకే ప్రకృతిశాస్త్రిననుచుఁబలుకునొకఁడు
జననమరణముల సంగతియెఱుఁగకే నాగరికుఁడనందు నడుమునొకఁడు
బ్రహ్మచర్యప్రభావంబునెఱుంగకే మతకర్తనని ముదంపడునొకండు
స్వర్గనరకములజాడల నెఱుఁగకే బ్రహ్మవేత్తనని గర్వపడునొకఁడు

గీ. డయ్యయో! భగవత్తుల్యులైన మునులు
మసలినట్టి యీభారతమాతగర్భ

ముందు నెంత ప్రయోజకులైన సుతులు
పుట్టిరక్కటా! కలి కొంప ముంచుచుండె. 64

—వితండావాదఖండనము—

గీ. ఈడువచ్చిన వెనుక స్త్రీఁగూడకున్న, జబ్బు సేయునందురు కొందఱబ్బురముగ
నైష్ఠికబ్రహ్మచారులైనరుల నేకు, లీయిలను బూర్వమునఁ జరియింపలేదె? 65

గీ. అది యుఁగాక యూహారసంగాదులాడి, యుండుఁదల్లిదండ్రులు నేర్ప నబ్బునందు
నెట్టులలవాటు చేసిననట్లె నడుచు, నీశరీరస్వభావమే యిట్లనుండు. 66

గీ. వాయు వాహారముగఁ జేసి వరతపంబు
సేయు పురుషుఁడయిన బుష్యశృంగమౌని
వారకాంతలఁ జూచి తపసు లటంచు
మొఱకెక్కెనఁట, యిట నేమయ్యె భుక్తిరతులు? 67

గీ. కొందఱన్నవస్త్రంబులు కుదురకున్న,
జపతపంబులు నిష్ఠయు సలుపుటెట్లు?
గావునస్వరాజ్యము ప్రజకుఁగావలెనని,
పలుకుచుందు రార్యులు నిట్లు పలుకఁ దగునె?

సీ. ఇతరదేశసంవాసుల నెల్లఁదనవి, భవముచేఁ బెంచుచున్న యీభరతమాత
ధర్మబుద్ధులై యున్న చోఁ దనతనయుల, కన్నమును బెట్టి రక్షింపకున్నె యున్నె?

ఉ. "ప్రాణిక సేయువాని సిరిపొందును, దైవము హేతువంచుదు
ర్మానసులంచు, దైవమును మానక కొల్చి స్వశక్తితోఁగృషిం
బూసిన యుప్పుడద్దిచెడిపోయిన దోషము లే"దటన్న శ్రీ
నిర్వాణమతంబు గుర్తెఱుఁగు మతుల్యాలు సంపదఁబొందకుందురే? 70

గీ. ఎదుటనున్న గంగనుమాని యొటకొ పోయి
బురదగుంట నీటిని దాగు పోల్కి స్వమత
శత్రులై పరమతరీతిఁ జను తనయుల
పైని భారతమాత కోపమ్ము పడదె? 71

గీ. పెద్దలైనమునుల నీతి విడిచి, మాతృ, పూజమాని, దుస్పృహవాసమునఁ దెగించి,
చెప్పినట్లు వినక యున్న చెడుకొడుకుల, భరతమాత బాధలపాలు పఱచకున్నె.

క. సారబ్రహ్మానందా, పారాంభోనిధితరంగ భాసురడోలా
వారితసుఖమానసులగు, వారికిబాహ్యస్వరాజ్యభారం బేలా? 73

—ప్రజాకర్తవ్యము—

క. శాసనమున్న విధింబుల, హీనస్థితినొందియున్న యిప్పటిజనముల్
మానక యీశుభవేళను, జ్ఞానప్రదశాస్త్రరీతిఁ జరియింపఁదగున్. 74
క. మునుపీదేశము నేలిన, మనరాజులు శాస్త్రరీతి మానితదయతో
మనుజులనీతిపథంబునఁ, జనఁజేయుచుఁ దాముఁ జనిరి సత్పుణ్యగతిన్. 75
గీ. అట్టి రాజశాసనము నేయనుసరించి, యిప్పుడుండిన ప్రభువులు నేలుచుంటఁ
గామినీధర్మశాసనగతినిజనులు, నీతిని నిలువఁ జేయుకొనెదరుగాక. 76
క. అనఁగా విని శౌనకుఁడిట్లనె సూత! నీవుచెప్పినట్టిసునీతుల్
ఘనసంతోషము గలిగించె, చినదింక నొకదాని నీవు చెప్పఁగవలయున్. 77

—స్త్రీకర్మాధికారప్రశంస—

గీ. ఆఁడుది పురుషుని శరీరమందు సగము
భాగమే గదా! పురుషుని వలెనదియును
జందెము ధరించి కర్మముల్ సలుపకుండు
టేల? యట్లాచరించిన నేమి తప్పు? 78
కం. అనఁగా విని సూతుండిట్లనియెను లోకోపకారమగు మీప్రశ్నం
బునకుత్తరమును జెప్పెద, ననుపమమతిసావధానులై వినుఁడు మునుల్. 79
కం. లలితాలంకారములగు, తలవెండ్రుకలుంటవలనఁ దరుణీమణికి
యిలలోఁ గంఠస్నానమె, యలఘుసుఖప్రదమని మునులాడిరి మఱియున్. 80
గీ. సూతికాదిదోషంబులు చొచ్చిగృహము
గాను వాతతత్వముగల దానిఁగాను
వైద్యశాస్త్రముచెప్పెఁ గాఁబట్టి భామ
స్నానమును జేయఁదగ నెట్టిసమయమునను. 81
గీ. నెలకుఁగానియొకప్పుడనియమముగను, గాని స్త్రీబహిష్ఠయగుటగలుగునపుడు
దానిమేనుచలువఁ జేయుఁ గానఁదాన, మాడుటకిసుమంతయును ననర్హురాలు.
గీ. దినదినంబును జందెము దీసివేయు, టెట్లు? పారిశుద్ధ్యము లేకయెట్లు కర్మ
మాచరించుట? నిష్ఠనెల్లపుడుఁ దాల్చి, వంటిపిల్లల నరయుచు సాఁకుటెట్లు?

గీ. దేహతత్వముంబట్టియు గేహశిశుల, రక్షణంబులంబట్టియు రమణులకిల
వేదకర్మముల్ చేయఁగ వీలులేక, పోయె సత్యముగా నిదే మునులమతము. 84

గీ. ఇంతిపను లెల్లవారల కుంటవలన
స్నానమును జేసి నిష్ఠతో సలుపఁదగిన
వ్రతములుపవాసములు మాని పతినిఁగొలుచు
నా సతికి ధర్మమనిరది యెట్టులనిన? 85

క. ఉపవాసంబులు వ్రతములు, తపములు చేయేల? భర్తృ[illegible]మనిని
వ్రతపటతఁ గొల్చిన సాధ్వికి, నపజయ మెటనుఁ గలుగదని వ్యాసుఁడు చెప్పెన్.

క. పతివ్రతికియుండఁగాఁదా, నతినిష్ఠ నుపవసించునట్టి వనిత యా
పతి యాయువంతయు నణఁచి తతె నరకము నొందు ననుచు, వ్యాసుఁడు చెప్పెన్.

గీ. స్నానమాడిన శిశునకు జలుబు సేయు
ననుట లేదుగాన విధవ యమితనిష
గలిగి యుపవాసముఖ్య సత్కార్యయగుచుఁ
బతిని భక్తితో భావింప వలయు ననిరి. 88

గీ. ఇట్లు పురుషుల ధర్మములింతిధర్మ, ములును సాంకర్యదోషంబు గలుగకుండ
నిహపరసుఖానుసన్మార్గమై యొసఁగునట్లు, వైద్యశాస్త్రముం బట్టి యేర్పఱుపఁబడియె

క. అనవిని సహాసనము [illegible], బునముసుఁగు మనవ్వాలికథ [illegible]గవినఁగో
రిన [illegible]నమునులను సూత్రుఁడు, వినిపింపందొడఁగెఁ [illegible]ల వేసుకతోడన్. 90

—కామిని [illegible]చిపోవుట.—

గీ. అట్టులా వైష్ణవాంగన యచటఁ గొన్ని
దినములుండి యొక విటుతోఁ జనియె; మాఱు
మనువు గట్టుకొనినది యామగనితోడఁ
బోక నిర్భీతిగా లేచిపోయినట్లు. 91

—పాపరాజు వేశ్యాధీనత్వము.—

గీ. అట్లు జరిగినవృత్తాంత మంతయు విని
వగచి కామప్రధానుఁడౌ పాపరాజు
ముందు సంభవించెడు పెద్ద ముప్పెఱుఁగక
యొకర్తె భోగముదానిని నుంచుకొనియె. 92

—వేశ్యావృత్తాంతము.—

కం. వినుఁ డెఱిఁగించెద నెంతయుఁ, బనివడి గణికాజనంబు పద్ధతు లెల్లన్
వినయంబలరారఁగ నో, ఘనులార! సవిస్తరంబు గా నిఁక మీకున్. 93

గీ. ప్రముఖదీర్ఘనరులు తమ పుత్రికలను, దేవునకు నీయఁగా వారు దేవతాల
యముల నాట్యముసేయుచు నంతనుండి, దేవదాసురాండ్ర నఁబడి రీవసుధను.

గీ. అప్పుడు జితేంద్రియలగుచు నలరుచుండి
క్రమముగా మగవారి యక్రమము చేతఁ
గామసంచారిణులగుచు గణికలనెడి
పేరు దాల్చి యీరీతి వృత్తిఁ గొనిరి. 95

—వేశ్యాదుర్వృత్తి.—

ఆ. "విటుఁడు లేని రేయి వేదనఁ జెందుదు, నిదుర కంటి కెఱుఁగ నేరకుండి
కాసొసంగునట్టి కడజాతివాఁడైనఁ, గలుగఁ గోరు వారకాంత మదిని." 96

సీ. కడుఁ గురూపి నైనఁ గందర్పనిభుఁడంచు, నభినుతి యొనరింతు రలఘులీల
నంత్యజన్ముని నైన నమలవంశజుఁడంచుఁ బలుకుదు రెంతయుఁ బ్రౌఢి దనర
నతిమూఢమానసుఁ డగుమానవుని నైన నరసుఁడటందురు సరభసమున
బ్రహ్మహంతకు నైనఁ బరమధార్మికుఁడంచు, గణుతింతు రెపుడు నుగ్రమముతోడ
గీ. నెన్నఁగల్గిన నీతివిహీనుఁడైనఁ, దవిలి సద్వర్తనుండండ్రు దమకు నొక్కఁ
డీసమైనను గాసైన వీడమైనఁ, జేతి కొసఁగినచో వెలచిఱుఁబోండ్లు. 97

ఉ. చిన్నెలవన్నెలన్ వగలఁ జిత్రవిధంబుల ముద్దుమాటలన్
వెన్నెల నెన్ను నవ్వులను వేమఱు బిత్తరివాలుఁజూపులన్
సన్నలసైగలన్ మిగుల జాణతనంబున వారకామినుల్
చెన్నగఁ బల్లవప్రతతిచేత ధనంబును దోఁతు రెప్పుడున్. 98

సీ. ఒకమాఱు పయ్యెద నోరగాఁ దొలఁగించి, నవరించు జిగిగుబ్బచన్ను లలర
నొకమాఱు సోగవెండ్రుకలబల్ నును గొప్పు, నడలఁ జల్లున విప్పి ముడుచుచుండు
నొకమాఱు మణిమయ ప్రకటభూషణములు, వదలించి తిరుగఁగఁ గుదురుపఱుచు
నొకమాఱు నవ్యసూక్ష్మకమణీహారముల్, కొనగోటఁ జిక్కుఁ బుగుచ్చి తివియు

గీ. తెలిఁగిమతియును శృంగార చేష్టలలరఁ, గేరుచుండును బెళుకు విహారములను
సొబగుమీఱినవగకానిఁజూచినపుడు, మరులుకొల్పును వెలయింతి మహితగతిని.

చం. పొలుపుగ నిన్నుఁ బాసియొక పూఁటమహాయుగ మంచు నెంచుచో
వలనుగ నీవు నన్నిటుల వంచన సేయఁగఁ బాడియే? యెటుల్
దలఁపఁగ నీతియే? యనుచుఁ దక్కుచుఁ జొక్కుచు నిక్కువంబుగా
వలచినయట్లు మాయలను వారవధూటి భ్రమించుఁ బల్లవున్. 100

చం. ధనములవేల పోయిపుడు దాసియునైన గడించు నీక్రియన్
ఘనముగ మాకు నీ చెలిమి గల్గుటయే పదివేలటంచుఁ బె
న్వినయపు మాటలాడుచును వేడుక కానిఁ గరంగఁజేసి యొ
య్యన విభవంబు గొల్లఁగొను గణికాంగన లెంతయు నేర్పుమీఱఁగన్. 101

కం. వలచినవానికిఁ బడఁతియు, వలచినచందంబు దోఁచ వలవదు గాకం
దులనైన వెలపొలంతికి, వలపును గనకంబునకును వలపును గలదే? 102

—వేశ్యామాతృవర్ణనము.—

సీ. పల్లవవ్రాతంబు పాలిబల్ రాకాసి ప్రకటితోద్యన్మద్య పాననిరత
గురుతరానేకదుర్గుణగణాలంకార, సకలమాయావాదజననసీమ
ఘోరకోపవికారపూరితనిజచిత్త, కఠినవాక్యక్రియాగ్రధితరసన
ధరనసీతులకెల్ల గుఱుతుమీఱినతావు, దానధర్మదయావిధానహీన
గీ. శాకినీభూతబేతాళ సముదయైత్య, భీకరాకార విజయగంభీరనినద
సుమశరారామమార్గభాసురసమగ్ర, లగ్నకలకంఠయుతవల్లి లంజతల్లి.

సీ. కాఱుచన్నై తఱుచుగా నెరసిన వెండ్రుక, గొప్పమీఱఁగదువ్వి కొప్పుముడిచి
యిలఁబ్రాఁత చెప్పుటట్లఁబోలి వ్రేలాడు, కుచములరవికె చేఁ గుదియఁబట్టి
లోడిగినకౌసుంబు వడువునమడతలే, ర్పడియెడు నొడలిపైఁ బసపు రాచి
యొలుఁగుఁగోలును మీఱియెంతయు మాసిన, పెద్దపుట్టముచాలఁ బ్రీతిఁ గట్టి

గీ. బొరుసునోసటను జంద్రింబు బొట్టువెట్టి, యడసుకన్నులఁ గజ్జలం బడరదిద్ది
బోసినోటను దమలంబు పూనియిటుల, విటులఁ బలుమాఱు నగఁజేయు వృద్ధవేశ్య.

గీ. పద్మమైనను దగు మహాపద్మమైన, శంఖమైననొసంగినఁ జాలకుండి
ధనదు మెచ్చకొంతైనఁ దనకుఁగల్గు, విత్తమంతయు నీకున్న వేశ్యజనని. 105

కం. వసదాగినపులుఁగుఁ గికియక, విసువక తగఁ బ్రేలుకొనుచు వేశ్యాంబకడుం
బెసరేఁగి బూతులాడుఁ, బసగల్గనియోగియణఁగఁ బల్లవతతులన్. 106

ఉ. ఆవులుపోఁకలున్ మణులు హారములున్ బహుగంధసారముల్
కోకలు రూకలున్ మదినిఁ గోరినయట్టి సమస్తవస్తువుల్
బ్రాకటమొప్ప మ్రాయలోగిఁ బన్ని భ్రమించుచు నేర్పుమీఱఁగాఁ
జేకొనుఁబో విటావళులచే గణికాంబ విచిత్రవైఖరిన్. 107

సీ. మిండఁడొకనాఁటిరేయి రాకుండెనేని, గానుపీసంబు చేతికిఁ గల్గనఁడు
కించుకేనియు నిదురఁబోనీదు కూఁతు, గడనఁ బూఁబోఁడియవ్వ పెట్టెఁ గంచుమువ్వ.

—ఆర్యజనపాపరాజులు.—

వ. ఇట్లు భర్తృగ్రగణ్యులైన మహాకవులచే దృణీకరింపఁబడిన వారకాంతలం గడజాతిగాఁ జేసి, యుత్తమబ్రహ్మచర్యనిష్ఠాగరిష్ఠులును, సంఘసంస్కరణకర్తలును, లోకోపకారపరాయణులును నగు మహర్షిశ్రేష్ఠులు పశుసంయోగప్రాయశ్చిత్తమే వేశ్యాసంగునకు నియమించిరి. అట్టినియమమును లక్ష్యపెట్టక రాజ్యమదాంధులైన కొందఱుప్రభువులజ్ఞానులై వారకాంతలను దమ భార్యలంగాఁ జేసికొనుచు వచ్చిరి. 109

—ఆర్యహీనదశాదికారణము.—

గీ. అట్టిరాజులప్రోత్సాహమంది వేద, శాస్త్రములఁ బురాణములనెసఁగు నీతి
గొనక యతిశయోక్త్యలంకారమును రచించి, వారిఁ బొగడఁ దొడఁగిరి ద్రవ్యపరకవులు

గీ. అంతతోఁ దృప్తినొందక యజ్ఞతఁ జెరుఁ, గఁ బరకీయారసాభాసగతులు చేసి
పచ్చిబూతులబుంగప్రబంధములను, జేయుచును దాముఁ బ్రభులతోఁ జెడిరి వారు.

వ. అట్లు బయలువెడలిన కవిత్వములను జూచి యసాధ్యధర్మంబులం బోధించు వేదశాస్త్రపురాణములకంటెఁ బ్రత్యక్షసుఖధర్మంబులం బోధించు తత్కావ్యములనే ధర్మశాస్త్రములుగా గ్రహించి. 112

సీ. ఆరసాభాసము జారత్వమువలన దోషంబులేదని తోఁపఁజేయఁ
నతిశయోక్తిపురాణమందలికథలెల్ల నిక్కివేయనునూహ పుట్టఁజేయఁ
బరకీయవర్ణించు భావంబు విధవను బెండ్లాడవచ్చునన్ విధినిఁ దెల్ప
బహుకృతిషష్ఠ్యంత పద్యముల్ ప్రభుకంటె విష్ణుండులేఁడని వెల్లడింప

గీ. సతతసంభోగమార్గ సంచారులైన, భార్యలవిడిచి సంతతింబడయక పర
లోకమతివీనమంతయులేక, కాంతి, బలచిరాయుర్విహీనులై ప్రజలుచెడిరి.

గీ. అట్లుచెడి హీనులై స్వకీయార్య మతము
మహిమ మఱచి యనేక దుర్మతములఁగాని
నైకమత్యము లేక కొట్లాడుకొనుచుఁ
బ్రభువులు నశింపఁ బాడైరి పలువిధముల. 114

గీ. ఇట్లుచెడి హీనులయ్యును నిది కలియుగ
మనుకొని మఱియుఁ జెడుచుండిరకట? యిర
యఁ "కృషితోనాస్తి దుర్భిక్ష" మనెడు పరమ
మౌనివాక్యరత్నము వీరు మఱచిరొక్కొ. 115

గీ. స్త్రీనిఁగూడితపముమౌనిహీనులైన, యీప్రజలుమఱియుఁ జెడఁగనిప్పటికవి
వరులుబూతుకవిత్వముల్ వదలలేదు, హిందుదేశము దౌర్భాగ్యమిట్టులుండె

—సకలజనకర్తవ్యము—

క. కానఁగ వివరులమల, జ్ఞానప్రదకృతులు సేయ సమ్మతిపడినన్
మానవులారోగ్యగమ, మౌనివచోరీతినున్న మఱలసుఖముగన్. 117

—పాపరాజ హీనదశా ప్రారంభము—

క. ఆరతినివేశ్యాప్రియుఁ, డైరాజిలుపాపరాజు నాఁడుదురుజనుల్
క్రూరాత్ముఁడుపాపాత్ముఁడు, ఘోరాత్ముఁడు వీనిఁదాఁక గూడదటంచున్

గీ. అట్లుండియాపాపరాజాగణికకు, హెచ్చుధనమిచ్చుచునుసింక నీయననుచు
నుండలేకయిచ్చుచునిట్టులున్నదెల్ల, నిచ్చెవ్యసనమేదైనను నిట్టిదెగద ! 119

గీ. అట్టులావారకాంతమాన్యములునిల్లుఁ, గూడఁదనపేర వ్రాయించుకొనియతనికిఁ
దనగృహంబులోనేకొన్నిదినములవఱ, కన్నమును బెట్టిపోషించి యాదరించె

గీ. ఆవిధమునఁగులభ్రష్టుఁడైనవాని, నెల్లవారును వెలివేసి హీనునివలెఁ
జూచుచుండిరి, పాపపుసొమ్ముపోయి, నట్టిగతిచూచితిరె? యోమహర్షులార. 121

—పాపధనలక్షణము—

క. ఆటలకునువేఁటలకును, బాటలకును లంజయింటిబాటలకును బూఁ
దోఁటలకును జోటులకును, నీటులకును గర్వపడును నీచధనంబుల్. 122

క. పిట్టలకును బట్టలకును, జుట్టలకును దాగుఁబోతు చుట్టంబులకున్
రొట్టెలకును బెట్టెలకును, గట్టెలకును గర్చుపడును ఖలజనధనముల్. 123

క. ఫేనిలఫలడిండీరము, హీనాసక్తిం దినెడి మహీలతభంగిన్
హీనములగు భోగంబులె, హీనాత్ములు గోరుదురు మహీతలమందున్. 124

సీ. సకలోపకారక సత్కార్యమొకటైన నెలమితో నచ్చువేయింపలేదు
జపతపంబులఁ బ్రజ కుపకారమును జేయు విప్రులకన్నంబు పెట్టలేదు
భక్తిమార్గము వృద్ధిపఱచెడి దేవాలయంబు ప్రతిష్ఠఁ జేయుంగ లేదు
బాటసారుల శ్రమ పరిహారమును జేసి చెలయునూయైనఁ ద్రవ్వింపలేదు

గీ. చివరకొకయాచకుని బట్టి చెంగులోన నైన నొక్కరూకయ్యు పుగింజయైన వేయ
లేదు, వెలయాలికంతె యీ లేదనకయె, పాపధనమెల్ల నిడినాఁడు పాపరాజు.

మ. సతతస్త్రీరతిచేత దుర్బలుఁడు, వేశ్యాసంగతిన్ రోగియుం
గతరూపుండు, సధర్ముఁడౌటను బ్రజా గర్హ్యుండు, నిర్భాగ్యతన్
మతిలేకుండిన వాఁడు, నానతని దుర్మార్గంబుగా వేశ్య "నీ
గతియింతే" యనితోత్తె నిష్కరుణతోఁ గౌపీనపుంగుడ్డతోన్. 126

క. మందులతోడబ్బుటచే, మందులతోడబ్బు సుఖము మానినవిటులా
మందులతోడగు గతినేమందు? లతోర్వంగి వేశ్య యంటటు సేసెన్. 127

వ. అంత గోరుచుట్టుపైని రోఁకటిపోటు సామెతగాఁ దత్పాపరాజు దౌర్భాగ్య
మోయనునట్లు దురంతదుర్దాంత సంతాపసంతత సంతాపిత సకలాశాంతమ
గు వసంతానంతర కాలమే తెంచి యనంత ప్రభావంబు సూపం దొడంగె.

—గ్రీష్మర్తువర్ణనము—

క. పగటుసూర్యప్రతాపంబువలనఁ జూడ, రాత్రినుక్క చేనిల్వఁ దరంబుగాక
యఖిలలోకజాలమునకు నాదిభూత, మయ్యె నాదిభూతంబైన యట్టిమిన్ను.

గీ. ఉడుకుచేఁ దాపమును బొంది యూర్ధ్వముగను
శ్వాసము విడుచు త్రాచు విసంబు గలిసి
మలయమారుతము విలయమారుతమయి
యఖిలజనులకు బాధక మగుచుఁ దోఁచె. 129

సీ. పగటబయటికేగి పనులొనర్పక యుండ గాఢోష్ణమైమండు గాడుపగుచు
సంధ్యాసమయమున సావడుతఱిదీపికల నార్పగా సుడిగాలియగుచు
నిశయందు సుఖముగా నిద్రింపవీలుగాకుండ రూపము మాఱియుక్కయగుచుఁ
దెల్లవాఱునపుడు తెలిసిలేవఁగవీలుగాకుండఁ గడుచల్లగాలి యగుచుఁ
గీ. బుడమియందు సర్వాధార భూతమైన, గాలియే యిట్లు శత్రువై గాఢమై స
ద్రశమము పెట్టుచున్నది, యింకఁ బ్రాణితతుల కెట్టుతిన్న యన్నము మేనఁబట్టునకట!
సీ. సూఁడు వెడలి రాఁగ గుప్పున కొక్కెలు గాల్చి పక్షులనట్లె క్రాల్చివైచి
గడ్డియు నీళ్ళును గలుగకుండఁగఁ జేసి పశుజాతములు బాధ పడఁగఁ జేసి
బయటికేతెఱచైన వచ్చెడుపురుషుల మలమలమాడ్చి భస్మంబుచేసి
యేమైనఁ బని సేయ నిల్లు వెడలి రాఁగ నఖిలజనంబుల నడ్డుపఱచి
గీ. సూర్యరూపంబు గైకొని శోభగాంచు, నగ్నిసంపూర్ణ యౌవనమందిరేగి
ప్రాణికంటకమై యిండ్లు వనములు మొద,లైనవానిని మృత్యువై యణఁచుచుండె.
గీ. సగముకాలిన చిదుగులు సంగ్రహించి, కాకులిండ్లపైఁ బెట్ట నాకట్టెలఁగల
యగ్ని చేనిండ్లుగాల సూర్యకిరణముల, నగ్ని పుట్టినదనుచుండిర హాహా! జనులు.
చ. తనప్రియభోగ భామిని శతక్రతుదిక్సతియౌవ కాయదా
నొనరెడు నిచ్చఁబెట్టుకొనుచున్న తఱిం జని వాలుక్రియూనఁగా
ఘనముద మందుచున్ సగముకారము దాఁక భుజించి వచ్చెనో
యనరవియాత్మ తీవ్రరుచి యౌవనుగల్పినయట్లు పేరిచెన్. 133
గీ. దాహమాను దీర్పు నెపముచేఁ దరుణమందుఁ
బరమమిత్రునివలెఁ గానఁబడుచు లోన
నమరు శీతమునకు సహాయమయి నీరు
చల్లచల్లగా దిగ గర్భశత్రువయ్యె. 134
ఆ. అడుగుపెట్టఁగానె యఱకాలి మంటను, నెత్తికెక్కఁజేసి మిత్తియగుచు
నెట్టిసస్యఫలము నీయకభూమియు, బాధపెట్టుచుండెఁ బ్రాణితతుల. 135
సీ. ఉర్వియట్లు పెనంబయ్యె, నుదకము చము రయ్యె, మిను వేఁడిమంగలంబయ్యె, గాలి
పొగపుఁబొగరయ్యె, రవి గాడిపొయ్యియయ్యె, నయ్యయో! జగమికఁ వేగకాఁగఁగలదె
వ. ఇట్లు పంచభూతంబులును మహాఘోరాకారంబులగుటంజేసి యొక్కమంతు వేసవి భయంకర ప్రళయకాలంబువలెనుండె. 136

ఉ. కాలము కందుసూర్యుఁడను కంటికి విప్పి లయంబు సేయుచో
మేలిమిదివ్యమూర్తులయి మింటఁ జెలింగెడు దేవమానుల
ట్లాలయసౌఖ్యముల్ గను ధనాఢ్యులఁ గూడఁగలంచెఁ గొంత త
న్నీలగళస్ఫురత్పరత తేళ్లయి జెట్టులు దోమనల్లులై. 137

చ. పడమటినుండి వచ్చెనను వచ్చెడు గాడ్పున కోర్వక య్యనూ
రుఁడు పెడమోము పెట్టుకొని రోయుచు నుండ జెమటూర్చుకొంచుఁ ద
త్తములను నోల్కుటన్ రవిరథంబు జలేశదిగద్రికిం జనం
దడవగుచుండెఁ గొంత యతిదారుణమై తగునట్టి వేసవిన్. 138

గీ. చెమట తనువున నింకినఁ జేటు వచ్చు
ననియొ యిుఁగక చల్లగ నుండు నని కడు భ్రమ
పడుచుఁ గొందఱు చొక్కాలు దొడుగుచుండి
రదియెయొక గొప్పలౌకిక మనుకొనుచును.

గీ ఎప్పుడుఁగాన్పింపఁగడుగని హీనులుకడు, కాగలేక నిత్యస్నానములైరియప్పుడు
దెబ్బఁ దగిలినప్పుడుగ దా దివ్యమునుఁ, మత ముకుడుకుంది దైయొపుణ్యమందులకును.

సీ క్షుత్పిపాసలుదీర సుఖమును బొందంగ లలితంబులైన ఫలంబులిచ్చి
యాయాసమెల్లను హరియింపశయినింపఁ, దమయొద్ది నున్న నిస్థల మొసంగి
యొండవగులకుండ నెంతొదట్టంబైన తమనీడయనెడు ఛత్త్రంబుపట్టి
చక్కఁగా నిద్రింపఁ జల్లఁగానుండంగ నాకువీవనలచే నమరవిసరి

గీ. వృక్షరాజరాజులు కల్పవృక్షములన, వెలసితా మెండలోననే నిలిచి బాట
సారులకతిథిపూజలు సలుపుచుండెఁ, బరమలోభి ప్రజలు సిగ్గువడ యనపుడు.

— పాపరాజాంత్యదశ —

సీ. బహువిధ బాధల పాలుగాఁ జేసి బ్రాహ్మణభూములు చెఱచినట్టియఘముఁ
గరుణయింతయులేక కడుబీదలనుఁ బంధమున కతిబాధపెట్టినయఘంబుఁ
దన్నునమ్మినరాజు తాళంబుపట్టి ద్రోహము చేసి చెఱచినయట్టియఘము
వైష్ణవు సేవ్పించి వానికాఁపురమును నట్టేటఁగలిపినయట్టియఘము

గీ. సతతము లాచార బాహ్యుఁడై సంకరుఁడయి
యాపనిమార్గదర్శకుఁడుగానట్టి యఘము

నాకక్రసారె పరిణమించి యుక్రమించి
పటుభయంకర దుర్దశాప్రాప్తినొసఁగ. 143

సీ. అరఁటిచొరుగువలె నాఁటిదట్టంబైన కఱ్ఱిళ్ళగుడ్డను బుట్టఁగోఁచిపెట్టి
మూఁడుజానలుగల ముదుగైనయొకకఱ్ఱ ముక్కనెడమచంకనాక్రపట్టి
బాటసారులు పాఱవైచినయొకచుట్ట పీఁకెనుగుడిచెవి పైకిఁజేర్చి
పెంటమీఁదనుబాఱవేసిన యొకపాఁత చిల్లికుండ నెడమచేతఁగూర్చి

గీ. పాదుజబ్బులచేఁ గాళ్ళు పడఁగ లేక,
చెండకోర్వకమ్మాయని యేడ్చుచుఁ, గుడి
చేత భూమిఁబనుకొనుచు, సిగ్గులేక,
బిచ్చమెత్తుకొంచుండెఁ, బాపిష్ఠుఁడగుచు. 144

గీ. అట్లుచావఁగాసిద్ధమైనపుడుఁగూఁకఁ, జల్లిదండ్రులందలఁచి బాధపడుఁగాని
రామ! రామా! యనఁగజిహ్వరాకయుండె, వానికడయెన్ని జన్మాలపాపమొక్కో?

గీ. ఇతఁడుచేసిన ద్రోహములెల్లఁదలఁచి, పట్టెఁడన్నమునెవరును బెట్టకుండి
రెవ్వరైనఁబెట్టినదానినెగురఁడన్ని, కొనుచుఁబోవుఁగాకులదెంత గొప్పచేటొ?

గీ. ఇట్లుచావులేకదురితమెల్లఁదినుచు, బాధపడుచుండె దుష్టుఁడా పాపరాజు
మౌనులార! యత్యుత్కటమైనపుణ్య, పాపములిటులిహమందె ఫలమునిచ్చు

——కథాఫలశ్రుతి——

క. కావుననరులితనికథా, భావము బాగుగనెఱింగి పాపపురీతిం
బోవకపుణ్యముచేసినఁ, గైవల్యపదంబునొంది కాంతురుసుఖముల్. 148

——వివేకానందచరిత్ర——

సీ. కామహరిశ్చంద్రి కౌశికుండురుకోప భూపవిశ్వామిత్రి మునివసిష్ఠుఁ
డతిలోభకార్తవీర్యార్జున భృగురాముఁ డురుమోహ భృగురామధరణిజేశుఁ
డతిమదవృత్రారిసు రామరనాథుండు, గాఢమత్సరవజ్రి కలశజన్ముఁ
డజ్ఞానజైమిని ప్రజ్ఞాఢ్యబుద్ధుండు చాచంల్యచార్వాక శంకరుండు

గీ. బ్రహ్మరూప సుమత్యంశ భవుఁడు, మోహి
నీసుతుఁడు, వివేకానంద నిస్తులాఖ్యుఁ
డచట బళ్ళారిపురిని విద్యాళిసార
మరసిప్రహ్లాద భవనార దాఖ్యుఁడయ్యె. 149

వ. ఆబాలభాగవతశ్రేష్ఠుండనేక జన్మాంతరానంత సుకృతపరిపాక సంప్రాప్త సహజవైరాగ్యంబునంజేసి మనంబుపూనక బ్రహ్మచర్య నిష్ఠం బరఁగఁగలి ప్రపంచమున దేరిచూచి విచారించి సంఘసంస్కరణాభిలాషుండయి "బ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజేత్" యను బృహదారణ్యవాక్యమును "రాతినాసం భాష్యయథార్థంగచ్ఛతి" యను నాపస్తంబసూత్రమును జూచి గృహస్థాశ్రమము వైకల్పికమనియు "నపుత్రస్య గతిర్నాస్తి" యనునది గృహస్థధర్మమనియు నిశ్చయించి, దానిచేవచ్చిన సృష్టిభంగశంకను కృతత్రేతాద్వాపరంబులలోఁ బురుషులస్మరణ దర్శనస్పర్శనములవల్ల స్త్రీలకు గర్భమయ్యెడిదనియు, ద్రౌపద్యాదులుకొందఱు మంత్రశక్తిచే హోమకుండములోఁ బుట్టిరనియు, విశ్వామిత్రాదులు సంకల్పమువల్లనే సకలవిధసృష్టి చేసిరనియు నిట్లుగల పురాణవాక్యములవల్లను, సకలప్రపంచమును మనస్సునందే సృష్టిస్థితిలయములను బొందుచున్నదను వేదాంతశాస్త్రసారాంశముచేతను సృష్ట్యాదినిస్వాయంభువమనువువఱకు జరిగినది స్త్రీరహిత సృష్టియని కలప్రసిద్ధిచేతను నివృత్తి చేసికొని శుక్ల శోణిత మల సంభవసృష్టికంటె నుత్తమతపస్సంభూత మనోబలమువల్లఁ జేయు సృష్టివిశేషాయుర్బలకాంతులుగల్గియుండుననియెఱింగి, సృష్టికి సంగమము ప్రధానము గాకున్నయెడల దానికి గ్రామ్యధర్మమను పేరే యుండదనియు నిశ్చయించి బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునుండియే విధ్యుక్తముగా సన్యసించి, యుత్తమయోగ సాధకముచే నూర్ధ్వరేతస్కుండయి, యకామచారుండగుటవలనం బ్రాయశ్చిత్తరహితుండయి, శంకరాచార్యునివలెఁ గలియుగసన్యాస నిషేధనిషేధుండయి, పరిపూర్ణవీర్య స్తంభనంబుచేఁ గలిగినయుత్తమబ్రహ్మతేజస్సును జూచి మోహించి తమ్ముఁ బెండ్లాడుమని కోరిన యనేక మహాభాగ్యస్త్రీలను మాతృభావంబునం జూచుటంజేసి యులిగిందల సన్యాసులను సిగ్గుపఱచుచు మొదటఁ బ్రహ్మానందప్రభువును దర్శించి యచ్చటఁ గొన్నిమాసములుండి సంకరపురిని సంస్కరించి శంకరపురియను నామంబుపెట్టి యాప్రభు ధనసహాయముచేఁ బ్రపంచసంచారము గావించుచు నతిగంభీర వాక్ప్రవాహముచే నార్యమత భూమింబరిశుద్ధంజేయుచు నడుమవచ్చిన దుర్మతవృక్షంబులను మూలముట్టుగఁ బెల్లగించి చాఁపచుట్టుగఁ బడఁద్రోయుచు మహర్షిశాసనప్రకారముగా ధర్మరక్షణంబు సేయుచుండె. ఓశౌనకాది మహర్షిశ్రే

ష్ఠులారా! కలియుగమునందింకఁ గొన్నిశతాబ్దంబులు గడచినకాలంబున నేను జెప్పినరీతిగా సహజపావన జ్ఞానంబునంబ్రకాశించు సుమతీబ్రహ్మానంద వివేకానందులచేతను, బశ్చాత్తప్తయగు మోహినీకాంతచేతను వేదశాస్త్రపురాణమతము రక్షింపఁబడఁగలదు. ఇది యంతయు మదీయ దివ్యదృష్టిం జేసి స్పష్టముగా నేనుగాంచి యిపుడు వరలోవలెనే జరిగినకథవలె మీకుఁజెప్పితిని. ఈవేదమత మిట్లనేకాపదలనొందుచు భక్తవర్యులచే రక్షింపఁబడుచుఁ గలియుగాంతమునకు బీజభూతంబై నిలిచి కృతయుగంబున మఱల యథాపూర్వప్రకారముగా విజృంభింపఁగలదు. భవిష్యత్కాల శుభకారణములైన యాగాది సత్కర్మములు సేయు[illegible]టకుఁ గలిప్రజలసమర్థులగుటచే మీదీర్ఘ సత్రయాగము కర్తలరయే యాకాలాంత దీర్పుటకుఁ [illegible]ను. ఇట్టి లోకోపకార కార్యంబున మీరును శ్రీహరిదయకుఁ బాత్రులయిరి. 150

—ఫలశ్రుతి—

క. సకలానందదమగునీ, సకలానంద ప్రబంధసారస్యంబుం
బ్రకటమతి నెఱుఁగునాతఁడు, సకలానందంబులంది సద్గతివడయున్. 151

సీ. బాలుండు వృద్ధునివలె నెఱుంగును వృద్ధు బాలునట్లు పవిత్రవర్తనుఁడగు
స్త్రీ పురుషువలె వ్యాప్తిసిరతగాంచును బురుషుఁడు స్త్రీ చతుర్గుణ సుమతిగాంచు
బాషండుఁడార్యుఁడై పరఁగునార్యుండు పాషండతుల్యుండన సన్యసించు
నజ్ఞానిసుజ్ఞానియగును సుజ్ఞానియజ్ఞానియై మోక్షరాజ్యంబు నేలు

గీ. లౌకికుఁడు వైదికుని విమలత్వమందు, వైదికుఁడు లౌకికు కుశలత్వంబునందు
నతులమగు సకలానందకృతినివ్రాయఁ, గన్ననన్నను, విన్నను, గన్నవెన్న.

సీ. పతియు సంతానంబు భ్రష్టులైయున్నను సుమతినెయ్యది పూర్ణసుమతిఁ జేసె
సకలసంసారంబు వికలమైచనిన మోహినినేది మోక్షమోహినిని జేసె
నతిబాలుడఁగు వివేకానందవిదుని నెయ్యది వివేకానంద విదునిఁ జేసె
నతిరాజ్యమదుని బ్రహ్మానందమేశుని నేదిబ్రహ్మానందమేశుఁ జేసె

గీ. నాసదానందమే సకలాంచితమయి, శాశ్వతయశమై శ్రీరామసత్కృతియయి
నిరుపమానమై తగదాని నిందలఁగొను, శ్రీమతులు సకలానంద సిద్ధిగవరె? 153

సీ. మూఢరాజనుభూమిపుండతిపాపరాజై చావదుర్గతిఁ బైచెనేది ?
పాపరాజనుమంత్రి పతియతిమూఢరాజై హీనదశనొందఁ దలఁచెనేది ?

పాపరాజసుతులు బలునవాచారాతి బలులైచెడఁగ సిగ్గుపడఁజేసెనేది ?
బలునవాచారాతి బలులతిపాపరాజ సుతులైచితింప నలిపెనేది ?

గీ. యానదానందమే సకలాంచితమయి, శాశ్వతయశమై శ్రీరామసత్కృతియయి
నిరుపమానమైతగదానినిందలఁగాను, శ్రీమతులు సకలానంద సిద్ధిఁగంద్రె?

క. సకలాచ్ఛముక్తిసాధిత, సకలాశ్రమవర్ణధర్మ సకలార్చితమై
సకలానందసుకావ్యము, సకలానందంబులీదె? సకలాదిమమై. 155

క. అనవినిశౌనకముఖ్యులి ట్లనిరో సూతా! సుకృతమహాంహోరీతుల్
వినిపించితివన్ని యుఁద్భ, క్కినగనెమది; యింకలేవ్ప వినఁగ గుణనీతుల్. 156

—నిందాపూర్వక నీతిబోధచర్చ—

గీ. ఒకసందేహమిపుడు మాకుదయమయ్యె, నిందసేయుచుఁ జెప్పితి నీవునీతి
యిట్టినీచుబోధమువిననేల? యంచు, నెల్లరునునిన్నుఁదిట్టుదు రేమొ జనులు.157

క. అనగావినిసూతుఁడి, ట్లనియెన్ మునులార ! మీకహార్నిశలమహా
ఘనగాథలనేకంబులు, వినిపించితినందుఁదిట్టు విధములుగలవే ? 158

వ. నేనువినిపించిన పురాణకాలములోని జనులు సాము దాయక ధర్మముచేత విశే
షనీతివర్తనులయి యుండెడివారు. కావున నప్పటికెందనినట్లుత్తమ బహ్మ
జ్ఞానాదినీతులు చెప్పితిని భవిష్యత్తుననశక్తులయి దుష్కృత్యములు సేయుదురు
గనుక వారిపనులలోనికీడును నెల్లడించి దేశకాలపాత్రానుసారముగా ధర్మము
లు చెప్పితిని. మహర్షిసంతతి వారగుటచే మనకు సహోదరులును కుమారు
లును నయిన యార్యులను నిందించిన నాకేమిలాభము ?

క. సత్యముగా శ్రీమునులయ, పత్యమునం దేజనించి భారతమాతన్
నిత్యముగాలిచెడునార్యుఁడు, సత్యముగనకున్నె? నాదుసద్వాక్యములన్.160

—క్షేమాభిజనకకర్తవ్యము—

శ్లో. సులభాః పురుషాలోకే, సతతం ప్రియవాదినః
అప్రియస్యచపథ్యస్య, వక్తాశ్రోతాచ దుర్లభః.

గీ. ఎంతచెడుపనిఁచేసిన నీవెగొప్ప, వాఁడవని ముఖప్రీతిగాఁబలుకువారు
సులభులిదినీకుఁ తగదనిపలుకువారు, దానివినువారు దుర్లభుల్ ధరనియందు.

ఉ. కావున శాంతచిత్తుఁ డయి కామముఁ గ్రోధముఁ జంపివేసి త
న్నేనరుఁ డైనఁ దిట్టునెడ నియ్యది నాయభివృద్ధిహేతు వే
గాని శుభంబుమాన్పునది గాదనుచుందన కున్న లోపము
మానుటకుం బ్రియత్నపడు మానవుఁడే సుఖవంతుఁడౌ భువిన్. 162

ఆ. అల్పజనుఁడు తిట్టు టదొక లెక్కయెగాదు, ఘనునితిట్టునీతిగఁ దలఁపవలె
దిట్టునట్టివానిఁ దీవ్రకోపంబేఁచుఁ, బడ్డవాఁడు చెడ్డవాఁడుగాఁడు. 163

క. తనబాగుగోరి "గోళీ, లనాడక చదువుకొను" మని లాలించుచుఁ జె
ప్పినతండ్రిమాటనువినని, తనయుఁడుచెడి పోవుగాని ధన్యుం డగునే? 164

— సంయమిప్రాయశ్చిత్తము. —

వ. కావున నావిషయంబున మనము సందేహింపవలసినపని లేదు. అయినను వా
జ్ఞియమనుగలవారగుటచే సంయమినామము ధరించిన మనకు మనపుత్రులకు
హితోపదేశము సేయుమార్గము గా నైనను బరనిందాకృత్య మొకింత సంభవిం
చినది గనుక సకలపాపనాశనకరంబైన గోవిందనామస్మరణము సేయుదమ
ని యతండును శౌనకాదులును గలసి బాహువులు పైకెత్తి కన్నులు మూసికొని
భక్తిపరవశులైయిట్లు స్మరణగావించిరి. 165

— గోవిందాష్టకము.-

క. వందారుసనందనముఖ, బృందారకమౌనినాథహృదయనివాసా
నందా? పావనసేవక, బృందార్చ్యపదారవింద శ్రీగోవిందా. 166

క. అరుణాంబుజనేత్రద్వయ, తరుణాంబుజచరణ శత్రుదారణ భాస్వ
త్కరుణా వరుణాలయ శ్రీ,వరుణాద్యర్చిత ముకుంద వరగోవిందా. 167

క. శారద నీరద నారద, పారదహారదరహీర భాసురకీర్తీ
వారణ వారణ వారణ, మారణ కారణసుశక్తిమయ గోవిందా. 168

క. ఉరుపీతాంబర చపలా, హరిచాప దరస్తనితవరామృతవర్షా
విరతావిత నతచాతక, పరమోజ్జ్వలగాత్రకంద వరగోవిందా. 169

క. వరవాగాశ్రితకీరా, విరతఫలద బాహుకల్పవృక్షా! విమలాం
బరగంగామకరంద, స్ఫురదంఘ్రిపయోరుహా! జిత ముర! గోవిందా. 170

క. అలకాళిస్ఫురదానన, జలజా! యసిచాపశంఖచక్రగదాద్యు
జ్జ్వలలాంఛనకర! మృదులా,మలభోగశయన! త్రివిక్రమా గోవిందా. 171

క. అనయాజామిళరక్షక, ఘనరాజ! కుచేలపోషక త్యాగివరా!
అనుపబలిదర్పకపా, వనభక్తత్రాణదీక్ష! వరగోవిందా. 172

క. యమభటభీకరనామా! యమితభవాంభోనిధి ప్లవాయితచరితా!
సుమనోనాయకసామ్రా, జ్యమహాలాభప్రదపద! హరి! గోవిందా

—సూతశౌనకాదిబ్రహ్మలోకవాసము—

వ. ఇట్లుస్మరించి.

క. సంతతసద్బోధకరుదు, శాంతులగు కలిజనములకు దర్శనమీఁగా
నెంతయ్యునొల్లక మునివరు, లింతకుమును దెయటకేగ నెఱిఁగినవారై.

వ. తాము నైమిశారణ్యమునుండి లేచి మేరుపర్వతోపరిభాగ భాసితంబును, వాయుగోళాంతరస్థ సూక్ష్మప్రపంచప్రకాశితంబును దివ్యతపస్సంప్రాప్త పూర్ణ మనోబలసంపన్న దృష్టిగోచరంబును, సకలదేవాలయగోపురంబును నగు బ్రహ్మలోకంబున ననుజని మంజులతాయోగ కణికాశోభిత, యమనియమాసన ప్రాణాయామ ప్రత్యాహార ధ్యానధారణసమాధి నామాష్టదళ విరాజిత, నిశ్శేషకళ్యాణగుణ గణాఖండపరిపూర్ణ సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మమూర్తి కమలాక్షుద్విరేఫాంచిత సుఖాసనికముఖులయి, యా పరమహంసలు పరమహంసలయియుండిరి. అప్పటినుండియు భూలోకము మహర్షిసంచారశూన్యంబగుటచేఁ గేవల సత్త్వమాత్రగోచరములయిన యార్యమతవిషయములకు దృష్టాంతము చూపించువారు లేక సూతుండీగ్రంథంబునం జెప్పిన భవిష్యత్కాలచర్యలు పుట్టిపెరుంగం దొడంగె.

అష్టదళపద్మబంధము—

పరిగ్రహిత తారకాదీక్షితా! తారకపత్రాశ్రితా!
తారకాధ్వస్థితా! తానాక్యాదృతా!
తారకకీర్త్యంచితా! తాడితేంద్రాహితా!
తారకాఖ్యాన్వితా! తాపసారాధితా.

గద్య.

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర, కౌండిన్యసగోత్రపవిత్ర, ముత్యసంతానక్షీరపారావారరాత్రిపుత్ర వేంకయ్యార్య ద్వితీయపుత్ర, బాపన్నార్యపౌత్ర, చినపర్వయ్యార్యైకాదశాబ్దపోషితపుత్ర, సీతయ్యార్యస్వీకృతపుత్ర, సకలజన కారుణ్యాకటాక్షపాత్ర, సీతారామచంద్ర పరబ్రహ్మార్పిత సకలకర్మ, సూర్యనారాయణమూర్తిశర్మ ప్రణీతంబై, యపూర్వాద్భుత చరిత్రయగు సకలానంద నామక నవీన ప్రబంధమునందు సర్వంబును షష్ఠాశ్వాసము.

శ్రీసీతారామచంద్ర పరబ్రహ్మార్పణమగుఁగావుత.